

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

БІЛИК МАКСИМ ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК [342.9 + 351] : [72 + 69] (477)

**ДИСЕРТАЦІЯ
ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ СФЕРОЮ АРХІТЕКТУРИ ТА
ІНЖИНІРИНГУ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 081 – Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ М. В. Білик

Науковий керівник – Кожура Людмила Олександрівна, доктор юридичних наук, професор

Київ - 2026

АНОТАЦІЯ

Білик М. В. Публічне адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні. - Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 — Право. — Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Київ, 2026.

У дисертації здійснено комплексне теоретико-правове дослідження публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні. Актуальність роботи зумовлена тим, що зазначена сфера безпосередньо пов'язана з просторовим розвитком держави, безпекою забудови, якістю життєвого середовища, охороною культурної спадщини, екологічною безпекою, інвестиційними процесами та післявоєнною відбудовою України. В умовах повномасштабної війни, значних руйнувань житлового фонду, інфраструктури, енергетичних, промислових і соціальних об'єктів публічне адміністрування сферою архітектури та інжинірингу набуває не лише управлінського, а й безпекового, економічного та правозахисного значення. Ефективність відповідного адміністрування визначає здатність держави забезпечити швидку, прозору, якісну та безпечну відбудову, а також поєднати приватні інтереси учасників будівельного процесу з публічним інтересом держави, територіальних громад і суспільства.

Обґрунтовано, що додатковим чинником актуальності є європейська інтеграція України, яка потребує гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами у сфері будівництва, архітектури, інжинірингу, енергетичної ефективності, просторового планування, технічного регулювання та доступності об'єктів. Водночас чинна модель публічного адміністрування характеризується фрагментарністю і колізійністю нормативно-правового регулювання, неоднорідністю термінології, складністю дозвільних процедур, недостатньою узгодженістю повноважень суб'єктів публічної адміністрації, формальністю окремих санкцій за порушення містобудівного законодавства та потребою у ширшому застосуванні цифрових інструментів. Саме тому

дослідження спрямоване не лише на опис наявної системи, а й на визначення її проблемних зон та формування пропозицій щодо її модернізації.

Метою дисертації є формування на підставі комплексного аналізу чинного законодавства, практики його застосування та правової доктрини цілісного теоретико-правового підходу до публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні для вироблення на цій основі науково обґрунтованих та практичних рекомендацій щодо напрямів його удосконалення. Для досягнення цієї мети проаналізовано історичний розвиток відповідного адміністрування; визначено поняття й особливості публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу; розкрито поняття й елементи його механізму; досліджено нормативно-правове регулювання; охарактеризовано суб'єктів публічної адміністрації; розглянуто нагляд, контроль і юридичну відповідальність як інструменти публічного адміністрування; узагальнено міжнародний досвід та запропоновано напрями удосконалення національної моделі. Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері архітектури та інжинірингу, а предметом - публічне адміністрування цією сферою в Україні.

У першому розділі розкрито теоретико-правові засади публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу. Запропоновано періодизацію його розвитку: від витоків Києво-Руської доби, коли існували лише окремі звичаєві норми щодо будівельних робіт, мостів, міського планування та церковного будівництва, до сучасного етапу незалежної України, що характеризується європеїзацією регулювання, цифровізацією дозвільно-реєстраційних процедур, розвитком Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва та посиленням ролі місцевого самоврядування. Доведено, що правове регулювання архітектурної та інжинірингової діяльності історично формувалося поступово: через звичаєві норми, князівські акти, магдебурзьке право, імперські кодифікації, радянську централізовану модель та сучасні європейські підходи.

У роботі сформульовано поняття архітектурної та інжинірингової діяльності. Архітектурна діяльність розглядається як цілеспрямована інтелектуальна творча активність, спрямована на перетворення та організацію просторового середовища

шляхом розроблення проектів планування, забудови, благоустрою, створення будівель, споруд та їх комплексів, здійснення авторського нагляду, архітектурно-будівельного контролю і надання консультацій. Інжинірингова діяльність визначається як інтелектуальна управлінсько-технічна активність, що охоплює забезпечення інженерних процесів на всіх етапах реалізації проекту - від пошуку ділянки, підготовки завдань і техніко-економічних обґрунтувань до організації проектування, контролю виконання робіт, пусконаладжувальних заходів та експлуатаційного супроводу.

Публічне адміністрування сферою архітектури та інжинірингу запропоновано розглядати у вузькому та широкому значеннях. У вузькому значенні воно є управлінською діяльністю публічної адміністрації, що передбачає здійснення організаційних, розпорядчо-виконавчих, сервісних і контрольних дій з метою реалізації функцій держави у відповідній сфері. У широкому значенні це діяльність системи органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій та інших суб'єктів делегованих повноважень, спрямована на впорядкування архітектурної та інжинірингової діяльності, забезпечення публічного інтересу, безпеки забудови, сталого просторового розвитку, охорони довкілля, культурної спадщини та прав учасників відповідних відносин.

У другому розділі досліджено механізм публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні. Доведено, що відповідний механізм є взаємопов'язаною системою складових, у межах якої уповноважені суб'єкти публічної адміністрації впливають на суспільні відносини за допомогою правових, організаційних, сервісних, контрольних, наглядових, цифрових і примусових інструментів з метою реалізації визначених законодавством функцій і завдань держави. Підкреслено, що механізм не можна зводити лише до органів влади, нормативно-правових актів або процедур. Його зміст розкривається через взаємодію правової основи, суб'єктів публічної адміністрації та засобів практичної реалізації публічного впливу.

Нормативно-правове регулювання охарактеризовано як багаторівневу систему, що включає Конституцію України, закони України, підзаконні акти

Кабінету Міністрів України, акти центральних органів виконавчої влади, державні будівельні норми, стандарти, технічні регламенти, містобудівну документацію, акти органів місцевого самоврядування та рішення, пов'язані з функціонуванням ЄДЕССБ. Суб'єктний склад цієї сфери включає Кабінет Міністрів України, профільні міністерства, ДІАМ, органи державного архітектурно-будівельного контролю і нагляду, органи місцевого самоврядування, центри надання адміністративних послуг, адміністраторів електронних систем, професійні та саморегульовані організації. Встановлено, що ефективність адміністрування залежить від чіткого розмежування їх компетенції, координації, прозорості рішень та відповідальності.

Нагляд, контроль та юридичну відповідальність розглянуто як інструменти публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу. Державний архітектурно-будівельний контроль досліджено як інструмент перевірки додержання вимог законодавства, будівельних норм, стандартів, проектної документації та умов виконання робіт. Державний архітектурно-будівельний нагляд охарактеризовано як засіб забезпечення законності діяльності органів, що реалізують контрольні повноваження. Юридична відповідальність визначена як інструмент охорони публічного порядку, що поєднує каральну, превентивну, компенсаційну та відновлювальну функції і може проявлятися в адміністративній, дисциплінарній, цивільно-правовій, господарсько-правовій, кримінальній та професійній формах.

У третьому розділі узагальнено міжнародний досвід публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу. Встановлено, що ефективні зарубіжні моделі спираються на систематизоване законодавство, прозорі дозвільні процедури, розвинуті цифрові сервіси, професійну відповідальність архітекторів та інженерів, використання BIM-технологій, стандартизовані договірні форми, страхування професійної відповідальності, належний авторський і технічний нагляд, а також активну участь професійного самоврядування. Обґрунтовано, що адаптація таких підходів в Україні повинна здійснюватися з урахуванням воєнних викликів, потреб післявоєнної відбудови, стану національного законодавства та

вимог європейської інтеграції.

За результатами дослідження запропоновано напрями удосконалення публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні: завершення кодифікації містобудівного законодавства шляхом ухвалення Містобудівного кодексу України; запровадження спеціального правового та податкового режиму «ReBuild.City»; розширення функціоналу ЄДЕССБ; переведення процедур державного архітектурно-будівельного контролю і нагляду у цифрову площину; нормативне закріплення цифровізації авторського й технічного нагляду; посилення ролі саморегулювних організацій; створення механізму обов'язкового страхування професійної відповідальності; запровадження BIM-технологій для публічних і значних приватних проєктів; унормування застосування типових форм контрактів FIDIC.

Практичне значення дисертації полягає у можливості використання її висновків під час підготовки проєктів нормативно-правових актів, удосконалення законодавства про архітектурну діяльність, містобудування, державний архітектурно-будівельний контроль і нагляд, професійну відповідальність, цифровізацію адміністративних процедур і післявоєнну відбудову. Наукове значення роботи полягає у формуванні цілісного адміністративно-правового підходу до публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу як самостійного напрямку публічно-правового впливу. Доведено, що архітектура та інжиніринг мають розглядатися не лише як сфери професійної або господарської діяльності, а як сфера особливого публічного інтересу, від належного адміністрування якої залежить якість просторового розвитку, безпека громадян, ефективність відбудови та європейська інтеграція України.

Ключові слова: публічне адміністрування, архітектурна діяльність, інжинірингова діяльність, сфера архітектури та інжинірингу, суб'єкт публічного адміністрування, механізм публічного адміністрування, державний архітектурно-будівельний контроль, державний архітектурно-будівельний нагляд, нормативно-правове регулювання, юридична відповідальність, ЄДЕССБ, цифровізація, BIM, відбудова України.

ABSTRACT

Bilyk M. V. Public administration in the field of architecture and engineering in Ukraine. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Dissertation for the degree of doctor of philosophy in specialty 081 – Law. – Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, 2026.

The dissertation provides a comprehensive theoretical and legal study of public administration in the field of architecture and engineering in Ukraine. The relevance of the work is driven by the fact that this field is directly related to the spatial development of the state, construction safety, the quality of the living environment, cultural heritage protection, environmental security, investment processes, and the post-war reconstruction of Ukraine. In the context of a full-scale war, significant destruction of the housing stock, infrastructure, energy, industrial, and social facilities, public administration in the field of architecture and engineering acquires not only managerial but also security, economic, and human rights protection significance. The effectiveness of the corresponding administration determines the state's ability to ensure rapid, transparent, high-quality, and safe reconstruction, as well as to combine the private interests of construction process participants with the public interest of the state, territorial communities, and society.

It is substantiated that an additional factor of relevance is the European integration of Ukraine, which requires the harmonization of national legislation with European standards in the fields of construction, architecture, engineering, energy efficiency, spatial planning, technical regulation, and facility accessibility. At the same time, the current model of public administration is characterized by the fragmentation and inconsistency of the regulatory and legal framework, heterogeneity of terminology, complexity of permitting procedures, insufficient coordination of powers among public administration entities, the formal nature of certain sanctions for violating urban planning legislation, and the need for a broader application of digital tools. That is why the research is aimed not only at describing the existing system but also at identifying its problem areas and formulating proposals for its modernization.

The aim of the dissertation is to form a holistic theoretical and legal approach to

public administration in the field of architecture and engineering in Ukraine, based on a comprehensive analysis of current legislation, the practice of its application, and legal doctrine, in order to develop scientifically grounded and practical recommendations for its improvement. To achieve this goal, the historical development of the corresponding administration was analyzed; the concept and features of public administration in the field of architecture and engineering were defined; the concept and elements of the mechanism of public administration were revealed; the regulatory and legal framework was studied; the public administration entities were characterized; supervision, control, and legal liability were considered as instruments of public administration; international experience was summarized, and directions for improving the national model were proposed. The object of the study is social relations in the field of architecture and engineering, and the subject is the public administration of this field in Ukraine.

The first chapter reveals the theoretical and legal foundations of public administration in the field of architecture and engineering. A periodization of its development is proposed: from the origins of the Kyivan Rus era, when only certain customary norms existed regarding construction works, bridges, urban planning, and church construction, to the modern stage of independent Ukraine, characterized by the Europeanization of regulation, digitalization of permitting and registration procedures, the development of the Unified State Electronic System in the Construction Sector (USESCS), and the strengthening of the role of local self-government. It is proved that the legal regulation of architectural activity and engineering activity historically formed gradually: through customary norms, princely acts, Magdeburg Law, imperial codifications, the Soviet centralized model, and modern European approaches.

The work formulates the concepts of architectural activity and engineering activity. Architectural activity is considered a purposeful intellectual creative activity aimed at transforming and organizing the spatial environment by developing planning, building, and landscaping projects, creating buildings, structures, and their complexes, exercising designer's supervision, architectural and construction control, and providing consultations. Engineering activity is defined as an intellectual managerial and technical activity that encompasses the provision of engineering processes at all stages of project

implementation — from site search, preparation of tasks and feasibility studies to the organization of design, execution control, commissioning measures, and operational support.

It is proposed to consider public administration in the field of architecture and engineering in narrow and broad meanings. In the narrow sense, it is the managerial activity of public administration, which involves the implementation of organizational, administrative-executive, service, and control actions to realize state functions in the relevant field. In a broad sense, it is the activity of a system of state authorities, local self-government bodies, enterprises, institutions, organizations, and other entities with delegated powers, aimed at streamlining architectural activity and engineering activity, ensuring public interest, construction safety, sustainable spatial development, environmental and cultural heritage protection, and the rights of participants in relevant relations.

The second chapter investigates the mechanism of public administration in the field of architecture and engineering in Ukraine. It is proved that the corresponding mechanism is an interconnected system of components within which authorized public administration entities influence social relations using legal, organizational, service, control, supervisory, digital, and coercive tools to implement the functions and tasks of the state determined by law. It is emphasized that the mechanism cannot be reduced solely to authorities, regulatory legal acts, or procedures. Its content is revealed through the interaction of the legal basis, public administration entities, and means of practical implementation of public influence.

The regulatory and legal framework is characterized as a multi-level system that includes the Constitution of Ukraine, laws of Ukraine, subordinate acts of the Cabinet of Ministers of Ukraine, acts of central executive bodies, state building codes, standards, technical regulations, urban planning documentation, acts of local self-government bodies, and decisions related to the functioning of the USESCS. The composition of public administration entities in this field includes the Cabinet of Ministers of Ukraine, specialized ministries, the State Inspectorate of Architecture and Urban Planning (DIAM), bodies of state architectural and construction control and state architectural and

construction supervision, local self-government bodies, administrative service centers, administrators of electronic systems, and professional and self-regulatory organizations. It has been established that the effectiveness of administration depends on a clear delineation of their competence, coordination, transparency of decisions, and responsibility.

Supervision, control, and legal liability are considered as instruments of public administration in the field of architecture and engineering. State architectural and construction control is studied as a tool for verifying compliance with legislative requirements, building codes, standards, design documentation, and the conditions for performing works. State architectural and construction supervision is characterized as a means of ensuring the legality of the activities of bodies exercising control powers. Legal liability is defined as an instrument for protecting public order, combining punitive, preventive, compensatory, and restorative functions, which can manifest itself in administrative, disciplinary, civil, economic, criminal, and professional forms.

The third chapter summarizes the international experience of public administration in the field of architecture and engineering. It is established that effective foreign models rely on systematized legislation, transparent permitting procedures, developed digital services, professional responsibility of architects and engineers, the use of BIM technologies, standardized contractual forms, professional liability insurance, proper designer's and technical supervision, as well as the active participation of professional self-government. It is substantiated that the adaptation of such approaches in Ukraine should be carried out taking into account war challenges, the needs of post-war reconstruction, the state of national legislation, and the requirements of European integration.

Based on the results of the study, directions for improving public administration in the field of architecture and engineering in Ukraine are proposed: completing the codification of urban planning legislation by adopting the Urban Planning Code of Ukraine; introducing a special legal and tax regime "ReBuild.City"; expanding the functionality of the USESCS; transferring the procedures of state architectural and construction control and state architectural and construction supervision into the digital

plane; normatively consolidating the digitalization of designer's and technical supervision; strengthening the role of self-regulatory organizations; creating a mechanism of mandatory professional liability insurance; introducing BIM technologies for public and significant private projects; and standardizing the use of typical FIDIC contract forms.

The practical significance of the dissertation lies in the possibility of using its conclusions during the preparation of draft regulatory legal acts, improving legislation on architectural activity, urban planning, state architectural and construction control and state architectural and construction supervision, professional liability, digitalization of administrative procedures, and the post-war reconstruction of Ukraine. The scientific significance of the work consists in the formation of a holistic administrative and legal approach to public administration in the field of architecture and engineering as an independent direction of public-legal influence. It is proved that architecture and engineering should be considered not only as fields of professional or economic activity but as a field of special public interest, on the proper administration of which depends the quality of spatial development, the safety of citizens, the effectiveness of reconstruction, and the European integration of Ukraine.

Keywords: public administration, architectural activity, engineering activity, field of architecture and engineering, public administration entity, mechanism of public administration, state architectural and construction control, state architectural and construction supervision, regulatory and legal framework, legal liability, USESCS, digitalization, BIM, reconstruction of Ukraine.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Білик М. В. Особливості адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері містобудівної діяльності, зокрема в частині забезпечення умов доступності до будівель і споруд осіб з інвалідністю. *Наукові записки. Серія: Право*. 2021. № 10. Спецвип. С. 53–57. URL: https://cuspu.edu.ua/images/nauk_zapiski/pravo/10_spec_2021/53-57.pdf.

2. Білик М. В. Поняття публічного адміністрування суспільних відносин у сфері архітектури та інжинірингу в Україні. *Право та державне управління*. 2025. № 3. С. 408–414. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2025.3.54>.

3. Білик М. В. Актуальні проблеми законодавчого регулювання публічного адміністрування суспільних відносин у сфері архітектури та інжинірингу в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 10. С. 470–474. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-10/107>.

4. Білик М. В. Поняття суб'єкта публічного адміністрування суспільних відносин у сфері архітектури та інжинірингу в Україні. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2025. № 4 (90). С. 65–71. DOI: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2025.4.10>.

5. Білик М. В. Поняття форм та методів публічного адміністрування суспільних відносин у сфері архітектури та інжинірингу в Україні. *Право і суспільство*. 2025. № 6. С. 870–878. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.6.122>.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Білик М. В. Особливості законодавчого регулювання страхування професійної відповідальності архітекторів в Україні. *Захист від недобросовісної конкуренції в умовах євроінтеграції та цифрової трансформації: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (31 травня 2024 р.)*. Київ : Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України. К., Інтерсервіс, 2024. 276 с. С. 236- 238. URL: <https://drive.google.com/file/d/1vqUGvocS9oEzXjO>

[fjdGNhRyIYsxA5Eh9/view](https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/15dbc507-bc5d-4422-b547-ea1da1bad227/content).

7. Білик М.В. Дотримання вимог щодо інклюзивності та гендерної рівності при будівництві захисних споруд цивільного захисту: законодавчий аспект архітектурної діяльності. *Гендерна рівність та інклюзія у вищій освіті: від політик до реалізації* : Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої Дню науки та Дню Європи в Україні (16 травня 2025 року) [Електронний ресурс] / ред. кол.: Кожура Л. О., Рижук Ю. М., Богданець А. В. К.: КНЕУ, 2025. 248 с. С. 221–226. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/15dbc507-bc5d-4422-b547-ea1da1bad227/content>.

8. Білик М. В. Теоретичні конструкції «адміністрування», «публічне адміністрування», «публічний інтерес» в адміністративному праві. *Права людини та публічне врядування*: матеріали VIII Міжнародного правничого форуму, м. Чернівці, 30 травня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. 608 с. С. 603–607. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-162>.

9. Білик М. В. Сфера міжнародного законодавства публічного адміністрування суспільних відносин у сфері архітектури та інжинірингу. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики у воєнний період* : Міжнародна науково-практична конференція. Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, 10 жовтня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. 252 с. С. 237–242. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-550-4-69>.

10. Білик М. В. Місцеві органи публічної адміністрації як суб'єкти публічного адміністрування суспільних відносин у сфері архітектури та інжинірингу. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 5 грудня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. 208 с. С. 199–204. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-580-1-55>.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	15
ВСТУП.....	16
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ СФЕРОЮ АРХІТЕКТУРИ ТА ІНЖИНІРИНГУ В УКРАЇНІ	29
1.1. Історичний розвиток публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні	29
1.2. Поняття та особливості публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні та пов’язаних з ним категорій	62
Висновки до розділу 1.....	87
РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ СФЕРОЮ АРХІТЕКТУРИ ТА ІНЖИНІРИНГУ В УКРАЇНІ	92
2.1. Поняття та елементи механізму публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні	92
2.2. Нормативно-правове регулювання публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні	104
2.3. Суб’єкти публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні.....	122
2.4. Нагляд, контроль та юридична відповідальність як інструменти публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні	146
Висновки до розділу 2.....	171
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ СФЕРОЮ АРХІТЕКТУРИ ТА ІНЖИНІРИНГУ В УКРАЇНІ	178
3.1. Міжнародний досвід публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу.....	178
3.2. Напрями удосконалення публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні	198
Висновки до розділу 3.....	208
ВИСНОВКИ	212
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	222
ДОДАТКИ	245

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

BIM - building information modeling (будівельне інформаційне моделювання);

абз. – абзац;

ДАБК – державний архітектурно-будівельний контроль

ДАБН – державний архітектурно-будівельний нагляд

ДБН – державні будівельні норми;

ДІАМ - Державна інспекція архітектури та містобудування України;

ЄДЕССБ – Єдина державна електронна система у сфері будівництва;

ЄС – Європейський Союз

ЗУ – Закон України;

КМУ – Кабінет Міністрів України;

Мінрозвитку – Міністерство розвитку громад та територій України;

н.м.д.г - неоподатковуваний мінімум доходів громадян

п. – пункт;

ст. – стаття;

ч. – частина.

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Повномасштабний збройний напад Російської Федерації проти України спричинив масштабні руйнування житлового фонду, транспортної, енергетичної, промислової, соціальної та комунальної інфраструктури, що безпосередньо актуалізувало питання належного публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу. За оновленою спільною оцінкою збитків і потреб, підготовленою Урядом України, Групою Світового банку, Європейською Комісією та Організацією Об'єднаних Націй, станом на 31 грудня 2025 року прямі збитки України становили 195,1 млрд доларів США, а потреби у відновленні та реконструкції на наступне десятиліття оцінено у 588 млрд доларів США. Найбільш постраждалими визначено житловий, транспортний та енергетичний сектори. Пошкоджено або зруйновано 14 відсотків житлового фонду, що вплинуло більш як на три мільйони домогосподарств¹.

За таких умов сфера архітектури та інжинірингу перестає бути лише сферою професійного проєктування, будівництва і технічного супроводу. Вона набуває значення складного об'єкта публічного адміністрування, пов'язаного з безпекою забудови, просторовим розвитком територій, доступністю об'єктів, енергоефективністю, охороною культурної спадщини, екологічною безпекою, залученням інвестицій та відновленням пошкоджених територій. Саме через правові, організаційні, дозвільні, контрольні та цифрові інструменти у цій сфері держава має забезпечити баланс між публічним інтересом, правами власників, інтересами територіальних громад та потребами відбудови.

Водночас сучасна модель публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні залишається недостатньо цілісною. Її проблемами є фрагментарність нормативно-правового регулювання, неоднорідність

1. Ukraine Fifth Rapid Damage and Needs Assessment RDNA5. February 2022 – December 2025. Main Report / World Bank Group, Government of Ukraine, European Commission, United Nations. February 2026. 76 p. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099022026094036395/pdf/P514499-22f93f3a-4278-42bc-b907-db9553d12069.pdf>

термінології, складність дозвільних процедур, недостатня узгодженість повноважень суб'єктів публічної адміністрації, обмежена ефективність державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду, формальність окремих санкцій за порушення містобудівного законодавства, а також потреба у ширшому застосуванні цифрових інструментів. У період відновлення ці недоліки набувають особливого значення, оскільки безпосередньо впливають на швидкість, прозорість, якість і безпечність відбудови. Додатковим чинником актуальності є європейська інтеграція України, що потребує узгодження національного законодавства з європейськими підходами у сфері будівництва, архітектури, інжинірингу, просторового планування, технічного регулювання, енергоефективності та доступності об'єктів. Таке оновлення має здійснюватися з урахуванням положень Конституції України щодо утвердження людини, її життя, здоров'я, безпеки і гідності як найвищої соціальної цінності, а також права кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля.

Зазначені проблеми необхідно розглядати не ізольовано, а в межах комплексного адміністративно-правового аналізу публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу. Такий підхід передбачає з'ясування історичних передумов становлення відповідної сфери, визначення її поняття, особливостей та суміжних правових категорій, а також розкриття механізму публічного адміністрування через нормативно-правове регулювання, правовий статус суб'єктів публічної адміністрації, адміністративно-правові засоби, інструменти нагляду, контролю та юридичної відповідальності. Окремого значення набуває дослідження цифровізації управлінських процедур у сфері архітектури та інжинірингу, оскільки саме цифрові інструменти здатні забезпечити прозорість дозвільних процедур, відкритість містобудівної документації, оперативність прийняття управлінських рішень та зниження корупційних ризиків. У цьому контексті важливим є також аналіз міжнародного досвіду та формування на його основі конкретних пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правових актів,

які визначають засади публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять праці українських учених у галузі адміністративного права, присвячені питанням публічного адміністрування, адміністративно-правового статусу суб'єктів публічної адміністрації, адміністративних процедур, контрольно-наглядової діяльності та юридичної відповідальності. До таких науковців належать Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, Р. С. Мельник, В. М. Бевзенко, В. В. Галунько, В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, Ю. С. Назар, О. С. Юнін, Н. П. Матюхіна, Л. О. Кожура, А. В. Омельченко, Т. М. Кравцова, В. Г. Чорна та інші. Окремі аспекти адміністративно-правового регулювання містобудування, будівництва, архітектурно-будівельного контролю та нагляду досліджували О. С. Лавренікова, О. В. Стукаленко, Ю. В. Тарасюк, А. М. Мороз, В. Ю. Оксінь, В. В. Буга та інші автори.

Разом з тим у вітчизняній адміністративно-правовій науці відсутнє комплексне дослідження, присвячене саме публічному адмініструванню сферою архітектури та інжинірингу в Україні в умовах воєнних руйнувань, потреб відновлення та європейської інтеграції. Наявні наукові праці переважно охоплюють окремі елементи містобудівної діяльності, будівельного контролю або правового статусу окремих органів, однак не формують цілісного бачення відповідної сфери як об'єкта публічного адміністрування.

Отже, актуальність дисертаційного дослідження зумовлена потребою теоретико-правового обґрунтування сучасної моделі публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні, здатної забезпечити безпечну, прозору, якісну та правомірну відбудову держави, узгодити приватні й публічні інтереси у будівельній сфері та сприяти впровадженню європейських стандартів у національну систему правового регулювання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Виконане дисертаційне дослідження узгоджується з положеннями Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 27.06.2014 року, ратифікованої Україною

Законом України від 16.09.2014 року № 1678-VII, у частині виконання зобов'язань щодо гармонізації технічних стандартів, регламентів та процедур у сфері надання послуг, а також реформування системи державного управління відповідно до принципів належного врядування. Робота відповідає положенням Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17.02.2011 № 3038-VI та Закону України «Про архітектурну діяльність» від 20.05.1999 № 687-XIV у частині розроблення пропозицій щодо системного оновлення містобудівного законодавства шляхом усунення наявних колізій та підготовки до проведення його кодифікації. Дисертаційна робота узгоджується зі Стратегією реформування державного управління України на 2022–2025 роки, затвердженою розпорядженням КМУ від 21.07.2021 № 831-р, у питаннях оптимізації функцій суб'єктів публічної адміністрації, усунення дублювання повноважень та цифровізації взаємодії між державою та бізнесом. Також робота узгоджується з постановою КМУ від 23.06.2021 № 681 «Деякі питання забезпечення функціонування Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва» у частині обґрунтування розширення функціоналу відповідної системи для автоматизації процесів державного архітектурно-будівельного нагляду та контролю, а також цифровізації авторського та технічного нагляду. Крім того, дисертація відповідає положенням Концепції впровадження технологій будівельного інформаційного моделювання в Україні, затвердженої розпорядженням КМУ від 17.02.2021 № 152-р, у питаннях напрацювання пропозицій щодо нормативного закріплення обов'язковості використання BIM-технологій при укладанні договорів щодо реалізації складних об'єктів будівництва, а також об'єктів, що фінансуються за публічні кошти.

Тема дисертаційного дослідження затверджена на засіданні Вченої ради Юридичного інституту Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана 15 листопада 2022 р. протокол № 4.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є формування на підставі комплексного аналізу чинного законодавства, практики його застосування та правової доктрини цілісного теоретико-правового підходу до

публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні для вироблення на цій основі науково обґрунтованих та практичних рекомендацій щодо напрямів його удосконалення.

Для досягнення зазначеної мети дослідження необхідно виконати наступні *завдання*:

- проаналізувати історичний розвиток публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні;
- визначити поняття та особливості публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні та пов'язаних з ним категорій;
- розкрити поняття та елементи механізму публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні;
- дослідити нормативно-правове регулювання публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні;
- проаналізувати суб'єкти публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні;
- дослідити нагляд, контроль та юридична відповідальність як інструменти публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні;
- узагальнити міжнародний досвід публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу;
- запропонувати напрями удосконалення публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері архітектури та інжинірингу.

Предметом дослідження є публічне адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційної роботи становить взаємопов'язана система філософсько-світоглядних, загальнонаукових та спеціально-юридичних методів пізнання правової дійсності. Їх вибір зумовлений метою, завданнями, об'єктом та предметом дослідження, що забезпечило

об'єктивність, достовірність, повноту та наукову обґрунтованість сформульованих теоретичних висновків і практичних рекомендацій.

Діалектичний метод, який на фундаментальному рівні застосовувався в межах усього дисертаційного дослідження, дозволив розглянути публічне адміністрування сферою архітектури та інжинірингу як явище, що має певну динамічність та постійно видозмінюється під впливом потреб у цифровізації, євроінтеграції та повоєнній відбудові України. Використання *історико-правового методу* (підрозділ 1.1.) допомогло виявити закономірності розвитку публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в історичному процесі та провести ретроспективний огляд нормативного регулювання від звичаєвого права Києво-Руської доби до сьогодення із виокремленням семи етапів його генезису. У той же час *методи формальної логіки* такі, як: аналіз, синтез, дедукція, індукція, у поєднанні із *семантичним методом* (підрозділи 1.2., 2.1.) допомогли сформувати понятійний апарат дослідження. Зокрема використання цих методів сприяло пошуку змісту понять архітектурна та інжинірингова діяльність, а також обґрунтуванню дуалістичного розуміння публічного адміністрування у вказаній сфері. *Системно-структурний та структурно-функціональний методи* (підрозділи 2.1., 2.3.) використовувались з метою дослідження внутрішньої системи усього механізму публічного адміністрування. Завдяки їх використанню було структуровано систему суб'єктів публічної адміністрації сферою архітектури та інжинірингу за чотирма основними рівнями, деталізовано компетенцію ключових суб'єктів та визначено специфіку делегованих функцій саморегулювних організацій у згаданій сфері. За допомогою *формально-юридичного методу* (підрозділи 2.2., 2.4., 3.2.) здійснювався комплексний аналіз чинної нормативно-правової бази. Його застосування допомогло виявити термінологічну неузгодженість, колізійність та фрагментарність національного законодавства, дослідити та розкрити подвійну правову природу технічного й авторського нагляду та дозволило сформувати пропозиції по оновленню наявних нормативно-правових положень Кодексу України про адміністративні правопорушення та Закону України «Про архітектурну діяльність». Завдяки використанню *соціологічно-правового методу* (підрозділи

2.4., 3.2.) вдалось критично оцінити як чинні нормативно-правові положення реалізуються в практичній площині, а також детально дослідити справжню дієвість контрольно-наглядових санкцій та результати впровадження цифрових систем у контексті подолання складних бюрократичних процедур. **Порівняльно-правовий метод** (підрозділ 3.1.) став основним для аналізу міжнародного досвіду публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу. Дослідження правових джерел Франції, Німеччини, Польщі та інших держав ЄС дозволило виокремити ефективні європейські моделі від проведення глибокої кодифікації національного законодавства до страхування професійної відповідальності, запровадження яких сприятиме покращенню вітчизняної системи. На завершальному етапі дослідження найбільш корисним було застосування **методів правового моделювання та прогнозування** (підрозділ 3.2.), які допомогли перетворити раніше виявлені недоліки та запозичений іноземний досвід у прикладні та теоретичні пропозиції по удосконаленню публічного адміністрування. Саме вони стали основою для моделювання таких пропозицій, як: спеціальний правовий режим «ReBuild.City», механізмів інтеграції BIM-технологій і контрактів FIDIC у сферу архітектури та інжинірингу, а також розроблення проєкту Комплексної стратегії реформування державної політики у сфері архітектури та інжинірингу.

Емпіричну базу дослідження складають матеріали правозастосовної та судової практики, а також аналітико-статистичні дані, до яких можна віднести практику судів адміністративної юрисдикції у справах пов'язаних зі сферою архітектури, інжинірингу та містобудівної діяльності, офіційні звіти вітчизняних і міжнародних інституцій присвячених розвитку архітектурної політики, оцінці масштабів руйнувань інфраструктури та потреб повоєнної відбудови України, а також відкриті дані ЄДЕССБ та веб-порталу «Дія».

Нормативно-правову основу дослідження становлять Конституція України, загальні та спеціальні закони України, зокрема, «Про архітектурну діяльність», «Про регулювання містобудівної діяльності», «Про основи містобудування», «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності», «Про будівельні норми», підзаконні нормативно-правові акти КМУ, Мінрозвитку,

рішення органів місцевого самоврядування, а також розгалужена система державних будівельних норм, стандартів, технічних регламентів та інших нормативно-правових актів, що регулюють питання публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є однією з перших спроб комплексного дослідження публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні, що враховує сучасний стан розвитку національного законодавства та системи публічної адміністрації, міжнародний досвід та особливості діджиталізації відповідної діяльності.

уперше:

сформульовано авторський підхід до визначення поняття «механізм публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу» як нормативно впорядкованої системи публічно-адміністративного впливу, у межах якої уповноважені суб'єкти публічної адміністрації на підставі норм права застосовують передбачені законом засоби, тобто інструменти публічного адміністрування, для організації, регулювання, забезпечення, контролю та охорони суспільних відносин у сфері архітектурної та інжинірингової діяльності з метою реалізації публічного інтересу, безпеки забудови, сталого розвитку територій і захисту прав учасників відповідних відносин;

запропоновано періодизацію генезису публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні, у межах якої виокремлено та охарактеризовано сім послідовних історичних періодів: від витоків Києво-Руської доби, коли існували лише окремі звичаєві норми щодо будівельних робіт, мостів, міського планування та церковного будівництва, до сучасного етапу незалежної України, що характеризується європеїзацією регулювання, цифровізацією дозвільно-реєстраційних процедур, розвитком Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва та посиленням ролі місцевого самоврядування;

розроблено проект Комплексної стратегії реформування державної політики у сфері архітектури та інжинірингу, якою визначено пріоритетні напрями підвищення ефективності публічного адміністрування сферою архітектури та

інжинірингу, такі як: завершення кодифікації містобудівного законодавства шляхом ухвалення єдиного Містобудівного кодексу України; запровадження спеціального правового та податкового режиму «ReBuild.City»; ширше впровадження функціоналу ЄДЕССБ з обов'язковим переведенням у цифрову площину процедур державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду, а також фіксації вчинених правопорушень; нормативне закріплення та імплементація механізму цифровізації авторського та технічного нагляду; посилення інституційної ролі саморегулювних організацій шляхом передачі їм ширшого обсягу делегованих владних повноважень; створення дієвого механізму обов'язкового страхування професійної відповідальності сертифікованих виконавців; нормативне закріплення обов'язкового використання BIM-технологій під час реалізації проектів, які фінансуються за державні кошти, а також для приватних об'єктів, вартість будівництва яких перевищує розмір встановлений законодавством; унормування на рівні національного законодавства застосування типових форм контрактів Міжнародної федерації інженерів-консультантів (FIDIC);

запропоновано внести зміни та доповнення до положень Кодексу України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073- X , Закону України «Про архітектурну діяльність» від 20.05.1999 № 687-XIV, Порядку розроблення проектної документації на будівництво об'єктів затвердженого наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 16.05.2011 № 45, Порядку здійснення авторського нагляду під час будівництва об'єкта архітектури затвердженого постановою КМУ від 11 липня 2007 р. № 903;

удосконалено:

термінологічний інструментарій у сфері архітектури та інжинірингу шляхом конкретизації визначень таких категорій, як: «архітектурна діяльність», «інжинірингова діяльність», «публічне адміністрування», «суб'єкт публічної адміністрації у сфері архітектури та інжинірингу», «ефективність публічного

адміністрування сферою архітектури та інжинірингу», «нормативно-правове регулювання публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу»;

механізми реалізації повноважень суб'єктів публічної адміністрації у сфері архітектури та інжинірингу щодо питань ліцензування будівельної діяльності, надання вихідних даних та належного врахування містобудівних вимог окремих суб'єктів публічної адміністрації на всіх етапах реалізації архітектурних проектів шляхом надання пропозицій по оновленню законодавчої бази, цифровізації відповідних процесів за допомогою ЄДЕССБ та нормативного закріплення за ДІАМ функції координатора між відповідними суб'єктами публічної адміністрації;

нормативно-правове регулювання авторського нагляду шляхом заміни суперечливого терміна «архітектор – автор проекту» на універсальне поняття «автор проекту», а також надання пропозицій по внесенню змін до нормативних положень, які визначають склад групи авторського нагляду;

механізм притягнення до адміністративної відповідальності у сфері архітектури та інжинірингу шляхом збільшення передбачених розмірів штрафів, що сприятиме кращому забезпеченню співмірності покарання розміру завданої шкоди та виконанню функції загальної превенції, а також уточнення складу правопорушення пов'язаного зі здійсненням авторського нагляду;

дістали подальшого розвитку:

доктринальні підходи до розуміння змісту та особливостей публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу шляхом визначення основних ознак та принципів притаманних відповідному виду діяльності;

теоретичні положення щодо подвійної правової природи авторського та технічного нагляду під час будівництва об'єкта архітектури, які розглядаються як такі, де публічні функції держави щодо забезпечення контролю і безпеки реалізуються в межах приватно-правових договірних відносин;

науково-практична аргументація щодо необхідності завершення кодифікації містобудівного законодавства шляхом ухвалення єдиного Містобудівного кодексу України, що призведе до об'єднання розпорошених нормативних актів, усунення

правових колізій, систематизації наявної термінології та формування єдиного уніфікованого законодавства у сфері архітектури та інжинірингу;

доктринальні положення щодо структури механізму публічного адміністрування шляхом формування трьохелементної моделі структури, яка включає норми права, суб'єкти публічної адміністрації та засоби публічного адміністрування, а її основна перевага полягає у тому, що вона не заперечує значення функцій, принципів, об'єкта, форм, методів чи процедур, але розміщує їх у правильній логічній площині;

теоретичні підходи до систематизації суб'єктів публічного адміністрування відповідно до особливостей сфери архітектури та інжинірингу, шляхом розподілу органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів делегованих повноважень за чотирма основними рівнями (вищий, центральний, місцевий та локальний) з урахуванням необхідності розширення обсягу делегованих повноважень для суб'єктів локального рівня – саморегулівних організацій.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертаційному дослідженні теоретичні та практичні висновки, пропозиції і рекомендації можуть бути використані:

- у практичній діяльності – для удосконалення механізмів функціонування суб'єктів публічної адміністрації у відповідній сфері, зокрема, Мінрозвитку, ДІАМ, органів місцевого самоврядування. Запропоновані заходи сприятимуть оптимізації дозвільних процедур, розширенню функціоналу Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва, переведенню процедур державного архітектурно-будівельного контролю, а також авторського й технічного нагляду у цифрову площину, посиленню ролі саморегулівних організацій;

- у нормотворчій роботі – під час підготовки проєктів законів та підзаконних нормативно-правових актів з метою комплексного оновлення містобудівного законодавства. Зокрема, результати дослідження містять концептуальні пропозиції, які є корисними для врахування на етапах розроблення та ухвалення Містобудівного кодексу України, а також пропозиції щодо запровадження

спеціального правового та податкового режиму «ReBuild.City», нормативного закріплення механізмів обов'язкового страхування професійної відповідальності, імплементації BIM-технологій та стандартизації застосування типових форм контрактів таких як FIDIC;

- у навчальному процесі – під час підготовки підручників, навчальних посібників, методичних матеріалів, а також викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес», «Публічне адміністрування», «Містобудівне право», «Публічне будівельне право» для здобувачів вищої освіти юридичних і профільних архітектурно-будівельних закладів вищої освіти, а також у системі підвищення кваліфікації державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, сертифікованих архітекторів та інженерів.

- у науково-дослідній діяльності – матеріали, висновки та узагальнення, що містяться у дисертації, можуть стати підґрунтям для подальших наукових досліджень проблем адміністративного права та процесу, публічного управління, а також правового забезпечення містобудівної, архітектурної та інжинірингової діяльності в умовах повоєнної відбудови та євроінтеграції.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації, результати дослідження, теоретичні та практичні висновки й рекомендації оприлюднено на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, таких як: Захист від недобросовісної конкуренції в умовах євроінтеграції та цифрової трансформації (Київ, 31 трав. 2024 р.), Гендерна рівність та інклюзія у вищій освіті: від політик до реалізації (Київ, 16 трав. 2025 р.), Права людини та публічне врядування (Чернівці, 30 трав. 2025 р.), Актуальні проблеми юридичної науки та практики у воєнний період (Львів, 10 жовт. 2025 р.), Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права (Кременчук, 5 груд. 2025 р.).

Публікації. Основні положення дисертації було відображено в десяти наукових публікаціях за темою дисертаційного дослідження, із яких п'ять наукових статей опубліковані в журналах, включених МОН України до переліку наукових

фахових видань з юридичних наук та п'ять тез виступів на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Структура роботи сформована на основі мети та завдань дослідження. Дисертаційна робота складається з вступу, трьох розділів, які включають вісім підрозділів, та висновків до кожного розділу, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 250 сторінок, із яких 206 сторінок основного тексту, 23 сторінки, на яких розміщено список використаних джерел, що містить 201 найменувань, та 6 сторінок, на яких розміщено 2 додатки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ СФЕРОЮ АРХІТЕКТУРИ ТА ІНЖИНІРИНГУ В УКРАЇНІ

1.1. Історичний розвиток публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні

З'ясування суті будь-якого правового явища неможливе без детального вивчення історичного контексту, у межах якого воно було сформоване. Так як, правова наука – є наукою соціальною і вивчає суспільні відносини, що регулюються правовими нормами, то розгляд питання розвитку та становлення публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні має обов'язково враховувати усі особливості соціокультурного контексту, які вплинули на появу такої діяльності та її подальший розвиток. Найкраще дослідити такі особливості можливо за допомогою історичної науки. Для детального вивчення особливостей розвитку цього правового явища варто простежити його генезу в історико-правовому процесі та глибше дослідити історико-правові джерела, які вплинули на його формування на теренах сучасної України. Разом з тим, щоб послідовно та системно опрацювати наявні історичні джерела, вважаємо за доцільне, здійснювати їх розгляд в межах окремих історичних періодів та визначити перелік особливостей притаманних кожному з таких періодів.

Перший історичний період, який, на нашу думку, умовно можна назвати *«Витоки звичаєвого регулювання Києво-Руської доби»*, розпочався приблизно наприкінці X століття та тривав до середини XIV століття. Цей період виник внаслідок поступового розвитку та консолідації різних слов'янських племен, які стали основою для формування на території нашої держави першої культурно розвинутої й могутньої держави, відомої сучасникам як Київська Русь. Досліджуючи правові джерела цієї доби, варто зазначити, що серед правових пам'яток Київської Русі не існувало жодної окремої збірки правових звичаїв, яка б регулювала питання пов'язані з управлінням архітектурною діяльністю або встановлювала б вимоги щодо забудови територій. Водночас наявні на той час

окремі правові звичаї, які були присвячені цим питанням, були значно розпорошені між різними правовими джерелами. Колектив українських вчених, які вивчають пам'ятки права тієї доби, стверджує, що у процесі становлення давньоруської держави найважливішими джерелами права були: звичаєве право, договори Русі з Візантією та «князівське законодавство» (устава, уроки, уставні грамоти). Окрім цього істотну роль також відігравали джерела церковного права, зокрема, церковні статuti Володимира Великого та Ярослава Мудрого, джерела візантійського походження – Номоканони, Еклога, Прохиріон, Закон судний людям. А основою усього права Київської Русі була Руська Правда» [63, с. 197].

Найвідомішим із правових джерел того часу по праву вважається збірка звичаєвого права започаткована Ярославом Мудрим, яка мала назву «Руська Правда». До нашого часу Руська Правда не збереглася як єдиний повний документ, а відомості щодо її змісту представлені у вигляді різних наборів списків та редакцій, які формувалися протягом різних періодів існування Київської Русі. Як стверджує у своєму науковому доробку І. Я. Терлюк до наших днів дійшло більше 100, а за іншими даними близько 300 списків «Руської Правди» [163, с. 23-24]. Водночас в сучасній історіографії, зокрема, виділяють три основні редакції Руської Правди: Коротку, Розширену і Скорочену. Для нашого ж дослідження цікавими є одна з частин Короткої Правди, яка отримала назву «Урок мостникам», а також її доповнення, що знайшло відображення у статтях Розширеної Правди.

Першою розглянемо ст. 43 Короткої редакції Руської Правди за Академічним списком, текст якої мав наступний зміст: «А се оурокъ мостъниковъ: аще помостивше мостъ, взяти отъ дѣла ногата, а отъ городници ногата; аще же боудеть ветхаго моста потвердити нѣколико доскъ, или 3, или 4, или 5, то тоеже» [150, с. 8]. Вказана стаття Руської Правди встановлювала розмір оплати за роботу «мостників», тобто робітників, робота яких полягала у побудові мостів і міських мостових. Розширена ж редакція Руської Правди містила доповнену версію згаданого правового звичаю у ст. 97, проте, ним визначався дещо інший розмір оплати мостнику, що, напевно, було зумовлено пізнішою появою цієї редакції. Зокрема, передбачалось, що за кожні 10 ліктів роботи мостник отримає по ногаті, а

за ремонт старого мосту за кожну городню отримає по куні.

Окрім вищезазначеної статті ця редакція також містила окрему ст. 96, яка мала наступний зміст: «А се оуроци городнику закладаючи городню куна взяти а кончавши ногата» [151, с. 138]. Згаданий звичай встановлював розмір оплати за роботу «городника», городниками ж на Русі були робітники, які будували міста або міські оборонні стіни. Для городника за його роботу передбачалась оплата у розмірі однієї куни при закладанні городні, а по закінченню видавалась ще одна ногата. Отже, на підставі аналізу розглянутих звичаєвих норм Руської Правди можливо дійти висновку, що в Київській Русі вже на той час існувало чітке регулювання стандартів і розмірів оплати праці для робітників, які займались певними видами будівельної та архітектурної діяльності, що закріплювалось на загальному рівні і було санкціоноване князівською владою.

У зв'язку з хрещенням Київської Русі князем Володимиром Великим наприкінці десятого століття на її території утверджується нове джерело звичаєвого та канонічного права під назвою Статут Святого князя Володимира, який охрестив Руську землю, про церковні суди. Для нашого дослідження особливе значення мають його третя та п'ятнадцята статті. Стаття третя Статуту Володимира була викладена в такій редакції: «создал церковь святыя Богородица Десятиньную й дал ей десятину по всей земли Русьстей ис княжения в сборную церковь» [177, с. 35]. Відповідна звичаєва норма вводила в Руській державі поняття особливої повинності - «десятини», тобто десятої частини доходів князівської влади. Повинність ця була спрямована на утримання церков, а також на збирання доходів для будівництва нових храмів на території Київської Русі. На основі цієї інформації можна зробити висновок, що Київська Русь тих часів мала перші ознаки загального бюджетування церковного будівництва, а також закріплювала на нормативному рівні обов'язкові збори на користь такого виду діяльності. Раніше згадана ст. 15 Статуту Володимира закріплювала за церковною владою обов'язки щодо встановлення еталонів мір і ваги в давньоруській державі, а також наділяла її правом наглядати за дотриманням цих стандартів населенням. Відповідні стандарти щодо мір і ваги так само поширювались і на архітектурну діяльність та

планування забудови, зокрема, перевірка якості будівельних робіт виконаних мостниками та городниками та розрахунок за їх роботу відбувались саме за цими правилами та еталонами. Отже, на підставі аналізу цієї статті ми можемо дійти висновку, що на рівні писаного звичаєвого права закріплювались первісні князівські стандарти, які були обов'язковими до виконання також під час виконання робіт з архітектури та будівництва.

У зв'язку з раніше описаними подіями щодо хрещення Київської Русі окрім місцевого звичаєвого та канонічного права в цей же час паралельно відбувається розвиток норм візантійського канонічного права шляхом поступової рецепції значної частини його правових норм до права Русі. Серед таких джерел візантійського канонічного права, які було рецепційовано на Русі, найвідомішими є Еклога, Прохірон та Номоканон. Рецепція положень цих збірок канонічного візантійського права не відбувалась одномоментно та в повному обсязі, норми впроваджувались поступово з виникненням відповідної потреби у регулюванні й також з огляду на реакцію населення, яке теж не все одразу прийняло християнство як основну релігію. Наслідком процесів щодо впровадження цих норм, а також перекладу їх змісту на старослов'янську мову стала поява на території Київської Русі таких нових джерел права як Кормчі книги. Зокрема з аналізу статей Єфремівської Кормчої проведеного дослідницею історії українського права Ю. В. Цветковою відомо, що без дозволу та благословень місцевого єпископа члени християнської громади не мали права будувати, перебудовувати та розбудовувати церкви, монастирі та інші культові споруди [57, с. 185]. Отже, рецепційованими нормами канонічного права на Русі санкціонувався певний первісний порядок отримання дозволів на будівництво церков, який контролювався і визначався місцевим духовенством.

Разом з тим рецепція норм Прохірону у складі перших Кормчих книг мала важливий вплив на регулювання архітектурно-планувальної та будівельної діяльності Київської Русі. Зокрема, А. Б. Беломєсяцев у своїй роботі зазначає, що «спеціальний закон», який регламентував будівництво міст, був підписаний візантійським імператором у 878 році, і відразу ж був перекладений сербською і

болгарською мовами. На Русь він прийшов у XII–XIII ст., і з тих саме пір «свято дотримувався». Ця пам'ятка права, зокрема, пропонувала закладати місто на високому місці, забудовувати його так, аби кожний будинок вписувався у довкілля і щоб з кожного будинку було видно міські домінанти. До того ж у цьому джерелі права дуже ретельно обумовлювалися добросусідські відносини, наприклад, прорубувати вікна в сусідній двір категорично заборонялося.» [16, с. 64]. Подібні твердження містяться і в монографії В. В. Вечерського, який стверджує, що теоретичною основою давньоруського містобудування був, вірогідно, «Закон градський», виявлений у складі «Мірила Праведного» XIII століття та «Кормчих книгах» XII–XIII століть. Це правове джерело забороняло порушувати закладену при заснуванні міста просторову систему різними перебудовами, а також вимагалось дотримання модуля у ширині ділянок, вулиць, розмірах споруд.» [33, с. 28-29]. Водночас П. В. Глібчук зазначає, що «Суттєве значення для розвитку містобудівного законодавства мали збірник норм візантійського цивільного, кримінального, судового і церковного права "Прохірон" ("Ручна книга законів") 878 року Василя Македонянина з додатком містобудівного закону X ст. – так званого "Закону Єпарха", а також містобудівний трактат V ст. Юліана Аскалоніта "Про закони та звичаї Палестини".» [35, с. 34]. Таким чином, підсумовуючи вищенаведені твердження стає очевидним, що тогочасне запозичення візантійських норм Прохірону на території Київської Русі заклало основи правового регулювання особливостей міського планування, нормування будівництва та вимог до архітектури міських будівель.

Характеризуючи другий історичний відрізок періоду Витоків звичаєвого регулювання Києво-Руської доби варто зазначити, що на початку дванадцятого століття Київська Русь поступово перестає існувати у вигляді єдиного централізованого державного утворення на чолі з князем київським. Водночас наприкінці дванадцятого століття суттєво починають розвиватись західні землі Київської Русі, зокрема, Волинське та Галицьке князівство.

Внаслідок аналізу правових джерел, які використовувалися на землях Галицько-Волинського князівства, стає очевидним, що Галицько-Волинське

князівство як нащадок Київською Русі не мало суттєво нових правових джерел. У вжитку на цих землях як правові джерела продовжували надалі використовуватись Руська Правда, Церковні Статути Володимира Великого та Ярослава Мудрого, а також збірники рецепційованого візантійського канонічного і світського права. Єдина особливість використання згаданих вище джерел полягала у певній адаптації князівською владою їх норм до змін, які відбувались у суспільно-державному устрої. Серед правових джерел, які з'явилися саме у період Галицько-Волинської держави, як стверджують історики українського права на сьогодні збереглися лише окремі джерела князівської правотворчості, а саме: Грамота князя Івана Берладника 1134 року, «Рукописання» Володимира Васильковича близько 1287 року та Грамота Мстислава Даниловича 1289 року [63, с. 228]. На підставі аналізу вказаних джерел, можливо стверджувати, що їх текст, на жаль, не містив жодних норм які б стосувалися питань пов'язаних з архітектурною діяльністю або міським плануванням.

Суттєвий розвиток правової системи Галицько-Волинського князівства відбувся лише наприкінці її існування як державного утворення і був пов'язаний із поширенням на цих землях магдебурзького права. Одне з перших міст Галицько-Волинського князівства, яке в 1339 році отримало грамоту на магдебурзьке право від Галицько-Волинського князя Юрія II Болеслава було місто Сянок. Пізніше такий привілей отримали також Львів та Кам'янець-Подільський. Згадана вище грамота князя Юрія передбачала, що вїт отримує: «ринок і його околиці, щоб його забудувати чи споруджувати на ньому, що захочуть – будинки й всілякі крамниці» [102, с. 195]. Тобто, відповідне магдебурзьке право надавало можливість місцевій владі в особі вїта самостійно вирішувати планування міської забудови й визначати функціональне призначення відповідних будівель.

Отже, на підставі проведеного аналізу різних джерел права Київської Русі та Галицько-Волинського князівства можливо зробити висновок, що в період «Витоків звичаєвого регулювання Києво-Руської доби» не існувало єдиної уніфікованої системи управління і правових звичаїв, які б визначали особливості управління сферою архітектури та містобудування. Наявні джерела містили лише

фрагментарні звичаєві норми, які визначали загальні засади певних видів будівельних робіт, а також запроваджували найпростішу дозвільну та планувальну систему на чолі з церквою або князем. Суттєвому розвитку нормування містобудівної діяльності цього періоду сприяло запозичення норм візантійського та магдебурзького права, які були зразками розвинутих правових систем. Міське планування та регулювання забудови в основному було сконцентовано на питаннях закладення великих міст, будівництві таких важливих споруд як мости й оборонні стіни, а також після прийняття християнства особливу увагу було зосереджено на будівництві культурно-релігійних осередків у вигляді храмів.

Внаслідок значних чвар між удільними князями, постійних міжусобних війн за владу та суттєвої шкоди, яку завдала навала монголо-татар, Київська Русь та Галицько-Волинське князівство як державні утворення протягом періоду роздробленості поступово втрачають своє культурне значення і в результаті зникають з політичної мапи світу. У зв'язку з цими обставинами майже усі українські землі потрапляють до складу Великого князівства Литовського. Відповідно з цього моменту відбувається перехід до другого історичного періоду розвитку досліджуваного явища, який має умовну назву «*Становлення князівського управління Литовсько-Руської доби*», що розпочався в другій половині XIV століття та тривав до середини XVI століття.

Правові джерела Великого князівства Литовського на початкових етапах його становлення як державного утворення мали дуже строкатий характер, зокрема, у вжитку продовжували залишатись як звичаєві норми Київської Русі, так і починали з'являтися власні пам'ятки права. За твердженнями сучасних науковців до джерел права тієї доби належали звичаєве право, Руська Правда, церковні статuti та привілеї литовських князів, а також продовжувало розвиватись магдебурзьке право у вигляді збірників німецького права [64, с. 139].

Норми звичаєвого права Київської Русі були вже детально проаналізовані у попередніх абзацах цього підрозділу, тому наразі вважаємо за доцільне зосередитись на аналізі правотворчої діяльності литовських князів, яка була

реалізована у вигляді князівських привілеїв та інших видів грамот. Серед зазначених джерел першим джерелом є Уставна грамота Великого князя Литовського Олександра киянам, яка була видана у 1494 році і підтверджувала київським міщанам обсяг прав, який їм був наданий за попередників. Ця грамота містила у своєму складі текст такого змісту: «А ставів їм не сипати ... А міста (оборонного укріплення) їм не будувати. А міст міський їм мостити, а через це з них слугам воєводином посокирщини не брати.» [102, с. 239-240]. Грамота чітко встановлювала заборону міському населенню щодо будівництва ставків із насипними греблями та фортифікаційних споруд навколо міста. Однак, будівництво й експлуатація мостів були покладені на міську владу і не обкладались князівським податком. З цього можна зробити висновок, що князівська влада не лише розподіляла обов'язки щодо будівництва будівель між місцевою і центральною владою відповідно до їх функціонального призначення, а також розглядала містобудування як окремий об'єкт оподаткування і наповнення державної скарбниці.

Подібний зв'язок між збором податків та будівельною повинністю населення ми також можемо простежити у тексті Жалуваної грамоти короля Казимира від 1457 року. Зокрема, ст. 10 цієї грамоти передбачала, що: «Всі піддані наші, в тому числі селяни, від різних податей державних, платежів, зборів і повинностей звільняються, за винятком робіт по будівництву міст, а також ремонту старих укріплень.» [177, с. 47]. Отже, повинність населення щодо розбудови міських укріплень і фортифікацій регулювалась королівською владою на найвищому рівні й передбачала її безумовне виконання.

Подальший суттєвий розвиток литовського звичаєвого та писаного права призводить до перших спроб уніфікації наявних правових джерел. Результатом таких процесів стає поява у 1468 році у Великому князівстві Литовському першої збірки норм звичаєвого права та «князівського законодавства» під назвою Судебник короля Казимира Ягелловича. Для цілей нашого дослідження важливою є артикул 25 Судебника, яка мала наступний зміст: «А також де хто мости мостив ... щоб не барилися, цього ж літа завершили. А на чий ділянці трапиться нещастя, кінь ногу

зламає, той платить. А коли хто не відремонтує своїх діляниць цього літа, той порушив право; з тих нам брати десять рублів.» [102, с. 238]. Особливість цього артикула полягала у затвердженні на нормативному рівні юридичної майнової відповідальності за правопорушення, пов'язані з архітектурною і містобудівною діяльністю, що вказує на значний розвиток тогочасної правової системи. Окрім вищезазначеного, варто зауважити, що норма містить первісне формулювання складу правопорушення та присічний (преклюзивний) строк щодо виконання встановленого обов'язку, за недотримання якого передбачається настання відповідальності.

Внаслідок проведених у другій половині шістнадцятого століття Великим князівством Литовським аграрної й пов'язаної з нею податкової реформи у 1557 році з'являється нове джерело права, яке отримало назву Устава на волоки. Цей документ справив суттєвий вплив на закладення основ правового регулювання забудови та планування сільських поселень. Як зазначає А. О. Гурбик у Великому князівстві Литовському забудова сільських поселень велась із дотриманням первісних нормативних вимог щодо пожежної безпеки. Зокрема, він стверджує, що селянські хати ставилися вздовж вулиці в один ряд, а навпроти них з другого боку вулиці розміщувалися господарські будівлі, що було викликано протипожежною безпекою [11, с. 18].

Розвинута правова система Великого князівства Литовського більш пізніх періодів складалась із великої кількості правових джерел різного змісту і походження, а також стала надто складною і нагромадженою. У результаті відповідного еволюційного процесу виникла серйозна потреба у ґрунтовній і якісній кодифікації наявних джерел, оскільки попередня спроба кодифікації у вигляді Судебнику Казимира 1468 року вже не відповідала тогочасним умовам. З метою вирішення відповідних обставин було розпочато процес широкої кодифікації литовсько-руського права, внаслідок якого з'явилося три редакції найвідомішої кодифікованої пам'ятки права Великого князівства Литовського, що отримала назву Литовський статут.

Аналізуючи норми артикулів Литовського статуту 1529 року, варто зауважити,

що він не містив якихось суттєво нових норм, які б закладали основи владного управління архітектурною діяльністю або плануванням забудови на землях Великого князівства Литовського. Проте, він все ж містив ряд норм, які частково врегульовували здійснення забудови того історичного періоду.

Серед таких норм можна виділити артикул 22 розділу першого, який мав наступний зміст: «Бажаємо, щоб усіх простих людей ... Великого князівства Литовського було повністю звільнено від ... повинностей з перевозок, які звуться підводами, від перевезення каменю, дерева або дров для обпалу цегли і вапна на наші замки, ... і від інших невстановлених робіт. Але хочемо у недоторканності зберегти звичаї ... старі мости лагодити і нові на старих місцях будувати, старі замки лагодити і там само, на тих же старих місцях виділені їм ділянки знову забудовувати, мости нові будувати» [155, с. 215]. Отже, нові норми скасовували загальну будівельну повинність для всього населення князівства, проте, все ж залишали в силі принципи старого звичаєвого права, які передбачали виконання будівельної повинності щодо мостів, замків і доріг, нагляд за експлуатацією яких був встановлений раніше.

Окремі артикули розділу восьмого Литовського статуту 1529 року регулювали питання пов'язані з кордонами земельних ділянок з особливостями, на яких протікали річки, існували ставки або луки, а крім того встановлювали відповідальність за їх порушення і порядок судочинства для таких випадків.

У результаті дослідження норм Другого Литовського статуту можливо дійти висновку, що зміст норм права, які регулювали питання пов'язані з архітектурною діяльністю та забудовою, у другій редакції не зазнав особливих змін у порівнянні з артикулами наведеними у попередній редакції.

Особливу увагу у другій редакції варто приділити лише артикулу 25 розділу першого, який визначав перелік об'єктів, за використання яких може справлятися мито, і містив заборону на збір нового мита. Цей артикул було викладено у другій редакції таким чином: «котрі здавна і за привілеями і листами нашими мито і мостове у маєтках своїх, на дорогах, гатях, мостах, греблях і ровах поправляти мають, а хто би де мостів, гатей, гребель поправлений не мав, а у зв'язку з цим

переїзд був важким, а кому б на тих місцях шкода сталася; тому той же пан, хто мито бере, повинен буде шкоду відшкодувати і з накладом, що той [потерпілий] встановить» [153, с. 263]. Тобто, відповідна стаття встановлювала тісний зв'язок між тогочасним податковим, містобудівним та деліктним правом. Такий зв'язок полягав у обов'язку власника земель, який справляє мита за використання доріг, мостів, гребель тощо здійснювати нагляд за експлуатаційними характеристиками цих споруд шляхом їх ремонту або нового будівництва у випадку їх руйнування. Однак, якщо землевласник не дотримувався таких обов'язків він ніс майнову відповідальність за уся шкоду, яку буде завдано особам, що сплатили мито за використання таких шляхів. Інші ж артикули цієї редакції дублювали зміст вищезазначених артикулів першої редакції із незначними змінами.

Переходячи до розгляду норм останнього джерела цієї доби – Третього Литовського статуту 1588 року, важливо вказати, що ця редакція статуту хоч і стала найкращою за результатами проведеної кодифікації, однак так і не отримала окремого розділу або групи норм, які визначили б загальні засади правового регулювання як архітектурної, так і містобудівної діяльності загалом у Великому князівстві Литовському. Окремо важливо зазначити, що деякі раніше розглянуті артикули в цій редакції були доповнені і розширили коло суспільних відносин, які ними унормовувались. Зокрема артикул 29 розділу першого третьої редакції відображав положення попередньо закріплені в артикулі 25 розділу першого другої редакції, проте отримав абзац нового змісту. Текст згаданого абзацу було викладено таким чином: «А хто б з обивателів ... хотів на землі своїй містечко нове садити, то йому вільно буде те вчинити, і торгове в ньому згідно давнього звиклого звичаю, як те в містечках інших князівських і панських зберігається, встановити.» [154, с. 66]. Отже, поява такого абзацу закладає перші основи нормативно-правового регулювання будівництва з метою отримання прибутків. Водночас можливо дійти висновку, що відповідна норма надавала власнику земельної ділянки вкрай широку дискрецію щодо забудови цілого містечка відповідно до міського планування і функціонального зонування обраних власником за своєю волею.

Окрім вищезазначеної норми для третьої редакції новими були також

положення відображені в статті 31 розділу першого щодо нагляду за станом річок та портової та іншої річкової інфраструктури. Зокрема, даний стаття встановлював обов'язок для владних представників та інших землевласників утримувати річки у належному стані та ремонтувати усі порти, які на них знаходяться. Також виконання цього обов'язку було прямо пов'язано із забезпеченням виконання інших будівельних робіт у князівстві, тому що як зазначає стаття дерево як один з основних матеріалів для тогочасного будівництва сплавллявся річками.

Останньою в третій редакції вважаємо слушним розглянути норму зафіксовану в одному з абзаців статті 29 розділу третього, яка встановлювала юридичну відповідальність за примус до виконання будівельних робіт, не встановлених законом. Ця норма передбачала суворе покарання для посадових осіб, а саме, старости, городничого, мостовничого тощо у разі використання ними своїх повноважень у містобудівній сфері з корисливою метою, а також додатково містила відсилку на порядок судочинства для таких категорій справ.

Резюмуючи усе вищесказане, можливо зробити висновок, що історичний період «Становлення князівського управління Литовсько-Руської доби» (друга половина XIV – середина XVI ст.) відзначився подальшим розвитком давньоруського звичаєвого права та першими спробами його кодифікації, внаслідок яких з'являються Литовські статuti - перші прообрази майбутніх матеріального та процесуального кодексів. Нормативне регулювання архітектурної та містобудівної діяльності хоч і розвивається, проте, все ще залишається дуже фрагментарним і унормовує дуже вузьке коло суспільних відносин, переважно суто відносини, пов'язані із будівництвом стратегічної інфраструктури за велінням і вимогами встановленими князівською владою. Окрім вже зазначеного для містобудування того періоду важливим є поширення у містах Великого князівства Литовського магдебурзького права, яке надавало місцевій владі широкі можливості щодо владного управління сферою архітектури та містобудування.

Наступний досліджуваний період має умовну назву – «Строкатість правових джерел Козацько-гетьманської доби» (середина XVI - XVIII століття). Як

згадувалось раніше у зв'язку укладанням в 1569 році Люблінської унії і утворенням єдиної литовсько-польської держави Речі Посполитої відбувався поступовий занепад суспільно-політичного устрою, який сформувався за часи існування Великого князівства Литовського. Результатом цього стає утворення на сучасних теренах України нового державного утворення українців під проводом козацтва, яке отримало назву Гетьманщина або Військо Запорозьке.

У зв'язку з постійною політичною та міжнародною нестабільністю, а також триваючими військовими зіткненнями, правові джерела Гетьманщини не змогли розвинутися та сформуватися належним чином. Як зазначає В'ячеслав Іванов у цей період продовжують надалі діяти частково правові норми Литовських статутів, збірників магдебурзького права, окремих королівських та князівських грамот, постанови сейму. Однак, не визнавались правові пам'ятки, які утверджували права польської шляхти, зокрема, Устава на волоки, Ординація Війська Запорозького та сеймові конституції [62, с. 265].

Серед правових джерел цього періоду, які регулювали суспільні відносини пов'язані з архітектурною діяльністю та забудовою, очевидно чільне місце займають гетьманські універсали. Такими владними актами індивідуального характеру гетьман не лише наділяв когось конкретними землями, але і встановлював мету, з якою вони передаються. В окремих випадках мета передачі полягала у зведенні на цих землях певних будівель та споруд. Зокрема, до таких універсалів можна віднести Універсал Богдана Хмельницького 1656 року про дозвіл побудувати монастир на Ірдені і про надання йому земель. Текст цього універсалу в одному з абзаців містив наступні положення: «иждь мы, взявши вѣдомость от честного господина отца Герасима Івашковского о способном мѣстцу на Ирденѣ... до фундовання монастира безпечное...позволилиысмо задля расширения и хвали Божой на томъ мѣстцу моанастирь Божый будовати и братію совокупляти» [172, с. 211]. Отже, відповідним універсалом гетьманом фіксувалась передача певної землі під забудову, а також юридично закріплювався дозвіл-вимога щодо будівництва будівлі встановленого функціонального призначення у вигляді монастиря.

Наступним вважаємо слід розглянути універсал 1669 року, який мав назву Універсал Дем'яна Многогрішного про схвалення наміру максаківського ігумена оточити Максаківський монастир валом і парканом та побудувати при ньому фортецю силами монастирських селян, із заборонаю козацькій старшині перешкоджати цим роботам. Цей універсал був спрямований на забезпечення оборонної політики держави, а також встановлював загальні вимоги до будівництва оборонних споруд. Текст цього універсалу мав наступний зміст: «монастирь оный Максаковский для обороны своеи монастирское замышляет до кола валом и парканом обваровати и фортецу, подлугъ силы монастирское, селами до того монастира прислушными, учинити хочеть» [174, с. 510]. Аналізуючи положення вказаного універсалу, можливо дійти висновку, що гетьман не лише встановлював повинність для селянського населення у вигляді будівництва споруд оборонного призначення, а і встановлював покарання для козацької старшини на місцях за перешкоджання такій діяльності.

Також не менш важливим для нашого дослідження є текст Універсалу Івана Мазепи стародубівському полковому хорунжому Іванові Юркевичу про дозвіл осадити слобідку біля свого хутора і побудувати млин на річці Свизь, який датується 1702 роком, зокрема, у його складі містилися наступні положення: «яко сим нашим унѣверсалом поЗволене листовное пана полковника стародубовского, и въ нем тоеи слободки описанную границу ствержаем, поселити там людей зъ потребу, и от них всякое належитое послушенство и повинности отбирати, и млинъ къ своему лучшему пожитку и користи на рецѣ Свизѣ зъ висипанем греблѣ и Зъ отбиранем всяких размѣрових приходовѣ, постройти позволяем» [173, с. 400]. Тобто, нормами універсалів як і в попередні історичні періоди передбачалось право на зведення нових поселень у вигляді «слободи», що в подальшому давало відповідному вкладнику можливість збирати податки з місцевого населення, а також додатково дозволялось будувати інші прибуткові будівлі по типу млина як ще один із засобів примноження своїх достатків.

Не менш цікавим для аналізу генези досліджуваного явища в цей період видається зміст офіційного документу польської влади, який називався З Люстрації

Остерського староства про повинності та податки міщан і селян та був виданий у 1628 році. Цим документом встановлювалась обов'язкова будівельна повинність для міщан та інших підданих у такому вигляді: «щоб вони вали, башти і частоколи поблизу міста і замка за давнім звичаєм і необхідності виправляли під штрафом у 10 кіп литовських. А також повинності по будівництву і ремонту гребель, мостів і млинів, доставку дров для потреб замку, мають нести згідно декрету й. к. м. від 1604-го року, і все під штрафом 10 кіп литовських» [37, с. 177-178]. Отже, виконання майже усіх робіт по зведенню як оборонних так і стратегічних будівель і споруд в рамках правового регулювання примусово покладалось на міське та сільське населення.

Суттєвий розвиток козацтва як суспільного стану позначився на утвердженні і поширенні застосування на землях Гетьманщини козацького звичаєвого права. Особливістю козацького звичаєвого права, яке визначало питання землеустрою та використання земель під забудову, була наявність такої форми звичаю як «займанщина». Суть якої полягала у самовільному захопленні та освоєнні нічийних земель. Як стверджує у своїй роботі український дослідник: «Про широту права посполитих і рядових козаків на землю, набуту шляхом займанщини, свідчив той факт, що вони могли не тільки безпосередньо користуватися, а й обмінювати і навіть продавати її. Безпосередні виробники, відстоюючи надалі власні права землеволодіння, неодноразово посилалися на займанщину, і місцевий суд та влада нерідко були змушені визнавати їх законними.» [38, с. 138].

Як вже згадувалось раніше на українських теренах продовжувало надалі активно використовуватись магдебурзьке право. Унаслідок значного поширення застосування магдебурзького права в українських містах відбувається суттєвий розвиток повноважень та функцій місцевої влади, серед яких перебував нагляд за будівництвом та експлуатацією міських будівель та споруд. За твердженнями наданими М. М. Кобилецьким відомо, що: «Від 1604 р. у Львові діяла будівельна комісія у складі радника, лавника та представника колегії “40 мужів”. Її завданням був контроль за дотриманням будівельних норм і правил. Наглядачі контролювали дотримання цього міського привілею купцями.» [86, с. 252].

Найбільшим досягненням правотворчості козацької доби та Гетьманщини стає поява в 1710 році першого прообразу писаної конституції, яка отримала назву «Пакти та конституції законів і вольностей Війська Запорозького», яка більш відома за назвою «Конституція Пилипа Орлика». Хоча положення цього документа в основному були зосереджені на фундаментальних засадах та принципах організації державного ладу та устрою Війська Запорозького, проте, серед усіх цих норм містився й абзац, який регулював питання пов'язані з містобудівною діяльністю. Зокрема, цей абзац мав наступний зміст: «подбати про такі сприятливі умови миру, за якими б Дніпро і землі Війська Запорозького були звільнені від московських укріплень і фортець і повернуті у попередню власність згаданого Війська і щоб надалі там не споруджували жодних фортець, не осаджували ніяких міст та сіл із оговореним строком слобід і ніяким іншим чином під будь-яким претекстом не спустошували володінь Війська Запорозького» [62, с. 302]. Отже, на рівні головного конституційного акта впроваджувалась окрема заборона для представників Московського Царства здійснювати будь-яке будівництво на землях Гетьманщини.

Окрім вищенаведених джерел на територіях Гетьманщини так само як і раніше продовжували використовуватись рецепційовані норми візантійського права, які розповсюджувались у списках Кормчих книг. За твердженнями наданими науковцем А. Б. Беломесяцевим у списках Кормчої книги середини сімнадцятого століття все ще зустрічались положення раніше згаданого «Закону градського». Розділ 38 відділу 49 частини другої цієї книги мав назву «Про побудову нових будинків і про відновлення старих і про інші предмети» та містив ряд норм, які встановлювали вимоги до здійснення архітектурної діяльності та планування забудови. У його положеннях містились норми: про заборону затуляти сусідові «вигляд на море»; про отримання дозволу на перебудову будинку; про заборону змінювати первісний вигляд будинку і віднімати світло у сусідів тощо [16, с. 65-66]. Отже, в цих правових текстах очевидно простежуються перші зародки державних будівельних норм, у яких встановлювались вимоги до архітектурних та об'ємно-планувальних рішень тогочасних будівель та споруд.

Швидкий розвиток історичних подій другої половини сімнадцятого століття

зумовлює перехід частини козацьких земель під протекторат московського царя і відповідно на цих територіях починає активно насаджуватись та використовуватись тогочасне «московське законодавство». Одним із найважливіших правових джерел Московського Царства у той період була ухвалена у 1649 році кодифікована збірка кримінальних і цивільних норм, яка отримала назву «Соборне уложення царя Олексія Михайловича». Соборне уложення загалом не містило норм, які б прямо регулювали містобудівельну діяльність, однак, сучасні дослідники вказують, що у його складі були присутні окремі положення, якими визначалось право власності на землю, регулювались питання спільної власності, закріплювались строки давності для викупу земель та встановлювався зв'язок між давністю та правом власності на землю тощо [15, с. 268-269].

До джерел, які одночасно регулювали правовідносини у Гетьманщині на початку вісімнадцятого століття, можна віднести козацьке звичаєве право, правові акти гетьманської влади, литовсько-руське, польське та московське «законодавство». Нагромадження такої кількості різних правових джерел закономірно призводить до того, що виникає суттєва потреба у здійсненні їх кодифікації з метою упорядкування та спрощення наявної правової системи. Щоб вирішити зазначену проблему у 1728 році під час гетьманства Д. Апостола розпочинає роботу кодифікаційна комісія. Робота відповідної комісії завершується в 1743 році, а її підсумком стає укладення важливого кодифікованого акту періоду Гетьманщини, який має назву «Права, за якими судиться малоросійський народ». Відповідний акт складався зі значної кількості правових норм, серед яких були і ті, які регулювали відносини у сфері архітектурної та містобудівної діяльності.

Артикул 5 глави 4 цього правового джерела надавав можливість повноправним власникам земель на своїх землях «людей осаживать, хутори и мелници строить и другіе указами не запрещенные заводи имѣть свободно» [106, с. 61]. Положення ж артикула 13 глави 19 нормували відносини щодо добросусідства. У тексті артикула 15 тієї ж глави закріплювались вимоги про дотримання під час будівництва нормативних відстаней від межі сусідської ділянки. Регулювання самовільного будівництва на чужих земельних ділянках можливо було віднайти в артикулі 17 цієї

глави, яка вимагала «самоволно завладѣнную землю сугубо отдавать», другим же пунктом цього артикула унормовувався принцип про єдину долю землі та самовільно збудованого на ній майна [106, с. 344]. Тобто, можемо підсумувати, що «Права, за якими судиться малоросійський народ» мали у складі вже не тільки окремі норми, які частково були пов'язані із будівельною діяльністю, а містили цілі групи норм, що визначали порядок здійснення певних видів будівельних робіт.

На підставі проведеного аналізу правових пам'яток часів періоду «Строкатості правових джерел Козацько-гетьманської доби» (середина XVI - XVIII століття) можливо дійти висновку, що правова система третього історичного періоду була надто переповнена різними правовими джерелами, частина з яких була успадкована від попередніх періодів, а інша ж частина нових актів поширилась внаслідок потрапляння певних частин українських земель під владу різних монархічних держав, що насаджували власні правові джерела. Однак, особливістю даного періоду є поява у тогочасному праві змістовно об'єднаних груп правових норм, які забезпечували правове регулювання однорідного кола суспільних відносин. Тобто, можливо стверджувати, що у правових джерелах козацької доби відбувається фіксація перших правових інститутів, пов'язаних із управлінням сферою архітектури та містобудування, а саме, інститутів, які стосувались питань добросусідства, планування міських просторів та дотримання нормативних відстаней при забудові земельної ділянки.

Протягом другої половини вісімнадцятого століття на міжнародній політичній арені відбувається череда різних історичних подій, таких як: знищення російською владою Гетьманщини та Запорізької Січі, три поділи Речі Посполитої, посилення Російської та Австрійської імперій тощо. Внаслідок згаданих подій відбувається повний занепад української державності та інтеграція українських земель до складу двох великих імперій, перша з них Російська, а друга Австрійська, пізніше Австро-Угорська. Відповідні події стають передумовою для початку четвертого історичного періоду, який умовно можна назвати «Вплив кодифікаційних процесів доби двох імперій», що тривав приблизно з XVIII століття та завершився на початку XX століття.

Розпочнемо наше дослідження цього періоду з аналізу розвитку досліджуваного явища на українських землях, які потрапили до складу Російської імперії. За твердженнями харківських дослідників архітектурно-будівельній справі другої половини XVIII – першої половини XIX століть була притаманна жорстка вертикаль управління і узгодження. До того ж використовувалося чотири основні форми регламентації відповідної сфери діяльності, а саме: цільові укази і акти; зразкові проекти будівель; регуляційні конфірмовані проекти планування міст та будівельні статuti [66, с. 27].

Протягом першого етапу відповідного періоду, який тривав з 18 століття до першої половини 19 століття діяльність з архітектури та містобудування була повністю підпорядкована державному впливу. Для цього етапу управління характерними були жорстка централізація, поліцейський нагляд, суворі державні приписи та стандартизація. Зокрема, прикладом впровадження стандартизації може слугувати ухвалений у 1710 році Указ російського імператора Петра I «О строительстве типовых жилых домов», що закладав основні стандарти щодо будівництва житла [157, с. 99]. Поліцейський нагляд полягав у тому, що нагляд за відповідними видами діяльності здійснювався переважно силовими відомствами, а саме під час правління Катерини II контрольні повноваження у сфері містобудування належали до компетенції поліції згідно з указом «Об отдаче строительства мостов и перевозов в ведомство полиции [...]» 1762 р. Разом з тим до компетенції городничого, як керівника міської поліції, відносились всі міські казенні та громадські будівлі, а також він ніс відповідальність за їх планування, будівництво, ремонт та дотримання будівельних норм [156, с. 43-44].

Збільшення обсягів державного будівництва, зумовлених розвитком Російської імперії, все більше вимагало уніфікації нормативно-правової бази та створення єдиного джерела права, яке б урегулювало дану сферу відносин. Відповідні обставини стають причиною переходу в середині 19 століття до наступного етапу згаданого періоду, у рамках якого розпочався процес кодифікації містобудівного законодавства та посилювалась роль технічного нормування архітектурно-будівельної сфери. Розвиток технічного нормування під час згаданого етапу

розпочався з розробки у 1811-1812 роках Урочних реєстрів щодо цивільного будівництва та з військової роботи. Пізніше ці документи стали фундаментом для підготовки більш детального Урочного положення на всі загальні роботи, що виконуються при фортецях, державних будівлях та гідротехнічних спорудах – нормативного збірника, який було ухвалено в 1832 році. У цих збірниках було вміщено норми щодо залучення робочої сили, застосування транспортних засобів та матеріалів у будівництві [36, с. 13].

Водночас процес кодифікації «містобудівного законодавства» тривав до 1857 року та завершився ухваленням у цьому році Статуту будівельного, який увійшов до складу Зведення законів Російської імперії. У ньому були вміщені деякі технічні умови на виконання і приймання робіт, а також закріплювалась регламентація взаємовідносини між особами та організаціями, які здійснювали будівництво [91, с. 70]. Однак, як стверджує інший дослідник цього питання Будівельний статут містив швидше професійні рекомендації архітекторам та будівельникам, аніж підкріплені правовими санкціями норми [88, с. 32].

Для третього етапу відповідного періоду, що розпочався з другої половини 19 століття, характерним було проведення ширшої децентралізації управління архітектурно-будівельною сферою шляхом збільшення участі в цих процесах органів місцевого самоврядування. Причиною проведення такої децентралізації як стверджують у своїй роботі Л. В. Качемцева та О. І. Гелла стало те, що апарат державної влади не був достатньо гнучким для ефективного управління регіонами величезної імперії. У зв'язку з цим централізована система державної влади не могла впоратися зі своїми завданнями, і вона була піддана реформуванню. Згадана реформа розпочалась з того, що в 1864 році управління цивільним будівництвом в Російській імперії було передано до відання Міністерства внутрішніх справ. Разом з тим у 1865 році при цьому міністерстві було засновано Технічно-будівельний комітет. Окрім цього з 1864 року було покладено початок роботи земств як особливої форми територіального самоврядування, внаслідок чого з системи державної влади остаточно виділився губернський і повітовий рівні місцевого управління. Земства ж отримали широкі повноваження в справах будівництва,

благоустрою, утримання доріг, мостів та переправ. Саме з цього моменту управління архітектурно-будівельною сферою більше не було зосереджене в межах одного органу, внаслідок чого відбувається обмеження функцій керівних органів і посилення децентралізованого управління [66, с. 27-28]. Зокрема, у зв'язку із запровадженням в 1870 році так званих «Міських положень», які визначали структуру та повноваження міського управління, муніципальними справами у містах почала керувати Міська дума та її виконавчий орган — Міська управа. Містобудівна політика ж визначалась керівником Будівельного управління Міської управи, а міські архітектори у свою чергу виконували функціонал подібний до сучасного, однак, затвердження проектів громадських, військових, культових споруд виходило за межі їх компетенції [17, с. 7]. До того ж А. М. Мороз у своїй роботі доповнює, що міські будівельні відділення керували усім процесом будівництва Міської управи, а саме: розглядали і дозволяли будувати споруди приватним особам, спостерігали за правильністю приватного будівництва, здійснювали технічно-поліцейський нагляд [94, с. 61].

Останній четвертий етап відповідного періоду в Російській імперії розпочинається наприкінці 19 століття та триває до початку 20 століття, перша його особливість полягала у посиленні ролі професійних суб'єктів та їх кваліфікації, а друга відповідно у закріпленні на державному рівні юридичної відповідальності за порушення містобудівних норм. Щодо питання професійної кваліфікації виконавців варто зазначити, що у доповненнях до Будівельного статуту 1863 і 1868 років було чітко визначено, що до будівництва будівель не допускались особи, які не мали звання архітектора або не отримали свідоцтва на право ведення робіт від Академії мистецтв, Технічного комітету при Морському міністерстві тощо [66, с. 28]. Спеціальні ж правові норми, якими закріплювалась юридична відповідальність за порушення містобудівних норм, вперше були відображені в Уложенні про покарання кримінальні та виправні 1866 року, зокрема, главою VIII цього положення, що мала назву «Про порушення статуту будівельного», встановлювалась юридична відповідальність архітектора, архітекторського помічника або інших техніків-будівельників, гуртових підрядників за неякісне

виконання робіт [105, с. 18]. Більш пізнє Кримінальне уложення 1903 року також містило окрему главу «Про порушення постанов про порядок проведення будівельних робіт і про користування шляхом сполучення і засобами зносин», яка містила деталізований перелік злочинів у будівництві [157, с. 100]. Окрім цього також варто зазначити, що протягом цього етапу було ще й унормовано питання приватної забудови, зокрема, законом «Про право забудови» фізичним особам надавалося право користуватися земельною ділянкою з метою будівництва будинків на строк від 36 до 99 років [162, с. 38].

Надалі ми зосередимо свою увагу на дослідженні розвитку досліджуваного явища на українських землях, які увійшли до складу Австрійської, а пізніше Австро-Угорської імперій. Варто розпочати з того, що владне управління згаданого періоду було врегульовано значною кількістю як загальних, так і спеціальних правових джерел. До основних правових джерел того часу, що регулювали досліджувану сферу відносин, можна віднести Конституцію Карла VI Габсбурга, Закон про міські права (Stadtrecht), Цивільний кодекс (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch) 1811 року, Закон про будівництво (Bauordnung) 1829 року, Будівельний статут 1882 р. (Budownicza ustawa), Закони про міські права тощо [160, с. 66].

За твердженнями О. І. Тарасовича основним законодавчим актом, що регулював містобудування в Австрії, був прийнятий у 1829 році Закон про будівництво (Bauordnung). Цим нормативно-правовим актом визначались правила щодо забудови територій, будівництва та експлуатації будівель, а також встановлювалась процедура отримання будівельних дозволів і система контролю та нагляду за будівництвом. Пізніше у 1867-1868 роках було прийнято новий Закон про будівництво, який розширив права місцевих органів влади щодо контролю за будівельною діяльністю. Відповідним законодавчим актом було встановлено процедуру видачі дозволів місцевими органами влади після перевірки відповідності проекту будівництва усім вимогам будівельного закону, започатковано будівельні стандарти, яких було необхідно дотримуватися під час спорудження будівель; визначено правила періодичного контролю та огляду споруд державними органами; урегульовано накладення штрафів на осіб, які порушували

вимоги будівельного закону тощо [161, с. 371-372].

Водночас дослідник А. А. Прокіпчук зазначає, що на початку 19 століття відбувається становлення державних будівельних статутів і санітарного законодавства. Разом з тим у цей період міські управи отримують право запроваджувати локальні правила забудови і благоустрою, які мають відповідати рамковим імперським нормам, а також зростає роль технічних служб таких як будівельні відділи та архітектори-експерти. Протягом другої ж половини 19 століття вперше з'являються формалізовані інструменти інженерного нагляду. До того ж внаслідок імперських кодифікацій вибудовується чітка схема компетенцій, відповідно до якої центральні органи встановлюють принципи, крайові впроваджують галузеві регламенти, а муніципалітети приймають локальні ухвали і несуть відповідальність за нагляд [147, с. 220].

Окрім цього також варто зазначити, що в другій половині 19 століття у містах Австро-Угорської імперії були ухвалені Закони про міські права (Stadtrecht), покликані регулювати роботу міської адміністрації та організацію міського управління. Внаслідок відповідних подій міста отримали право на розвиток місцевої інфраструктури, що призвело до появи місцевих містобудівних норм. Зокрема, набувають поширення будівельні устави, яких в 1889 році вже налічувалось більше 100 [161, с. 372]. У текстах відповідних документів містилися норми щодо висотності, протипожежні та санітарні вимоги і базові планувальні підходи до вулиць і площ [147, с. 221].

Останній нормативно-правовий акт, який комплексно регулював усю сферу архітектури та містобудування в Австро-Угорській імперії, з'явився лише наприкінці її існування в 1907 році і мав назву Закон про будівництво та планування міст. Цим документом було врегульовано питання розвитку міських територій, а також запроваджено вимоги до якості житла, міської інфраструктури та транспортної мережі [161, с. 372].

Отже, в результаті дослідження історичного періоду «Впливу кодифікаційних процесів доби двох імперій» (XVIII - початку XX століття) можемо дійти висновку, що для цього історичного періоду характерний поступовий перехід

від жорсткої централізованої влади монарха до децентралізованого управління окремими органами на місцях. До основних особливостей цього періоду можна віднести: уніфікацію та кодифікацію нормативно-правової бази з метою створення єдиного містобудівного законодавства та спеціальних нормативно-правових актів; поширення технічного нормування та будівельних стандартів; утворення спеціальних суб'єктів та децентралізацію управління шляхом залучення міських органів влади; посилення ролі професійних виконавців та їх кваліфікації; впровадження механізмів державного контролю та нагляду.

Події Першої світової війни стали причиною суттєвого послаблення Російської та Австро-Угорської імперій, які внаслідок хвилі революцій початку 20 століття припиняють своє існування. Відповідні обставини та розвиток національного руху стають фундаментом для відродження української державності у вигляді таких державних утворень як: Українська Народна республіка періоду Української Центральної Ради, Українська держава гетьмана Павла Скоропадського, Українська Народна республіка періоду Директорії та Західноукраїнська Народна республіка. Внаслідок цих обставин виокремився п'ятий історичний період, який умовно можна назвати *«Занепад державної політики під час боротьби за українську державність»*, що тривав з 1917 по 1921 рік. За твердженнями О. В. Стукаленко цей період характеризується відсутністю особливих змін в організаційно-правовому регулюванні будівельної галузі. На цьому етапі тогочасне управління сконцентроване на розвитку військової промисловості, стабілізації громадського порядку та захисті приватної власності [156, с. 47]. Дослідник В. В. Буга у своїй роботі доповнює, що упродовж 1917–1922 років органи влади фактично визнали увесь масив законодавства попереднього періоду [30, с. 39]. Зокрема, прикладом цього може слугувати той факт, у серпні 1919 році Директорія повернулася до законодавства Тимчасового уряду від 5 серпня 1917 року [105, с. 18].

Також варто зазначити, що під час існування Центральної Ради, держави Павла Скоропадського та уряду Директорії не було створено жодного спеціалізованого будівельного міністерства, окремі повноваження в сфері містобудування були розпорощені між існуючими органами державної влади такими як міністерство

торгівлі та промисловості та міністерство праці [156, с. 47]. Разом з тим як зазначає науковиця С. І. Поляруш уряду Павла Скоропадського все ж вдалося за короткий строк свого існування спробувати врегулювати окремі житлові питання [105, с. 20].

Окремо варто зазначити, що тогочасний розвиток революційних рухів відобразився на певних особливостях цього періоду, до яких відноситься створення профспілок на будівельних підприємствах, виникнення спілки будівельників, створення будівельних профспілкових об'єднань, що відстоювали права працівників. Внаслідок цих подій свою діяльність започатковують суди, які розглядали справи між суб'єктами державної влади та цивільними особами стосовно порушення прав останніх [156, с. 47].

На підставі аналізу історичного періоду «Занепаду державної політики під час боротьби за українську державність» (1917 – 1921 років) можемо підсумувати, що для цього періоду була характерною стагнація управління сферою архітектури та містобудування як в організаційному плані, так і в нормативно-правовому регулюванні. До основних особливостей цього періоду можемо віднести виключення архітектурної та містобудівної сфери з пріоритетів державної політики, відсутність спеціалізованих інституцій відповідальних за питання архітектури й містобудування, а також розпорошення їх функціоналу між непрофільними відомствами, запозичення нормативно-правової бази попередніх періодів через відсутність власних актів, а також зародження профспілкового руху.

Невдовзі після відновлення української державності тогочасна більшовицька влада починає зазіхати на українські землі та здійснювати активні воєнні дії. Внаслідок такої діяльності розпочинається радянсько-українська війна, у результаті якої Українська Народна республіка, на жаль, зазнає поразки. Відповідні обставини призводять до окупації радянською владою майже усіх українських земель та включення їх до складу Української Соціалістичної Радянської Республіки, яка у свою чергу стає частиною Союзу Радянських Соціалістичних Республік. Пізніше у результаті Другої світової війни й інші землі сучасної України потрапляють до складу згаданої держави. У зв'язку з цими подіями виокремився шостий історичний

період, який умовно можна назвати *«Державна монополія на управління радянської доби»*, що розпочався в 1917 році та тривав до 1991 року відповідно.

За твердженнями А. Б. Беломесяцева загалом для всього періоду радянського управління архітектурно-будівельною сферою характерною була ситуація, коли держава була в одній особі й регулятором усього архітектурного процесу, і замовником, і інвестором, і власником основної маси нерухомості, а також усієї інфраструктури. Управління відповідним процесом загалом було підпорядковане наступній послідовності: держава спочатку приймала рішення, що будувати, потім забезпечувала контроль за відповідністю проекту замовленню та іншим державним інтересам. Водночас державні органи самі видавали собі технічні умови й погоджували проект. Одержавши проект у повному обсязі з вичерпним кошторисом, вони виділяли фінансування, контролювали правильність витрати коштів, самі його будували, а потім приймали в експлуатацію. Наслідком цього стає об'єктивна необхідність державного контролю за всіма, у тому числі найдрібнішими, етапами архітектурного процесу [16, с. 10].

Разом з тим радянська система управління сферою архітектури та будівництва пройшла довгий і складний еволюційний шлях змін, які відбувались протягом різних історичних етапів. Головна особливість першого історичного етапу, який тривав протягом 1917-1922 років полягала у тому, що уся містобудівна діяльність переходила до відання виключно державних органів, а участь будь-яких приватних суб'єктів у цьому процесі скасовувалась. Зокрема, в 1918 році було видано Декрет Всеросійського Центрального Виконавчого комітету *«Про скасування права приватної власності на нерухомості у містах»*, ст. 1 якого проголошувалося, скасування права приватної власності на всі без виключення ділянки, як забудовані, так і не забудовані, як належні приватним особам і промисловим підприємствам, так і відомствам, і установам, що знаходяться в межах всіх міських поселень [162, с. 39-40]. До нормативно-правових актів відповідного етапу також можна віднести ухвалену в 1917 році Постанову Народного Комісаріату з внутрішніх справ РСФСР *«Про права міського самоврядування щодо житлових питань»*, яка надавала право місцевим органам влади вирішувати питання щодо створення житлових інспекцій

та житлових судів, а також вирішення питань реконструкції житлових будинків [156, с. 47].

До того ж на цьому етапі відбувається утворення перших органів влади відповідальних за сферу архітектури та містобудування. Зокрема, у 1917 році при Вищій раді народного господарства було створено підвідділ будівельних споруд (Комдержспоруд) з метою об'єднання ряду функцій управління будівельною сферою для раціонального використання будівельних кадрів, матеріалів і технічних засобів, а для виконання будівельних робіт на місцях утворювались губернські управління [91, с. 70-71].

Протягом другого історичного етапу часів нової економічної політики, який тривав з 1922 по 1928 рік, продовжується подальший розвиток спеціалізованих інституцій, до яких відносяться утворені в цей проміжок часу Бюро з промислової стандартизації та Комітет з будівництва при Вищій раді народного господарства [156, с. 48]. Разом з тим для цього етапу також були характерними тимчасові послаблення щодо участі приватного капіталу у процесі будівництва житла. Зокрема, у 1928 році було ухвалено Постанову Ради народних комісарів Союзу Радянських Соціалістичних Республік «Про заходи заохочення будівництва житла за рахунок приватного капіталу», яка надавала певні пільги громадянам і приватним юридичним особам, які здійснювали таке будівництво [162, с. 42].

Наступний історичний етап розвитку державного управління радянського періоду розпочався в 1928 році та тривав до 1932 року. Дослідник В. С. Макарчук, описуючи загалом управління радянської доби надає вдалу характеристику для відповідного етапу зазначаючи, що тоталітарна радянська держава, була класичною «поліцейською державою», де нормативно-правовому регулюванню підлягало практично усе – від позиціонування робочого одягу, що видавався будівельнику, до алгоритму забезпечення житлом різних категорій працівників тощо [89, с. 55-56]. Протягом цього етапу також відбувається кардинальна зміна будівельних норм та стандартів, зокрема, на заміну чинному «Урочному положенню на всі загальні роботи, які виконуються при фортецях, державних будівлях та гідротехнічних спорудах» 1869 року було видано новий за формою та змістом нормативний

збірник, який мав назву «Звід виробничих будівельних норм», який став основою для ухвалених в 1931 році «Єдиних норм виробітку та розцінки на будівельні роботи» [94, с. 70].

Разом з тим після 1931-1932 років вплив держави на планування і забудову міст суттєво посилюється. Відповідний вплив полягав у тому, що провідними і визначальними для міського землекористування стали акти, що регулювали планування і забудову міст, зокрема, основним актом регулювання землекористування на території того чи іншого міста стає генеральний план цього міста [79, с. 368]. Увесь набір містобудівної документації, який складався з генеральних планів міст, мікрорайонування, відокремлення функцій, магістральних схем транспорту створювали єдину систему планування [147, с. 221].

Протягом четвертого історичного етапу управління радянської доби (1933–1940 років) сфера архітектури та містобудування вперше набуває ознак самостійності. На цьому етапі утворюється загальносоюзний наркомат з будівництва (Наркобуд), основними завданнями якого були подальший перехід на індустріальні методи будівництва; укрупнення будівельних організацій та їх спеціалізація по галузях; поліпшення проектно-кошторисної справи; забезпечення зростання продуктивності праці та підвищення якості робіт [91, с. 71].

Також в ці роки суттєво розширюється нормативно-правова база, яка регулювала досліджувану сферу відносин. Зокрема, було ухвалено такі акти як: Постанова Центрального виконавчого комітету та Ради народних комісарів Союзу Радянських Соціалістичних Республік «Про безвідплатне фінансування капітального будівництва державних підприємств» від 1934 року [156, с. 51], Постанова Ради народних комісарів Союзу Радянських Соціалістичних Республік «Про покращення проектної та кошторисної справи та про упорядкування фінансування будівництва» від 1938 року, до якої додавалися «Інструкції зі складання проектів і кошторисів з промислового будівництва», «Правила фінансування будівництва промисловим банком», «Правила про підрядні договори з будівництва» [30, с. 40]. Водночас О. О. Квасніцька зазначає, що для цього історичного етапу характерною була наявність значної кількості відомчих норм і

технічних умов, які були неузгоджені між собою і «засмічені» приватними рекомендаціями. До того ж практика проектування складалася хаотично, а відповідальність залишалася неврегульованою [67, с. 375].

П'ятий історичний етап (1941–1945 рр.) припадає на часи Другої світової війни. Розвиток будівельної галузі протягом цих років за твердженнями О. В. Стукаленко був переформатований на пріоритетний розвиток будівництва у військовій промисловості, збільшення стратегічних об'єктів тощо [156, с. 48]. Отже, на цьому етапі усе управління сферою архітектури та будівництва було орієнтоване виключно на військові потреби держави та її виживання.

Протягом шостого історичного етапу розвитку державного управління радянської доби, який тривав з 1945 по 1956 рік, відбувалась масштабна післявоєнна відбудова. Для забезпечення відповідного процесу в Українській Радянській Соціалістичній Республіці було створено Міністерство житлово-цивільного будівництва, Інститут цивільних інженерів та введено посади обласних уповноважених Державного плану по будівництву [156, с. 48-49]. Разом з тим зростання обсягів будівельних робіт призвело до того, що в 1949 році Наркобуд було розукрупнено і на його основі створено три нових міністерства, які до 1956 року перетворились на сім будівельних міністерств трьох типів: загальносоюзні, союзно-республіканські й республіканські. До того ж управління було побудовано за галузевим принципом, тобто кожне міністерство спеціалізувалося на виконанні будівельно-монтажних робіт для окремих галузей [30, с. 41]. Основним досягненням цього етапу стає створення в 1950 році Державного комітету Ради Міністрів Союзу Радянських Соціалістичних Республік у справах будівництва (Держбуд СРСР), який став загальносоюзним органом з питань містобудування та промисловості будівельних матеріалів. До того ж при ньому було утворено Державний Комітет з цивільного будівництва та архітектури, повноваження якого полягали у формуванні єдиної містобудівної політики, спрямованої на розвиток міст і селищ [94, с. 71].

Протягом сьомого історичного етапу (1956–1967 років) активно формується нормативно-правова база спрямована на здешевлення вартості житлового

будівництва. Зокрема, починаючи з середини 1950-х років виходить серія постанов Центрального Комітету Комуністичної партії Радянського Союзу та Ради Міністрів Союзу Радянських Соціалістичних Республік «Про заходи з подальшої індустріалізації, поліпшення якості і зниження вартості будівництва» та «Про усунення надмірностей в проєктуванні і будівництві», а також Постанова компартії та Ради Міністрів Союзу Радянських Соціалістичних Республік «Про розвиток житлового будівництва в СРСР», де ставилося завдання у найближчі роки ліквідувати нестачу житла для трудящих [105, с. 19]. Ухвалення відповідних нормативно-правових актів призвело до того, що будівництво житлових та культурно-побутових будинків відтепер здійснювалось за типовими проектами, а будувати за індивідуальними проектами можливо було лише в окремих випадках за дозволом Держбуду [94, с. 72]. Для цього історичного етапу характерним був територіальний принцип управління будівництвом. Він відповідав прийнятій у країні системі управління народним господарством через територіальні ради народного господарства (раднаргоспи). Відповідні структури одночасно виконували функції двох основних учасників будівельного процесу таких як замовник і підрядник, що в свою чергу призвело до зниження відповідальності кожного виконавця [91, с. 72]. Головним надбанням даного етапу стало створення органів державного архітектурно-будівельного контролю (Держбудконтролю) при Радах Міністрів союзних і автономних республік, виконкомах обласних, крайових і міських Рад. До повноважень відповідних органів належала видача дозволів на виробництво будівельних робіт, перевірка забудови великих міст і населених пунктів міського типу, а також виконання контрольних функцій щодо якості будівництва об'єктів житлово-цивільного призначення незалежно від їх відомчої підпорядкованості [156, с. 49].

Восьмий історичний етап радянського управління розпочався в 1967 році та тривав до 1985 року. Протягом цього етапу відповідно до Указу «Про створення будівельних міністерств СРСР» від 1967 року була організована система союзно-республіканських міністерств Союзу Радянських Соціалістичних Республік, які охоплювали підприємства важкої індустрії, промислового виробництва, сільського

будівництва та мали одночасно подвійне підпорядкування Радам Міністрів союзних республік та союзно-республіканським міністерствам Союзу Радянських Соціалістичних Республік [156, с. 50]. Зокрема на території України в 1986 році функціонувало два загальних будівельних міністерства – будівництва підприємств важкої індустрії (Мінважбуд) та промислового будівництва (Мінпромбуд) [91, с. 72]. Особливість відповідного етапу полягала в тому, що наприкінці 1980-х років була сформована ієрархічна система нормативних документів, що регулювали будівельну діяльність, до якої належали будівельні норми і правила (БНіП), державні стандарти на будівельні матеріали, деталі, конструкції, що містили вимоги до цих виробів, стандарти Системи проектної документації для будівництва з вимогами до робочих проектів у сфері будівництва, санітарні норми і правила тощо. Основною інституцією, яка здійснювала технічне регулювання в досліджуваній галузі, на цьому етапі був Держбуд Союзу Радянських Соціалістичних Республік, який затверджував загальнодержавні нормативи, кошторисні норми, правила, інструкції та інші нормативні акти з питань будівництва, обов'язкові для виконання всіма міністерствами і відомствами, а також підприємствами та організаціями, незалежно від їх підпорядкованості [94, с. 73-74].

Останній дев'ятий історичний етап періоду «Перебудови» (1985–1991 років) був зовсім не тривалим і в основному управління сферою архітектури та містобудування цього етапу було сконцентроване на оптимізації системи органів державної влади в будівельній галузі шляхом з'єднання міністерств у відповідних галузях і створення на їх основі збільшеного спеціалізованого центрального органу виконавчої влади – Державного комітету Української Радянської Соціалістичної Республіки у справах будівництва, який функціонував протягом 1986 –1991 років [156, с. 51].

На підставі проведеного дослідження шостого історичного періоду «Державної монополії на управління радянської доби» можливо дійти висновку, що для управління сферою архітектури та містобудування цього періоду характерною була абсолютна монопольна участь держави в управлінні всіма процесами відповідної сфери, а також вкрай надмірна зарегульованість будь-яких

питань пов'язаних із цією діяльністю. До основних особливостей цього періоду можемо віднести ліквідацію приватної власності на нерухомість та участі приватного капіталу в питаннях містобудування, відсутність конкурентного середовища та передача усіх функцій державному апарату, значне нагромадження нормативної бази та повну стандартизацію усіх процесів, підпорядкованість державного управління ідеології та постійну реорганізацію інституціональної системи.

Після розпаду Радянського Союзу відбувається ряд важливих подій, зокрема, 16 липня 1990 року було прийнято Декларацію про державний суверенітет України, а 24 серпня 1991 року на її основі ухвалено Акт проголошення незалежності України. Наслідком відповідних подій стає утворення незалежної держави – Україна. З цього моменту виокремлюється сьомий історичний період, який має умовну назву *«Сучасний розвиток та цифровізація публічного адміністрування незалежної Української держави»*, що розпочався в 1991 році та триває до цього часу. Перший етап публічного адміністрування відповідного періоду, який тривав протягом 1990-х років характеризувався хаотичністю та непослідовністю процесів, зумовлених руйнуванням старої радянської системи та становленням нової української. Протягом цього етапу система інституцій, які відповідали за сферу архітектури та інжинірингу, постійно трансформувалась, зокрема, спочатку загальне управління будівництвом в Україні в 1991 році покладалося на створений при Кабінеті Міністрів комітет. Після цього на основі відповідного комітету на початку 1992 року було створено Міністерство у справах будівництва і архітектури України. Водночас у 1994 році відповідне міністерство знов перетворили на Державний комітет України у справах містобудування і архітектури [91, с. 73]. До того ж під час цього етапу було прийнято перші нормативно-правові акти, які визначали регулювання відповідної сфери, такі як: ЗУ «Про основи містобудування» від 1992 року, ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» від 1997 року, ЗУ «Про архітектурну діяльність» від 1999 року. Відповідні законодавчі акти заклали перший фундамент для розвитку публічного адміністрування та державної політики в сферах архітектурної, інжинірингової та містобудівної

діяльності.

Другий історичний етап відповідного періоду, що триває з 2000-х років, характеризується законодавчим визначенням державних (пізніше – національних) стандартів і напрямків розвитку, розробленням нових стандартів та будівельних норм, суттєвим скороченням обсягу будівельних норм, зменшенням кількості технічно та морально застарілих стандартів при одночасному збільшенні кількості стандартів, гармонізованих із міжнародними та європейськими нормами, розширенням технічної нормативної бази [36, с. 15]. Разом з тим також відбувається перехід від застарілих радянських стандартів до сучасних європейських правил, вимог та стандартів у сфері будівництва (Єврокодів). Окрім цього ще й відбувається реформуванням органів державної влади, зокрема, створюються Міністерство розвитку громад та територій України та Державна інспекцію архітектури та містобудування України [94, с. 80]. Основним законодавчим актом у відповідній сфері відносин на цьому етапі стає ЗУ «Про регулювання містобудівної діяльності», який було прийнято в 2011 році. Ще одна особливість відповідного етапу полягає в істотному скороченні переліку документів дозвільного характеру у сфері містобудування та пришвидшенні процедур отримання та затвердження дозволів [36, с. 15], а також впроваджуються такі міжнародні процедури як оцінка впливу на довкілля та стратегічна екологічна оцінка [147, с. 214].

Перша головна особливість останнього третього історичного етапу, який триває з 2019 року полягає у максимальній цифровізації публічного адміністрування в досліджуваній сфері завдяки впровадженню таких систем, як: ЄДЕССБ, Єдиний державний реєстр адрес, Геопортал містобудівного кадастру на державному рівні тощо. Друга особливість полягає у швидкій адаптації як національного законодавства так і технічних нормативних актів у відповідній сфері до законодавства ЄС, що зумовлено отриманням Україною статусу кандидата на членство в ЄС. Третя особливість полягає у перших спробах закріплення на законодавчому рівні впровадження технологій будівельного інформаційного моделювання у відповідній сфері. Інші особливості даного історичного періоду будуть детальніше дослідженні в наступних розділах роботи.

Дослідивши особливості сьомого історичного періоду «Сучасного розвитку та цифровізації публічного адміністрування незалежної Української держави» можемо підсумувати, що для публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу цього періоду характерний перехід до умов ринкової економіки, європеїзація нормативно-правового регулювання та активне впровадження цифрових систем в механізм адміністрування. До основних особливостей цього періоду можемо віднести посилення ролі місцевого самоврядування в публічному адмініструванні відповідною сферою, імплементацію європейських технічних стандартів в українську національну систему, цифровізацію дозвільно-реєстраційних процедур і діяльності з державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду.

1.2. Поняття та особливості публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні та пов'язаних з ним категорій

Для будь-яких правових досліджень особливо важливим є правильне тлумачення та сприйняття досліджуваних категорій, що у свою чергу сприяє однозначному і вичерпному вивченню досліджуваного явища. Водночас багато термінів за своє суттю є багатозначними, а тому будь-яке надане науковою спільнотою визначення не може вважатись єдино правильним або бути застосоване у всіх можливих випадках. Для нашого дослідження такого особливого значення набуває поняття «публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу» та пов'язані із ним категорії. Доктринальні пропозиції щодо визначення відповідного терміну на сьогодні не сформовані, а пошук відповідної дефініції вкрай ускладнений комплексністю та новизною цього явища, а також особливою специфікою згаданої сфери відносин.

Для проведення детального дослідження змісту та особливостей такого правового явища як «публічне адміністрування сферою архітектури та інжинірингу» вважаєм за доцільне використати загальнонаукові методи дослідження, такі як: метод аналізу та протилежний до нього метод синтезу. На першому етапі за допомогою методу аналізу важливо диференціювати поняття на

окремі його частини та опрацювати семантичні особливості кожної з таких складових. Для реалізації відповідного завдання нам потрібно детальніше дослідити значення наступних категорій: «адміністрація» та «адміністрування», «публічна адміністрація» та «публічне адміністрування», «архітектура» та «архітектурна діяльність», «інжиніринг» та «інжинірингова діяльність», «сфера» та «сфера архітектури та інжинірингу». На другому етапі використовуючи метод синтезу результати отримані у фіналі попереднього етапу можливо буде об'єднати у єдине ціле, щоб сформулювати комплексне визначення терміну «публічне адміністрування сферою архітектури та інжинірингу».

Першими категоріями, які варто розглянути, є поняття «адміністрація» та «адміністрування». Обидва згадані терміни мають по декілька усталених значень залежно від контексту та галузі їх застосування, однак, наразі нас цікавить зміст який надається їм саме у юридичній площині. Колектив авторів Багатомовного юридичного словника-довідника пропонує поняття «адміністрація» розуміти як інституції, які здійснюють функції управління у різних сферах суспільного життя [13, с. 33].

Разом з тим в Енциклопедичному словнику з державного управління термін «адміністрація» у широкому розумінні розглядається як вся діяльність держави з управління, яку здійснюють різноманітні виконавчі та розпорядчі органи [53, с. 27].

Ще один із підходів до тлумачення цього поняття наведено у складі Політологічного словника, відповідно до якого адміністрація це - сукупність розпорядчих органів державного управління, виконавчої влади (уряд, відомчі установи, виконавчі комітети, апарат президента, губернатора тощо), діяльність яких має не політичний, а переважно управлінський, організаційний характер [104, с. 23].

Розглядаючи поняття «адміністрування» варто звернути увагу на визначення запропоноване авторами багатомовного видання Енциклопедії державного управління, за їх тлумаченням це «управлінська діяльність посадових осіб, що має чітко регламентовані функції». Також за їх розумінням категорія «адміністрація» належить до предметного кола терміну «адміністрування», при цьому, перше зі

згаданих понять визначається ними як «органи виконавчої влади, управління; керівний персонал установи, підприємства, організації» [54, с. 25].

Схоже визначення поняття «адміністрування» міститься і у працях закордонних дослідників, зокрема, науковці зі Словенії вказують, що «адміністрування» це загальний термін, що описує управління бізнесом, підприємством, організацією, установою або державою, а також завдання, необхідні для контролю над ними [190, с. 4].

В іншому іноземному джерелі терміни «адміністрація» та «адміністрування» розглядаються як єдиний англomовний термін, під яким розуміється процес управління чи керування чимось або люди, які керують чимось [184, с. 18].

Окрім вищезгаданих визначень поняття «адміністрування» іншим за своїм змістом є тлумачення надане у Великій українській енциклопедії, де під цим терміном розуміється «уміння практично організувати виконавчо-розпорядчу та виробничу діяльність» або «стиль управління, за якого діяльність фокусується на процедурах і контролі правильного виконання розпоряджень» [159].

Отже, на підставі розгляду усіх вищенаведених визначень категорій «адміністрація» та «адміністрування» можливо дійти висновку, що ці терміни дуже пов'язані між собою та їх варто розглядати як дві частини єдиного цілого, перше з них виступає у якості суб'єкта, а друге як діяльність, яка здійснюється цим суб'єктом. У зв'язку з цим вважаю за доцільне в рамках нашого дослідження сформулювати наступні визначення цих понять:

1) адміністрація – це сукупність органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності та їх посадових осіб, які здійснюють адміністрування.

2) адміністрування – це окремий вид управлінської діяльності, який передбачає виконання дій організаційного, розпорядчо-виконавчого та контрольного характеру щодо визначеного кола суспільних відносин з метою реалізації попередньо встановлених функцій та завдань [27, с. 604].

Після ретельного дослідження загальних понять «адміністрація» та «адміністрування», закономірно виникає необхідність у з'ясуванні особливостей

таких комплексних термінів як «публічна адміністрація» та «публічне адміністрування». Про існування поділу права на публічне та приватне нам відомо від Ульпіана ще з часів Римської імперії. До публічного права він відносив те, що стосується стану Римської держави, а до приватного належало те, що стосується корисності окремих осіб. Окрім цього він додавав, що одні речі корисні публічно, а інші приватно. При цьому умовою розподілу була наявність публічного або приватного інтересу [101, с. 5]. Так само питання публічного інтересу й в наш час залишається основним для визначення вже згаданих категорій «публічна адміністрація» та «публічне адміністрування». Насправді, наразі у юридичній науці загалом та у адміністративній доктрині зокрема досі не сформованого єдиного бачення щодо тлумачення відповідних термінів.

Автори підручника Адміністративне право та адміністративний процес під поняттям «публічного інтересу» розуміють: «інтерес держави, суспільства, територіальної громади, а також важливі для великої кількості осіб інтереси й потреби» [5, с. 38]. Тобто, в даному формулюванні «публічного інтересу» основну увагу учені адміністративісти звертають саме на широту кола суб'єктів, яких він стосується. Загалом із даним тлумаченням складно не погодитись, оскільки якраз на протигагу інтересу публічному, приватний інтерес задовольняє потреби окремого кола осіб. Також саме це визначення терміну «публічний інтерес» отримало закріплення на законодавчому рівні і відображено у пункті 6 частини 1 ст. 2 ЗУ «Про адміністративну процедуру» від 17.02.2022 № 2073-IX [110].

Колектив авторів підручника за редакцією Ю. С. Назара при формулюванні дефініції «публічного інтересу» особливого значення надають питанню легалізації такого інтересу державою, вони розглядають «публічний інтерес» як: «інтерес соціальної спільності, що легалізований і задоволений державою» [8, с. 14]. Не можемо повністю погодитись із таким баченням цієї категорії, оскільки на наше переконання існування публічного інтересу не може залежати від волі держави, тому що далеко не всі сучасні держави сповідують демократичні цінності та вбачають за необхідне задовольняти інтереси свого народу.

Інші ж науковці у сфері адміністративного права напряду пов'язують поняття

«публічного інтересу» із діяльністю суб'єктів публічного адміністрування. За їх твердженнями основою цієї категорії є: «об'єктивний інтерес усього суспільства, тобто важливі для значної кількості фізичних і юридичних осіб блага, які, відповідно до законодавчо встановленої компетенції, забезпечуються суб'єктами публічного адміністрування на певній території у визначений проміжок часу»[59, с. 26]. На нашу думку це визначення доречно розглядає публічний інтерес як благо, яке є важливим для широкого кола осіб, проте, не вважаємо достатньо правильним формулювання дефініції «публічного інтересу» на підставі його забезпечення суб'єктами публічного адміністрування, оскільки наша позиція полягає у тому, що публічне адміністрування виникає якраз в наслідок задоволення публічного інтересу, а не навпаки.

На однаковій важливості публічного інтересу для кожного члена суспільства наголошують у своїй роботі професори Р. С. Мельник та В. М. Бевзенко. Вони розглядають термін «публічний інтерес» як: «інтерес, який має будь-яка особа на безумовній основі», тобто за їх переконанням це лише той інтерес, який «однаковою мірою є важливими для кожного члена суспільства». До кола таких інтересів вони відносять «усвідомлені інтереси усього суспільства або його частини (територіальної громади, держави тощо), що є відображенням економічних, соціальних та правоохоронних потреб населення»[92, с. 36]. Серед вищенаведених визначень останнє нам видається найбільш вдалим, оскільки максимально повно розкриває дефініцію поняття «публічного інтересу» як узагальнену потребу широкого кола осіб і не ототожнює його з поняттям «державного інтересу».

На наше переконання «публічний інтерес» - це об'єктивна суспільна потреба у задоволенні людських прагнень, які одночасно важливі для усіх або значної частини членів суспільства, що спрямована на підтримання та реалізацію загального блага [27, с. 606].

Із метою задоволення такого публічного інтересу в правовій системі формується особливий суб'єкт, який має назву «публічна адміністрація», а його основна діяльність полягає у здійсненні публічного адміністрування.

В сучасній юридичній науці сформовано ряд різних підходів до тлумачення та

використання понять «публічна адміністрація» та «публічне адміністрування». Перша група вчених розглядає категорію «публічна адміністрація» як: «певним чином побудовану систему органів державної виконавчої влади та виконавчих органів місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації та інші суб'єкти, наділені адміністративно-управлінськими функціями, які діють з метою забезпечення як інтересів держави, так і інтересів суспільства в цілому»[81, с. 525]. Очевидно вищенаведене визначення сформульовано достатньо вдало, оскільки воно не лише визначає широке коло суб'єктів, які здійснюють публічне адміністрування, а й також зосереджується на меті їх діяльності у вигляді забезпечення публічного інтересу, що виражається через інтереси держави та суспільства в цілому.

Схожої думки притримується колектив авторів підручника Адміністративне право за редакцією О. С. Юніна, які поняття «публічної адміністрації» доречно ототожнюють із суб'єктами публічного адміністрування і надають цій категорії визначення у вигляді: «органічної єдиної та чинної системи органів публічного управління, передусім органів виконавчої влади та владних структур місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, а також установ, організацій, окремих недержавних структур, які відповідно до законодавства здійснюють публічні управлінські функції з метою задоволення публічного інтересу» [4, с. 115]. Це визначення видається нам більш повним за попереднє, тому що згадані вчені до кола суб'єктів публічного адміністрування окрім органів публічної влади та інших організацій також відносять і їх посадових та службових осіб, які виступають основними виконавцями такої діяльності.

Дещо інший підхід до визначення «публічної адміністрації» пропонується дослідницею А. Б. Масловою, яка у своїй статті розглядає термін «публічна адміністрація» у широкому та вузькому розуміннях. У широкому розумінні вона визначає відповідну категорію як систему яка: «побудована на стійких внутрішніх і зовнішніх зв'язках вертикального та горизонтального характеру об'єктивно зумовлена сукупність її суб'єктів, метою якої є досягнення такого збалансованого стану її компонентів та їхньої стабільної взаємодії один з одним, який має

забезпечити належне гарантування суб'єктами публічної адміністрації прав, свобод та законних інтересів, фізичних і юридичних осіб у публічній сфері, а також ефективну реалізацію приватними особами свого адміністративно-правового статусу». А у вузькому розумінні публічна адміністрація це: «конкретний суб'єкт, наділений відповідними повноваженнями, що забезпечує виконання покладених на нього завдань, які загалом відповідають загальному призначенню публічної адміністрації»[90, с. 104]. Відповідно до нашого бачення широке тлумачення, у якому застосовано системно-функціональний підхід, для нашого дослідження видається надто обтяженим описом характеру та типів зв'язків між елементами системи, у зв'язку з чим головна увага зосереджується не на колі відповідних суб'єктів і їх призначенні, а на характері взаємодії між ними як важливої умови виконання ними свого основного призначення. В той же час вузьке розуміння на наш погляд не надає повної характеристики відповідній правовій категорії.

Також додатково варто відзначити, що не так давно термін «публічна адміністрація» вперше було зафіксовано на рівні національного нормативно-правового акта, проте, в рамках цього документу його тлумачення, на жаль, так і не відбулося. Відповідна категорія була використана у складі визначення іншого поняття, яке отримало назву «адміністративний орган». Цей термін було відображено у вже згаданому ЗУ «Про адміністративну процедуру», зокрема, у його пункті 1 частині 1 ст. 2, де під «адміністративним органом» розуміється: «орган виконавчої влади, орган влади Автономної Республіки Крим, орган місцевого самоврядування, їх посадова особа, інший суб'єкт, який відповідно до закону уповноважений здійснювати функції публічної адміністрації» [110]. Отже, розглянувши визначення терміну «публічна адміністрація» запропоновані іншими дослідниками та відображене у законі визначення «адміністративного органу», можливо дійти висновку, що останнє може бути використане під час надання дефініції терміну «публічна адміністрація», якщо здійснювати його тлумачення від зворотного. Тобто, відповідно до закону визначення «публічної адміністрації» може бути сформульоване у наступній інтерпретації, а саме публічна адміністрація – це система органів виконавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим,

органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та інших суб'єктів, які відповідно до закону уповноважені здійснювати притаманні їй функції. Але суттєвим недоліком такого визначення є наявність відсилки на функції публічної адміністрації, без розкриття суті яких така дефініція не може вважатись повною.

У той же час автори монографії «Адміністративне право та адміністративний процес України в умовах воєнного стану» розглядають поняття «публічної адміністрації» у вигляді інституційного аспекту діяльності пов'язаної з публічним адмініструванням. При цьому відповідно до їх розуміння публічна адміністрація – це «система суб'єктів публічного адміністрування (адміністративних органів)» [6, с. 184]. Відповідне визначення так само як і одне з вищезазначених встановлює тісний взаємозв'язок між поняттями «публічна адміністрація» та «суб'єкт публічного адміністрування», суть цього зв'язку полягає у тому, що перша категорія виступає у ролі цілого, а друга у якості її частини. Внаслідок цього виникає закономірна потреба у з'ясуванні значення терміну «суб'єкт публічного адміністрування». Згадані автори аналізуючи поняття «суб'єкт публічної адміністрації (адміністративний орган)» підсумовують, що це: «орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, їх посадова особа, інший суб'єкт, який відповідно до закону уповноважений здійснювати функції виконавчої влади щодо надання адміністративних послуг, здійснення розпорядчої та виконавчої діяльності» [6, с. 185]. Дуже важливо, що дослідники формулюючи це визначення звернули особливу увагу на роль адміністративних послуг у діяльності суб'єктів публічної адміністрації. Даний підхід сприяє утвердженню та поширенню у доктрині адміністративного права відносно нової людиноцентристської концепції, суть якої полягає у тому, що діяльність публічної адміністрації окрім адміністративно владного також має і адміністративно сервісний характер.

Також варто відмітити, що серед дослідників адміністративного права на сьогодні дуже поширеним є бачення щодо тлумачення поняття «публічна адміністрація» у двох вимірах. Відповідно до цієї концепції, як зазначає у своїй статті В. К. Колпаков, категорія «публічна адміністрація» розглядається вченими у функціональному та організаційно-структурному аспектах. Відповідно до першого

підходу, який має назву організаційно-структурний під дефініцією терміну «публічна адміністрація» розуміється: «сукупність органів, які утворюються для здійснення (реалізації) публічної влади» [71, с. 212]. Отже, дане визначення є схожим на більшість попередніх, які розглядають дану категорію в інституційному аспекті або як систему суб'єктів публічного адміністрування. Проте, ця дефініція не враховує той факт, що відповідна діяльність може здійснюватися не лише визначеними вище органами, а також і їх посадовими особами та іншими суб'єктами, яким такі повноваження можуть бути делеговані в порядку визначеному законом. Відповідно до другого із підходів функціонального «публічна адміністрація» це: «діяльність відповідних структурних утворень по виконанню функцій, спрямованих на реалізацію публічного інтересу» [71, с. 212]. Формулювання тлумачення цієї категорії у такий спосіб, по суті ототожнює поняття «публічної адміністрації» із поняттям «публічне адміністрування», на що вказує і сам автор статті. На наше переконання, відповідні пропозиції щодо такого двоякого розуміння термінів створюють певну юридичну невизначеність, а також можуть призводити у наслідку до неоднозначності сприйняття понятійного апарату під час його застосування. При цьому професор В. К. Колпаков стверджує, що термін «публічна адміністрація» має розглядатись як базовий для формування адміністративно-правових відносин і пропонує особисто розуміти його як: «систему організаційно-структурних утворень, які на законних підставах набули владних повноважень для їх реалізації в публічних інтересах» [71, с. 212]. Вважаємо, що згадана дефініція є надто широкою за своїм змістом для нашого дослідження і не містить достатньої конкретизації щодо кола суб'єктів, які до неї відносяться.

Дослідивши напрацювання наукової спільноти щодо тлумачення понятійної складової категорії «публічна адміністрація», варто також зосередити окрему увагу на дефініції терміну «публічне адміністрування». Відповідне поняття нерозривно пов'язане з попереднім і по суті своїй є його прямим продовженням. Завдяки публічному адмініструванню відбувається реалізація основних функцій та завдань публічної адміністрації. Відповідно до загальновідомого принципу поділу влади

державна влада в Україні поділена на законодавчу, виконавчу й судову, у зв'язку з цими обставинами кожній із гілок влади притаманний свій власний вид діяльності, зокрема, для законодавчої влади таким видом діяльності є законотворчість, основною діяльністю судової влади є правосуддя, а відповідно виконавча влада здійснює свою діяльність у вигляді вже згаданого публічного адміністрування. Повертаючись до дефініції терміну «публічне адміністрування», цікавим видається бачення колективу авторів підручника з адміністративного права України, який розглядає відповідну категорію як форму реалізації публічної влади і зазначає, що це: «адміністративна діяльність суб'єктів публічної адміністрації, яка є зовнішнім виразом реалізації завдань (функцій) виконавчої влади, що здійснюється з метою задоволення публічного інтересу й негативно відмежовується від законодавчої судової та політичної діяльності»[2, с. 67]. При формулюванні даного визначення дослідники слушно ототожнюють публічне адміністрування з основною діяльністю суб'єктів публічної адміністрації, а також вкрай важливо підкреслюють, що основною метою цієї діяльності саме є задоволення публічного інтересу. Дана дефініція складена шляхом поєднання двох різних підходів до визначення відповідної категорії, зокрема, у ній поєднується загальнопоширений об'єктивний або функціональний підхід відповідно до якого публічне адміністрування розглядається як основна діяльність публічної адміністрації та негативний або залишковий підхід, який до публічного адміністрування відносить уся іншу діяльність, яка не належить ні до законодавчої ні до судової гілок влади. На нашу думку, негативний спосіб визначення цього терміну може бути вдало застосований лише за умови його правильного поєднання із іншими підходами як це було і вчинено згаданими науковцями. Самостійне ж використання такого підходу може бути піддано раціональній критиці, у зв'язку з тим що публічну адміністрацію не можна повністю ототожнювати з терміном виконавча влада і відповідно публічне адміністрування за певних обставин може здійснюватися не лише органами виконавчої влади.

У той же час автори іншого навчального посібника розглядають дане питання дещо інакше і більшої переваги в рамках своєї роботи надають терміну «державне

управління». Згадане поняття вони по суті за значенням ототожнюють із категорією «публічне адміністрування», проте, все ж погоджуються із думкою, що остання дещо ширша за змістом і окрім органів виконавчої влади також охоплює діяльність органів місцевого самоврядування та інших недержавних структур, яким делеговані відповідні повноваження. Під терміном «державне управління» вони розуміють: «самостійний вид державної діяльності, що має організуючий, виконавчо-розпорядчий, підзаконний характер, здійснюється особливою групою державних органів (органів виконавчої влади через діяльність їх посадових осіб) щодо практичної реалізації завдань та функцій держави в процесі повсякденного і безпосереднього управління економічним, соціально-культурним та адміністративно-політичним будівництвом» [3, с. 6].

Схожої думки щодо співвідношення значень понять «публічне адміністрування» та «державне управління» притримується і професор А. В. Омельченко, який у своїй статті приходить до висновку, що дані категорії можуть вважатись синонімами і є тотожними за своїм адміністративно-правовим змістом. Та все ж він звертає увагу на той фактор, що термін «публічне адміністрування» має людиноцентристський характер та не несе у собі стільки ж імперативу як інший запропонований варіант [99, с. 707]. Не можемо в рамках нашого дослідження однозначно погодитись із двома вище представленими баченнями, оскільки послідовно підтримуємо існуючу в науковій спільноті думку про те, що термін «державне управління» наразі є застарілим та не відображає повною мірою усі завдання та функції, які на сьогодні покладені на публічне адміністрування. Вважаємо, що категорія «державне управління» сприяє утвердженню концепції державоцентризму притаманної країнам із недемократичними політичними режимами. Суть категорії «державне управління» в основному зосереджена навколо інтересів самої держави, внаслідок чого суспільні відносини, які виникають між людиною та державою, носять командний та владний характер. У даному випадку воля та примус держави превалюють над інтересами людської спільноти. Сучасна ж правова наука тяжіє до концепції людиноцентризму, відповідно до якої права та інтереси людини виступають для

держави найвищою цінністю, а тому їх дотримання та охорона є головним обов'язком держави. Таке бачення в свою чергу слугує утвердженню та поширенню публічно-сервісного характеру взаємовідносин, які виникають між людиною та державою, а їх реалізація відповідно відбувається внаслідок спеціального виду діяльності, яка отримала назву публічне адміністрування.

У свою чергу автори навчального посібника «Основи публічного адміністрування» за загальною редакцією Н. П. Матюхіної при формулюванні дефініції поняття «публічне адміністрування» особливу увагу у ній приділяють ролі нормативно-правових актів. Відповідне законодавство не лише встановлює регулювання такої діяльності, а також і відіграє ключове значення загалом в усьому процесі, оскільки основне завдання публічного адміністрування полягає у реалізації положень згаданих нормативно-правових актів. Саме ж поняття «публічне адміністрування» в цьому посібнику розкривається як: «регламентована законами та іншими нормативно-правовими актами діяльність суб'єктів публічного адміністрування, спрямована на здійснення законів та інших нормативно-правових актів шляхом прийняття адміністративних рішень, надання встановлених законами адміністративних послуг» [100, с. 10].

Серед іноземних визначень терміну «публічне адміністрування» хочемо звернути увагу на підхід до розуміння цієї категорії запропонований чеською науковою спільнотою. Автор підручника з чеського адміністративного права пропонує в загальному під терміном «публічне адміністрування» розуміти діяльність з управління публічними справами, яка здійснюється в інтересах суспільства [199, с. 18]. При цьому категорію пропонується також розглядати у двох аспектах, перший матеріальний або функціональний відповідно до якого публічне адміністрування - це діяльність державних або інших публічних інституцій, а другий формальний або інституційний за яким публічне адміністрування виступає у якості інституцій та їх органів, які мають повноваження вирішувати державні завдання, якщо вони не покладені на парламент або суди. До того ж функціональний підхід має позитивне та негативне визначення. У позитивному баченні під публічним адмініструванням розуміють сукупність діяльності, під час

виконання якої органи публічного адміністрування зобов'язані дотримуватися не тільки правових норм, але й рішень вищих органів публічного адміністрування. А негативне ж функціональне визначення тлумачить публічне адміністрування як сукупність дій, які не можна кваліфікувати як законодавство або судочинство [199, с. 14]. Отже, відповідно до вищезазначеної інформації можемо зробити висновок, що чеська адміністративна наука має дуже схоже із українським бачення щодо визначення публічного адміністрування на національному рівні. І також слід зауважити, що чеські науковці так само вдаються до ототожнення значення термінів «публічна адміністрація» та «публічне адміністрування» використовуючи для тлумачення поняття матеріальний та формальний підходи.

Словенський же дослідник адміністративного права притримується схожій думки із своїм чеським колегою і також пропонує у своєму підручнику розглядати термін «публічне адміністрування» відповідно до організаційної та функціональної концепцій. Зокрема організаційна концепція пропонує розглядати відповідну категорію виходячи зі специфіки органу (установи), який виконує адміністративне завдання – діяльність. Тобто, в організаційному сенсі публічне адміністрування тлумачиться як складна організація, основною метою якої є реалізація адміністративних функцій – діяльності, що створюється шляхом виконання завдань через людей з певними правами, обов'язками та статусом, використовуючи відповідні матеріальні ресурси в рамках певної організаційної структури та з певним ступенем незалежності по відношенню до інших організацій у країні, з метою задоволення потреб людей. У той же час у функціональній концепції поняття визначається відповідно до специфіки адміністративної діяльності. Тобто, в функціональному сенсі публічне адміністрування можна визначити як складну діяльність, що включає виконання законів та інших нормативних актів, шляхом прийняття загальних та індивідуальних адміністративно-правових актів, шляхом матеріальних дій, шляхом володіння публічною владою, а також шляхом здійснення іншої неавторитетної професійної діяльності, включаючи організацію державних послуг, все в напрямку надання послуг на благо всієї громади [197, с. 25].

Отже, у результаті проведеного нами детального аналізу ряду наукових

визначень категорій «публічна адміністрація» та «публічне адміністрування» приходимо до висновку, що дефініції згаданих термінів, на нашу думку, слід розглядати окремо. Однак, не можливо заперечувати той факт, що між цими поняттями існує тісний взаємозалежний зв'язок і кожне з них є по суті продовженням іншого. У зв'язку з усім вищезазначеним хочемо надати власне формулювання визначення цих понять на підставі консолідації раніше запропонованих дефініцій термінів «адміністрація» та «адміністрування» та тлумачень наданих науковою спільнотою.

На підставі вищевикладеного пропонуємо розуміти *публічну адміністрацію як систему органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, а також їх посадових і службових осіб та інших суб'єктів, яким такі повноваження делеговані законом, основна діяльність яких полягає у здійсненні публічного адміністрування з метою задоволення публічного інтересу. Водночас подібну до неї категорію публічне адміністрування пропонуємо тлумачити як вид управлінської діяльності публічної адміністрації, що передбачає виконання дій організаційного, розпорядчо-виконавчого та контрольного характеру та спрямований на виконання та реалізацію законодавства шляхом прийняття загальних й індивідуальних нормативно-правових актів, адміністративних рішень та надання адміністративних послуг з метою реалізації попередньо встановлених функцій та завдань держави щодо задоволення публічного інтересу* [23, с. 409].

Наступними категоріями, тлумачення яких ми розглянемо в рамках нашого дослідження, будуть «архітектура» та «архітектурна діяльність». Сам же термін «архітектура» та його значення мають тривалу історію, яка сягає декількох тисячоліть. Внаслідок цих обставин сутнісне наповнення відповідної категорії постійно трансформувалось і на сьогодні не існує єдиного погляду на це поняття. Наукове товариство ж здійснює його аналіз в дуже багатьох аспектах і надає чималу кількість різних дефініцій. Архітектурознавець В. І. Тимофієнко у своїй роботі пропонує під терміном «архітектура» розуміти просторове мистецтво створення життєвого середовища, образи якого віддзеркалюють загальні ідеали епохи,

втілюють уявлення суспільства про час і простір, будову Всесвіту і місце в ньому Людини [165, с. 40]. Варто зауважити, що наведена дефініція приділяє значну увагу філософському виміру розуміння відповідного терміну. Більш у практичному аспекті до розуміння цього поняття підходять автори Термінологічного словника-довідника з будівництва та архітектури, які зазначають, що архітектура – це мистецтво створення (проектування й побудови) будинків, споруд та їхніх комплексів; а також самі споруди [164, с. 24]. Отже, вказана дефініція пропонує розглядати згадану категорію у двох вимірах, відповідно до першого бачення архітектура - це вид діяльності, а відповідно до другого бачення - це об'єкт або результат такої діяльності. У той же час авторка підручника з Архітектури будівель і споруд пропонує розглядати термін «архітектура» як галузь людської діяльності, спрямовану на створення будівель і споруд та їхніх комплексів для задоволення соціально-побутових та духовно-естетичних потреб суспільства [12, с. 157]. Таким чином, науковиця особливу увагу приділяє саме визначенню зазначеного поняття як певного виду людської діяльності. Використання такого підходу до розуміння терміну «архітектура», на нашу думку, є основним для нашої наукової роботи. Іноземне енциклопедичне джерело ж тлумачить категорію «архітектура» як мистецтво та техніку проектування і будівництва, на відміну від навичок, пов'язаних із виконанням будівельних робіт. До того ж зазначається, що архітектурна практика використовується для задоволення як практичних, так і виразних потреб. У зв'язку з цим вона слугує як утилітарним, так і естетичним цілям [187]. Отже, дане визначення сформульоване шляхом одночасного поєднання позитивного і негативного підходів до тлумачення. У позитивному розумінні відповідна категорія розглядається як певний вид діяльності, що пов'язаний із проектуванням та будівництвом, а у негативному ж розумінні логічно відмежовується від будь-якого іншого виду діяльності, що передбачає безпосереднє виконання будівельних робіт [23, с. 409-410].

Досліджуючи наступне поняття «архітектурна діяльність», дослідниця С. В. Мазуренко пропонує визначати його як «складний процес, що включає створення архітектурного проекту, розробку проектної та робочої документації,

реалізацію проекту у вигляді будівель, споруд тощо»[87, с. 735]. Тобто, у цьому визначенні авторка особливо зосереджує увагу саме на практичній складовій цієї діяльності. Інший підхід до визначення цього терміну пропонує у своїй дисертаційній роботі А. О. Вербицька, яка зазначає, що архітектурна діяльність – це: «діяльність людини, що являє собою інтелектуальний творчий процес пов'язаний з формуванням просторового середовища і результат якого втілюється в кресленнях, ескізах, моделях, планах, будівлях тощо, що охороняється нормами чинного законодавства» [32, с. 29]. У своєму визначенні ця науковиця підкреслила важливий аспект даної категорії, який полягає у її інтелектуальному характері. При цьому вона вдало зауважує, що результати такої діяльності стають об'єктами інтелектуальної власності, які підлягають державній охороні відповідно до чинного законодавства. Водночас відповідна категорія окрім доктринального рівня отримала своє тлумачення і на рівні чинного законодавства. Зокрема, її визначення можливо віднайти в абз. другому частини першої ст. 1 ЗУ «Про архітектурну діяльність» від 20.05.1999 № 687-XIV. Відповідно до задуму законодавця архітектурна діяльність – це «діяльність по створенню об'єктів архітектури, яка включає творчий процес пошуку архітектурного рішення та його втілення, координацію дій учасників розроблення всіх складових частин проектів з планування, забудови і благоустрою територій, будівництва (нового будівництва, реконструкції, реставрації, капітального ремонту) будівель і споруд, здійснення архітектурно-будівельного контролю і авторського нагляду за їх будівництвом, а також здійснення науково-дослідної та викладацької роботи у цій сфері» [111]. Проаналізувавши відповідне положення, можемо зауважити, що законодавець застосував максимально широке тлумачення згаданого терміну, намагаючись охопити усі види діяльності, які можуть бути певним чином пов'язані з архітектурною діяльністю [23, с. 410-411].

На підставі проведеного аналізу визначень категорій «архітектура» та «архітектурна діяльність», можемо дійти висновку, що на сьогодні поняття «архітектура» є багатовимірним і може одночасно розглядатись у декількох значеннях таких, як: мистецтво, наука, техніка, вид діяльності та результат такої

діяльності тощо. Проте, переважна більшість вказаних значень поняття «архітектура» не належать до об'єктів публічного адміністрування. Для публічного адміністрування у сфері архітектури основним об'єктом виступає архітектура у значенні виду діяльності. Тому з метою одностайного розуміння застосованого категоріального апарату пропонуємо в рамках нашого дослідження поняття «архітектура» розглядати у його функціональному вимірі як «архітектурну діяльність». У зв'язку з цим пропонуємо наступне визначення відповідного поняття: *архітектурна діяльність – це цілеспрямована інтелектуальна творча активність особи, яка полягає у перетворенні та організації навколишнього просторового середовища шляхом зведення будівель та споруд, а також їх комплексів для задоволення соціально–побутових та духовно–естетичних потреб суспільства, що передбачає пошук авторських рішень та їх реалізацію шляхом розробки проектів планування, забудови і благоустрою територій, будівництва будівель і споруд у вигляді креслень, ескізів, моделей, планів тощо, здійснення архітектурно-будівельного контролю і авторського нагляду за їх будівництвом, а також надання консультацій у цій сфері* [23, с. 411].

У подальшому нам необхідно з'ясувати зміст таких термінів як «інжиніринг» та «інжинірингова діяльність». Хочемо зауважити, що відповідні терміни за своїм походженням є іноземними та не так давно поширилися на теренах нашої держави, і тому досі залишаються недостатньо дослідженими у нашій науці. Загалом саме поняття «інжиніринг» є дуже широким за своїм значенням і тлумачиться у багатьох аспектах та різних сферах діяльності. Його універсальне визначення надається в Енциклопедії Сучасної України, де під ним розуміють: «інженерно-консультаційне забезпечення процесу виробництва і реалізації продукції, обслуговування будівництва й експлуатації промислових, інфраструктурних та інших об'єктів» [61]. Для нашого дослідження така дефініція видається надто широкою, оскільки нас цікавить саме інжиніринг як вид діяльності пов'язаний із будівництвом, тобто будівельний інжиніринг. Дослідник О. В. Невзоров у своїй роботі під терміном інжиніринг пропонує розуміти: «комплексний інноваційний підхід до проекту будівництва, а також забезпечення його реалізації, засноване на ефективному

управлінні ресурсами проекту» [97, с. 40]. Не можемо повністю погодитись із запропонованим автором визначенням, оскільки воно саме по собі не розкриває сутнісні характеристики відповідної діяльності. У той же час К. Е. Насурлаєва розглядає визначення цієї категорії через окремий перелік робіт і послуг як «виконання різноманітних робіт і надання послуг (зокрема, інженерно-розвідувальних, консультаційних, архітектурно-проектних, проектних, дослідницьких, розрахунково-аналітичних тощо), пов'язаних із підготовленням та забезпеченням нормального перебігу виробництва» [95, с. 243]. Вважаємо даний підхід до тлумачення цієї категорії більш вдалим, але дещо відірваним за своїм змістом від будівельної діяльності. Аналізуючи іноземний підхід до дефініції поняття інжинірингу, цікавим видається визначення «інжинірингу» надане Європейською економічною комісією Організації Об'єднаних Націй у 1980-х роках, яке наводить у своїй роботі колектив авторів Зеленої книги Офісу ефективного регулювання BRDO. Зокрема, відповідно до нього інжиніринг – це: «окрема діяльність, пов'язана з будівництвом та експлуатацією підприємств та об'єктів інфраструктури», а також вони його деталізують як: «сукупність проектних і практичних робіт/послуг, що належать до інженерно-технічної сфери й затребуваних для введення об'єкта й взаємодії з ним експлуатації» [14, с. 56]. Варто зауважити, що це визначення також занадто поверхнево розглядає дану категорію, наслідком чого є неможливість відокремити її від змісту таких понять як архітектурна та будівельна діяльність [23, с. 411].

У результаті аналізу вище запропонованих дефініцій поняття «інжиніринг» можемо зробити висновок, що аналогічно до попереднього терміну «архітектура», поняття «інжиніринг» є багатовимірним і може розглядатись у таких значеннях, як: діяльність, інноваційний підхід, забезпечення процесу, наука, конкретне технічне рішення тощо. Водночас для публічного адміністрування у сфері інжинірингу основним об'єктом виступає «інжиніринг» у значенні виду діяльності. Внаслідок цього пропонуємо в межах нашого дослідження категорію «інжиніринг» розглядати в її функціональному аспекті як «інжинірингову діяльність». У зв'язку із зазначеними умовиводами виникає закономірна потреба у з'ясуванні змісту поняття

«інжинірингова діяльність». Визначення ж відповідного терміну так як і поняття «архітектурна діяльність» отримало закріплення на рівні національного законодавства, до того ж його фіксація одночасно відбулась у складі двох різних правових джерел. Перша з цих дефініцій міститься у тексті раніше згаданого ЗУ «Про архітектурну діяльність», зокрема, відповідно до абз. дванадцятого частини першої ст. 1 інжинірингова діяльність у сфері будівництва (інжиніринг) - це: «діяльність з надання послуг інженерного та технічного характеру, до яких належать проведення попередніх техніко-економічних обґрунтувань і досліджень, експертизи проекту, розробка програм фінансування будівництва, організація виготовлення проектної документації, проведення конкурсів і торгів, укладання договорів підряду, координація діяльності всіх учасників будівництва, а також здійснення технічного нагляду за будівництвом об'єкта архітектури та консультації економічного, фінансового або іншого характеру» [111]. Аналізуючи запропоноване визначення, можна дійти висновку, що законодавець розтлумачив зміст відповідного поняття використовуючи іншу пов'язану категорію, а саме «послуги інженерного та технічного характеру». У той же час дефініція останньої у законодавстві наразі відсутня, проте, види таких послуг перераховані у складі самого ж визначення. Загалом цей перелік не можна вважати вичерпним, оскільки інжинірингова діяльність як молода сфера послуг перебуває у постійному розвитку, що призводить до появи нових і нових видів послуг. Друге ж законодавче визначення терміну «інжинірингова діяльність» є схожим за змістом і принципом побудови його тлумачення із попереднім варіантом. Закріплено воно у складі положень Податкового кодексу України від 02.12.2010 № 2755-VI. Підпункт 14.1.85. пункту 14.1 ст. 14 визначає категорію інжиніринг як: «надання послуг (виконання робіт) із складення технічних завдань, проектних пропозицій, проведення наукових досліджень і техніко-економічних обстежень, виконання інженерно-розвідувальних робіт з будівництва об'єктів, розроблення технічної документації, проектування та конструкторського опрацювання об'єктів техніки і технології, надання консультації та авторського нагляду під час монтажних та пусконаладжувальних робіт, а також надання консультацій, пов'язаних із такими

послугами (роботами)» [103]. Ця дефініція так само як і попередня пов'язує дане поняття із наданням певних видів послуг і деталізує його шляхом визначення їх переліку. На нашу думку, таких підхід до формулювання визначення не може вважатись повністю вдалим, оскільки як зазначалось нами вище така дефініція жорстко прив'язана до певного переліку послуг, який не є на сьогодні усталеним. Відповідні суспільні відносини наразі перебувають лише на етапі становлення і тому постійно видозмінюються та розвиваються, відповідно змінюється і їх зміст, тому з часом зазначений перелік не зможе точно визначати увесь комплекс запропонованих послуг [23, с. 411-412]. Окрім цього, додаткову інформацію щодо переліку послуг, які пов'язані з інжиніринговою діяльністю, ми можемо віднайти у складі національного класифікатора видів економічної діяльності. Зокрема, під кодом 71.12 у національному класифікаторі ДК 009:2010 «Класифікація видів економічної діяльності» розташований вид економічної діяльності, який має назву «Діяльність у сфері інжинірингу, геології та геодезії, надання послуг технічного консультування в цих сферах» [96]. Відповідно до Методологічних основ та пояснень до позицій Класифікації видів економічної діяльності, до цього класу належать наступні види діяльності: «інженерний дизайн (тобто застосування законів і принципів інженерії в конструюванні машин, доборі матеріалів, інструментів, структур, процесів і систем) та консультування у сферах: проектування машинобудування, промислового будівництва, проектів будівництва інженерних споруд, гідротехнічних споруд і транспортного будівництва, проектів управління водними ресурсами, проектів у сфері електроніки та електротехніки, добувної інженерії, хімічної технології, машинобудування, організації виробництва, системотехніки, техніки безпеки; розроблення проектів систем кондиціонування, охолодження, інженерні розробки щодо контролю санітарного стану та забруднення навколишнього середовища, боротьби із шумом тощо; геофізичні, геологічні та сейсмічні дослідження; діяльність у сфері геодезії: вимірювання земельних ділянок та їх меж, гідрологічні розвідувальні роботи, роботи з вивчення підземних шарів, картографічна діяльність і діяльність із надання даних щодо просторових параметрів» [119].

Отже, у результаті аналізу усіх перелічених вище визначень поняття «інжинірингова діяльність» хочемо надати власну пропозицію щодо його тлумачення. Під поняттям *«інжинірингова діяльність»* ми розумітимемо – *цілеспрямовану інтелектуальну активність особи, яка полягає в управлінні та забезпеченні будь-яких процесів інженерного та технічного характеру на всіх етапах планування, забудови і благоустрою територій, зведення будівель і споруд або їх комплексів від моменту формування ідеї до завершення їх експлуатації, що передбачає у тому числі пошук ділянки, підготовку завдань, пропозицій, техніко-економічних обґрунтувань та напрацювання інших рішень, проведення досліджень і обстежень, роботу з дозвільною документацією, організацію та контроль проектування, монтажних, пусконаладжувальних та інших необхідних робіт, а також надання консультацій у цій сфері* [23, с. 413].

Надалі для з'ясування суті категорії «сфера архітектури та інжинірингу» нам наразі не вистачає лише тлумачення поняття «сфера». Оскільки даний термін є загальновживаним і для більшості людей його розуміння не викликає складнощів, ми розглянемо лише два його визначення, серед яких одне запропоноване в нашій літературі, а інше в іноземній. Автори Великого тлумачного словника сучасної української мови серед визначень поняття сфера згадують дві його дефініції, які є доречними для нас. Перша визначає його як «район дії, межа поширення чого небудь», при цьому додатково надається розширене пояснення, що це «область фізичного або духовного життя, діяльності людини чи суспільства; галузь знання, виробництва і т. ін.». Друге ж тлумачення під цим терміном розуміє «сукупність умов, середовище, в якому що-небудь відбувається» [31, с. 1419].

У той же час іноземний тлумачний словник серед інших за змістом визначень також пропонує схожу дефініцію і визначає це поняття як територію чи ареал, над або в межах якого хтось або щось діє, існує або має вплив чи значення [194].

Окрім вище перерахованих визначень вважаю слушним також у межах цього питання розглянути запропоновану в теорії права дефініцію терміна «сфера юридичного регулювання», яке ще часто використовують як сферу правового регулювання. Як зазначає у своєму посібнику П. М. Рабінович сфера юридичного

регулювання – це: «той соціальний простір (тобто частина суспільних відносин), на який поширюється або може поширюватись юридичне регулювання» [149, с. 214]. Ми абсолютно погоджуємось із концепцією запропонованою цим дослідником, і на нашу думку, його доцільно використати для тлумачення таких понять як «сфера» та «сфера публічного адміністрування».

Тобто, в нашому дослідженні під категорією «сфера» ми розумітимемо певний соціальний простір (або частину суспільних відносин), в межах якого поширюється або може поширюватись якесь явище. Разом з тим *сфера публічного адміністрування – це певний соціальний простір (або частина суспільних відносин), в межах якого поширюється або може поширюватись публічне адміністрування. І відповідно так само важлива для нашої роботи сфера архітектури та інжинірингу - це певний соціальний простір (або частина суспільних відносин), в межах якого поширюється або може поширюватись архітектурна та інжинірингова діяльність.*

У зв'язку з тим, що завдяки використанню методу аналізу нам вдалося детально дослідити зміст та семантику кожної із раніше визначених категорій можемо вважати перший етап цієї частини дослідження завершеним і відповідно перейти до другого етапу. На другому етапі ми використовуємо метод синтезу на підставі вище зазначеного аналізу усіх попередніх термінів маємо можливість об'єднати їх та запропонувати власну дефініцію основного поняття, якому присвячена ця наукова робота, що має назву «публічне адміністрування сферою архітектури та інжинірингу».

Отже, на підставі проведеного нами аналізу можемо зробити висновок, що, на наше переконання, поняття «публічне адміністрування сферою архітектури та інжинірингу» може розглядатись як у вузькому так і в широкому розуміннях, зокрема у вузькому розумінні *публічне адміністрування сферою архітектури та інжинірингу - це вид управлінської діяльності публічної адміністрації, що передбачає виконання дій організаційного, розпорядчо-виконавчого та контрольного характеру шляхом прийняття загальних й індивідуальних нормативно-правових актів, адміністративних рішень та надання*

адміністративних послуг з метою реалізації попередньо встановлених законодавством функцій та завдань держави щодо задоволення публічного інтересу у сфері архітектури та інжинірингу. Водночас у широкому розумінні публічне адміністрування сферою архітектури та інжинірингу - це вид управлінської діяльності системи органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, та інших суб'єктів делегованих повноважень, а також їх посадових і службових осіб, що передбачає виконання дій організаційного, розпорядчо-виконавчого та контрольного характеру шляхом прийняття загальних й індивідуальних нормативно-правових актів, адміністративних рішень та надання адміністративних послуг у сфері цілеспрямованої інтелектуальної творчої активності особи, спрямованої на перетворення та організацію навколишнього просторового середовища шляхом зведення будівель, споруд та їх комплексів, яка охоплює пошук авторських рішень та їх реалізацію шляхом розробки проектів планування та забудови об'єктів будівництва у вигляді креслень, ескізів, моделей, планів тощо, здійснення архітектурно-будівельного контролю і авторського нагляду за їх будівництвом, а також діяльність з управління та забезпечення будь-яких процесів інженерного та технічного характеру на всіх етапах відповідної діяльності через пошук ділянки, підготовку завдань, проведення досліджень і обстежень, роботу з дозвільною документацією, організацію та контроль проектування та інших необхідних робіт тощо, а також надання консультацій у цих сферах, з метою реалізації попередньо встановлених законодавством функцій та завдань держави щодо задоволення публічного інтересу [23, с. 409-411].

Надалі на основі сформованої вище дефініції публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу можемо визначити наступні ознаки, які притаманні відповідному виду діяльності:

1) управлінський та владний характер (управлінський характер, зумовлений виконанням публічною адміністрацією дій організаційного, розпорядчо-виконавчого та контрольного характеру, а владний характер виникає внаслідок наявності у публічної адміністрації владних повноважень);

2) полісуб'єктність, децентралізованість інституційної системи, а також залучення до діяльності приватних осіб (полісуб'єктність виникає внаслідок участі в публічному адмініструванні великої кількості суб'єктів, які мають набір специфічних повноважень, децентралізованість інституційної системи, зумовлена участю у відповідній діяльності одночасно органів державного, регіонального, місцевого та локального рівнів, залучення до діяльності приватних осіб відбувається внаслідок делегування публічною адміністрацією частини своїх повноважень приватним установам, підприємствам, організаціям та іншим особам);

3) дуалізм владно-контрольної та публічно-сервісної спрямованості (публічна адміністрація одночасно реалізує як контрольні та наглядові повноваження, так і надає адміністративні послуги реєстраційно-дозвільного характеру);

4) підзаконний характер (публічне адміністрування спрямоване на виконання положень законодавства і реалізується за допомогою ухвалення актів підзаконного рівня);

5) значний нормативний формалізм (будь-яке рішення публічної адміністрації має бути формалізоване шляхом ухвалення нормативного або індивідуального правового акту);

6) творчо-інтелектуальні особливості об'єкта публічного адміністрування (об'єктом публічного адміністрування виступають результати інтелектуальної творчої діяльності (твори архітектури));

7) матеріальний наслідок діяльності у вигляді зміни просторового середовища (рішення ухвалені публічною адміністрацією безпосередньо впливають на фізичні зміни зовнішнього середовища шляхом зведення будівель та споруд, а також їх комплексів);

8) зарегульованість технічними нормативами (здійснення публічного адміністрування суворо підпорядковане вимогам державних будівельних норм, стандартів та правил);

9) безперервність реалізації відповідної діяльності протягом усього життєвого циклу об'єкта (здійснення публічного адміністрування відбувається на

усіх етапах реалізації об'єкта будівництва з моменту формування ідеї до завершення його експлуатації);

10) залучення спеціальних професійних суб'єктів (здійснення публічного адміністрування передбачає участь суб'єктів, які пройшли професійну атестацію та мають спеціальні знання й експертизу у відповідній сфері діяльності).

Окремо також хочемо визначити основні принципи, які застосовуються під час здійснення публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу. Серед них можна виділити такі:

1) принцип законності та юридичної визначеності. Відповідний принцип передбачає, що вся діяльність суб'єктів публічної адміністрації має здійснюватися лише в межах встановлених законодавством, а будь-яке їх рішення має бути юридично зрозумілим, передбачуваним та формалізованим;

2) принцип безумовного пріоритету публічного інтересу. Відповідно до цього принципу задоволення публічного інтересу є найвищою цінністю та основною метою публічного адміністрування;

3) принцип балансу між свободою творчості та нормативною безпекою. Відповідно до цього принципу публічна адміністрація з однієї сторони сприяє розвитку та реалізації творчих рішень й авторських задумів у сфері архітектури та інжинірингу, а з другої сторони суттєво обмежує їх шляхом здійснення контролю за дотриманням будівельних норм, стандартів і правил, а також застосування покарань за їх порушення;

4) принцип делегування повноважень. Відповідний принцип передбачає, передачу публічною адміністрацією частини своїх повноважень іншим суб'єктам з метою підвищення професійності, адресності та ефективності публічного адміністрування;

5) принцип пропорційності втручання та контролю. Цей принцип передбачає, що заходи примусу та контролю, які застосовуються публічною адміністрацією, мають відповідати рівню загрози, яка може виникнути, або шкоди, яка була завдана.

Висновки до розділу 1

У результаті дослідження теоретико-правових засад публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні ми дійшли до наступних висновків:

На підставі аналізу історичного розвитку публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні запропоновано наступну періодизацію його генезису: 1) період «Витоків звичаєвого регулювання Києво-Руської доби» (кінець X - середина XIV століття) характеризувався відсутністю єдиної уніфікованої системи управління і правових звичаїв, які б визначали особливості управління сферою архітектури та містобудування. Наявні джерела містили лише фрагментарні звичаєві норми, які визначали загальні засади певних видів будівельних робіт, а також запроваджували найпростішу дозвільну та планувальну систему на чолі з церквою або князем. Суттєвому розвитку нормування містобудівної діяльності цього періоду сприяло запозичення норм візантійського та магдебурзького права, які були зразками розвинутих правових систем. Міське планування та регулювання забудови в основному було сконцентровано на питаннях закладення великих міст, будівництві таких важливих споруд як мости і оборонні стіни, а також після прийняття християнства особливу увагу було зосереджено на будівництві культурно-релігійних осередків у вигляді храмів; 2) період «Становлення князівського управління Литовсько-Руської доби» (друга половина XIV – середина XVI століття) відзначився подальшим розвитком давньоруського звичаєвого права та першими спробами його кодифікації, внаслідок яких з'являються Литовські статuti - перші прообрази майбутніх матеріального та процесуального кодексів. Нормативне регулювання архітектурної та містобудівної діяльності хоч і розвивається, проте, все ще залишається дуже фрагментарним і унормовує дуже вузьке коло суспільних відносин, переважно суто відносини, пов'язані із будівництвом стратегічної інфраструктури за велінням і вимогами встановленими князівською владою. Окрім вже зазначеного для містобудування того періоду важливим є поширення у містах Великого князівства Литовського магдебурзького права, яке надавало місцевій владі широкі можливості щодо

владного управління сферою архітектури та містобудування; 3) період «Строкатості правових джерел Козацько-гетьманської доби» (середина XVI -XVIII століття) відзначився тим, що правова система третього історичного періоду була надто переповнена різними правовими джерелами, частина з яких була успадкована від попередніх періодів, а інша ж частина нових актів поширилась внаслідок потрапляння певних частин українських земель під владу різних монархічних держав, що насаджували власні правові джерела. Однак, особливістю даного періоду є поява у тогочасному праві змістовно об'єднаних груп правових норм, які забезпечували правове регулювання однорідного кола суспільних відносин. Тобто, можливо стверджувати, що у правових джерелах козацької доби відбувається фіксація перших правових інститутів, пов'язаних із управлінням сферою архітектури та містобудування, а саме, інститутів, які стосувались питань добросусідства, планування міських просторів та дотримання нормативних відстаней при забудові земельної ділянки; 4) період «Впливу кодифікаційних процесів доби двох імперій» (XVIII - початок XX століття) характеризувався поступовим переходом від жорсткої централізованої влади монарха до децентралізованого управління окремими органами на місцях. До основних особливостей цього періоду можна віднести: уніфікацію та кодифікацію нормативно-правової бази з метою створення єдиного містобудівного законодавства та спеціальних нормативно-правових актів; поширення технічного нормування та будівельних стандартів; утворення спеціальних суб'єктів та децентралізацію управління шляхом залучення міських органів влади; посилення ролі професійних виконавців та їх кваліфікації; впровадження механізмів державного контролю та нагляду; 5) період «Занепаду державної політики під час боротьби за українську державність» (1917 - 1921 роки) характеризувався стагнацією управління сферою архітектури та містобудування як в організаційному плані, так і в нормативно-правовому регулюванні. До основних особливостей цього періоду можемо віднести виключення архітектурної та містобудівної сфери з пріоритетів державної політики, відсутність спеціалізованих інституцій відповідальних за питання архітектури й містобудування, а також розпорошення їх

функціоналу між непрофільними відомствами, запозичення нормативно-правової бази попередніх періодів через відсутність власних актів, а також зародження профспілкового руху; 6) період «Державної монополії на управління радянської доби» (1917 - 1991 роки) відзначився абсолютною монопольною участю держави в управлінні всіма процесами відповідної сфери, а також вкрай надмірна зарегульованість будь-яких питань пов'язаних із цією діяльністю. До основних особливостей цього періоду можемо віднести ліквідацію приватної власності на нерухомість та участі приватного капіталу в питаннях містобудування, відсутність конкурентного середовища та передача усіх функцій державному апарату, значне нагромадження нормативної бази та повну стандартизацію усіх процесів, підпорядкованість державного управління ідеології та постійну реорганізацію інституціональної системи; 7) період «Сучасного розвитку та цифровізації публічного адміністрування незалежної Української держави» (триває з 1991 року) характеризувався переходом до умов ринкової економіки, європеїзацією нормативно-правового регулювання та активним впровадженням цифрових систем в механізм адміністрування. До основних особливостей цього періоду можемо віднести посилення ролі місцевого самоврядування в публічному адмініструванні відповідною сферою, імплементацію європейських технічних стандартів в українську національну систему, цифровізацію дозвільно-реєстраційних процедур і діяльності з державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду.

Доведено, що архітектурна діяльність – це цілеспрямована інтелектуальна творча активність особи, яка полягає у перетворенні та організації навколишнього просторового середовища шляхом зведення будівель та споруд, а також їх комплексів для задоволення соціально-побутових та духовно-естетичних потреб суспільства, що передбачає пошук авторських рішень та їх реалізацію шляхом розробки проектів планування, забудови і благоустрою територій, будівництва будівель і споруд у вигляді креслень, ескізів, моделей, планів тощо, здійснення архітектурно-будівельного контролю і авторського нагляду за їх будівництвом, а також надання консультацій у цій сфері.

Аргументовано, що інжинірингову діяльність варто розуміти як

цілеспрямовану інтелектуальну активність особи, яка полягає в управлінні та забезпеченні будь-яких процесів інженерного та технічного характеру на всіх етапах планування, забудови і благоустрою територій, зведення будівель і споруд або їх комплексів від моменту формування ідеї до завершення їх експлуатації, що передбачає у тому числі пошук ділянки, підготовку завдань, пропозицій, техніко-економічних обґрунтувань та напрацювання інших рішень, проведення досліджень і обстежень, роботу з дозвільною документацією, організацію та контроль проектування, монтажних, пусконаладжувальних та інших необхідних робіт, а також надання консультацій у цій сфері.

На підставі проведеного нами аналізу поняття публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні доведено, що відповідне поняття може розглядатись як у вузькому так і в широкому розуміннях, зокрема у вузькому розумінні публічне адміністрування сферою архітектури та інжинірингу - це вид управлінської діяльності публічної адміністрації, що передбачає виконання дій організаційного, розпорядчо-виконавчого та контрольного характеру шляхом прийняття загальних й індивідуальних нормативно-правових актів, адміністративних рішень та надання адміністративних послуг з метою реалізації попередньо встановлених законодавством функцій та завдань держави щодо задоволення публічного інтересу у сфері архітектури та інжинірингу. Водночас у широкому розумінні публічне адміністрування сферою архітектури та інжинірингу - це вид управлінської діяльності системи органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, та інших суб'єктів делегованих повноважень, а також їх посадових і службових осіб, що передбачає виконання дій організаційного, розпорядчо-виконавчого та контрольного характеру шляхом прийняття загальних й індивідуальних нормативно-правових актів, адміністративних рішень та надання адміністративних послуг у сфері цілеспрямованої інтелектуальної творчої активності особи, спрямованої на перетворення та організацію навколишнього просторового середовища шляхом зведення будівель, споруд та їх комплексів, яка охоплює пошук авторських рішень та їх реалізацію шляхом розробки проектів планування та забудови об'єктів

будівництва у вигляді креслень, ескізів, моделей, планів тощо, здійснення архітектурно-будівельного контролю і авторського нагляду за їх будівництвом, а також діяльність з управління та забезпечення будь-яких процесів інженерного та технічного характеру на всіх етапах відповідної діяльності через пошук ділянки, підготовку завдань, проведення досліджень і обстежень, роботу з дозвільною документацією, організацію та контроль проектування та інших необхідних робіт тощо, а також надання консультацій у цих сферах, з метою реалізації попередньо встановлених законодавством функцій та завдань держави щодо задоволення публічного інтересу.

Встановлено основні ознаки притаманні для публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу: 1) управлінський та владний характер діяльності; 2) полісуб'єктність, децентралізованість інституційної системи, а також залучення приватних осіб; 3) дуалізм владно-контрольної та публічно-сервісної спрямованості; 4) підзаконний характер; 5) значний нормативний формалізм; 6) творчо-інтелектуальні особливості об'єкта публічного адміністрування; 7) матеріальний наслідок діяльності у вигляді зміни просторового середовища; 8) зарегульованість технічними нормативами; 9) безперервність реалізації відповідної діяльності протягом усього життєвого циклу об'єкта; 10) залучення спеціальних професійних суб'єктів.

Сформовано основні принципи характерні для публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу: 1) принцип законності та юридичної визначеності; 2) принцип безумовного пріоритету публічного інтересу; 3) принцип балансу між свободою творчості та нормативною безпекою; 4) принцип делегування повноважень; 5) принцип пропорційності втручання та контролю.

РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ СФЕРОЮ АРХІТЕКТУРИ ТА ІНЖИНІРИНГУ В УКРАЇНІ

2.1. Поняття та елементи механізму публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні

Публічне адміністрування як вид адміністративної діяльності є складним правовим явищем, яке представлено у вигляді певної впорядкованої системи. Будь-якій системі притаманна наявність конкретної структури, яка складається з набору відповідних елементів. Зокрема, для публічного адміністрування характерне існування взаємозв'язку у вигляді тріади таких складових як суб'єкт, об'єкт та зміст. Тобто, суб'єкт відповідає на питання «ким?» здійснюється публічне адміністрування. Об'єкт в свою чергу надає відповідь на питання «щодо чого?» здійснюється публічне адміністрування. Зміст же визначає взаємозв'язок, який виникає між суб'єктом та об'єктом, і полягає у визначених правах та обов'язках. Відповідно таким змістом для категорії публічне адміністрування, тобто внутрішньою будовою його системи, виступає механізм публічного адміністрування.

Поняття «механізм публічного адміністрування», а також близькі до нього категорії «механізм державного управління» і «механізм публічного управління» досить часто використовуються в адміністративно-правових дослідженнях. Проте єдності щодо їхнього змісту у науковій доктрині досі не сформовано. Це пояснюється тим, що відповідне поняття є міжрівневим: воно одночасно охоплює правову основу діяльності публічної адміністрації, організаційну побудову суб'єктів, процедури реалізації повноважень, зовнішні форми діяльності, методи впливу та очікуваний публічний результат. Саме тому в науковій літературі одні автори визначають механізм через його функціональне призначення, інші розкривають його через структурні елементи, тоді як частина дослідників пов'язує його зміст із сукупністю інструментів або способів адміністративного впливу [25, с. 872].

Серед наявних тлумачень категорії «механізм публічного адміністрування»

важливим є підхід В. Ю. Оксіня, який пропонує під механізмом публічного адміністрування місцевого розвитку в Україні розуміти практико-реалізаційне вираження адміністративних, функціональних і планово-стратегічних дій публічної адміністрації, що ґрунтується на взаємозв'язку нормативних основ, процедур і межах втілення їх у дійсність [98, с. 147]. Наукова цінність цього визначення полягає у тому, що механізм розкривається не як абстрактна сукупність понять, а як практична модель реалізації публічно-адміністративної діяльності. В. Ю. Оксінь фактично наголошує на трьох важливих ознаках механізму: по-перше, він має нормативну основу; по-друге, реалізується через певні процедури; по-третє, має межі втілення, тобто не може здійснюватися довільно поза компетенцією публічної адміністрації.

Водночас наведене визначення не може бути механічно перенесене на сферу архітектури та інжинірингу без уточнення. Воно сформульоване щодо місцевого розвитку, тому акцентує увагу на планово-стратегічних діях публічної адміністрації. Для сфери архітектури та інжинірингу цього недостатньо, оскільки тут механізм публічного адміністрування охоплює не лише планування розвитку територій, а й нормування, дозвольно-сервісні процедури, професійну атестацію, ліцензування, контроль, нагляд, цифрові сервіси, застосування примусу, забезпечення безпеки будівництва, охорону культурної спадщини та захист навколишнього природного середовища. Тому підхід згаданий доцільно використати як методологічну основу, але доповнити його галузевою специфікою архітектурної та інжинірингової діяльності.

Інший важливий авторський підхід запропонований О. В. Агаповою. Дослідниця зазначає, що в сучасній доктрині адміністративного права поширення набули кілька поглядів щодо тлумачення механізму публічного адміністрування: по-перше, усталена дефініція поняття остаточно не сформована; по-друге, розуміння поняття часто будується шляхом визначення набору структурних елементів, до яких більшість дослідників відносить методи, форми, об'єкт, суб'єкти та акти, а окремі автори, вдаючись до більшої деталізації, також додають функції і принципи; по-третє, різниця у поглядах вчених зумовлена насамперед

ступенем деталізації характеристики відповідних структурних елементів [1, с. 131]. Ця позиція є ваговою, оскільки прямо вказує на проблему надмірної деталізації механізму.

О. В. Агапова також слушно звертає увагу на те, що на сьогодні ширшого вжитку серед науковців набуває термін «інструменти публічного адміністрування», який змістовно замінює та витісняє такі раніше поширені традиційні елементи механізму публічного адміністрування, як функції, методи, форми та акти [1, с. 131]. Це положення має принципове значення. Воно дозволяє уникнути ситуації, коли форми, методи, акти, процедури, функції та принципи одночасно й без належного розмежування називаються самотійними елементами механізму. Науково більш виправданим є підхід, за якого форми, методи, адміністративні акти, адміністративні договори, акти-плани, адміністративні процедури, цифрові дії, контрольні та примусові заходи розглядаються як прояви ширшої категорії засобів або інструментів публічного адміністрування. Такий висновок узгоджується з позицією В. В. Юрченка, який до складу інструментів публічного адміністрування відносить адміністративні акти, адміністративні договори, акти-дії та акти-плани [181, с. 390], а також із підходом М. С. Жукова, який зазначає, що теорія розмежування форм і методів державного управління трансформувалася в інструменти публічного адміністрування [58, с. 217]. З огляду на це форми, методи, адміністративні акти, адміністративні договори, акти-плани, адміністративні процедури, цифрові дії, контрольні та примусові заходи доцільно розглядати не як окремі самотійні елементи механізму, а як прояви ширшої категорії засобів публічного адміністрування. За своїм змістом такі засоби є інструментами реалізації механізму публічного адміністрування у відповідній сфері.

Для повнішого розкриття змісту механізму публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу доцільно врахувати також наукові підходи, у яких аналізуються функції, інструменти, форми та методи публічного адміністрування. Їх значення полягає не в тому, щоб механічно включити всі ці категорії до структури механізму, а в тому, щоб з'ясувати, які з них розкривають

його зміст, а які є способом прояву або результатом дії відповідного механізму.

Так, Б. Б. Мельниченко пропонує розглядати функції публічного управління як зумовлені цілями та завданнями публічного управління види або напрями діяльності суб'єктів публічного управління, спрямовані на досягнення спільних цілей [93, с. 60-61]. Ця позиція є важливою, оскільки підкреслює цільову спрямованість діяльності публічної адміністрації. Водночас функції, на наше переконання, не повинні розглядатися як самостійний елемент механізму поряд із нормами права, суб'єктами та засобами, оскільки вони насамперед показують напрями реалізації механізму, а не його внутрішню будову.

У контексті цього дослідження більш точним видається підхід представників одеської школи адміністративного права, які визначають функцію публічного адміністрування як відносно самостійну й однорідну складову змісту діяльності з публічного адміністрування, що відображає окремий напрям цієї діяльності, здійснюється уповноваженими суб'єктами публічного адміністрування і спрямована на забезпечення виконання цілей і завдань публічного адміністрування [59, с. 357-358]. Такий підхід дозволяє чітко відмежувати функцію від засобів публічного адміністрування, адже функція розкриває напрям і призначення діяльності, тоді як засоби відображають інструментальний спосіб її практичної реалізації.

О. С. Лавренікова, досліджуючи публічне адміністрування будівництва, виокремлює регулятивну, дозвольно-реєстраційну, ліцензійну, контрольну-наглядову та організаційну функції [84, с. 54]. Цей підхід має особливе значення для сфери архітектури та інжинірингу, оскільки будівництво змістовно пов'язане з архітектурною, інжиніринговою, містобудівною і проектною діяльністю. Разом із тим перелік відповідних функцій доцільно використовувати не для розширення структури механізму, а для пояснення того, у яких напрямках діють його елементи.

Окрему групу становлять підходи до категорії інструментів публічного адміністрування. О. В. Фелик, посилаючись на наукові праці професора Р. С. Мельника, зазначає, що інструменти публічного адміністрування охоплюють різноманітні механізми, які забезпечують належне функціонування публічної

адміністрації, зокрема підзаконні нормативні акти, адміністративні акти й адміністративні договори [175, с. 46]. При цьому сам О. В. Фелик виділяє такі ознаки інструментів, як правова природа, зовнішній вираз адміністративної діяльності, адаптивність, прозорість, підзвітність і багатофункціональність [175, с. 48-49]. Саме ці ознаки дають підстави розглядати інструменти як реальні засоби впливу публічної адміністрації.

Більш узагальнене визначення інструментів публічного адміністрування запропоноване авторами підручника за загальною редакцією В. В. Галулька та В. І. Фелика, які розуміють їх як зовнішній вираз однорідних за своїм характером і правовою природою адміністративних дій, реалізований у межах визначеної законом компетенції адміністративних органів із метою досягнення бажаного публічного результату [5, с. 202]. Саме це визначення є найбільш придатним для характеристики засобів публічного адміністрування у сфері архітектури та інжинірингу, оскільки воно поєднує правову природу дії, компетенцію суб'єкта та спрямованість на публічний результат.

Інша група науковців пропонує ширший склад інструментів, до якого відносить нормативно-правові, організаційно-управлінські, економічні, соціально-психологічні та інноваційні інструменти [29, с. 291]. Такий підхід демонструє тенденцію до розширення інструментального апарату публічного адміністрування, однак для дисертаційного дослідження важливо не допустити втрати чіткості категоріального апарату. Саме тому доцільніше говорити не про безмежне розширення кількості елементів механізму, а про різновиди засобів, через які відповідний механізм реалізується.

Важливим є й підхід М. С. Жукова, який зазначає, що традиційна теорія розмежування форм і методів державного управління трансформувалася в теорію інструментів публічного адміністрування, хоча питання методів регулювання не завжди достатньо враховується [58, с. 217]. Цей висновок має принципове значення, оскільки дозволяє пояснити, чому у межах цього дослідження засоби публічного адміністрування не протиставляються формам і методам, а розглядаються як ширша інструментальна категорія, що охоплює зовнішній прояв

адміністративної діяльності та способи владного чи сервісного впливу.

Для уточнення змісту засобів публічного адміністрування важливими є також підходи до форм публічного адміністрування. В. К. Колпаков пропонує класифікувати форми за юридичними наслідками на правові та неправові, а також за способом реалізації методів публічного адміністрування на прийняття нормативних актів, прийняття індивідуальних актів, укладання адміністративних договорів, вчинення реєстраційних та юридично значущих дій, здійснення організаційних дій і виконання матеріально-технічних операцій [72, с. 47]. Цей підхід є корисним для розуміння зовнішнього прояву засобів публічного адміністрування у сфері архітектури та інжинірингу.

Колектив авторів підручника з адміністративного права за загальною редакцією Ю. С. Назара пропонує ширшу класифікацію форм публічного управління, зокрема за спрямованістю впливу, колом осіб, змістовними характеристиками прав і обов'язків та юридичним змістом [8, с. 216]. Цей підхід підтверджує, що одна й та сама адміністративна дія може мати різний юридичний характер залежно від того, на кого вона спрямована, які наслідки породжує та як впливає на права й обов'язки учасників відносин.

В. Р. Біла слушно звертає увагу на проблемність використання терміна «неправова форма діяльності публічної адміністрації», оскільки він може створювати хибне уявлення про протиправність або не врегульованість законом частини діяльності публічної адміністрації. У зв'язку з цим науковиця пропонує використовувати поняття «організаційна форма діяльності публічної адміністрації» [18, с. 113]. Такий підхід є переконливим, оскільки організаційні дії також здійснюються у правовому полі, хоча й не завжди безпосередньо породжують індивідуальні юридичні наслідки.

Аналогічний висновок випливає з наукових підходів до методів публічного адміністрування. Є. І. Фролова визначає методи як способи та засоби упорядковуючого впливу суб'єктів публічного адміністрування на поведінку інших уповноважених суб'єктів і приватних осіб, що покликані забезпечити відповідність їх діяльності правовим вимогам, стабільний розвиток відповідної

сфери суспільних відносин, захищеність і реалізацію публічних інтересів [176, с. 117]. Р. Г. Щокін розуміє методи публічного адміністрування як способи та засоби практичного виконання органами публічного адміністрування своїх адміністративних зобов'язань і здійснення регулювання суспільних відносин у відповідній сфері [180, с. 286]. Автори підручника за редакцією Ю. П. Битяка також пов'язують адміністративно-правові методи зі способами і прийомами безпосереднього цілеспрямованого впливу виконавчих органів у межах компетенції [9, с. 158].

Зіставлення цих підходів дає можливість зробити важливий висновок: *методи і форми публічного адміністрування не заперечують категорію засобів, а конкретизують її зміст. Форма відповідає на питання, у якому зовнішньому вигляді реалізується діяльність публічної адміністрації, метод, в свою чергу, у який спосіб здійснюється вплив на об'єкт, а засіб або інструмент поєднує ці характеристики і показує, за допомогою чого норма права та компетенція суб'єкта перетворюються на практичний адміністративний результат.*

Порівняння наведених авторських підходів дає підстави для кількох узагальнень.

По-перше, механізм публічного адміністрування не має зводитися лише до процедур або управлінських дій, оскільки його функціонування неможливе без нормативної основи.

По-друге, функції, форми й методи є важливими для розкриття змісту публічного адміністрування, однак вони не повинні механічно включатися до базових елементів механізму.

По-третє, сучасна адміністративно-правова доктрина поступово переходить від громіздкого переліку форм і методів до категорії інструментів, тобто засобів практичної реалізації компетенції публічної адміністрації.

Саме тому в цьому дослідженні елементами механізму доцільно визначати норми права, суб'єктів публічної адміністрації та засоби, які за своїм змістом є інструментами публічного адміністрування.

У зв'язку з цим, на нашу думку, доцільно відмовитися від надмірного

розширення структури механізму за рахунок усіх суміжних категорій адміністративного права. Функції публічного адміністрування показують напрями діяльності публічної адміністрації; принципи визначають ідейні та правові орієнтири такої діяльності; об'єкт окреслює сферу суспільних відносин, на яку спрямований адміністративний вплив; процедури встановлюють порядок реалізації повноважень; форми і методи пояснюють зовнішній вигляд та спосіб адміністративного впливу. Однак усі ці категорії не обов'язково мають бути самостійними елементами механізму. У структурному значенні вони можуть бути логічно згруповані навколо трьох базових елементів: норм права, суб'єктів публічної адміністрації та засобів публічного адміністрування.

На підставі аналізу наведених наукових підходів механізм публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні пропонується розуміти як нормативно впорядковану систему публічно-адміністративного впливу, у межах якої уповноважені суб'єкти публічної адміністрації на підставі норм права застосовують передбачені законом засоби, тобто інструменти публічного адміністрування, для організації, регулювання, забезпечення, контролю та охорони суспільних відносин у сфері архітектурної та інжинірингової діяльності з метою реалізації публічного інтересу, безпеки забудови, сталого розвитку територій і захисту прав учасників відповідних відносин [25, с. 872].

Отже, на відміну від підходів, у яких до структури механізму включається надмірно широкий перелік елементів, нами пропонується більш концентрована трьохелементна модель. Її перевага полягає у тому, що вона не заперечує значення функцій, принципів, об'єкта, форм, методів чи процедур, але розміщує їх у правильній логічній площині. Функції та принципи пояснюють зміст і спрямованість механізму; об'єкт визначає сферу його дії; форми, методи, адміністративні акти, договори, плани, процедури, цифрові сервіси, контрольні та примусові заходи входять до засобів, тобто інструментів публічного адміністрування. Власне структурними елементами механізму публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу є норми права, суб'єкти публічної адміністрації та засоби публічного адміністрування.

Першим елементом механізму публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу є норми права. Саме норми права створюють юридичну основу функціонування всього механізму. Вони визначають межі публічного втручання у сферу архітектурної та інжинірингової діяльності, компетенцію суб'єктів публічної адміністрації, правовий статус учасників будівельних і проектних процесів, порядок надання адміністративних послуг, процедури контролю та нагляду, підстави застосування примусу, умови відповідальності, вимоги до містобудівної документації, технічних норм, безпеки, охорони культурної спадщини та захисту довкілля.

Нормативний елемент механізму має подвійне значення. З одного боку, він легітимує діяльність публічної адміністрації, оскільки будь-яке адміністративне рішення або дія повинні ґрунтуватися на законі та здійснюватися в межах компетенції. З іншого боку, він обмежує публічну адміністрацію, не дозволяючи їй діяти довільно. У сфері архітектури та інжинірингу це має особливе значення, адже тут публічне адміністрування безпосередньо впливає на право власності, свободу підприємницької діяльності, інвестиційні процеси, безпеку будівництва, планування територій, благоустрій, екологічну рівновагу та публічну безпеку. Саме норми права встановлюють допустимий баланс між приватним інтересом забудовника, замовника чи проєктувальника та публічним інтересом територіальної громади, держави й суспільства.

У цьому контексті норми права не можна розглядати лише як формальний фон для діяльності публічної адміністрації. Вони є початковим і визначальним елементом механізму, оскільки без них неможливо встановити, хто має право діяти, у яких межах, у якій процедурі, щодо кого, з якою метою та з якими наслідками. Якщо нормативний елемент є неповним, суперечливим або нестабільним, весь механізм публічного адміністрування стає неефективним. У сфері архітектури та інжинірингу це може проявлятися у правовій невизначеності щодо дозвільних процедур, дублюванні контрольних повноважень, неоднаковому застосуванні містобудівних норм, зловживанні дискрецією або ускладненні цифрових адміністративних сервісів.

Другим елементом механізму публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу є суб'єкти публічної адміністрації. Саме суб'єкти забезпечують перехід правових норм із нормативного рівня у практичну площину. Норма права сама по собі не може видати дозвіл, зареєструвати повідомлення, провести перевірку, затвердити містобудівну документацію, надати адміністративну послугу або застосувати захід примусу. Усі ці дії здійснюються конкретними органами, посадовими особами чи іншими уповноваженими суб'єктами, які діють від імені публічної влади або виконують делеговані публічні повноваження.

До суб'єктів публічного адміністрування у сфері архітектури та інжинірингу належать органи державної виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, їх виконавчі органи, спеціально уповноважені органи у сфері містобудування та архітектури, органи державного архітектурно-будівельного контролю і нагляду, центри надання адміністративних послуг, адміністратори електронних систем, а також інші суб'єкти, які здійснюють публічні або делеговані повноваження у відповідній сфері. У певних випадках до такого кола можуть належати саморегулівні організації або професійні структури, якщо їм у визначеному законом порядку передано окремі публічно значущі функції, наприклад у сфері професійної атестації виконавців робіт, пов'язаних зі створенням об'єктів архітектури.

Особливість суб'єктів публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу полягає у тому, що вони функціонують у багаторівневій системі. Частина рішень приймається на центральному рівні, частина - на місцевому рівні, а значна кількість адміністративних дій здійснюється через цифрові платформи та сервісні інструменти. Така модель має переваги, оскільки наближує адміністративні послуги до особи та підвищує прозорість процедур. Водночас вона створює ризики розпорошення компетенції, дублювання повноважень, складності координації та неоднакового застосування правових норм. Тому суб'єктний елемент механізму повинен оцінюватися з погляду не лише наявності органів, а й узгодженості їхніх повноважень.

Третім елементом механізму публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу є засоби публічного адміністрування. Саме цей елемент потребує особливого уточнення, оскільки в науці адміністративного права поряд із категорією «засоби» активно використовується термін «інструменти публічного адміністрування». На нашу думку, у межах досліджуваного механізму ці категорії не потрібно протиставляти. Засоби публічного адміністрування є практичними способами юридичного, організаційного, сервісного, інформаційного, цифрового, контрольного або примусового впливу. Інструменти публічного адміністрування є науково-доктринальним позначенням цих засобів, тобто їхнім узагальненим адміністративно-правовим найменуванням.

Саме тому, на наше переконання, доцільно прямо зазначити: засоби публічного адміністрування у сфері архітектури та інжинірингу і є інструментами публічного адміністрування у функціональному значенні. Вони забезпечують практичну реалізацію норм права суб'єктами публічної адміністрації. Якщо норми права відповідають на питання, на якій правовій основі здійснюється адміністрування, а суб'єкти — ким воно здійснюється, то засоби або інструменти відповідають на питання, за допомогою чого та у який спосіб публічна адміністрація впливає на відповідну сферу суспільних відносин.

До засобів публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу можна віднести дозвільно-сервісні, реєстраційні, ліцензійно-атестаційні, цифрові, контрольні, наглядові та примусові засоби. Їх перелік не повинен сприйматися як механічне розширення елементів механізму. Навпаки, усі вони становлять один інструментальний блок, у межах якого публічна адміністрація реалізує правові норми та виконує покладені на неї завдання.

Дозвільно-сервісні та реєстраційні засоби мають особливе значення, оскільки через них публічна адміністрація взаємодіє з фізичними та юридичними особами у найбільш практичній площині. Вони можуть проявлятися у наданні адміністративних послуг, реєстрації повідомлень, прийнятті декларацій, видачі дозволів, оформленні документів про прийняття об'єктів в експлуатацію, а також у здійсненні відповідних дій через центри надання адміністративних послуг, Єдину

державну електронну систему у сфері будівництва та веб-портал «Дія». Через ці засоби публічне адміністрування поступово переходить від виключно владної моделі до сервісно-правової моделі, у якій значення має не лише контроль, а й належне, доступне та прозоре обслуговування приватних осіб.

Контрольні та наглядові засоби забезпечують перевірку дотримання вимог законодавства, будівельних норм, стандартів, містобудівної документації та умов здійснення архітектурної й інжинірингової діяльності. Їх призначення полягає не лише у виявленні порушень, а й у запобіганні шкоді життю, здоров'ю, майну, довкіллю, культурній спадщині та публічним інтересам територіальних громад. Примусові засоби застосовуються у випадках порушення встановлених вимог і можуть включати приписи, зупинення робіт, анулювання або скасування відповідних документів, штрафи та інші заходи юридичної відповідальності. Примус у цій сфері має бути винятково правовим, пропорційним і спрямованим на відновлення порушеного публічного порядку.

Цифрові засоби публічного адміністрування становлять новий і особливо важливий різновид інструментів у сфері архітектури та інжинірингу. Їх поява зумовлена цифровізацією містобудівних процедур, розвитком електронних реєстрів, автоматизованих перевірок, електронного документообігу та інформаційних систем. Єдина державна електронна система у сфері будівництва не лише спрощує доступ до адміністративних послуг, а й змінює характер адміністративного впливу. Частина перевірок, процедурних обмежень і технічних дій здійснюється за допомогою цифрових алгоритмів, що зменшує простір для суб'єктивного втручання, але водночас підвищує вимоги до якості нормативного регулювання, прозорості алгоритмів і захисту прав користувачів.

Таким чином, *засоби публічного адміністрування не є додатковим або другорядним елементом механізму. Вони становлять його динамічну частину. Якщо норми права створюють юридичну основу, а суб'єкти забезпечують організаційне втілення, то засоби забезпечують рух механізму. Саме через них публічна адміністрація переходить від загальних нормативних приписів до конкретних управлінських, сервісних, контрольних, цифрових або примусових дій.*

Без засобів механізм залишився б лише сукупністю правових норм і суб'єктів, не здатних до практичного результату.

2.2. Нормативно-правове регулювання публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні

Характеризуючи правову систему нашої держави, варто відмітити, що за більшістю притаманних їй ознак вона належить до романо-германської правової сім'ї. Домінуючою особливістю цього виду правових систем є визнання нормативно-правового акта основним джерелом права. До того ж нормативно-правовий акт представлений двома видами документів, до яких належать закон та підзаконний нормативно-правовий акт. Внаслідок цих обставин у нашій країні закон розглядається як основне джерело правового регулювання будь-яких суспільних відносин, а підзаконний нормативно-правовий акт відповідно приймається з метою виконання та реалізації положень закону. Отже, вказані види нормативно-правових актів формують основу законодавчої системи України. Окрім цього варто вказати, що додатковим вкрай важливим елементом українського законодавства також є чинні міжнародні договори, учасником яких є наша держава. Вище зазначений підхід до розуміння структури законодавчої системи України не так давно було зафіксовано на рівні національного законодавства. Зокрема, в 2023 році було прийнято ЗУ «Про правотворчу діяльність» від 24.08.2023 № 3354-IX [141], яким легалізовано ряд правових положень, що раніше розглядались лише на теоретичному рівні в межах юридичної доктрини. Хоч вказаний законодавчий акт і набув чинності, проте, відповідно до його прикінцевих положень, на жаль, він буде введений у дію лише через один рік з дня припинення або скасування воєнного стану в Україні [19, с. 471]. Водночас вкрай важливо, що абз. 1 частини 1 ст. 9 цього закону містить тлумачення терміну «законодавство України», а саме: «Законодавство України - це взаємопов'язана та упорядкована система нормативно-правових актів України і чинних міжнародних договорів.» [141]. До того ж варто зазначити, що система законодавства нашої держави має також і певну структуру, яка складається не лише з вище перерахованих елементів представлених

нормативно-правовими актами та міжнародними договорами, а ще із сукупності горизонтальних і вертикальних зв'язків між ними, якими забезпечується їх упорядкування відповідно до встановленої ієрархії. Основний чинник, який впливає на розташування кожного із згаданих елементів у межах системи, це юридична сила таких нормативно-правових актів. Раніше ця ієрархія також існувала лише на рівні доктрини, проте з появою вже вище розглянутого ЗУ «Про правотворчу діяльність» таку ієрархічність було закріплено в частині 2 ст. 19 цього документу. Зокрема, законом встановлюється наступна ієрархія нормативно-правових актів в порядку зменшення їх юридичної сили [141]: 1) Конституція України в системі нормативно-правових актів України має найвищу юридичну силу; 2) чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; 3) закони України; 4) постанови Верховної Ради України, укази Президента України; 5) постанови Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти Національного банку України; 6) накази міністерств; 7) нормативно-правові акти інших державних органів; постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, які є обов'язковими до виконання на території Автономної Республіки Крим; 8) акти обласних державних адміністрацій, які є обов'язковими до виконання на території відповідної області; накази міністерств Автономної Республіки Крим, які є обов'язковими до виконання на території Автономної Республіки Крим; 9) акти Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, які є обов'язковими до виконання на території відповідно міста Києва та міста Севастополя; 10) акти районних державних адміністрацій, які є обов'язковими до виконання на території відповідного району; 11) акти органів місцевого самоврядування, які є обов'язковими до виконання на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці (територіальної громади). Ми ж у рамках нашого дослідження зупинимось лише на перших семи категоріях нормативно-правових актів, дія яких поширюються на всю територію України, та які є обов'язковими до виконання для всієї держави [19, с. 471-472].

Таким чином, на підставі аналізу вищезазначених тверджень *пропонуємо*

тлумачити поняття нормативно-правове регулювання публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу як діяльність із упорядкування публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу за допомогою взаємопов'язаної системи нормативно-правових актів.

Основним нормативно-правовим актом в нашій державі, який має найвищу юридичну силу, як вже було згадано раніше є Конституція України [80]. Цей конституційний законодавчий акт закладає основні принципи та засади, на яких ґрунтується усе інше національне законодавство. У складі Конституції ми не знайдемо правових норм, які б прямо регулювали публічне адміністрування сферою архітектури та інжинірингу, проте, вона містить певні нормативно-правові положення, які визначають основний вектор відповідного адміністрування та правового регулювання в рамках згаданої галузі. Статті 6, 8 та 19 Конституції закріплюють такі основоположні принципи як: принцип поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову, принцип законності, принцип верховенства права. Сьома ж стаття визнає та гарантує діяльність органів місцевого самоврядування на території української держави. Отже, відповідні норми визначають фундаментальні засади щодо відмежування публічного адміністрування від інших видів діяльності державної влади, а також встановлюють межі здійснення цього виду діяльності. Статті 13 та 14 Конституції закладають принципові основи щодо участі публічної адміністрації у земельних правовідносинах та реалізації нею права власності на землю від імені Українського народу. Конституційні засади щодо повноважень, структури та організації діяльності органів виконавчої влади, які належать до суб'єктів публічної адміністрації, визначаються розділом VI Основного Закону, який має назву «Кабінет Міністрів України. Інші органи виконавчої влади». У той же час конституційні норми, які визначають основні принципи діяльності другого суб'єкта публічної адміністрації яким є органи місцевого самоврядування розміщені у складі розділу XI Конституції України назва якого «Місьцеве самоврядування». Наостанок маємо зазначити, що норми Основного Закону також визначають місце і роль у системі законодавства України джерела правового регулювання, яке ми розглянемо

наступним, а саме міжнародного договору [19, с. 472-473]. Зокрема ст. 9 Конституції встановлено, що: «Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України.» [80].

Досліджуючи питання міжнародних договорів, учасником яких є Україна, слід одразу відмітити те, що наша держава не є стороною жодного міжнародного договору який би був присвячений суто публічному адмініструванню сферою архітектури та інжинірингу. Однак, все ж серед укладених нашою країною міжнародних угод є такі, які встановлюють правове регулювання певних відносин, які є тісно пов'язаними з відповідною діяльністю. Зокрема, перша група міжнародних договорів унормовує відносини щодо ведення міжнародної торгівлі, уніфікації та адаптації національних стандартів та проведення публічних закупівель. Прикладом такого договору можна вважати Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [168]. Відповідна Угода закріплює основні засади щодо адаптації законодавства у сфері публічних закупівель до законодавства Європейського Союзу, досягнення відповідності з технічними регламентами ЄС та системами стандартизації, метрології, акредитації, робіт з оцінки відповідності та ринкового нагляду ЄС, взаємного визнання вимог, кваліфікацій, ліцензій та інших нормативно-правових актів [19, с. 473]. Ще одним прикладом цієї групи міжнародних угод може слугувати Угода про технічні бар'єри в торгівлі від 15.04.1994 року укладена країнами-учасницями Світової організації торгівлі. Ця угода покликана спростити та уніфікувати процеси розробки технічних регламентів та стандартів, які застосовуються до продукції в країнах-учасницях угоди для того, щоб позбутись технічних складнощів, які можуть зашкодити міжнародній торгівлі [171]. Отже, положення даної угоди закладають міжнародні правові вимоги які є обов'язковими для врахування публічною адміністрацією під час розробки держаних стандартів та державних будівельних норм у досліджуваній нами сфері. Серед інших

міжнародних угод укладених країнами-учасницями Світової організації торгівлі також можна згадати Угоду про державні закупівлі від 15.04.1994 року [169] та Генеральну угода про торгівлю послугами від 15.04.1994 [34]. Перша із зазначених угод відповідно встановлює загальні засади щодо спрощення участі представників інших країн у публічних закупівлях організованих нашою державою, зокрема, і щодо надання послуг та виконання робіт у сферах архітектурної та інжинірингової діяльності. Друга ж угода спрямована на лібералізацію національного законодавства країн-учасниць угоди таким чином щоб внутрішні «заходи, які стосуються кваліфікаційних вимог і процедур, технічних стандартів та вимог ліцензування, не створювали невинуватених бар'єрів у торгівлі послугами» [34].

Друга група міжнародних договорів спрямована на врегулювання відносин пов'язаних з охороною культурної спадщини. Прикладом такої міжнародної угоди, учасницею якої є Україна, є Конвенція про охорону архітектурної спадщини Європи від 03.10.1985 року [75]. Окрім вказаного договору міжнародні вимоги та зобов'язання щодо охорони культурної та археологічної спадщини, до якої віднесено і твори архітектури, також викладені у тексті Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини від 16.11.1972 [76] та Європейській конвенції про охорону археологічної спадщини від 16.01.1992 № ETS N 143 [55]. Питання ж пов'язані з охороною, регулюванням та плануванням ландшафтів розглядаються у рамках Європейської ландшафтної конвенції від 20.10.2000 № ETS N 176 [56].

До третьої групи міжнародних угод належать документи, предметом яких виступають відносини пов'язані з охороною довкілля. До них можна віднести: Конвенцію про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті від 25.02.1991 [77], Протокол про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті від 21.05.2003 [148] та Конвенцію про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля від 25.06.1998 [74]. Положення Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до

правосуддя з питань, що стосуються довкілля покладають на органи державної влади обов'язок забезпечити процедури організації громадських слухань для врахування думки громадськості під час надання дозволів на провадження певних видів діяльності, серед яких також згадано і будівництво інфраструктурних проектів [26, с. 240].

Четверту ж групу складають усі інші договори, які регулюють відносини дотичні до архітектурної та інжинірингової діяльності. Одним із прикладів такої угоди може слугувати Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006, ст. 9 якої передбачає, що держави-учасниці мають вживати заходи з метою виявлення та усунення перепон і бар'єрів, що перешкоджають доступності до будинків, доріг, транспорту й інших внутрішніх та зовнішніх об'єктів, зокрема шкіл, житлових будинків, медичних установ та робочих місць [78]. Вказані положення взяті за основу під час розробки державних будівельних норм, які встановлюють вимоги щодо дотримання інклюзивності при проектуванні та будівництві будівель та споруд для забезпечення потреб маломобільних груп населення. Також до цієї групи можна віднести Конвенцію про безпеку та гігієну праці у будівництві № 167 від 20.06.1988, яка зобов'язує державу-учасницю підтримувати в чинному стані законодавство та правила, що встановлюють вимоги щодо дотримання безпеки та гігієни праці під час виконання усіх видів будівельних робіт [73]. Ще однією з міжнародних угод на яку варто звернути увагу є Договір про заснування Енергетичного Співтовариства від 25.10.2005 року [51]. У межах діяльності відповідного Співтовариства його структурним органом Радою Міністрів, було ухвалено обов'язкове для членів організації Рішення No 2010/02/MC-EnC від 24.09.2010 [189] ст. 1 якого, кожна з країн-учасниць зобов'язали імплементувати у внутрішнє законодавство нормативні положення викладені в Директиві Європейського Парламенту і Ради 2010/31/ЄС від 19 травня 2010 року про енергетичні характеристики будівель [50]. З метою виконання цієї Директиви Україною на основі її положень було розроблено та прийнято ЗУ «Про енергетичну ефективність будівель» від 22.06.2017 № 2118-VIII [117]. Положеннями відповідного нормативно-правового акту в нашій країні було запроваджено

обов'язкову сертифікацію енергетичної ефективності будівель, які відповідають встановленим законом вимогам. А також цим документом встановлено мінімальні вимоги до енергоефективності будівель, які є обов'язковими до врахування архітекторами та іншими виконавцями робіт у сферах архітектури та інжинірингу як на етапі розробки проекту так і під час його реалізації шляхом будівництва.

Остання п'ята група договорів представлена двосторонніми міжнародними угодами, які регулюють співпрацю між певною країною та Україною в окремих галузях господарства або спрямовані на реалізацію спільних проектів, здебільшого щодо будівництва інфраструктури. Такі угоди поділяються на міждержавні, тобто ті, що укладаються від імені держави, міжурядові, укладені від імені уряду, та міжвідомчі, які укладаються від імені міністерств чи інших органів виконавчої влади. Серед таких документів можна згадати Угоду про співробітництво між Міністерством України у справах будівництва і архітектури та Міністерством територіального планування і будівництва республіки Польща, яка є прикладом міжвідомчого міжнародного договору, що визначає загальні засади щодо співробітництва між відповідними інституціями у сферах просторового планування і урбаністики, житлового будівництва, комунального господарства, будівництва житлово-цивільних, агропромислових та інших об'єктів, а також навчання і підвищення кваліфікації спеціалістів, організації спільних нарад, зустрічей, семінарів з проблем, які мають взаємний інтерес [170]. Прикладом міжурядового двостороннього договору є Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Румунії про будівництво автодорожнього прикордонного мосту через річку Тиса на українсько-румунському державному кордоні між населеними пунктами Біла Церква (Україна) - Сігету-Мармаціей (Румунія) [167], яка закріплює права і обов'язки кожної із держав щодо розробки відповідного проекту та його реалізації шляхом будівництва [26, с. 241].

Детально дослідивши міжнародний аспект нормативно-правового забезпечення публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу надалі ми хочемо зосередитись на аналізі національного законодавства. До того як почати розгляд законів України, які визначають правове регулювання в

досліджуваний нами сфері суспільних відносин, слід відмітити, що законодавчі акти в доктрині прийнято класифікувати за обсягом дії на загальні й спеціальні та за ступенем впорядкованості на кодифіковані й некодифіковані або поточні. При цьому загальні закони містять правові норми, які регулюють широке коло різних за змістом правовідносин, у той же час спеціальні закони встановлюють законодавчі вимоги для чітко визначеної вузької сфери суспільних відносин. В свою чергу кодифіковані законодавчі акти вміщують систематизовані правові норми та закони, які забезпечують правове регулювання для певної сфери однорідних суспільних відносин, а поточні закони ж лише містять правові норми, які визначають правову основу для окремих питань.

Вважаємо за доцільне почати наше дослідження національного законодавчого інструментарію з розгляду саме кодифікованих законодавчих актів. Відповідні акти є основоположними документами, що визначають нормативно-правове забезпечення кожної з галузей сучасної української правової системи. До кодексів, які містять правові норми, пов'язані з публічним адмініструванням сферою архітектури та інжинірингу, можна віднести Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III [60], Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [178], Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III [82], Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073- X [69] та Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403- VI [70]. Згадані кодекси вміщують у своєму складі норми матеріального права, в той же час норми процесуального права відображені в інших кодексах, серед яких можна виділити Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV [179], Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI [83], Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747- IV [68].

Пристаючи до розгляду окремих нормативно-правових актів варто розпочати з Земельного кодексу України. Загалом правові норми цього закону закріплюють правове регулювання земельних відносин, до яких відносяться питання пов'язані з реалізацією права власності на землю та раціональним використанням й охороною земель. Для сфери архітектури та інжинірингу норми

відповідного кодифікованого законодавчого акту є вкрай важливими, оскільки вони закладають основні положення щодо визначення категорій земель та їх цільового призначення, а також встановлюють порядок їх використання. Це в свою чергу прямо впливає на можливість зведення тих чи інших будівель і споруд на відповідних земельних ділянках. Зокрема, ст. 38-42 глави 6 Земельного кодексу встановлюють особливості використання земель житлової та громадської забудови. У той же час глава 16¹ цього нормативно-правового акту закріплює особливості користування чужою земельною ділянкою для забудови. Статті ж 90 та 91 встановлюють права та обов'язки власників земельних ділянок. Глава 17 врегульовує питання пов'язані з дотриманням добросусідства. До того ж глави 2 та 3 закріплюють перелік повноважень, якими наділена публічна адміністрація при адмініструванні земельних відносин тощо.

Наступним кодифікованим актом є Цивільний кодекс України, яким визначається регулювання усього широкого кола цивільних відносин, які складаються як з особистих немайнових так і з майнових відносин. Тобто, цей документ виступає основним законодавчим інструментарієм яким впорядковується значна частина приватних відносин щодо виконання робіт та надання послуг у сфері архітектури та інжинірингу. Наприклад, глави 35 та 36 цього кодексу у своєму складі містять нормативні положення, які є дуже важливими для реалізації та охорони авторами своїх майнових та немайнових прав на твори архітектури. При цьому глава 61 Цивільного кодексу, а саме здебільшого параграфи 3 та 4 визначають порядок укладання договорів на виконання робіт у досліджуваній нами сфері. Глава ж 82 кодексу та особливо її 3 параграф закріплюють особливості відшкодування шкоди, зокрема, і зумовленої неякісним виконанням робіт та наданням послуг як в сфері архітектури так і інжинірингу. А глава 27 цього нормативно-правового акта містить правові положення, що регулюють відносини пов'язані з реалізацією права власності на земельну ділянку. Зокрема, ст. 375 цієї глави визначає права власника на забудову земельної ділянки, а ст. 376 містить роз'яснення, що вважається самочинним будівництвом.

Положення ж Кримінального кодексу України спрямовані на захист

суспільства від кримінально-протиправних посягань. У цьому кодексі визначено суспільно небезпечні діяння, які відносяться до кримінальних правопорушень, а також встановлено юридичну відповідальність для осіб, які їх вчинили. Серед найбільш поширених кримінальних порушень у сфері містобудування можна виділити самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво, які передбачені ст. 197¹ згаданого кодексу. Також прикладами таких порушень можуть бути порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою та порушення правил, що стосуються безпечного використання промислової продукції або безпечної експлуатації будівель і споруд, які визначені ст. 272 та 275 кодексу відповідно.

Якщо норми Кримінального кодексу України спрямовані на запобігання суспільно небезпечним діям, які класифікуються як кримінальні правопорушення, то суспільно шкідливі діяння, які вважаються адміністративними правопорушеннями, на рівні законодавства отримали правове регулювання у положеннях зафіксованих у Кодексі України про адміністративні правопорушення. Особливу увагу в складі відповідного законодавчого акта варто звернути на положення статей 96, 96¹ та 188⁴². Перша з вказаних статей визначає склад адміністративного правопорушення, яке виникає внаслідок порушення вимог законодавства, будівельних норм, стандартів і правил під час будівництва. Зміст ст. 96¹ доповнює правову норму зазначену в попередній статті та визначає юридичну відповідальність за вчинення порушення законодавства під час планування і забудови територій. Остання зі згаданих статей має іншу мету та спрямована на забезпечення виконання рішень органів публічної адміністрації, а саме тих, які здійснюють архітектурно-будівельний контроль. Зокрема, статтею закріплено відповідальність для порушників за невиконання законних вимог (приписів) посадових осіб органів державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду. Окремо також варто зазначити, що крім перерахованих вище статей Кодекс України про адміністративні правопорушення містить і інші важливі норми, якими визначається порядок накладення відповідних адміністративних стягнень у разі вчинення подібних правопорушень у сфері архітектури та

інжинірингу.

Зв'язок правових норм Кодексу цивільного захисту України з публічним адмініструванням у сфері архітектури та інжинірингу полягає у фіксації в кодексі основних вимог щодо обов'язкового дотримання заходів цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки під час проектування та будівництва будівель та споруд. Окрім цього також у складі згаданого нормативно-правового акту ще й відображені повноваження органів державної влади, на які покладено обов'язок забезпечувати дотримання відповідних вимог шляхом підготовки нормативно-правового забезпечення, здійснення нормування в будівництві та проведення нагляду й контролю у сфері цивільного захисту. На сьогодні роль цього кодифікованого законодавчого акту є дуже важливою для всієї сфери містобудування загалом, а також і для архітектурної та інжинірингової діяльності зокрема. Такий статус цього документу в нашій державі обумовлений продовженням існування тривалої війни, що призводить до необхідності суворого дотримання як пожежних норм, так і вимог до споруд цивільного захисту, ще на моменті зведення будь-яких будівель та споруд [28, с. 222].

На підставі аналізу положень кодифікованих актів, у складі яких вміщено норми процесуального права, можна дійти висновку, що кожен із перелічених вище процесуальних кодексів спрямований на вирішення питань, які виникають у процесі розгляду справ в порядку цивільного, кримінального та адміністративного судочинства відповідно. Цивільний процесуальний кодекс України містить правові норми, які визначають порядок розгляду цивільних спорів та інших категорій справ, які розглядаються в порядку цивільного судочинства. До цивільних спорів у сфері архітектури та інжинірингу можна віднести спори щодо правовідносин згаданих нами раніше в рамках аналізу Цивільного кодексу України. У той же час нормами Кримінального процесуального кодексу України визначається порядок здійснення кримінального провадження, яке складається з досудового розслідування, судового провадження та інших процесуальних дій, щодо особи яка вчинила кримінальні правопорушення визначені Кримінальним кодексом України, зокрема, і правопорушення у сфері архітектури та інжинірингу, які передбачені раніше

зазначеними нами статтями цього кодексу. Не менш важливими для предмету нашого дослідження є положення Кодексу адміністративного судочинства України, які передбачають законодавче забезпечення порядку розгляду адміністративних справ судами адміністративної юрисдикції. Особливе значення цих норм обумовлене тим, що вони є ключовими при розгляді в порядку адміністративного судочинства спорів у сфері публічно-правових відносин, до яких також належать справи щодо оскарження діяльності суб'єктів владних повноважень, значна частина з яких є також і суб'єктами публічного адміністрування.

Некодифіковані законодавчі акти в свою чергу представлені різними спеціальними та загальними нормативно-правовими актами. До спеціальних законів, що формують основу на якій тримається уся сфера архітектури, інжинірингу та містобудування, можна віднести базові для цієї сфери ЗУ «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17.02.2011 № 3038-VI [143], згаданий раніше ЗУ «Про архітектурну діяльність» [111], ЗУ «Про основи містобудування» від 16.11.1992 № 2780-XII [137] та ЗУ «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності» від 14.10.1994 № 208/94-ВР [114]. ЗУ «Про регулювання містобудівної діяльності» виступає у ролі основного законодавчого акта, який відіграє провідну роль у правовому регулюванні сфери містобудування. Його положеннями унормовується значний перелік суспільних відносин, які пов'язані зі структурою та повноваженнями органів, які здійснюють управління у сфері містобудівної діяльності, процедурою та особливостями просторового планування територій на різних рівнях. До того ж у ньому ще закріплено порядок функціонування цифрових систем, які забезпечують роботу із містобудівною інформацією, встановлено вимоги щодо забудови територій та проходження реєстраційно-дозвільних процедур, а також відображено особливості здійснення архітектурно-будівельного контролю та нагляду. Наступним нормативно-правовим актом є ЗУ «Про архітектурну діяльність», у складі якого вміщено правові норми, якими визначається зміст та особливості виконання робіт, що належать до архітектурної діяльності, перелік органів уповноважених здійснювати управління в сфері архітектурної діяльності, порядок атестації та сертифікації відповідальних

виконавців окремих видів робіт (послуг) у сфері архітектури. До того ж у складі нього зафіксовано ще й перелік прав та обов'язків архітекторів й інших суб'єктів відповідної діяльності та особливості охорони авторських прав на твори архітектури. Положеннями ж ЗУ «Про основи містобудування» визначається зміст, головні напрями містобудівної діяльності та вимоги до неї. Окрім цього розмежовуються повноваження органів державної влади у відповідній сфері, встановлюються загальні засади щодо нормування у будівництві, розробки та використання містобудівної документації, використання земель для містобудівних потреб, здійснення державного контролю та особливостей юридичної відповідальності у сфері містобудування. У свою чергу правові норми ЗУ «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності» покликані забезпечити притягнення до юридичної відповідальності суб'єктів містобудування, які представлені юридичними особами та фізичними особами-підприємцями, за вчинені ними правопорушення у сфері містобудівної діяльності. Відповідним законодавчим актом встановлюється перелік відповідних порушень, розмір стягнення та порядок його накладення [19, с. 473].

До спеціальних законів у сфері архітектури та інжинірингу також можна додати ЗУ «Про Генеральну схему планування території України» від 07.02.2002 № 3059-III [115], яким затверджено Генеральну схему планування території України, що визначає пріоритети та концептуальні вирішення планування і використання території країни, та визначено заходи з реалізації Генеральної схеми. Ще одним прикладом може слугувати ЗУ «Про комплексну реконструкцію кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду» від 22.12.2006 № 525-V [133], цей нормативно-правовий акт спрямований на врегулювання відносин, що виникають у зв'язку з реалізацією інвестиційного проекту комплексної реконструкції кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду. Також серед таких законодавчих актів варто згадати і ЗУ «Про землеустрій» від 22.05.2003 № 858-IV [132], що закріплює регулювання відносин, які виникають між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, юридичними та фізичними особами із забезпечення сталого розвитку землекористування. Наступним спеціальним нормативно-

правовим актом є ЗУ «Про топографо-геодезичну і картографічну діяльність» від 23.12.1998 № 353-XIV [146], завдання якого полягає у регулювання відносин у сфері топографо-геодезичної і картографічної діяльності для забезпечення потреб держави і громадян результатами топографо-геодезичної і картографічної діяльності. У той же час відносини, що виникають у сфері благоустрою населених пунктів, і спрямовується на створення сприятливого для життєдіяльності людини довкілля, збереження і охорону навколишнього природного середовища, забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення забезпечуються правовими нормами ЗУ «Про благоустрій населених пунктів» від 06.09.2005 № 2807-IV [112]. Серед таких нормативно-правових актів своє місце також займає і раніше згаданий ЗУ «Про енергетичну ефективність будівель» [117], норми якого закріплюють обов'язок суб'єктів містобудування дотримуватись мінімальних вимог та забезпечувати енергетичну ефективність будівель, і так само спрямовані на зменшення споживання енергії у будівлях. Вкрай важливим серед низки спеціальних законодавчих актів у сфері архітектури та інжинірингу є нормативно-правовий акт, який закладає основи нормування у будівництві та легалізує нормативні акти технічного характеру, що встановлюють обов'язкові вимоги до об'єкта нормування у будівництві, а саме, ЗУ «Про будівельні норми» від 05.11.2009 № 1704-VI [113]. Його завдання полягає у правовому регулюванні відносин, що виникають у сфері нормування у будівництві та застосування будівельних норм. Логічним доповненням цього закону виступає загальний нормативно-правовий акт, який має назву ЗУ «Про стандартизацію» від 05.06.2014 № 1315-VII [144]. Згаданий закон покликаний врегулювати відносини, пов'язані з діяльністю у сфері стандартизації та застосуванням її результатів, зокрема, розробкою та застосуванням державних та національних стандартів під час містобудівної діяльності. Окрім дотримання будівельних норм та стандартів під час розробки проектів будівель і споруд та здійснення їх будівництва, не менш важливим аспектом є використання якісних та сертифікованих будівельних матеріалів, а також проведення їх перевірки та сертифікації [19, с. 474]. Згадані процедури на рівні національного законодавства відповідно регулюються загальним ЗУ «Про технічні

регламенти та оцінку відповідності» від 15.01.2015 № 124-VIII [145] та прийнятим на його основі спеціальним нормативно-правовим актом, яким унормовано саме вимоги до будівельної продукції, що отримав назву ЗУ «Про надання будівельної продукції на ринку» від 02.09.2020 № 850-IX [135].

У той же час не можна залишити поза увагою положення відображені у загальних законодавчих актах, які так само справляють серйозний вплив на досліджувану нами галузь. Серед таких нормативно-правових актів першим можна згадати ЗУ «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» від 06.09.2005 № 2806-IV [116], який унормовує діяльність публічної адміністрації представленої дозвільними органами у питаннях видачі документів дозвільного характеру, зокрема, і у сферах архітектури та інжинірингу. Другим нормативно-правовим актом є ЗУ «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 02.03.2015 № 222-VIII [134], норми якого визначають перелік видів діяльності, які підлягають ліцензуванню та порядок отримання відповідних ліцензій, одним із таких видів діяльності є саме діяльність з будівництва об'єктів, що за класом наслідків належать до об'єктів з середніми та значними наслідками. Сервісний характер діяльності публічної адміністрації, як уже згадувалось нами раніше, полягає у її широкій взаємодії з фізичними та юридичними особами шляхом надання встановлених законом адміністративних послуг, при цьому, відповідні відносини та порядок отримання вказаних адміністративних послуг врегульовано на рівні ЗУ «Про адміністративні послуги» від 06.09.2012 № 5203-VI [109]. Ще одним дуже важливим нормативно-правовим актом, який урегульовує діяльність публічної адміністрації є вже раніше вказаний ЗУ «Про адміністративну процедуру» [110], який покликаний забезпечити правове регулювання відносин щодо розгляду і вирішення публічною адміністрацією адміністративних справ шляхом прийняття та виконання адміністративних актів. Іншим прикладом загального законодавчого акта може слугувати ЗУ «Про оцінку впливу на довкілля» від 23.05.2017 № 2059-VIII [139], який встановлює обов'язкові вимоги щодо проведення процедури оцінки впливу на довкілля під час розробки проектів будівництва великих інфраструктурних об'єктів таких як аеропорти, автомагістралі

тощо, а також провадження усіх інших видів господарської діяльності, які можуть мати значний вплив на довкілля та спричинити йому шкоду. Можна згадати також і ЗУ «Про охорону культурної спадщини» від 08.06.2000 № 1805-III [138], який містить правові норми, що встановлюють особливості виконання будівельних робіт на об'єктах культурної спадщини чи в їх ареалах. Існують й інші приклади законодавчих актів, які так чи інакше впливають на здійснення архітектурної, інжинірингової чи містобудівної діяльності, однак, наостанок хотілось би зауважити, що в рамках масштабної відбудови, яка чекає найближчим часом на нашу рідну державу значна кількість проектів буде реалізовуватись за рахунок державного або міжнародного фінансування. Внаслідок цих обставин для виконавців усіх видів послуг та робіт з архітектурної, інжинірингової та містобудівної діяльності, які замовлятимуться різними суб'єктами публічної адміністрації, першою абсолютно необхідною умовою є дотримання вимог щодо відкритості, прозорості та запобіганню корупції під час таких закупівель, які містяться у ЗУ «Про публічні закупівлі» від 25.12.2015 № 922-VIII [142].

Водночас підзаконний рівень нормативно-правового регулювання публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу на сьогодні представлений значною кількістю актів галузевого характеру, які переважно складаються з постанов КМУ, наказів профільного міністерства, яким наразі є Мінрозвитку, та нормативно-правових актів місцевих органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування. Прикладами постанов КМУ, які визначають особливості публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу можуть бути: Постанова КМУ від 25.05.2011 № 548 «Про затвердження Порядку проведення експертизи містобудівної документації» [128], Постанова КМУ від 19 серпня 2015 р. № 698 «Про затвердження Порядку здійснення державного архітектурно-будівельного нагляду» [125], Постанова КМУ від 23.06.2021 № 681, яка має назву «Деякі питання забезпечення функціонування Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва» [44] тощо. Серед наказів профільного міністерства у сфері архітектури та інжинірингу можна пригадати наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства

України від 13.05.2014 № 137 «Про затвердження Порядку реєстрації саморегулювальних організацій у сфері архітектурної діяльності» [129], наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 16.05.2011 № 45 «Про затвердження Порядку розроблення проектної документації на будівництво об'єктів» [130], наказ Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України від 06 серпня 2024 року № 787 «Про затвердження примірних форм договорів про надання інженерно-консультаційних послуг у будівництві, про надання інженерно-консультаційних послуг у будівництві (послуг інженера-консультанта) та про здійснення технічного нагляду у будівництві» [131]. До нормативно-правових актів місцевих органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування можна віднести рішення та розпорядження щодо затвердження місцевих програм, генеральних планів відповідних населених пунктів, планів зонування територій та детальних планів територій.

Окремо варто згадати про такі документи як нормативні акти технічного характеру, вони хоч і не є за своєю суттю нормативно-правовими актами в чистому вигляді, однак вони містять у своєму складі обов'язкові вимоги, наприклад, такі як: спеціальні вимоги до доступності для маломобільних груп населення або вимоги щодо влаштування захисних споруд цивільного захисту, яких суб'єкти публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу мають дотримуватись на постійній основі. Зокрема, до таких актів належать державні будівельні норми, державні й національні стандарти та правила [28, с. 224].

Отже, на підставі проведеного можемо дійти висновку, що *систему нормативно-правове регулювання публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу утворюють: Конституція України, чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, закони України (кодифіковані, загальні та спеціальні тощо), підзаконні нормативно-правові акти (постанови КМУ, накази міністерств, рішення та розпорядження місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування тощо). Окремим елементом відповідної системи, що не є*

нормативно-правовими актами, виступають нормативні акти технічного характеру (державні будівельні норми, державні й національні стандарти та правила).

Разом з тим окремо хочемо зауважити, що на сьогодні основним недоліком нормативно-правового регулювання публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу є наявність значної кількості різних за змістом нормативно-правових актів, які були ухвалені в різні часові періоди та серед яких розпорошена більшість відповідних правових норм. Внаслідок цих обставин сучасне законодавство у відповідній сфері не можна вважати досконалим, оскільки воно не враховує усіх особливостей сьогодення, є фрагментарним, а також містить колізії, прогалини та невідповідності термінології. Зазначені обставини зумовлені відсутністю єдиного кодифікованого законодавчого акта, який би став основним правовим регулятором у відповідній сфері суспільних відносин.

Отже, на наше переконання, одним із напрямів подолання відповідного недоліку та удосконалення наявного законодавства має стати *завершення кодифікації містобудівного законодавства шляхом ухвалення єдиного Містобудівного кодексу України, що призведе до об'єднання розпорошених нормативних актів, усунення правових колізій, систематизації наявної термінології та формування єдиного уніфікованого законодавства у сфері архітектури та інжинірингу.*

У межах відповідного напрямку на сьогодні в нашій державі вже було проведено ґрунтовну роботу, зокрема, створено робочу групу з розробки Містобудівного кодексу України при Комітеті з питань державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування Верховної Ради України, якою було підготовлено та представлено концепцію відповідного кодифікованого акту. Разом з тим наразі все ще продовжується робота над підготовкою майбутнього законопроекту для подачі до Верховної Ради України у зв'язку з чим процес реформування містобудівного законодавства все ще не можна вважати завершеним. На наше переконання, наступними важливими кроками на цьому етапі мають стати:

1) аналіз проблемних питань судової практики у вказаній сфері, висвітлених у рішеннях Верховного Суду та Європейського суду з прав людини, для усунення прогалин та колізій нормативно-правового регулювання;

2) аналіз відповідності норм національного законодавства нормам європейського права для визначення положень, які потребують гармонізації;

3) напрацювання правових механізмів, що сприятимуть посиленню децентралізації та цифровізації публічного адміністрування у вказаній сфері;

4) завершення підготовки першої редакції законопроекту та його публічне представлення для отримання пропозицій і зауважень від професійної спільноти.

2.3. Суб'єкти публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні

Нами було попередньо з'ясовано, що основний суб'єкт, який здійснює публічне адміністрування є комплексним та представлений у вигляді публічної адміністрації. Однак, публічна адміністрація в той же час є множинним поняттям, яке об'єднує під одним терміном усе коло різних суб'єктів публічного адміністрування одночасно. А тому, на нашу думку, на етапі аналізу ролі та ознак окремо взятого одиничного органу чи особи, які є складовою частиною публічної адміністрації, доцільніше використовувати поняття суб'єкта публічної адміністрації. При цьому суб'єкт публічної адміністрації так само одночасно є і конкретизованим суб'єктом публічного адміністрування. Отже, на наше переконання, доцільно розглядати поняття «суб'єкт публічної адміністрації» як конкретний відокремлений орган чи особу, який є структурним елементом системи публічної адміністрації. Подібної думки притримуються і автори підручника з адміністративного права, які розглядають публічну адміністрацію як систему суб'єктів публічного адміністрування [10, с. 85].

До першочергових питань, на яких ми хочемо зосередитись детальніше, можна віднести визначення відповідних органів та осіб, які належать до кола суб'єктів публічної адміністрації. Загалом переважно всі дослідники сходяться на думці про те, що основу відповідних суб'єктів складають [7, с. 15; 10, с. 23; 59, с. 160; 92,

с. 42]:

1) органи виконавчої влади, які за своєю суттю виступають у ролі основного суб'єкта публічної адміністрації;

2) органи місцевого самоврядування, які набули широких повноважень щодо публічного адміністрування внаслідок проведення глибокої реформи децентралізації повноважень державної влади.

Останнім третім суб'єктом щодо якого думки дослідників різняться є суб'єкти делегованих повноважень, тобто ті, яким такі повноваження були делеговані відповідно до законодавства від двох вищезазначених суб'єктів. Зокрема, перша група науковців-адміністративістів вказують на те, що існують також і інші суб'єкти, які наділені певним обсягом повноважень щодо публічного адміністрування відповідно до законодавства. До таких суб'єктів можна віднести Верховну Раду України, Президента України, органи прокуратури тощо. Водночас відповідні дослідники зазначають, що обсяг цієї діяльності обмежений для таких суб'єктів, а тому їх включення до суб'єктів публічної адміністрації вважають недоцільним [92, с. 42]. Автори іншого підручника до суб'єктів делегованих повноважень також окремо відносять громадські об'єднання, якими здійснюється публічний інтерес. Зокрема, прикладом цього науковці називають громадські ради, які діють при органах виконавчої влади та місцевого самоврядування і головна роль яких полягає в контролі та оцінці ефективності роботи відповідних суб'єктів публічної адміністрації [10, с. 23]. Дослідниця Т. О. Карабін в свою чергу виокремлює серед суб'єктів публічної адміністрації ще органи влади Автономної Республіки Крим, а також посадових та службових осіб усіх вищезгаданих суб'єктів [65, с. 166]. Окрім усіх перелічених суб'єктів, особливу увагу останнім часом серед наукової спільноти здобув такий особливий тимчасовий суб'єкт, який має назву військова адміністрація. Щодо розуміння його ролі та статусу серед суб'єктів публічної адміністрації автори статті, яка присвячена відповідному питанню, приходять до висновків, що наразі в адміністративній науці сформувалось два основних підходи до вирішення цього питання. Відповідно до першого з них військова адміністрація прирівнюється до місцевого органу

виконавчої влади на базі якого утворена, але з дещо зміненим адміністративно-правовим статусом та додатковими повноваженнями щодо забезпечення заходів правового режиму воєнного стану. За другим із підходів військова адміністрація розглядається як окрема система місцевих органів публічної адміністрації поряд з місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, що мають одночасно як повноваження щодо забезпечення заходів правового режиму воєнного стану, так і частково виконують повноваження органів, на заміну яких вони утворені [166, с. 667]. Дослідивши усі перераховані твердження запропоновані іншими науковцями, *вважаємо за доцільне в рамках нашої роботи зупинитись на виокремленні трьох основних суб'єктів публічної адміністрації, до яких відносимо органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та інші суб'єкти, яким повноваження публічної адміністрації делеговані законодавством України.* До того ж вважаємо, що категорія «суб'єкти делегованих повноважень» доречно об'єднує усіх вище перерахованих особливих суб'єктів і в даному дослідженні їх виокремлення в окремі категорії не є необхідним.

З метою проведення послідовного та системного аналізу суб'єктів публічної адміністрації в межах нашого дослідження вважаємо за доцільне скористатись класифікацією, запропонованою авторами підручника за редакцією професора Ю. П. Битяка, які поділяють органи виконавчої влади за декількома основними критеріями. В основу першої класифікації покладено територіальний масштаб діяльності, відповідно до якого органи поділяються на: центральні, тобто ті які поширюють свою діяльність на територію всієї країни; органи виконавчої влади Автономної Республіки Крим, тобто ті компетенція яких поширюється на територію Автономної Республіки Крим; міжтериторіальні органи, діяльність яких спрямована на певну частину території держави та місцеві, тобто ті, які діють в межах певного міста, області чи району [9, с. 73]. Другий же критерій залежить від обсягу та характеру компетенції органу виконавчої влади, відповідно до нього прийнято виділяти органи загальної компетенції, в підпорядкуванні яких знаходиться більшість органів галузевої та функціональної компетенції на відповідній території держави; органи галузевої компетенції, в цьому випадку мова

йде про органи, які здійснюють свою діяльність в певній галузі; органи спеціальної або функціональної компетенції, це ті органи, які реалізують свою компетенцію в певній сфері незалежно від галузевої належності; й останніми є органи предметної компетенції, тобто ті органи, які керують діяльністю певних підприємств чи установ [9, с. 74-75]. Також залежно від порядку вирішення питань існують два типи органів виконавчої влади: колегіальні, тобто керівництво та прийняття рішень якими здійснюється колегіально, та єдиноначальні на чолі яких стоїть одна керівна особа, якою здійснюється прийняття рішень по питаннях діяльності органу особисто [9, с. 75].

Детально дослідивши систему та класифікацію суб'єктів публічної адміністрації, надалі хочемо зосередитись на аналізі окремих суб'єктів публічної адміністрації, які здійснюють публічне адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні. Розпочнемо ми нашу характеристику згаданих суб'єктів з головного суб'єкта публічної адміністрації, який знаходиться на вищому рівні відносно усіх інших органів виконавчої влади та має назву Кабінет Міністрів України. КМУ в свою чергу відповідно до запропонованої класифікації є колегіальним центральним органом виконавчої влади загальної компетенції.

Основні повноваження КМУ у сфері архітектури й інжинірингу закріплено на рівні ст. 9 ЗУ «Про основи містобудування» [137]. Цією статтею до повноважень КМУ у відповідній сфері віднесено наступний перелік компетенцій:

1) визначення порядку здійснення державного контролю в містобудуванні. Відповідне положення деталізоване на рівні ЗУ «Про регулювання містобудівної діяльності», а саме абз. 2 ч. 1 ст. 41 цього нормативно-правового акту передбачено, що КМУ є тим органом, який визначає порядок здійснення архітектурно-будівельного контролю [143]. На виконання відповідного положення КМУ була ухвалена Постанова КМУ від 19 серпня 2015 р. № 698 «Про затвердження Порядку здійснення державного архітектурно-будівельного нагляду» [125];

2) координація діяльності органів виконавчої влади у сфері містобудування. Зокрема, п. 1 Положення про Державну інспекцію архітектури та містобудування України затвердженого постановою КМУ від 23 грудня 2020 р. № 1340 передбачено,

що: «ДІАМ є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України»[49];

3) забезпечення:

- реалізації містобудівної політики України. КМУ реалізує відповідну політику на своєму рівні шляхом ухвалення підзаконних нормативно-правових актів, зокрема, постанов КМУ. Прикладом такої постанови може слугувати Постанова КМУ від 23.06.2021 № 681, яка має назву «Деякі питання забезпечення функціонування Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва» [44]. Поява цього нормативно-правового акту суттєво посприяла поширенню національної політики з питань цифровізації на архітектурну та інжинірингову сфери шляхом закріплення Порядку ведення ЄДЕССБ. Відповідна система наразі стала ключовим інструментом взаємодії учасників відповідного ринку із представниками публічної адміністрації;

- розробки державних, міждержавних містобудівних програм і проектів;

- розроблення Генеральної схеми території України, схем планування окремих частин території України. З метою виконання відповідних повноважень КМУ було ухвалено Постанову КМУ від 29.08.2002 № 1291 «Про забезпечення реалізації Закону України "Про Генеральну схему планування території України"» [118], якою було затверджено порядок та показники проведення моніторингу реалізації Генеральної схеми планування території України, а також визначено заходи з її реалізації;

- виконання фундаментальних і пріоритетних науково-дослідних робіт з питань містобудування, збереження традиційного характеру середовища населених пунктів та науково-реставраційних робіт [24, с. 67];

4) визначення порядку:

- розробки і затвердження норм і правил у сфері містобудування. З метою реалізації відповідних повноважень КМУ було ухвалено Постанову КМУ від 28.04.2021 № 438 «Про затвердження переліку суб'єктів нормування у будівництві», якою визначено державні органи відповідальні за підготовку ДБН, а також вказано конкретні сфери нормування;

- ліцензування видів господарської діяльності з будівництва об'єктів, що за класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів з середніми та значними наслідками, за переліком видів робіт та в порядку, що визначаються Кабінетом Міністрів України. Відповідне положення також додатково згадано на рівні ст. 37¹ ЗУ «Про регулювання містобудівної діяльності» та п. 9 ч. 1 ст. 7 ЗУ «Про ліцензування видів господарської діяльності». Наразі згадане питання можна вважати проблемним, оскільки відповідний порядок ліцензування та перелік видів робіт був визначений у тексті Постанови КМУ від 30.03.2016 № 256 «Деякі питання ліцензування будівництва об'єктів, що за класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів із середніми та значними наслідками» [46], яка в рамках реформування органів ДАБК в 2020 році була скасована шляхом прийняття Постанови КМУ від 13 березня 2020 р. № 219 «Про оптимізацію органів державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду» [136]. Водночас у 2023 році було підготовлено новий проект Постанови [39], який мав затвердити перелік видів робіт та порядок ліцензування, однак, наразі він так і не був затверджений, що тільки поглибило проблематику пов'язану з неможливістю отримання відповідної ліцензії з 2020 року. Це питання частково було вирішено шляхом ухвалення КМУ Постанови КМУ від 18 березня 2022 р. № 314 [43]. Відповідний документ надає можливість на період воєнного стану подавати декларацію про провадження господарської діяльності, що надає можливість здійснювати таку діяльність без отримання відповідної ліцензії до кінця календарного року, в якому буде припинено або скасовано воєнний стан, але не менше трьох місяців з дня його припинення чи скасування. Отже, наведена проблема на сьогодні залишається не вирішеною у довгостроковій перспективі і потребує участі КМУ як органу відповідального за це питання. Підсумовуючи викладене, з метою усунення прогалин у реалізації КМУ своїх повноважень щодо ліцензування будівельної діяльності вважаємо за доцільне вирішити відповідну проблему шляхом розробки та ухвалення профільної постанови, яка має продовжити застосування декларативного принципу ліцензування будівельної діяльності, який діє на період воєнного стану, у мирний час з удосконаленням

механізму та умов його застосування, детальнішим опрацюванням критеріїв доступу до нього, внесення відповідних змін у законодавство, а також посиленням контролю з метою недопущення ризикованих суб'єктів до такого важливого виду діяльності. Запропоноване рішення є більш сучасним за класичне та лібералізує порядок доступу до цього виду діяльності широкого кола учасників на будівельному ринку, що буде вкрай необхідним під час здійснення відбудови нашої держави та сприятиме утвердженню здорової конкуренції.

- встановлення порядку проведення експертизи містобудівної документації та проектів конкретних об'єктів. Відповідна діяльність КМУ знайшла своє вираження у вигляді ухвалення ним Постанови КМУ від 11.05.2011 № 560 «Про затвердження Порядку затвердження проектів будівництва і проведення їх експертизи та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» [123]. Ця постанова визначає механізм затвердження проектної документації на будівництво об'єктів, а також здійснення перевірки якості проектних рішень шляхом проведення їх експертизи. Другою постановою, яка виникла внаслідок реалізації КМУ своїх повноважень у визначеній сфері є Постанова КМУ від 25.05.2011 № 548 «Про затвердження Порядку проведення експертизи містобудівної документації» [128]. Її роль полягає у визначенні механізму проведення експертизи проектів усіх видів містобудівної документації, а саме: Генеральної схеми планування території України, схеми планування окремих частин території України, схеми планування території Автономної Республіки Крим, областей, районів, комплексних планів просторового розвитку територій територіальних громад, генеральних планів міст, а також і змін внесених до них [24, с. 67-68];

5) встановлення порядку надання вихідних даних для проектування об'єктів містобудування. На сьогодні КМУ як органом наділеним відповідним повноваженням, на жаль, не прийнято жодного нормативно-правового акту, який би затверджував уніфікований порядок надання вихідних даних для проектування об'єктів, а усі раніше ухвалені документи, які регулювали відповідне питання, вже втратили чинність. Внаслідок цих обставин відповідне питання наразі закріплено в

національному законодавстві лише на рівні ст. 29 та 30 ЗУ «Про регулювання містобудівної діяльності» [143], які визначають основні вимоги, пов'язані з отриманням вихідних даних для проектування. Зараз цей процес частково врегульований Постановою КМУ від 24.06.2022 № 722, яка має назву «Деякі питання здійснення дозвільних та реєстраційних процедур у будівництві в умовах воєнного стану» [45] та пропонує спрощення деяких механізмів щодо отримання вихідних даних, отримання вихідних даних за допомогою використання цифрового середовища та частково за декларативним принципом. Наступний же документ демонструє перші кроки щодо уніфікації порядку отримання технічних умов, а саме технічних умов на водопостачання та водовідведення, та був закріплений у Постанові КМУ від 01.09.2025 № 1066 та має назву «Про затвердження Порядку приєднання до мереж централізованого водопостачання та/або централізованого водовідведення» [127]. *Враховуючи вищезазначене, з метою усунення прогалин у реалізації КМУ своїх повноважень щодо порядку надання вихідних даних вважаємо за доцільне вирішити відповідну проблему шляхом розробки та ухвалення профільної постанови, яка має урегулювати порядок надання вихідних даних для проектування об'єктів містобудування, уніфікувати процеси щодо їх отримання та визначити їх повний перелік, а також враховувати прогресивні положення запроваджені Постановою КМУ від 24.06.2022 № 722. Це рішення в свою чергу суттєво зменшить зайву дискрецію у прийнятті рішень органами та установами відповідальними за надання таких документів та знизить ризик можливих зловживань у відповідній сфері, які виникають у зв'язку з наявністю розрізнених локальних нормативно-правових актів, що регулюють відповідне питання. Варто також додати, що КМУ вирішує й інші питання, пов'язані з реалізацією державної політики у сфері архітектури та інжинірингу, шляхом створення підзаконного інструментарію та визначення повноважень органів виконавчої влади нижчого рівня [24, с. 68-69].*

Наступним суб'єктом публічної адміністрації, на аналізі якого ми зосередимось буде Міністерство розвитку громад та територій України. Мінрозвитку відповідно до запропонованої вище класифікації є єдиноначальним

центральною владою виконавчої влади галузевої компетенції. Основним нормативно-правовим актом який визначає повноваження Мінрозвитку є Постанова КМУ від 30.06.2015 № 460 «Про затвердження Положення про Міністерство розвитку громад та територій України» [121]. Відповідно до п. 1 цього положення встановлено, що Мінрозвитку є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Зокрема, також у положенні вказано, що Мінрозвитку є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у значній кількості сфер суспільних відносин. У той же час в рамках цього дослідження нас цікавлять сфери його діяльності, які прямо пов'язані з публічним адмініструванням сферою архітектури та інжинірингу [24, с. 69]. У зв'язку з цим серед сфер у яких згадане міністерство формує та реалізує державну політику ми можемо виділити наступні: сфера розвитку, будівництва, реконструкції та модернізації інфраструктури авіаційного, залізничного, морського та внутрішнього водного транспорту; сфера розвитку, будівництва, реконструкції, ремонту, облаштування та модернізації пунктів пропуску через державний кордон, їх утримання та експлуатації; сфера благоустрою населених пунктів; сфера будівництва, нормування у будівництві, містобудування, просторового планування територій та архітектури; сфера з відновлення регіонів, територій та інфраструктури, що постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України; сфера архітектурно-будівельного контролю та нагляду; сфера енергозбереження, забезпечення енергетичної ефективності тощо [121]. До того ж п. 3 згаданого положення визначено основні завдання, які мають виконуватись міністерством у вищезазначених сферах, узагальнено можна визначити наступні з них: 1) формування та реалізація державної політики у вказаних сферах з питань: відновлення регіонів, територій та інфраструктури, що постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України; благоустрою населених пунктів; формування єдиної технічної, соціально-економічної політики у сфері питної води, питного водопостачання та водовідведення; погодження схем теплопостачання населених пунктів з кількістю жителів більш як 20 тис. осіб та

регіональних програм модернізації систем теплопостачання; здійснення нормування у будівництві з метою формування безпечного середовища для життя і здоров'я людини; організації діяльності з планування територій на державному, регіональному та місцевому рівні; проведення моніторингу стану розроблення та реалізації містобудівної документації на всіх рівнях; визначення державних інтересів для їх врахування під час розроблення містобудівної документації відповідного рівня; ведення містобудівного кадастру на державному рівні; проведення містобудівного моніторингу; визначення критеріїв, яким повинні відповідати експертні організації, що здійснюють експертизу проектів будівництва.

2) забезпечення формування державної політики у сфері архітектурно-будівельного контролю та нагляду і забезпечення енергетичної ефективності будівель з питань інформаційно-аналітичної системи управління процесом відбудови. 3) забезпечення технічного регулювання у сфері: будівництва, містобудування, просторового планування територій та архітектури; промисловості будівельних виробів (продукції); енергозбереження, енергетичної ефективності [24, с. 69].

Із метою реалізації усіх наведених завдань Мінрозвитку як центральний орган виконавчої влади у даній галузі наділений значним переліком повноважень, що зафіксовані у п. 4 згаданого положення. У зв'язку з великою кількістю таких повноважень вважаємо доцільним узагальнити їх за певними категоріями. Перша категорія повноважень пов'язана з участю в нормотворчій діяльності, зокрема, в рамках такої діяльності міністерство узагальнює практику застосування законодавства та розробляє пропозиції щодо його вдосконалення, а також готує проекти нормативно-правових актів, погоджує проекти інших органів влади та забезпечує нормативно-правове регулювання з питань, що стосуються його компетенції. Друга категорія відповідно пов'язана з участю міністерства в політичній діяльності, в межах якої ним здійснюється формування та реалізація державної політики у сферах, які були визначені нами раніше, а також інформування та надання роз'яснень щодо цього питання. Третя група повноважень пов'язана зі здійсненням діяльності щодо галузевого прогнозування та розробки національних програм розвитку у визначених сферах. Четверте коло компетенцій

міністерства як суб'єкта нормування спрямоване на розробку та затвердження будівельних та інших галузевих норм. До п'ятої групи повноважень міністерства відноситься діяльність з ухвалення підзаконних нормативно-правових актів, якими затверджуються порядки, правила, методології, інструкції та інші документи, які визначають особливості провадження певних видів діяльності, що відносяться до сфери відповідальності Мінрозвитку, наприклад, порядок розроблення проектної документації на будівництво об'єктів, порядок формування та ведення переліку експертних організацій, що здійснюють експертизу проектів будівництва, нормативно-правові акти з питань архітектурно-будівельного контролю та нагляду, контролю у сфері житлово-комунального господарства, у сфері забезпечення енергетичної ефективності будівель тощо. Шосте коло компетенцій міністерства пов'язане з міжнародною діяльністю та передбачає участь у міжнародному співробітництві, укладання міжнародних угод та виконання та імплементація зобов'язань України за міжнародними угодами. До сьомої групи належить діяльність щодо забезпечення впровадження та адміністрування цифрових систем та реєстрів, а також проведення цифрової трансформації у сферах, які належать до компетенцій міністерства, зокрема, забезпечення функціонування Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва. До восьмої категорії повноважень Мінрозвитку можна віднести діяльність пов'язану з організацією містобудівних конкурсів, професійною атестацією виконавців робіт, пов'язаних із створенням об'єктів архітектури та іншу діяльність щодо визначення відповідності продукції та організацій встановленим правилам та регламентам. Дев'яту групу компетенцій складає діяльність щодо забезпечення відбудови та відновлення регіонів, територій та інфраструктури, що постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, з метою здійснення такої діяльності на міністерство покладено, наприклад, обов'язок розробляти пропозиції щодо визначення об'єктів інфраструктури, що потребують першочергового відновлення [121]. *Отже, наведений перелік хоч і є спробою автора максимально узагальнити усі наявні повноваження Мінрозвитку в досліджуваній сфері, проте, все ж його не можна вважати вичерпним, оскільки у зв'язку з триваючими*

надскладними обставинами в нашій державі коло неврегульованих питань щодо пошкоджень та відбудови інфраструктури постійно зростає, що в свою чергу призводить до виникнення різних нових повноважень, які покладаються на Мінрозвитку в рамках широкого кола законодавчих актів [24, с. 69-70].

Ще одним вкрай важливим суб'єктом публічної адміністрації, який здійснює публічне адміністрування сферою архітектури та інжинірингу й потребує нашого аналізу, є Державна інспекція архітектури та містобудування України. ДІАМ відповідно до обраної нами класифікації є єдиначальним центральним органом виконавчої влади спеціальної компетенції. Правовий статус та повноваження відповідної інспекції визначаються Положенням про Державну інспекцію архітектури та містобудування України, яке затверджено постановою КМУ від 23 грудня 2020 р. № 1340 [24, с. 70]. Зокрема, п. 1 згаданого положення визначено адміністративний статус цієї інспекції, відповідно до якого ДІАМ є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Віце-прем'єр-міністра з відновлення України - Міністра розвитку громад та територій і який реалізує державну політику з питань державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду [49].

Відповідно до п. 3 цього документу основним завданням ДІАМ є реалізація державної політики з питань державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду, яка складається з: 1) підготовки пропозицій щодо формування політики у визначеній сфері; 2) здійснення державного архітектурно-будівельного контролю в порядку визначеному законом; 3) здійснення державного архітектурно-будівельного нагляду в порядку визначеному законом; 4) ліцензування видів господарської діяльності з будівництва об'єктів, що за класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів із середніми (СС2) та значними (СС3) наслідками та контроль за дотриманням суб'єктами відповідних умов. Як зазначалось нами раніше наразі реалізація цього пункту виконується не повною мірою у зв'язку з відсутністю належного нормативно-правового інструментарію, який би врегулював дане питання; 5) виконання дозвільних та реєстраційних функцій у будівництві у визначених законодавством випадках [49].

Із метою реалізації основної діяльності ДІАМ з контролю та нагляду, а також виконання вказаних вище завдань він наділений значним переліком повноважень, які визначені п. 4 положення, що регулює його діяльність. Цей перелік повноважень у свою чергу доречно об'єднати за певними групами. До першої групи відносяться повноваження пов'язані з нормотворчою діяльністю інспекції, серед них можна виділити такі, як: узагальнення практики застосування законодавства та розробка пропозицій із його вдосконалення, участь у підготовці міжнародних договорів, їх укладення та міжнародне співробітництво з питань державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду тощо. Другу групу повноважень ДІАМ утворює діяльність напряду пов'язана зі здійсненням контролю та нагляду, що передбачає: проведення перевірок щодо відповідності виконання підготовчих та будівельних робіт, а також відповідності будівельних матеріалів встановленим вимогам, проведення перевірок щодо додержання суб'єктами господарювання ліцензійних умов та дотримання архітекторами й інженерами-проектувальниками вимог законодавства тощо, а також складення актів за їх результатами; державний ринковий нагляд в межах своєї сфери; розгляд рішень про скасування чи зупинення дії рішень, прийнятих з порушенням вимог містобудівного законодавства об'єктами нагляду; розгляд рішень органів ДАБК про реєстрацію або повернення декларації про готовність об'єкта до експлуатації тощо. До третьої групи компетенцій можна віднести дозвільно-реєстраційну діяльність та ліцензування, в межах цих повноважень ДІАМ здійснює ліцензування видів господарської діяльності з будівництва об'єктів; реєструє повідомлення про початок виконання підготовчих та будівельних робіт і зміни до них; видає дозволи на виконання будівельних робіт; приймає в експлуатацію закінчені будівництвом об'єкти тощо. Четверта група містить повноваження пов'язані із застосуванням заходів примусу та покарань за виявлені порушення, прикладом цього виду компетенцій може слугувати діяльність із видачі обов'язкових до виконання приписів щодо усунення порушень вимог законодавства у сфері містобудівної діяльності тощо; скасування чи зупинення дії прийнятих об'єктами нагляду рішень, які порушують вимоги законодавства; заборони експлуатації закінчених будівництвом об'єктів, не прийнятих в

експлуатацію; розгляду справ про правопорушення у сфері містобудівної діяльності та справ про адміністративні правопорушення із прийняттям відповідних рішень, накладення штрафів тощо. До останньої п'ятої групи відносяться повноваження щодо освітньої діяльності, а саме навчання, підвищення кваліфікації, підготовки та перепідготовки фахівців для здійснення ДАБК. Також на ДІАМ може бути покладено й інші повноваження визначені законодавством [49].

Система суб'єктів публічної адміністрації, які здійснюють публічне адміністрування сферою архітектури та інжинірингу на сьогодні представлена не лише центральними органами виконавчої влади, про які було зазначено вище, а також і місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, які реалізують відповідну діяльність як на регіональному, так і на місцевому рівні. При цьому на відповідних рівнях така діяльність одночасно здійснюється декількома різними суб'єктами паралельно відповідно до покладених на них законодавством повноважень або тих повноважень, які були їм делеговані. *Таким чином, компетенції в досліджуваній сфері на місцевому рівні одночасно розподілені між місцевими радами та місцевими державними адміністраціями, а також виконавчими органами з питань державного архітектурно-будівельного контролю сільських, селищних, міських рад, які утворюються при них. Регіональний же рівень адміністрування забезпечується Радою міністрів та Верховною Радою Автономної Республіки Крим, а також обласними та районними радами та державними адміністраціями.*

Аналізуючи регіональний рівень, варто звернути увагу на повноваження органів влади Автономної Республіки Крим у сфері архітектури та інжинірингу, які зафіксовані в тексті ст. 10 ЗУ «Про основи містобудування». Відповідно до положень цієї статті серед компетенцій згаданих органів можна перелічити наступні: реалізація державної політики у сфері містобудування на території Автономної Республіки Крим, розроблення схеми планування території Автономної Республіки Крим та її окремих частин; утворення органів з питань містобудування та архітектури, керівництво їх діяльністю; організація розробки та проведення експертизи, затвердження і реалізація республіканських містобудівних

програм, проектів об'єктів, що будуються за рахунок бюджету Автономної Республіки Крим; організація проведення робіт, пов'язаних з прийняттям в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів; організація охорони, реставрації та використання пам'яток архітектури і містобудування; встановлення та зміна меж населених пунктів відповідно до законодавства щодо комплексного розвитку території Автономної Республіки Крим; врахування інтересів відповідних територіальних громад при вирішенні питань планування територій на регіональному рівні тощо [137].

Повноваження другого суб'єкта, який також виконує діяльність із публічного адміністрування на регіональному рівні, зафіксовані в межах наступної статті вказаного Закону України. Отже, ст. 11 ЗУ «Про основи містобудування» наділяє обласні та районні ради наступним переліком повноважень: розроблення та затвердження схем планування територій, містобудівних програм області чи району; затвердження регіональних містобудівних програм; встановлення та зміна меж населених пунктів, затвердження обласними радами містобудівної документації області тощо [137]. У свою чергу ст. 13 цього законодавчого акту містить перелік компетенцій якими наділено обласні державні адміністрації, зокрема, до їх повноважень віднесено: узгодження інтересів територіальних громад при плануванні територій; розроблення і подання на затвердження обласних містобудівних програм, схем планування території області; розгляд пропозицій по встановленню та зміні меж сіл, селищ; організації експертизи містобудівної документації для територій і населених пунктів області тощо [137].

Надалі нам варто зосередитись на характеристиці повноважень органів, які зобов'язані забезпечувати досліджувану нами діяльність на місцевому рівні. Як нами вже було раніше зазначено публічне адміністрування сферою архітектури та інжинірингу на місцевому рівні забезпечується одночасно місцевими радами, місцевими державними адміністраціями, а також виконавчими органами з питань ДАБК сільських, селищних та міських рад.

Першим із вказаних органів, з характеристики повноважень якого ми розпочнемо, будуть місцеві ради. На сьогодні відповідно до оновлених правил

адміністративного поділу та впровадження ширшої децентралізації місцеві ради поділяються на міські, тобто утворені в містах, селищні – утворені в селищах та сільські – утворені в селах. Комплекс повноважень у сфері містобудування, які притаманні цим органам визначено ст. 12 ЗУ «Про основи містобудування». Відповідно до цієї статті до основних повноважень міських, селищних та сільських рад у досліджуваній нами сфері відноситься: затвердження місцевих програм, генеральних планів відповідних населених пунктів, планів зонування територій, а за їх відсутності - детальних планів територій. На місцеві ради також можуть бути покладені й інші повноваження відповідно до законодавства, а також вони можуть делегувати частину своїх повноважень утвореним при них виконавчим органам або відповідним місцевим державним адміністраціям [137].

Наступним суб'єктом публічного адміністрування на місцевому рівні є місцева державна адміністрація. Повноваження місцевих державних адміністрацій, які реалізуються шляхом публічного адміністрування, закріплені ст. 13 ЗУ «Про основи містобудування». У цій статті визначено, що місцеві державні адміністрації уповноважені на: реалізацію державної політики у відповідній сфері на своїй території; планування територій на відповідному рівні; підготовку пропозицій до програм соціально-економічного розвитку відповідної території; інформування населення про плани розміщення найважливіших містобудівних, промислових, енергетичних і транспортних комплексів; забезпечення охорони культурної спадщини та моніторинг забудови та іншого використання територій. При цьому міські державні адміністрації міст зі спеціальним статусом Києва та Севастополя відповідно до законодавства мають окремі повноваження, до яких належить, зокрема, організація розробки та експертизи містобудівної документації та підготовка її до затвердження [137].

У той же час ст. 14 згаданого закону наводить перелік повноважень, які притаманні ще одному суб'єкту, яким є виконавчі органи сільських, селищних та міських рад. До їх основних повноважень віднесено діяльність щодо: визначення території для містобудівних потреб згідно з рішенням ради; встановлення на відповідній території режиму використання та забудови земель; надання

містобудівних умов і обмежень забудови земельних ділянок; забезпечення розробки і подання на затвердження відповідних рад місцевих містобудівних програм, генеральних планів, детальних планів, планів червоних ліній; організація охорони культурної спадщини; організація робіт, пов'язаних із створенням і веденням містобудівного кадастру населених пунктів тощо [137].

Останнім із органів місцевого рівня, що потребує нашого аналізу, є суб'єкт публічної адміністрації, якому відповідно до законодавства делеговані повноваження щодо здійснення ДАБК на місцях. Відповідно до ч. 3 ст. 6 ЗУ «Про регулювання містобудівної діяльності» встановлено, що органами ДАБК є структурні підрозділи з питань ДАБК Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій та виконавчі органи з питань ДАБК сільських, селищних, міських рад. При цьому ч. 5 ст. 7 цього ж нормативно-правового акту визначено, що згадані органи у межах відповідних делегованих повноважень із питань ДАБК є підконтрольними центральному органу виконавчої влади в даній сфері, тобто ДІАМ. У той же час ДІАМ уповноважений здійснювати ДАБН за рішеннями цих органів, а також відповідні рішення можуть бути оскарженими в судовому порядку за правилами адміністративного судочинства. Однак, ч. 2 ст. 7 цього закону містить застереження яке передбачає, що у разі якщо такі органи не були утворенні притаманні їм повноваження реалізуються ДІАМ напряду [143]. Законодавством, зокрема, тією ж ст. 7 встановлені обмеження щодо повноважень таких органів ДАБК. Критерієм розмежування повноважень згаданих органів виступає клас наслідків (відповідальності) об'єктів будівництва, щодо яких здійснюється відповідний контроль. Отже, відповідні місцеві органи розподілені за компетенцією на дві групи. До першої групи відносяться виконавчі органи з питань ДАБК сільських, селищних, міських рад, що не відносяться до міських рад населених пунктів, які є адміністративними центрами областей, та міських рад населених пунктів з чисельністю населення понад 50 тисяч. Такі органи уповноважені здійснювати ДАБК лише щодо об'єктів, що за класом наслідків (відповідальності) відносяться до об'єктів з незначними наслідками (СС1) та розташовані у межах відповідних населених пунктів. Другу ж групу складають виконавчі органи з

питань ДАБК міських рад адміністративних центрів областей та населених пунктів, що мають населення понад 50 тисяч, а також структурні підрозділи з питань ДАБК Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій. Органи другої групи уповноважені здійснювати ДАБК щодо об'єктів, що за класом наслідків (відповідальності) відносяться до об'єктів з незначними (СС1) та середніми (СС2) наслідками та розташовані у межах відповідних населених пунктів. Державний архітектурно-будівельний контроль щодо усіх інших об'єктів будівництва здійснюється лише ДІАМ напряду [143].

Перелік повноважень вказаних місцевих органів, яким державою було делеговано повноваження щодо здійснення ДАБК, визначається Примірним положенням про органи державного архітектурно-будівельного контролю, що затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 р. № 671 [42]. У тексті цього примірного положення, а саме на рівні п. 4 встановлено, що до компетенції згаданих органів належить: виконання повного комплексу дій щодо оформлення документів, які дають право на виконання підготовчих та будівельних робіт і прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів; здійснення ДАБК, а також контролю за виконанням приписів посадових осіб відповідних органів; проведення розгляду справ про адміністративні правопорушення пов'язані з їх діяльністю та справ про правопорушення у сфері містобудівної діяльності тощо [20, с. 203].

Окремо також варто зауважити, що серед усіх згаданих нами вище органів, що мають компетенції у сфері архітектури та інжинірингу, безпосередньо питання у сфері архітектури відповідно до ч. 1 ст. 13 ЗУ «Про архітектурну діяльність» уповноважені вирішувати тільки частина з них або їх відповідні структурні підрозділи. До таких органів належить: центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері архітектури, та центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері архітектури. На сьогодні дві відповідні компетенції зосереджені в одному органі виконавчої влади - Мінрозвитку; орган виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань архітектури; структурні підрозділи обласних, районних, Київської та

Севастопольської міських державних адміністрацій з питань архітектури. Зазвичай відповідні органи представлені департаментами або управліннями з питань архітектури та містобудування утвореними в складі відповідних обласних, районних державних адміністрацій або державних адміністрацій міст зі спеціальним статусом, наприклад, Департамент містобудування та архітектури виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації); виконавчі органи сільських, селищних, міських рад з питань архітектури. Як і попередній приклад вони функціонують у вигляді структурного підрозділу відповідного органу. У залежності від розмірів населеного пункту можуть бути представлені департаментом, управлінням або відділом з питань містобудування та архітектури, наприклад, Відділ містобудування, архітектури та просторового планування Макарівської селищної ради. Відповідно до законодавства передбачено, що якщо не утворено орган нижчого рівня, то до моменту створення його повноваження здійснюються органом вищого рівня [111]. Керівників перелічених органів законодавець, зокрема, у ст. 14 згаданого нормативно-правового акту за посадою призначає головними архітекторами відповідних адміністративно-територіальних одиниць, а також зазначає, що їх повноваження поширюються на всю територію такої одиниці. Такі особи призначаються на посаду лише за результатами проведеного конкурсу. До їх повноважень належить забезпечення розробки містобудівної документації на території підпорядкованої їм адміністративно-територіальної одиниці, а також вони уповноважені погоджувати архітектурні та містобудівні рішення об'єктів будівництва, які розташовані в історичних ареалах та на площах загальноміського значення тощо [111].

Останнім із органів влади, що може виступати суб'єктом публічного адміністрування в сфері архітектури та інжинірингу, є військові адміністрації. Поява відповідних органів в нашій державі, як було згадано раніше, обумовлена введенням на території України воєнного стану. Військова адміністрація з моменту свого утворення відповідно до законодавства переймає на себе частину або всі повноваження органів місцевої влади представлених державними адміністраціями

та органами місцевого самоврядування на відповідній територіальній одиниці. Повноваження військової адміністрації закріплено ч. 2 ст. 15 ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII. Серед усіх вказаних компетенцій, можемо виокремити наступні повноваження військових адміністрацій населених пунктів, що пов'язані з публічним адмініструванням сферою архітектури та інжинірингу: надання відповідно до закону містобудівних умов і обмежень забудови земельних ділянок; вирішення відповідно до закону питань регулювання земельних відносин; прийняття рішень про обстеження будівель і споруд, пошкоджених внаслідок бойових дій тощо [140]. Окрім цього пунктом 9² розділу V «Прикінцеві положення» ЗУ «Про регулювання містобудівної діяльності» на період дії правового режиму воєнного стану та протягом одного року після його припинення чи скасування до повноважень начальників військових адміністрацій віднесено ухвалювати розпорядження, якими визначаються межі територій для яких розробляються схеми розміщення [143]. Затверджена схема розміщення в свою чергу надає право розміщувати тимчасові споруди для життєзабезпечення населення на земельних ділянках будь-якої категорії, крім певних виключень, без зміни їх цільового призначення [20, с. 203-204].

Окрім окреслених нами органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, аналіз яких був проведений вище, до суб'єктів публічної адміністрації в сфері архітектури та інжинірингу також відносяться особливі суб'єкти делегованих повноважень. Таким суб'єктом на сьогодні є саморегулівні організації, тобто певні професійні об'єднання, яким державою надано окремий перелік повноважень пов'язаних із професійною атестацією відповідальних виконавців. Адміністративно-правовий статус таких об'єднань зафіксовано в положеннях ст. 16¹ ЗУ «Про архітектурну діяльність» [111]. Відповідно до цієї статті саморегулівними організаціями у сфері архітектури є неприбуткові добровільні об'єднання фізичних та юридичних осіб, що провадять підприємницьку та професійну діяльність, та набувають цього статусу з моменту їх реєстрації Мінрозвитку шляхом внесення інформації до ЄДЕССБ. Порядок реєстрації відповідних організацій та контроль за їх діяльністю здійснюється

Мінрозвитку відповідно до законодавства, зокрема, Порядку реєстрації саморегулівних організацій у сфері архітектурної діяльності затвердженого наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 13.05.2014 № 137 [129]. Основний обов'язок таких організацій полягає у визначенні правил та стандартів підприємницької і професійної діяльності, зобов'язання щодо виконання яких поширюється на членів відповідних організацій. Окрім цього як нами було вказано раніше ч. 4 згаданої ст. 16¹ визначено, що саморегулівним організаціям у сфері архітектури може бути делеговано повноваження щодо здійснення професійної атестації виконавців робіт (послуг), пов'язаних зі створенням об'єктів архітектури, а також вони можуть залучатись до ліцензування господарської діяльності своїх членів [111]. Особливості делегування таких повноважень саморегулівним організаціям визначені Порядком делегування повноважень саморегулівним організаціям у сфері архітектурної діяльності затвердженого наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 13.10.2014 № 282 [122]. На сьогодні до ЄДЕССБ внесено інформацію про п'ять організацій, яким делеговано такі повноваження, а саме: АСОЦІАЦІЯ "ЕКСПЕРТНІ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ", НАЦІОНАЛЬНА СПІЛКА АРХІТЕКТОРІВ УКРАЇНИ, ВСЕУКРАЇНСЬКА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ГІЛЬДІЯ ПРОЕКТУВАЛЬНИКІВ У БУДІВНИЦТВІ", Всеукраїнська громадська організація "Асоціація експертів будівельної галузі" та Всеукраїнська громадська організація "Гільдія інженерів технічного нагляду за будівництвом об'єктів архітектури" [152]. Кожна з цих організацій здійснює делеговані їй повноваження лише у межах своєї професійної спільноти, наприклад, ВСЕУКРАЇНСЬКА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ГІЛЬДІЯ ПРОЕКТУВАЛЬНИКІВ У БУДІВНИЦТВІ" здійснює професійну атестацію інженерів-проектувальників за визначеними напрямками підготовки.

Наразі нами був проведений комплексний аналіз адміністративно-правового статусу суб'єктів публічної адміністрації, що здійснюють публічне адміністрування в сфері архітектури та інжинірингу на усіх рівнях, а саме на: вищому, центральному,

місцевому та локальному. Однак, окрім вертикального розподілу повноважень в даній сфері, також має місце і горизонтальний розподіл. Тому останнім суб'єктом публічної адміністрації у відповідній сфері виступають інші органи виконавчої влади, що здійснюють публічне адміністрування у власних спеціалізованих галузях, проте, певним чином задіяні у процесах дотичних до сфери архітектури та інжинірингу або впливають на них. Зокрема, до таких органів можна віднести Міністерство культури України, Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України та Державну службу України з надзвичайних ситуацій тощо. Міністерство культури України в свою чергу є органом, який здійснює публічне адміністрування в досліджуваній нами сфері щодо питань пов'язаних з охороною культурної спадщини. Зокрема, підпунктом 98 п. 4 Положення про Міністерство культури України затвердженого постановою КМУ від 16 жовтня 2019 р. № 885 встановлено, що Міністерство культури України у межах повноважень погоджує програми та проекти містобудівних, архітектурних та ландшафтних перетворень, меліоративних, шляхових, земляних робіт на пам'ятках національного значення, їх територіях, в історико-культурних заповідниках, на історико-культурних заповідних територіях, у зонах охорони, на охоронюваних археологічних територіях, в історичних ареалах населених місць, а також програми та проекти, реалізація яких може позначитися на об'єктах культурної спадщини [41]. Міністерство ж економіки, довкілля та сільського господарства України здійснює публічне адміністрування у сфері архітектури та інжинірингу щодо питань пов'язаних з охороною навколишнього середовища, зокрема, оцінкою впливу на довкілля. Відповідно до підпунктів 336-340 п. 4 Положення про Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України затвердженого постановою КМУ від 21 липня 2025 р. № 903 передбачено, що відповідному міністерству надано повноваження здійснювати оцінку впливу на довкілля та стратегічну екологічну оцінку, приймати рішення про здійснення оцінки транскордонного впливу на довкілля, організовувати, координувати та контролювати здійснення відповідної діяльності, здійснювати нормативно-методичне забезпечення та стандартизацію підготовки звіту з оцінки впливу на довкілля, а також вести Єдиний реєстр з оцінки

впливу на довкілля та реєстр експертів, з числа яких можуть призначатися члени експертної комісії з оцінки впливу на довкілля [47]. Водночас Державна служба України з надзвичайних ситуацій здійснює публічне адміністрування в сфері архітектури та інжинірингу щодо питань пов'язаних з дотриманням норм пожежної, техногенної безпеки, а також з питань цивільного захисту. Зокрема, підпунктом 39² п. 4 Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій затвердженого постановою КМУ від 16 грудня 2015 р. № 1052 передбачено, що Державна служба України з надзвичайних ситуацій уповноважена здійснювати державний нагляд (контроль) за додержанням вимог пожежної та техногенної безпеки під час проведення робіт з будівництва будинків, будівель і споруд. А підпункт 45 п. 4 цього ж положення встановлює, що відповідна служба розглядає проектну документацію щодо влаштування засобів протипожежного захисту, а також бере участь у прийманні проведених робіт із влаштування зазначених засобів, та проектну документацію на будівництво захисних споруд цивільного захисту, а також розділ щодо інженерно-технічних заходів цивільного захисту у складі містобудівної документації [120].

Усі вищеназвані органи суттєво впливають на досліджувану нами галузь шляхом регулювання специфічного кола відносин, які є необхідними при реалізації будь-якого об'єкту архітектури. А недотримання вимог та погоджень відповідних установ може стати причиною зриву усього проекту на будь-якому з його етапів. У зв'язку з вказаними особливостями часто виникає ряд проблемних питань, які пов'язані зі здійсненням контролю та нагляду за дотриманням вказаних вимог на усьому шляху реалізації архітектурного проекту. Основна проблематика полягає у відсутності в уповноважених органів містобудування та архітектури, а також органів ДАБК дієвого механізму контролю за дотриманням усіх вказаних вимог під час надання ними документів, що дають право на забудову територій, виконання підготовчих та будівельних робіт, а також документів про прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів. Недосконалість такого механізму контролю наразі призводить до виникнення ряду судових спорів між вказаними органами щодо порушень, які виявляються під час реалізації архітектурних проектів.

Таким чином, з метою вирішення проблеми дотримання містобудівних вимог окремих суб'єктів публічної адміністрації, таких як: Міністерство культури України, Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України та Державна служба України з надзвичайних ситуацій тощо, на всіх етапах реалізації архітектурних проектів пропонуємо: 1) визначити чіткі послідовні процедури та розподіл повноважень між відповідними органами з метою реалізації цих процесів в уніфікованому порядку за принципом «єдиного вікна», коли отримання усіх необхідних погоджень та дозволів відбувається в рамках єдиного процесу, до якого одночасно залучені усі перелічені органи. Такий алгоритм значно зменшує можливість виникнення ситуацій, коли через неузгодженість між такими органами відбуваються порушення законодавства. Такий принцип на сьогодні реалізований щодо багатьох адміністративних послуг на базі центрів надання адміністративних послуг та показує високу результативність; 2) провести максимальну цифровізацію відповідних процесів за допомогою ширшого впровадження ЄДЕССБ. Ця електронна система покликана максимально цифровізувати усі процеси, які відбуваються у сфері містобудівної діяльності. Особливою перевагою даного рішення є доступ усіх відповідних органів до зазначеного процесу з можливістю впливати на його перебіг. Найважливішим при цьому є зменшення корупційного ризику та збереження чіткої хронології процедур шляхом їх автоматизації, коли кожен із учасників зобов'язаний ухвалити відповідне рішення на своєму етапі та це чітко зафіксовано на рівні системи, а отже гарантує можливість відслідковувати усі необхідні зміни. Такий механізм є основою суттєвого зменшення спірних питань, які виникають наразі. Однак, на сьогодні, система впроваджується поступово і ще не охопила усі зазначені адміністративні процедури, а тому потребує суттєвого доопрацювання; 3) нормативне закріплення за ДІАМ функції координатора між відповідними суб'єктами публічної адміністрації, який зобов'язаний забезпечити контроль за врахуванням містобудівних вимог від усіх зацікавлених сторін.

Отже, на підставі проведеного вище аналізу ми пропонуємо тлумачити суб'єкт публічної адміністрації у сфері архітектури та інжинірингу як конкретний відокремлений орган чи особу, який є структурним елементом системи

публічної адміністрації та здійснює публічне адміністрування сферою архітектури та інжинірингу. У результаті аналізу даного питання ми дійшли висновку, що на сьогодні суб'єкти публічної адміністрації у сфері архітектури та інжинірингу складають систему, яка здійснює публічне адміністрування на чотирьох основних рівнях: перший рівень – вищий представлений КМУ; другий рівень – центральний представлений основними органами виконавчої влади відповідальними за цю сферу у вигляді Мінрозвитку та ДІАМ, а також органами виконавчої влади, які виконують дотичну або спеціалізовану діяльність, яка впливає на відповідну сферу, зокрема, Міністерство культури України, Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України та Державна служба України з надзвичайних ситуацій тощо; третій рівень – місцевий представлений місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування і до четвертого рівня – локального належать саморегулівні організації.

2.4. Нагляд, контроль та юридична відповідальність як інструменти публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні

Як було визначено раніше задоволення публічного інтересу є основною метою будь-якого публічного адміністрування. Відповідно досягнення цієї мети неможливе без належного функціонування усього механізму публічного адміністрування, а також його важливих інструментів. У зв'язку з цим забезпечення працездатності цієї системи є чи не найголовнішим завданням держави. Проте, як і будь-яке системне явище публічне адміністрування сферою архітектури та інжинірингу не завжди реалізується за ідеальним сценарієм, навіть, за умови наявності встановлених правил та суб'єктів, які зобов'язані здійснювати відповідні повноваження. Оскільки відповідна діяльність реалізується в межах певних суспільних відносин, то у ній значну роль відіграє «людський фактор», який стає основною причиною бездіяльності, помилок, правопорушень тощо. Задля зменшення таких випадків державою впроваджено ряд важливих інструментів, які покликані забезпечити запобігання виникненню подібних ситуацій, вчасне їх

попередження, а також вирішення їх наслідків. До таких інструментів можна віднести нагляд, контроль, та юридичну відповідальність.

При цьому основне завдання нагляду та контролю полягає саме в попередженні відповідних відхилень в роботі механізму публічного адміністрування, а також у вчасному їх виявленні та застосування необхідних інструментів із метою виправлення таких ситуацій для повернення системи до належного функціонування. У той же час застосування юридичної відповідальності, окрім звісно загальної превенції, спрямоване на усунення наслідків, які виникли у результаті порушень, що відбулись на етапі реалізації відповідного механізму публічного адміністрування, а також покликане забезпечити покарання осіб винних у цих порушеннях.

Розглядаючи питання нагляду варто вказати, що на сьогодні в сфері архітектури та інжинірингу існує три основних види нагляду, два з яких за волею держави виконуються в приватному порядку атестованими виконавцями робіт (послуг), а третій реалізується самою державою. До умовно приватних видів нагляду належать авторський та технічний нагляд. А державою в свою чергу реалізується ДАБН. У той же час діяльність з контролю на сьогодні виконується лише представниками держави шляхом здійснення ДАБК. Щодо юридичної відповідальності можемо вказати, що вона представлена як спеціальним видом відповідальності за правопорушення у сфері містобудівної діяльності так і загальними видами юридичної відповідальності такими як: адміністративна, дисциплінарна, кримінальна та цивільно-правова.

Розпочнемо дослідження відповідного питання зі з'ясування змісту та особливостей такого явища як авторський нагляд. У положеннях ст. 11 ЗУ «Про архітектурну діяльність» зафіксовано, що авторський нагляд здійснюється під час будівництва об'єкта архітектури [111]. При цьому законодавцем встановлено, що регулювання цієї діяльності відбувається одночасно на двох рівнях, перший із них реалізовано в межах публічного права, коли держава встановлює основні вимоги до такої діяльності на рівні законодавства, зокрема КМУ ухвалено Постанову КМУ від 11 липня 2007 р. № 903, якою затверджено Порядок здійснення авторського нагляду

під час будівництва об'єкта архітектури [108]. У той же час другий рівень регулювання знаходиться в площині приватного права і визначається умовами договору укладеного виконавцем такої діяльності із замовником. *Отже, відповідне правове явище має подвійну правову природу, коли частина публічних функцій держави реалізується в межах договірних приватно-правових відносин.* Основним виконавцем такого виду нагляду за визначенням законодавця виступає архітектор - автор проекту об'єкта архітектури, а також інші розробники затвердженого проекту та особи, яким такі повноваження будуть делеговані вказаними особами. На цьому етапі виникає перше проблемне питання, оскільки закон не містить визначення такого суб'єкта як «архітектор – автор проекту», що є особливо важливим під час з'ясування змісту відповідного виду діяльності. Для пошуку відповіді на це питання в рамках згаданого законодавчого акту ми можемо послуговуватись лише положеннями ч. 3 ст. 29, яка вказує, що авторами (співавторами) об'єктів авторського права в галузі архітектури є особа (особи), творчою працею якої (яких) створено об'єкти архітектури як об'єкти авторського права. Таким чином, відповідний суб'єкт має одночасно подвійний правовий статус, з однієї сторони він наділений повноваженнями та зазначений в межах містобудівного законодавства, яке за своїм характером є переважно публічно правовим, а з другої сторони потреба у з'ясування його змісту відсилає нас до законодавства з питань інтелектуальної власності, яке належить до приватно правової сфери. Проте, все ж варто зауважити, що дефініція схожого за змістом поняття зафіксована також і на рівні містобудівного законодавства, зокрема, ми можемо його віднайти в положеннях підзаконного нормативно-правового акту, а саме абз. 2 п. 1 Порядку розроблення проектної документації на будівництво об'єктів затвердженого наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 16.05.2011 № 45, де під поняттям «автор проекту» розуміється архітектор або інженер, який є розробником затвердженого проекту [130]. У той же час, якщо ми звернемось до аналізу норм законодавства з питань інтелектуальної власності, то у п. 1 ч. 1. ст. 1 ЗУ «Про авторське право і суміжні права» зможемо побачити, що поняття «автор» тлумачиться законодавцем як фізична особа, яка

своєю творчою діяльністю створила твір. До того ж п. 11 ч. 1 ст. 6 згаданого нормативно-правового акту надає нам розуміння, що у зазначеному формулюванні до вказаних творів також належать твори архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва та ландшафтних утворень [107]. З іншої сторони, ч. 4 ст. 17 ЗУ «Про архітектурну діяльність» передбачено, що відповідальні виконавці окремих видів робіт (послуг), пов'язаних із створенням об'єктів архітектури, перелік яких встановлюється КМУ, проходять професійну атестацію [111]. Наразі перелік таких видів робіт (послуг) затверджено постановою КМУ від 23 травня 2011 р. № 554, і хоча він не містить такого окремого виду робіт як авторський нагляд, проте, в ньому наведені роботи з архітектурного та інженерно-будівельного проектування. При цьому абз. 2 ч. 1 ст. 19 того ж законодавчого акту встановлено, що виконувати роботи з проектування без отримання кваліфікаційного сертифікату мають право лише фахівці, які здійснюють виконання своїх робіт під керівництвом іншого фахівця, який має відповідний кваліфікаційний сертифікат за цим напрямом [111]. Подібні положення також відображено і в пункті 12 раніше згаданого Порядку розроблення проектної документації на будівництво об'єктів, де зазначено, що проект має розроблятися під керівництвом головного архітектора проекту та/або головного інженера проекту, які отримали кваліфікаційний сертифікат відповідного класу наслідків, а також призначені розпорядчим документом проектувальника (генпроектувальника) [130]. Отже, можемо зробити висновок, що раніше згадане визначення автору проекту як архітектора або інженера, який є розробником затвердженого проекту не можна вважати доречним. Тому на підставі аналізу законодавства вважаємо, що автором (співавтором) проекту у сфері архітектури та містобудування є розробник затвердженого проекту (статус якого можуть набувати головний архітектор проекту та/або головний інженер проекту, відповідальні виконавці окремих видів робіт (послуг), пов'язаних зі створенням об'єктів архітектури, які мають кваліфікаційний сертифікат на виконання робіт відповідного профілю, та інші фахівці, зокрема, архітектори та інженери, які здійснюють виконання проектних робіт під їх керівництвом) та за наявності фізична особа – автор твору архітектури, яка не є

розробником проекту, творчою діяльністю яких створено авторський задум відповідного проекту, що охороняється авторським правом. У зв'язку з вищезазначеним пропонуємо абз. 2 п. 1 Порядку розроблення проектної документації на будівництво об'єктів [130] викласти в новій редакції замінивши наявне визначення «автора проекту» відповідним визначенням сформованим в попередньому реченні. Тут також дуже важливо відмітити, що поняття розробник проекту та автор проекту не є тотожними. Як було вказано вище автором проекту стає лише той розробник проекту, творчою діяльністю якого створено авторський задум відповідного проекту, що охороняється авторським правом.

Таким чином, стає зрозуміло, що на сьогодні в національному законодавстві утворюється правова колізія, яка полягає у тому, що поняття автор твору архітектури та автор проекту є надто пов'язаними поняттями, що призводить до складнощів у їх належному використанні в законодавстві. Перше з них виникає з норм законодавства в сфері інтелектуальної власності, а друге відповідно є продуктом сфери архітектури та містобудування і має важливу особливість, що передбачає обов'язкову участь серед співавторів сертифікованих виконавців. На наше переконання, поняття автор проекту є похідним від автора твору архітектури. При цьому варто вказати, що будь-який автор проекту є автором твору архітектури, проте, не можна стверджувати, що будь-який автор твору архітектури є автором проекту, оскільки автором твору архітектури може виступати будь-яка фізична особа, творчою діяльністю якої створено твір архітектури, а проект це особливий твір архітектури, який може бути створений лише за участі сертифікованих виконавців або інших фахівців під їх керівництвом. До того ж, ще одна особливість полягає у тому, що у зв'язку з масштабом відповідних архітектурних проектів майже всі проекти, які передбачають розробку проектної документації на будівництво об'єктів, вимагають залучення широкого кола різних спеціалістів, а тому реалізуються зазвичай у співавторстві. Окрім цього варто відмітити, що за таких умов у практичній площині можуть виникати випадки, коли авторський задум, який створено автором твору архітектури, реалізується надалі без його участі, але з його дозволу як власника авторських права, іншими особами, що мають

відповідний сертифікат. За таких обставин вказаний автор твору архітектури фактично набуває статусу співавтора проекту.

На підставі всього вищезазначеного можемо підсумувати, що поняття «архітектор – автор проекту» використане у положеннях ч. 3 ст. 11 ЗУ «Про архітектурну діяльність» [111] та п. 2 Порядку здійснення авторського нагляду під час будівництва об'єкта архітектури [108] є суперечливим та має бути замінене на запропоноване нами поняття «автор проекту» із застосуванням до нього вищезазначеної дефініції, оскільки авторами проекту можуть ставати широке коло названих нами осіб і не всі з них є саме архітекторами за професією.

Наступним питанням, на якому варто зосередити увагу, є п. 3 вищезгаданого Порядку, яким передбачено, що генеральний проектувальник під час здійснення авторського нагляду утворює групу авторського нагляду із розробників проекту або уповноважених осіб, на яких буде покладено обов'язок здійснення відповідної діяльності [108]. При цьому п. 4.6. національного стандарту ДСТУ-Н Б А.2.2-11:2014 "Настанова щодо проведення авторського нагляду за будівництвом", яким на технічному рівні деталізовано вимоги викладені в вище згаданому порядку, рекомендується серед членів групи авторського нагляду визначати особу, відповідальну за проведення авторського нагляду, — керівника групи (головного архітектора або головного інженера проекту) [52]. До того ж якщо у тексті стандарту визначення відповідального за авторський нагляд є лише рекомендацією, то наразі на практиці це є обов'язковою вимогою. Зокрема відповідна вимога відображена в постанові КМУ від 13 квітня 2011 р. № 466, яка має назву «Деякі питання виконання підготовчих і будівельних робіт», а саме абз. 8 п. 28 цієї постанови визначено, що до заяви на отримання дозволу на виконання будівельних робіт додаються копії документів про призначення осіб, які здійснюють авторський і технічний нагляд [40]. У той же час, як було зазначено вже у настанові, такою відповідальною особою може бути лише сертифікований виконавець. За звичайних обставин на місце такого сертифікованого виконавця має бути призначено головного архітектора або головного інженера відповідного проекту, якщо ними не були уповноважені інші особи. Важливим також є той факт, що ці особи як

сертифіковані виконавці в першу чергу несуть особисту відповідальність за наслідки здійснення авторського нагляду. Отже, наразі в рамках дослідження нами не було з'ясовано зміст таких понять, як головний архітектор проекту, головний інженер проекту та проектувальник або генпроектувальник, які їх призначають. Відповіді на ці питання містяться у положеннях вже раніше згаданого Порядку розроблення проектної документації на будівництво об'єктів, зокрема, потрібні нам дефініції відображені в п. 1 цього документа. Відповідно до наведених положень головний архітектор проекту та головний інженер проекту, це архітектор та інженер відповідно, які мають кваліфікаційний сертифікат відповідного напрямку підготовки, для архітектора - з архітектурно-об'ємного проектування, а для інженера – з інженерно-будівельного проектування, а також очолюють і координують розробку окремих розділів проектної документації. Під проектувальником же розуміють юридичну особу, яка має у своєму складі сертифікованих виконавців, або фізичну особу, яка сама має такий сертифікат, а генпроектувальником у свою чергу є проектувальник, який за згодою замовника залучив до розробки проекту інших проектувальників (субпроектувальників) [130].

За результатами проведеного нами аналізу вважаємо за доцільне запропонувати викласти положення ч. 3 ст. 11 ЗУ «Про архітектурну діяльність» [111] та п. 2 Порядку здійснення авторського нагляду під час будівництва об'єкта архітектури [108] у наступному вигляді: «Авторський нагляд здійснюється групою авторського нагляду відповідно до законодавства та договору із замовником або уповноваженою ним особою протягом усього періоду будівництва об'єкта і передбачає контроль за відповідністю будівельно-монтажних робіт на об'єкті затвердженій проектній документації. Склад групи авторського нагляду визначається проектувальником (генпроектувальником), який розробив проект, або іншим проектувальником (генпроектувальником), якому право здійснювати авторський нагляд перейшло за договором, дорученням або в інший законний спосіб, з обов'язковим дотриманням авторських прав авторів проекту. До складу групи авторського нагляду обов'язково залучаються

відповідальний за авторський нагляд головний архітектор проекту або головний інженер проекту, який керує роботою групи та несе відповідальність за результати здійснення авторського нагляду, усі автори проекту об'єкта архітектури або уповноважені ними особи, а також за потреби інші розробники затвердженого проекту або інші фахівці, визначені проектувальником (генпроектувальником), якому право здійснювати авторський нагляд перейшло за договором, дорученням або в інший законний спосіб, з обов'язковим дотриманням авторських прав авторів проекту». Також у разі впровадження відповідних змін п. 3 Порядку здійснення авторського нагляду під час будівництва об'єкта архітектури має бути скориговано з метою врахування вказаних вище положень [108].

Після того як ми детально проаналізували проблематику суб'єктів, які здійснюють авторський нагляд, варто коротко розглянути зміст відповідної діяльності. Відповідно до положень Порядку здійснення авторського нагляду під час будівництва об'єкта архітектури визначено, що авторський нагляд проводиться шляхом відвідування об'єкта будівництва представниками групи авторського нагляду за погодженням із замовником графіком або за його викликом. Під час таких відвідувань представники групи авторського нагляду фіксують його результати в журналі авторського нагляду шляхом запису зауважень щодо виявлених відхилень будівельно-монтажних робіт від затвердженої проектної документації та вносять пропозиції щодо їх усунення. Представник групи авторського нагляду зобов'язаний повідомити про такі зауваження відповідального представника підрядника, що виконує будівельно-монтажні роботи на об'єкті, а останній зобов'язаний поставити у журналі авторського нагляду свій підпис, який засвідчує ознайомлення з такими зауваженнями. Якщо відповідні зауваження підрядником не було усунуто або він відмовляється їх усувати особа відповідальна за авторський нагляд зобов'язана повідомити про ці обставини замовника та орган ДАБК для вжиття відповідних заходів [108]. У цих повноваженнях простежується зв'язок між умовно приватним суб'єктом, яким є сертифікована особа відповідальна за здійснення авторського нагляду, та публічною адміністрацією, яка відповідальна за здійснення функцій з

ДАБК, а також зобов'язана вживати заходи за його результатами.

Ще одним видом умовно приватного нагляду, який ми розглянемо наступним буде технічний нагляд. Регулювання відповідного виду діяльності так само закріплено на рівні ст. 11 ЗУ «Про архітектурну діяльність», якою передбачено, що технічний нагляд здійснюється під час будівництва об'єкта архітектури, забезпечується замовником будівництва та має здійснюватися особами, які мають відповідний кваліфікаційний сертифікат [111]. Порядок його здійснення закріплено тією ж постановою КМУ, що і порядок здійснення авторського нагляду. Відповідно до Порядку здійснення технічного нагляду під час будівництва об'єкта архітектури затвердженого постановою КМУ від 11 липня 2007 р. N 903 передбачено, що замовник будівництва зобов'язаний забезпечити здійснення технічного нагляду протягом всього періоду будівництва об'єкта архітектури. У той же час ч. 6 ст. 11 згаданого закону передбачено, що замовник будівництва може покласти виконання обов'язку щодо здійснення технічного нагляду на спеціалізовану організацію або спеціаліста з технічного нагляду чи доручити ці обов'язки інженеру-консультанту на умовах визначених відповідними договорами, примірні форми яких затверджуються центральним органом виконавчої влади [111]. Такі примірні форми договорів на сьогодні затверджені наказом Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України від 06 серпня 2024 року № 787 [131]. Правове регулювання механізму здійснення технічного нагляду як і попереднього виду нагляду також має подвійну правову природу, що зумовлена фіксацією правових вимог до цього виду діяльності як на рівні законодавства так і в положеннях договору укладеного між замовником будівництва та виконавцем технічного нагляду. Основна мета технічного нагляду полягає у здійсненні сертифікованим виконавцем контролю за дотриманням проектних рішень, ДБН, національних стандартів та інших правил, а також контролю обсягів та якості робіт у процесі будівництва об'єкта [108]. При цьому варто зауважити, що згаданим підзаконним нормативно-правовим актом працівникам проектних та будівельних організацій суворо забороняється здійснювати технічний нагляд на об'єктах будівництва, що належать до об'єктів на яких цими організаціями виконуються роботи. Тобто,

законодавець таким чином вдало вводить правовий запобіжник, який спрямований на запобігання появі на будівельному майданчику конфлікту інтересів між відповідальними особами.

Сертифікований виконавець, який пройшов професійну атестацію за відповідним напрямком підготовки та здійснює технічний нагляд відповідно до вищезначеного порядку зобов'язаний виконувати наступні обов'язки: 1) проводити перевірку документів, що підтверджують якісні показники матеріалів та обладнання, що застосовуються під час будівництва, відповідності будівельно-монтажних робіт, а також їх обсягів і якості проектній документації, ДБН та іншим стандартам і правилам, виконання підрядником вказівок і приписів суб'єктів нагляду та контролю; 2) вести облік обсягів прийнятих і оплачених будівельно-монтажних робіт, а також їх недоліків; 3) проводити з підрядником огляд та оцінку виконаних робіт; 4) повідомляти підрядника про невідповідність матеріалів і обладнання нормативам; 5) оформляти акти робіт виконаних з недоліками, брати участь у перевітках, які здійснюються суб'єктами нагляду та контролю тощо [108].

З метою виконання цих обов'язків особа, відповідальна за технічний нагляд, наділена відповідно до порядку наступними правами: 1) вимагати від підрядника виконувати роботи у відповідності до проектної документації, ДБН та інших стандартів і правил, зупинити роботи, якщо підрядник застосовує матеріали і обладнання, що не відповідають нормативам, провести випробування таких матеріалів і обладнання щодо їх відповідності нормативам, усунути відхилення виявлені технічним наглядом, зупинення робіт для оформлення актів огляду або задля запобігання виникненню аварії тощо; 2) у разі виявлення відхилень від проектних рішень у роботах підрядника, які останній відмовляється усунути, повідомити про це замовника будівництва та орган архітектурно-будівельного контролю з метою вжиття відповідних заходів. Отже, можемо зробити висновок, що між особою, відповідальною за технічний нагляд, та публічною адміністрацією законодавцем також, за прикладом авторського нагляду, побудовано зв'язок через органи ДАБК.

Надалі вважаємо за доцільне зосередитись на аналізі таких видів діяльності як

ДАБН та ДАБК. Як вже було визначено нами в попередніх підрозділах дослідження здійснення державного архітектурно-будівельного нагляду та контролю є основним видом діяльності ДІАМ. При цьому ДАБК також здійснюється органами ДАБК місцевого рівня, яким ДІАМ делегує виконання частини своїх повноважень на місцях. Зокрема, відповідне положення зафіксоване і на рівні національного законодавства, а саме абз. 2 ч. 1 ст. 41 ЗУ «Про регулювання містобудівної діяльності» передбачено, що ДАБК здійснюється органами ДАБК відповідно до законодавства. До того ж встановлено, що порядок здійснення архітектурно-будівельного контролю визначається КМУ. Подібні положення відображені і у ч. 2 ст. 41¹ щодо ДАБН. Зокрема, зазначено, що ДАБН здійснюється тим же органом виконавчої влади, що і контроль, тобто ДІАМ, через головних інспекторів будівельного нагляду, також у порядку визначеному КМУ [143]. До того ж вказаний законодавчий акт містить у своїх положеннях ще і визначення відповідних видів діяльності, основну відповідальність за які державою покладено на ДІАМ. Отже, ч. 1 ст. 41 згаданого закону визначено, що ДАБК - це сукупність заходів, спрямованих на дотримання замовниками, проектувальниками, підрядниками та експертними організаціями вимог законодавства у сфері містобудівної діяльності, будівельних норм і правил під час виконання підготовчих та будівельних робіт. У той же час ч. 1 ст. 41¹ під ДАБН пропонується розуміти сукупність заходів, спрямованих на дотримання уповноваженими органами містобудування та архітектури, структурними підрозділами Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій та виконавчими органами сільських, селищних, міських рад з питань ДАБК, іншими органами, що здійснюють контроль у сфері містобудівної діяльності, вимог законодавства у сфері містобудівної діяльності, будівельних норм і правил під час провадження ними містобудівної діяльності [143]. При цьому особливості здійснення таких видів контролю та нагляду регулюються Порядком здійснення державного архітектурно-будівельного контролю затвердженого постановою КМУ від 23 травня 2011 р. № 553 [124] та Порядком здійснення державного архітектурно-будівельного нагляду затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 р. № 698 [125] відповідно.

Як зазначалось нами в попередніх підрозділах розподіл повноважень між ДІАМ та іншими суб'єктами здійснення ДАБК залежить від класу наслідків (відповідальності) об'єктів будівництва, на яких виконується відповідний контроль. Відповідно до положень законодавства наразі ДАБК здійснюється за територіальним принципом шляхом проведення планових та позапланових перевірок. Планові перевірки затверджуються планом роботи відповідного органу, а позапланові перевірки відбуваються у разі настання підстав, які передбачають їх проведення. Тобто в цьому випадку простежується вдале використання законодавцем ризикорієнтованого підходу до проведення перевірок. Відповідний перелік підстав визначено абз. 7-13 ч. 1 ст. 41 ЗУ «Про регулювання містобудівної діяльності», зокрема, серед таких підстав можна згадати наступні: виявлення факту самочинного будівництва або звернення фізичних чи юридичних осіб щодо виявлених фактів порушення містобудівного законодавства тощо [143]. Також цим законодавчим актом встановлено, що у разі виявлення відповідних порушень на етапі виконання підготовчих та будівельних робіт на об'єкті, такі роботи мають бути зупинені до моменту усунення вказаних порушень. Із метою виконання діяльності з ДАБК посадові особи відповідних органів наділені широким колом повноважень, що передбачають застосування різних заходів впливу до відповідних суб'єктів містобудування, щодо яких здійснюється такий контроль. Відповідні повноваження визначено у складі ч. 3 вже згаданої ст. 41, серед яких доречно згадати право безперешкодного доступу на об'єкт, право складати протоколи про вчинення правопорушень, акти перевірок та накладати штрафи, право видавати обов'язкові для виконання приписи щодо усунення порушення законодавства або зупинення робіт, право проводити перевірки тощо. Окремо також варто зауважити, що орган ДАБК відповідно до законодавства уповноважений здійснювати розгляд справ про адміністративні правопорушення та про правопорушення у сфері містобудівної діяльності.

Аналізуючи норми законодавства, які регулюють ДАБН, варто вказати, що на сьогодні єдиним суб'єктом, який уповноважений здійснювати такий вид нагляду є ДІАМ. У той же час ДІАМ реалізує це повноваження через головних інспекторів

будівельного нагляду, і тільки ці посадові особи можуть реалізувати відповідну діяльність. Розглядаючи визначення ДАБН надане законодавцем, можна зробити висновок, що такий вид нагляду за своєю суттю є внутрішнім механізмом контролю усієї системи органів містобудування і архітектури та їх керівників у особі головних архітекторів, а також органів ДАБК нижчого рівня, які вважаються об'єктом нагляду. Відповідно до п. 2 вищезгаданого Порядку здійснення ДАБН передбачено, що ДАБН здійснюється шляхом проведення планових, позапланових, камеральних та документальних перевірок. Проведення планових перевірок передбачається кварталним планом роботи ДІАМ, а позапланові перевірки в свою чергу не передбачаються планом та проводяться з виїздом на об'єкт у разі настання підстав визначених п. 15 Порядку здійснення ДАБН. Серед таких підстав можна згадати наступні: перевірка виконання об'єктом нагляду припису головного інспектора будівельного нагляду, звернення фізичної чи юридичної особи щодо порушення їх прав об'єктом нагляду, письмова вимога правоохоронних органів, виявлення порушень за результатами камеральної чи документальної перевірки тощо [125]. Камеральна перевірка проводиться без виїзду на об'єкт з метою виявлення та усунення порушень, які виникли під час внесення інформації в єдиний реєстр документів, що дають право на виконання підготовчих та будівельних робіт або відомостей про скасування та анулювання таких документів тощо. Документальна ж перевірка проводиться з метою перевірки на відповідність законодавству документів складених об'єктами нагляду під час їх діяльності [125]. Основні повноваження головних інспекторів будівельного нагляду передбачені ч. 3-4 згадано ст. 41¹ закону, при цьому ч. 3 визначають повноваження на етапі перевірки, а ч. 4 містить перелік повноважень, які застосовуються інспектором у разі виявлених порушень. Серед них можна виділити наступні повноваження інспекторів: мають право перевіряти законність рішень об'єктів нагляду, безперешкодного доступу до об'єктів будівництва та документів, для здійснення нагляду, вимагати від органів ДАБК проведення перевірок у разі виявлення порушень, видавати обов'язкові до виконання приписи про усунення порушень, притягати посадових осіб об'єктів нагляду до відповідальності, вносити подання

про звільнення посадових осіб та позбавлення права виконувати певні види робіт, а також у разі виявлених порушень зупиняти дію рішень об'єктів нагляду та звертатись до суду за їх скасуванням. При цьому відповідно до законодавства зупинення дії рішення об'єкта нагляду головним інспектором передбачає зупинення підготовчих та будівельних робіт до набрання законної сили рішенням відповідного суду [143].

До цього моменту ми були зосереджені на дослідженні видів діяльності, які загалом спрямовані на перевірку суб'єктів архітектури та містобудування з метою виявлення порушень містобудівного законодавства. Надалі ж ми сфокусуємось на аналізі інституту юридичної відповідальності, який застосовується для вирішення ситуацій, які склались внаслідок таких порушень. На сьогодні інститут юридичної відповідальності у сфері архітектури та інжинірингу, як вже згадувалось нами раніше, представлений п'ятьма основними видами юридичної відповідальності. Три з них є традиційними та використовуються у багатьох сферах правового регулювання, зокрема, до них належать адміністративна, кримінальна та цивільно-правова відповідальність. У той же час у сфері архітектури та інжинірингу законодавцем введено ще два спеціальних види відповідальності, а саме: дисциплінарна (професійна) відповідальність та майнова відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності. Впровадження такої широкої класифікації юридичної відповідальності має за мету забезпечити усесторонній захист та охорону суспільних відносин, які виникають у сфері архітектури та інжинірингу, а також привести до відповідальності осіб винних у вчинених правопорушеннях.

Адміністративна відповідальність, як вже було нами визначено у попередньому розділі дослідження, застосовується до осіб, які вчинили адміністративні правопорушення передбачені нормами Кодексу України про адміністративні правопорушення. Відповідно до положень ч. 1 ст. 9 цього кодексу передбачено, що адміністративне правопорушення (проступок) це протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління

і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність [69]. Серед адміністративних правопорушень, встановлених цим кодексом, для досліджуваної нами сфери ключовими є склади, які зафіксовані у змісті ст. 96, 96¹ та 188⁴² кодексу відповідно.

Перша серед названих статей, ст. 96 встановлює адміністративну відповідальність за порушення вимог законодавства, будівельних норм, стандартів і правил під час будівництва, наприклад, виконання підготовчих та будівельних робіт без подання повідомлення або отримання дозволу на їх виконання, а також наведення у них недостовірних даних або незабезпечення замовником здійснення авторського та технічного нагляду тощо [69]. Суб'єктами даного адміністративного правопорушення відповідно до положень законодавства виступають фізичні особи та посадові особи організацій, які провадять діяльність із будівництва об'єктів. Цією статтею передбачається застосування єдиного виду стягнення у вигляді штрафу, розмір якого в залежності від змісту діяння встановлюється від 50 до 3000 н.м.д.г. Так як, на сьогодні розмір н.м.д.г. складає 17 гривень, відповідно розмір стягнення в еквіваленті складає від 850 до 51 000 гривень. При цьому ринкова вартість спорудження об'єктів будівництва може складати від сотень тисяч до сотень мільйонів доларів США, а якщо пригадати масштабні інфраструктурні проекти, то їх вартість будівництва може вимірюватись мільярдами доларів США. У зв'язку з цим вважаємо, що визначений Кодексом України про адміністративні правопорушення розмір адміністративної відповідальності наразі не є співмірним обсягу шкоди, яка може бути завдана внаслідок будівництва об'єктів із порушенням законодавства. Унаслідок цього переконані, що відповідний розмір покарання має бути значно збільшений для виконання своєї першочергової функції щодо загальної превенції.

Наступна ст. 96¹ вказаного законодавчого акту передбачає накладення адміністративного стягнення за порушення законодавства під час планування і забудови територій, наприклад, передачу замовнику проектної документації, розробленої з порушенням законодавства, будівельних нормативів та інших стандартів і правил, порушення строків надання замовникові містобудівних умов та

обмежень, будівельного паспорта, висновків експертизи або надання таких документів із порушенням законодавства, здійснення технічного або авторського нагляду з порушенням вимог законодавства або виконання окремих видів робіт не сертифікованим виконавцем тощо [69]. Суб'єктами даного адміністративного правопорушення відповідно до положень законодавства виступають спеціальні суб'єкти, серед яких головний архітектор та головний інженер проекту, експерти, сертифіковані виконавці окремих видів робіт та посадові особи певних організацій. Ця стаття також передбачає застосування лише одного виду стягнення у вигляді штрафу в розмірі від 50 до 3000 н.м.д.г. Варто вказати, що у порівнянні з попередньою статтею такий розмір стягнення не видається низьким, оскільки суб'єктами цього правопорушення в переважній кількості випадків є сертифіковані виконавці, які на практиці зазвичай є звичайними працівниками, і для них такий розмір покарання може бути значним. Також потрібно відмітити, що дана стаття містить проблемне формулювання щодо здійснення авторського нагляду, який був проаналізований нами раніше. Проблематика полягає у тому, що єдиним суб'єктом, на якого може бути накладене стягнення за здійснення авторського нагляду з порушенням законодавства, є головний архітектор проекту, що є абсолютно неправильним відносно висновків викладених нами раніше.

Вважаємо за доцільне викласти ч. 6 та 8 ст. 96¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення за прикладом ч. 7 відповідної статті, яка регулює подібне за змістом здійснення технічного нагляду, в наступному вигляді:

«Здійснення авторського нагляду з порушенням вимог законодавства – тягне за собою накладення штрафу на особу, відповідальну за здійснення авторського нагляду, від чотирьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян...

Дії, передбачені частинами шостою або сьомою цієї статті, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі ж порушення, -

тягнуть за собою накладення штрафу на особу, відповідальну за здійснення авторського нагляду або технічного нагляду відповідно, від п'ятисот до шестисот

неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.».

Остання з перелічених нами статей Кодексу України про адміністративні правопорушення, ст. 188⁴² передбачає накладення адміністративного стягнення за невиконання законних вимог (приписів) посадових осіб органів державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду. Складом відповідного правопорушення охоплюються такі діяння як: невиконання законних вимог (приписів) посадових осіб ДАБК, недопущення відповідних осіб на об'єкти будівництва під час здійснення ними ДАБК, а також невиконання законних вимог (приписів) головних інспекторів ДАБН [69]. Особливість даного складу правопорушення полягає у тому, що суб'єкт несе відповідальність не за саме порушення законодавства та норм, які закріплені у змісті вищезгаданої ст. 96, а за перешкоджання реалізації представниками держави ДАБК та ДАБН, які є складовими механізму публічного адміністрування у сфері архітектури та інжинірингу. Суб'єкт цього адміністративного правопорушення, визначений у ч. 1 та 2 відповідної статті, є загальним та тотожним суб'єкту наведеному в ст. 96, тобто, до нього належать фізичні особи та посадові особи організацій, що виконують діяльність із будівництва об'єктів. Суб'єктом же ч. 3 відповідної статті є спеціальний суб'єкт, до якого відносяться посадові особи об'єктів нагляду. Ця стаття як і попередні передбачає лише стягнення у вигляді штрафу у розмірі від 150 до 400 н.м.д.г. Вказаний розмір стягнення також видається нам неспівмірним обсягу завданої шкоди, яка є наслідком перешкоджання державі виконанню своїх функцій із метою перевірки та виявлення відповідних порушень. *Враховуючи все вищезазначене, вважаємо за доцільне внести зміни до статей 96 та 188⁴² Кодексу України про адміністративні правопорушення шляхом збільшення встановлених ними розмірів штрафів у десять разів, що сприятиме кращому забезпеченню співмірності покарання розміру завданої шкоди та виконанню функції загальної превенції.*

Окремо варто відмітити, що розгляд вищезазначених категорій адміністративних справ та накладення адміністративних стягнень за них, як згадувалось нами раніше, здійснюється органами ДАБК та ДАБН. Відповідний

порядок визначено ст. 244⁶ Кодексу України про адміністративні правопорушення. Її положення передбачають, що розгляд таких категорій справ від імені органів ДАБК та ДАБН здійснюється керівниками виконавчих органів з питань ДАБК та головними інспекторами будівельного нагляду ДІАМ відповідно.

Якщо діяння вчинене особою є не лише суспільно шкідливим, а несе значно більшу шкоду і перетворюється на суспільно небезпечне, то для такої особи передбачено застосування останнього важелю публічно-правового примусу у вигляді кримінальної відповідальності. Перелік діянь, за які законодавцем передбачена кримінальна відповідальність визначаються Кримінальним кодексом України. Відповідно до ч.1 ст. 11 відповідного нормативно-правового акту передбачено, що кримінальне правопорушення – це передбачене Кримінальним кодексом України суспільно небезпечне винне діяння, вчинене суб'єктом кримінального правопорушення [82]. Ключові кримінальні правопорушення, які пов'язані з досліджуваною нами сферою визначені ст. 197¹, 272 та 275 згаданого кодексу. Перша з перелічених норм ст. 197¹ передбачає застосування кримінальної відповідальності за самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво будівель або споруд на самовільно зайнятій земельній ділянці. Відповідна стаття передбачає два основних склади правопорушень передбачених ч. 1 та 3 вказаної статті, та два кваліфікованих склади передбачених ч. 2 та 4 відповідно. Суб'єкт цього правопорушення є загальним, тобто, ним можуть виступати будь-які фізичні осудні особи. Серед видів покарань передбачено застосування штрафу, пробаційного нагляду, обмеження та позбавлення волі залежно від наслідків вчинених діянь. Наступна ст. 272 встановлює кримінальну відповідальність за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на виробництві або будь-якому підприємстві особою, яка зобов'язана їх дотримувати. Відповідна стаття передбачає один основний та один кваліфікований склад. Суб'єкт даного кримінального правопорушення є спеціальним, а саме ним може виступати лише особа, на яку покладено обов'язки щодо дотримання правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою. Серед покарань статтею передбачено застосування штрафу, виправних

робіт, пробаційного нагляду, обмеження чи позбавлення волі, а також позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю. Остання ст. 275 кодексу подібна до попередньої та передбачає кримінальну відповідальність за порушення правил, що стосуються безпечного використання промислової продукції або безпечної експлуатації будівель і споруд, зокрема, порушення під час проектування чи будівництва правил, що стосуються безпечної експлуатації будівель і споруд, особою, яка зобов'язана дотримувати таких правил [82]. Як і попередня стаття відповідна норма передбачає лише один основний та один кваліфікований склад, а також спеціального суб'єкта у вигляді особи, на яку покладено обов'язок дотримуватись таких правил, наприклад, проектувальник або інженер-конструктор. Види покарань аналогічні тим, які перелічені вище під час аналізу ст. 272 кодексу.

У той же час у зв'язку зі службовим характером реалізації діяльності щодо публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу, також не можемо не згадати про традиційні для публічної галузі кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Серед таких складів кримінальних правопорушень можна згадати ст. 364, яка передбачає кримінальну відповідальність за зловживання владою або службовим становищем, ст. 367, яка передбачає відповідальність за службову недбалість та ст. 368, яка встановлює відповідальність за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою. Усі відповідні склади правопорушень розповсюджуються на діяльність службових осіб органів містобудування та архітектури.

Надалі ми перейдемо до характеристики цивільно-правової відповідальності, яка на сьогодні застосовується у сфері архітектури та інжинірингу. Варто зауважити, що якщо основною метою адміністративної та кримінальної відповідальності є покарання державою винних осіб, то основною метою цивільно-правової відповідальності є необхідність повернення суспільних відносин до їх первинного стану, тобто, до моменту коли були вчинені відповідні порушення, або їх відновлення шляхом компенсації завданої шкоди. Цивільно-правова

відповідальність виникає з правових норм передбачених Цивільним кодексом України. *Проаналізувавши норми цивільного законодавства, ми можемо дійти висновку, що діяння, за які передбачене настання цивільно-правової відповідальності у сфері архітектури та інжинірингу, поділяються на чотири основних види, а саме: порушення договірних зобов'язань, порушення авторських прав, нанесення шкоди правам третіх осіб (делікти), та здійснення самочинного будівництва об'єкта, яке суперечить суспільним інтересам або порушує права інших осіб.*

Цивільно-правова відповідальність за порушення договірних зобов'язань несе переважно приватно-правовий характер та передбачає відповідальність за недоліки, які будуть виявлені в результатах виконаних робіт або використаних матеріалах, зокрема, і в роботах виконаних сертифікованими виконавцями. Серед основних стягнень, які застосовуються за такі порушення можна назвати переробку робіт, сплату неустойки та відшкодування завданих збитків в порядку визначеному договором або законом. Така відповідальність відображена у нормах ст. 883, 884, 891, 900 Цивільного кодексу України.

Цивільно-правова відповідальність за порушення авторських прав також несе переважно приватно-правовий характер і призначається судом за позовом особи, права якої порушено в порядку визначеному ст. 431, 432 Цивільного кодексу України. Стягнення, які можуть бути застосовані до особи за вчинення відповідного порушення, визначені ч. 2 ст. 432 згаданого кодексу, серед них можна пригадати наступні: застосування компенсації замість відшкодування збитків, застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів тощо.

Окрім двох вищевказаних випадків цивільно-правова відповідальність настає також у разі завдання під час здійснення архітектурної та інжинірингової діяльності шкоди охоронюваним законом правам та інтересам третіх осіб, тобто шкода яка виникає внаслідок деліктів. За загальним правилом передбачено, що основним видом стягнення в даній категорії справ є відшкодування завданої шкоди в повному обсязі, особою винною в такому порушенні. Особливості відшкодування шкоди

завданої внаслідок деліктів визначаються главою 82 Цивільного кодексу України.

Останнім видом цивільно-правової відповідальності в сфері архітектури та інжинірингу є відповідальність за здійснення самочинного будівництва, яке суперечить суспільним інтересам або порушує права інших осіб. Відповідно до положень ч. 7 ст. 376 Цивільного кодексу України передбачено, що: «У разі істотного відхилення від проекту, що суперечить суспільним інтересам або порушує права інших осіб, істотного порушення будівельних норм і правил суд за позовом відповідного органу державної влади або органу місцевого самоврядування може постановити рішення, яким зобов'язати особу, яка здійснила (здійснює) будівництво, провести відповідну перебудову» [178]. А наступний абзац цієї частини статті передбачає, що у разі неможливості провести таку перебудову об'єкту самочинного будівництва або відмови особи, яка його здійснила, від такої перебудови відповідний об'єкт за рішення суду підлягає знесенню за кошти останньої, а також ця особа повинна відшкодувати витрати на приведення земельної ділянки до попереднього стану. Серед усіх згаданих діянь, за які передбачено настання цивільно-правової відповідальності, це діяння є єдиним, яке передбачає реалізацію механізму публічного адміністрування за допомогою цивільно-правових норм. Відповідна особливість пов'язана з тим, що цей механізм реалізується за поданням суб'єкта публічної адміністрації на підставі матеріальних норм цивільного та містобудівного законодавства. Суб'єктом подання відповідного позову є орган ДАБК, який реалізує відповідне право в порядку визначеному ст. 38 ЗУ «Про регулювання містобудівної діяльності» [143]. Основним видом стягнення за таке порушення, як зазначалось вище, є компенсація особою порушником за власний рахунок витрат на перебудову або знесення відповідного самочинно збудованого об'єкта.

Наразі нами було надано детальну характеристику трьом загальним (традиційним) видам юридичної відповідальності, і тому надалі ми перейдемо до аналізу спеціальних видів юридичної відповідальності характерних лише для досліджуваної нами сфери. Першим видом спеціальної юридичної відповідальності є дисциплінарна (професійна) відповідальність, основним

суб'єктом якої виступають сертифіковані виконавці. Цей вид юридичної відповідальності справляє безпосередній вплив на професійний статус атестованих осіб, що у свою чергу позначається на можливості таких осіб виконувати відповідні види робіт (послуг), які вимагають професійної атестації. Тобто, особливість дисциплінарної відповідальності полягає саме у виді стягнення, яке не пов'язане з витратою коштів або певними каральними обмеженнями, а одразу позбавляє порушника права продовжувати таку професійну діяльність. Положеннями ч. 18 ст. 17 ЗУ «Про архітектурну діяльність» визначено, що особи, які отримали кваліфікаційний сертифікат несуть відповідальність за належне виконання робіт (послуг) визначених сертифікатом та за порушення вимог законодавства, будівельних норм, стандартів і правил. При цьому ч. 23 цієї ж статті визначено, що порядок позбавлення особи кваліфікаційного сертифіката визначається КМУ в Порядку професійної атестації [111]. У п. 17 згаданого Порядку проведення професійної атестації виконавців окремих видів робіт (послуг), пов'язаних із створенням об'єктів архітектури визначено, що рішення щодо позбавлення кваліфікаційного сертифіката уповноважені приймати Мінрозвитку або саморегулювні організації, яким було делеговано такі повноваження, за умови наявності не менше як однієї з підстав визначених цим пунктом [48]. На підставі аналізу відповідних нормативно-правових актів, можемо зробити висновок, що єдиний суб'єкт на якого розповсюджується така дисциплінарна відповідальність - це атестований виконавець окремих видів робіт (послуг), пов'язаних із створенням об'єктів архітектури. До того ж за такі порушення передбачено лише одне дисциплінарне стягнення у вигляді позбавлення таких осіб кваліфікаційного сертифіката. Перелік підстав, на основі яких може бути прийнято рішення щодо позбавлення атестованої особи кваліфікаційного сертифіката визначено вже згаданим п. 17 порядку. Серед таких підстав можна виділити наступні: 1) особиста заява виконавця про позбавлення його кваліфікаційного сертифікату; 2) рішення суду про визнання виконавця обмежено дієздатним, недієздатним або безвісно відсутнім; 3) рішення суду щодо притягнення виконавця до відповідальності за неналежне виконання робіт (послуг), визначених кваліфікаційним сертифікатом

та/або позбавлення його права обіймати певні посади чи займатись певною діяльністю; 4) встановлення органами ДАБК фактів порушення виконавцем два і більше разів вимог законодавства, будівельних норм тощо; 5) встановлення факту подання виконавцем для проведення атестації недостовірних документів або інформації. Відповідно до положень вказаних у порядку у разі наявності вищезазначених підстав вказані вище органи зобов'язані прийняти рішення про позбавлення кваліфікаційного сертифіката виконавця протягом 15 робочих днів з моменту отримання такої інформації [48].

Важливою новацією в цьому процесі на сьогодні стало запровадження внесення відомостей про позбавлення кваліфікаційного сертифіката виконавця до ЄДЕССБ. Завдяки цим нововведенням система за допомогою власного функціоналу в автоматичному режимі змінює статус відповідної атестованої особи, що в свою чергу призводить до неможливості цієї особи здійснювати свою професійну діяльність із використанням ЄДЕССБ. Нemoжливість використовувати функціонал ЄДЕССБ наразі по суті позбавляє особу права виконувати в повному обсязі будь-які роботи (послуги), які потребують проходження атестації.

Другим видом спеціальної юридичної відповідальності, який ми розглянемо останнім, буде спеціальна майнова відповідальність за правопорушення в сфері містобудівної діяльності, яка передбачена нормами ЗУ «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності». Особливість даного виду юридичної відповідальності полягає у тому, що вона застосовується лише у сфері містобудування, носить суто майновий характер та поширюється лише на спеціальних суб'єктів. До таких спеціальних суб'єктів належать юридичні особи та фізичні особи-підприємці, які провадять свою господарську діяльність у сфері містобудування.

Відповідно до ч. 1 ст. 1 вказаного закону передбачено, що під правопорушенням у сфері містобудівної діяльності законодавцем розуміється протиправне діяння (дії чи бездіяльність) суб'єктів містобудування - юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців, що призвело до невиконання або неналежного виконання вимог, установлених законодавством, будівельними нормами,

державними стандартами і правилами [114]. Склади ж правопорушень, за які передбачене настання цього виду юридичної відповідальності, зафіксовані на рівні ст. 2 вказаного нормативно-правового акту. До таких правопорушень законом віднесено наступні: передачу замовнику проектної документації, розробленої з порушенням вимог законодавства; заниження класу наслідків (відповідальності) об'єкта будівництва; виконання підготовчих та будівельних робіт без отримання відповідних документів, що дають право на їх виконання; незабезпечення замовником здійснення технічного та авторського нагляду; невиконання приписів органів ДАБК тощо [114].

Можемо підсумувати, що відповідні правопорушення у значній мірі містять у своєму складі діяння подібні до тих, які були досліджені нами під час аналізу адміністративних правопорушень, передбачених нормами Кодексу України про адміністративні правопорушення. У той же час, як нами вже було згадано раніше, суб'єкт такого виду відповідальності зовсім інший. Відповідний суб'єкт лише один і представлений суб'єктами містобудування, до яких законом серед інших віднесено проектні та експертні організації, замовників будівництва об'єктів, суб'єктів, які виконують будівельні роботи та виготовляють будівельні матеріали та вироби тощо [21, с. 55-56].

Розгляд таких категорій справ відповідно до закону уповноважені здійснювати ДІАМ та органи ДАБК, які здійснюють відповідну діяльність на місцевому рівні. При цьому право накладати стягнення від імені органів ДАБК делеговано їх керівникам, а від імені ДІАМ – головним інспекторам будівельного нагляду. Порядок накладення стягнень за такі правопорушення визначається Порядком накладення штрафів за правопорушення у сфері містобудівної діяльності затвердженим постановою КМУ від 6 квітня 1995 р. № 244 [126]. За такі правопорушення передбачається накладення єдиного виду стягнення у вигляді штрафу, розмір якого обчислюється на підставі прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Такий підхід до визначення розміру санкцій статей, запропонований авторами цього закону, видається нам вдалим рішенням, яке забезпечує постійну актуальність розміру санкції внаслідок щорічної зміни розміру

прожиткового мінімуму. До того ж прожитковий мінімум для працездатних осіб на сьогодні є значно більшим за н.м.д.г., який використано для розрахунку штрафів визначених Кодексом України про адміністративні правопорушення. Це в свою чергу стало причиною того, що розмір штрафів передбачених цим видом відповідальності в рази перевищує розмір штрафів визначених Кодексом України про адміністративні правопорушення. Вважаємо, що такий значний розмір стягнень набагато краще корелює із вартістю будівництва об'єктів та розміром ймовірної шкоди, яка може бути завдана внаслідок таких порушень.

Отже, у результаті нашого дослідження такого інструменту публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу як юридична відповідальність, можемо дійти наступних висновків:

1) Юридична відповідальність забезпечує належне функціонування усього механізму публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу шляхом застосування публічного примусу та приведення до відповідальності осіб, винних у порушеннях законодавства та правил у сфері архітектури та інжинірингу, а також повернути суспільні відносини до первинного стану завдяки компенсації шкоди, завданої такими порушеннями.

2) Юридична відповідальність у сфері архітектури та інжинірингу представлена трьома традиційними видами відповідальності такими як: адміністративна, кримінальна та цивільно-правова, а також двома спеціальними видами відповідальності, до яких належить майнова відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності та дисциплінарна (професійна) відповідальність сертифікованих осіб. Такий широкий перелік видів відповідальності спрямований на комплексне забезпечення усієї галузі з метою приведення до відповідальності максимальної кількості суб'єктів – правопорушників.

3) Перша особливість юридичної відповідальності у сфері архітектури та інжинірингу полягає в одночасному тісному поєднанні як каральної, так і відновлювальної функцій в межах одного інституту. Друга ж особливість полягає у впливі дисциплінарних санкцій на можливість доступу до професії та галузі, а

також застосування відповідного виду публічного примусу приватними суб'єктами на підставі делегованих повноважень.

Висновки до розділу 2

На підставі проведеного аналізу механізму публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні ми дійшли до наступних висновків:

Доведено, що механізм публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні пропонується розуміти як нормативно впорядковану систему публічно-адміністративного впливу, у межах якої уповноважені суб'єкти публічної адміністрації на підставі норм права застосовують передбачені законом засоби, тобто інструменти публічного адміністрування, для організації, регулювання, забезпечення, контролю та охорони суспільних відносин у сфері архітектурної та інжинірингової діяльності з метою реалізації публічного інтересу, безпеки забудови, сталого розвитку територій і захисту прав учасників відповідних відносин.

Аргументовано, що методи і форми публічного адміністрування не заперечують категорію засобів, а конкретизують її зміст. Форма відповідає на питання, у якому зовнішньому вигляді реалізується діяльність публічної адміністрації, метод, в свою чергу, у який спосіб здійснюється вплив на об'єкт, а засіб або інструмент поєднує ці характеристики і показує, за допомогою чого норма права та компетенція суб'єкта перетворюються на практичний адміністративний результат. Узагальнено, що по-перше, механізм публічного адміністрування не має зводитися лише до процедур або управлінських дій, оскільки його функціонування неможливе без нормативної основи; по-друге, функції, форми й методи є важливими для розкриття змісту публічного адміністрування, однак вони не повинні механічно включатися до базових елементів механізму; по-третє, сучасна адміністративно-правова доктрина поступово переходить від громіздкого переліку форм і методів до категорії інструментів, тобто засобів практичної реалізації компетенції публічної адміністрації.

Запропоновано трьохелементну модель структури механізму публічного

адміністрування сферою архітектури та інжинірингу, структурними елементами якої є норми права, суб'єкти публічної адміністрації та засоби публічного адміністрування. Її перевага полягає у тому, що вона не заперечує значення функцій, принципів, об'єкта, форм, методів чи процедур, але розміщує їх у правильній логічній площині. Функції та принципи пояснюють зміст і спрямованість механізму; об'єкт визначає сферу його дії; форми, методи, адміністративні акти, договори, плани, процедури, цифрові сервіси, контрольні та примусові заходи входять до засобів, тобто інструментів публічного адміністрування.

Доведено, що засоби публічного адміністрування не є додатковим або другорядним елементом механізму. Вони становлять його динамічну частину. Якщо норми права створюють юридичну основу, а суб'єкти забезпечують організаційне втілення, то засоби забезпечують рух механізму. Саме через них публічна адміністрація переходить від загальних нормативних приписів до конкретних управлінських, сервісних, контрольних, цифрових або примусових дій. Без засобів механізм залишився б лише сукупністю правових норм і суб'єктів, не здатних до практичного результату.

Запропоновано поняття нормативно-правове регулювання публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу тлумачити як діяльність із упорядкування публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу за допомогою взаємопов'язаної системи нормативно-правових актів. Встановлено, що систему нормативно-правового регулювання публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу утворюють: Конституція України, чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, закони України (кодифіковані, загальні та спеціальні тощо), підзаконні нормативно-правові акти (постанови КМУ, накази міністерств, рішення та розпорядження місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування тощо). Окремим елементом відповідної системи, що не є нормативно-правовими актами, виступають нормативні акти технічного характеру (державні будівельні норми, державні й національні стандарти та правила).

Аргументовано необхідність удосконалення наявного законодавства, що регулює публічне адміністрування сферою архітектури та інжинірингу, через завершення кодифікації містобудівного законодавства шляхом ухвалення єдиного Містобудівного кодексу України, що призведе до об'єднання розпорошених нормативних актів, усунення правових колізій, систематизації наявної термінології та формування єдиного уніфікованого законодавства у сфері архітектури та інжинірингу. З метою досягнення відповідного результату запропоновано наступні першочергові кроки: 1) аналіз проблемних питань судової практики у вказаній сфері, висвітлених у рішеннях Верховного Суду та Європейського суду з прав людини, для усунення прогалин та колізій нормативно-правового регулювання; 2) аналіз відповідності норм національного законодавства нормам європейського права для визначення положень, які потребують гармонізації; 3) напрацювання правових механізмів, що сприятимуть посиленню децентралізації та цифровізації публічного адміністрування у вказаній сфері; 4) завершення підготовки першої редакції законопроекту та його публічне представлення для отримання пропозицій і зауважень від професійної спільноти.

Визначено, що суб'єкт публічної адміністрації у сфері архітектури та інжинірингу - це конкретний відокремлений орган чи особа, який є структурним елементом системи публічної адміністрації та здійснює публічне адміністрування сферою архітектури та інжинірингу. Встановлено, що до основних суб'єктів публічної адміністрації у сфері архітектури та інжинірингу відносяться органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та інші суб'єкти, яким повноваження публічної адміністрації делеговані законодавством України.

Доведено, що на сьогодні суб'єкти публічної адміністрації у сфері архітектури та інжинірингу складають систему, яка здійснює публічне адміністрування на чотирьох основних рівнях: перший рівень – вищий представлений КМУ; другий рівень – центральний представлений основними органами виконавчої влади відповідальними за цю сферу у вигляді Мінрозвитку та ДІАМ, а також органами виконавчої влади, які виконують дотичну або спеціалізовану діяльність, яка впливає на відповідну сферу, зокрема, Міністерство культури України,

Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України та Державна служба України з надзвичайних ситуацій тощо; третій рівень – місцевий представлений місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування і до четвертого рівня – локального належать саморегулівні організації.

З метою усунення прогалин у реалізації КМУ своїх повноважень щодо ліцензування будівельної діяльності запропоновано вирішити відповідну проблему шляхом розробки та ухвалення профільної постанови, яка має продовжити застосування декларативного принципу ліцензування будівельної діяльності, який діє на період воєнного стану, у мирний час з удосконаленням механізму та умов його застосування, детальнішим опрацюванням критеріїв доступу до нього, внесення відповідних змін у законодавство, а також посиленням контролю з метою недопущення ризикованих суб'єктів до такого важливого виду діяльності. Запропоноване рішення є більш сучасним за класичне та лібералізує порядок доступу до цього виду діяльності широкого кола учасників на будівельному ринку, що буде вкрай необхідним під час здійснення відбудови нашої держави та сприятиме утвердженню здорової конкуренції.

З метою усунення прогалин у реалізації КМУ своїх повноважень щодо порядку надання вихідних даних запропоновано вирішити відповідну проблему шляхом розробки та ухвалення профільної постанови, яка має урегулювати порядок надання вихідних даних для проектування об'єктів містобудування, уніфікувати процеси щодо їх отримання та визначити їх повний перелік, а також враховувати прогресивні положення запроваджені Постановою КМУ від 24.06.2022 № 722. Це рішення в свою чергу суттєво зменшить зайву дискрецію у прийнятті рішень органами та установами відповідальними за надання таких документів та знизить ризик можливих зловживань у відповідній сфері, які виникають у зв'язку з наявністю розрізнених локальних нормативно-правових актів, що регулюють відповідне питання.

З метою вирішення проблеми дотриманням містобудівних вимог окремих суб'єктів публічної адміністрації, таких як: Міністерство культури України,

Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України та Державна служба України з надзвичайних ситуацій тощо, на всіх етапах реалізації архітектурних проектів запропоновано: 1) визначити чіткі послідовні процедури та розподіл повноважень між відповідними органами з метою реалізації цих процесів в уніфікованому порядку за принципом «єдиного вікна», коли отримання усіх необхідних погоджень та дозволів відбувається в рамках єдиного процесу, до якого одночасно залучені усі перелічені органи. 2) провести максимальну цифровізацію відповідних процесів за допомогою ширшого впровадження ЄДЕССБ. 3) нормативне закріплення за ДІАМ функції координатора між відповідними суб'єктами публічної адміністрації, який зобов'язаний забезпечити контроль за врахуванням містобудівних вимог від усіх зацікавлених сторін.

Встановлено, що здійснення авторського та технічного нагляду під час будівництва об'єкта архітектури має подвійну правову природу, коли частина публічних функцій держави реалізується в межах договірних приватно-правових відносин.

Визначено, що автором (співавтором) проекту у сфері архітектури та містобудування є розробник затвердженого проекту (статус якого можуть набувати головний архітектор проекту та/або головний інженер проекту, відповідальні виконавці окремих видів робіт (послуг), пов'язаних зі створенням об'єктів архітектури, які мають кваліфікаційний сертифікат на виконання робіт відповідного профілю, та інші фахівці, зокрема, архітектори та інженери, які здійснюють виконання проектних робіт під їх керівництвом) та за наявності фізична особа – автор твору архітектури, яка не є розробником проекту, творчою діяльністю яких створено авторський задум відповідного проекту, що охороняється авторським правом. У зв'язку з чим запропоновано абз. 2 п. 1 Порядку розроблення проектної документації на будівництво об'єктів викласти в новій редакції замінивши наявне визначення «автора проекту» відповідним визначенням автора.

Аргументовано, що поняття «архітектор – автор проекту» використане у положеннях ч. 3 ст. 11 ЗУ «Про архітектурну діяльність» та п. 2 Порядку здійснення авторського нагляду під час будівництва об'єкта архітектури є суперечливим та має

бути замінене на запропоноване автором поняття «автор проекту», оскільки авторами проекту може ставати широке коло названих осіб, не всі з яких є саме архітекторами за професією. Разом з тим запропоновано викласти положення ч. 3 ст. 11 ЗУ «Про архітектурну діяльність» та п. 2 Порядку здійснення авторського нагляду під час будівництва об'єкта архітектури у наступному вигляді: «Авторський нагляд здійснюється групою авторського нагляду відповідно до законодавства та договору із замовником або уповноваженою ним особою протягом усього періоду будівництва об'єкта і передбачає контроль за відповідністю будівельно-монтажних робіт на об'єкті затвердженій проектній документації. Склад групи авторського нагляду визначається проектувальником (генпроектувальником), який розробив проект, або іншим проектувальником (генпроектувальником), якому право здійснювати авторський нагляд перейшло за договором, дорученням або в інший законний спосіб, з обов'язковим дотриманням авторських прав авторів проекту. До складу групи авторського нагляду обов'язково залучаються відповідальний за авторський нагляд головний архітектор проекту або головний інженер проекту, який керує роботою групи та несе відповідальність за результати здійснення авторського нагляду, усі автори проекту об'єкта архітектури або уповноважені ними особи, а також за потреби інші розробники затвердженого проекту або інші фахівці, визначені проектувальником (генпроектувальником), якому право здійснювати авторський нагляд перейшло за договором, дорученням або в інший законний спосіб, з обов'язковим дотриманням авторських прав авторів проекту».

Встановлено, що юридична відповідальність у сфері архітектури та інжинірингу представлена трьома традиційними видами відповідальності такими як: адміністративна, кримінальна та цивільно-правова, а також двома спеціальними видами відповідальності, до яких належить майнова відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності та дисциплінарна (професійна) відповідальність сертифікованих осіб.

Визначено, що діяння, за які передбачене настання цивільно-правової відповідальності у сфері архітектури та інжинірингу, поділяються на чотири основних види, а саме: порушення договірних зобов'язань, порушення авторських

прав, нанесення шкоди правам третіх осіб (делікти), та здійснення самочинного будівництва об'єкта, яке суперечить суспільним інтересам або порушує права інших осіб.

З'ясовано, що юридична відповідальність у сфері архітектури та інжинірингу має дві особливості: перша особливість полягає в одночасному тісному поєднанні як каральної, так і відновлювальної функцій в межах одного явища; а друга особливість полягає у впливі дисциплінарних санкцій на можливість доступу до професії та галузі, а також застосування відповідного виду публічного примусу приватними суб'єктами на підставі делегованих повноважень.

Запропоновано внести зміни до статей 96 та 188⁴² Кодексу України про адміністративні правопорушення шляхом збільшення встановлених ними розмірів штрафів у десять разів, що сприятиме кращому забезпеченню співмірності покарання розміру завданої шкоди та виконанню функції загальної превенції.

Запропоновано викласти ч. 6 та 8 ст. 96¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення за прикладом ч. 7 відповідної статті, яка регулює подібне за змістом здійснення технічного нагляду, в наступному вигляді:

«Здійснення авторського нагляду з порушенням вимог законодавства –

тягне за собою накладення штрафу на особу, відповідальну за здійснення авторського нагляду, від чотирьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян...

Дії, передбачені частинами шостою або сьомою цієї статті, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі ж порушення, -

тягнуть за собою накладення штрафу на особу, відповідальну за здійснення авторського нагляду або технічного нагляду відповідно, від п'ятисот до шестисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.».

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ СФЕРОЮ АРХІТЕКТУРИ ТА ІНЖИНІРИНГУ В УКРАЇНІ

3.1. Міжнародний досвід публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу

У преамбулі до Основного Закону наша держава проголосила європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського курсу України [80]. На цьому етапі розвитку нашої країни євроінтеграція з однієї сторони може стати одним із найважливіших здобутків українського державотворення, а з другої сторони є одним із найскладніших національних викликів, унаслідок складності та тривалості відповідного процесу. На цьому шляху Україною наразі вже було досягнуто суттєвих результатів, до яких належить укладення Угоди про асоціацію та подання заявки на членство. Проте, як ми вже зазначали вище, залишається найскладніший етап, який передбачає гармонізацію національного законодавства із законодавством ЄС (*acquis* ЄС). У зв'язку з відповідними обставинами наразі для національної правової науки дуже важливо досліджувати передові практики європейського законодавчого регулювання різних сфер суспільної діяльності та запозичувати найкращі з них до нашої правової системи. Сфера архітектури та інжинірингу не є в цьому питанні особливою і відповідно також потребує проведення суттєвої гармонізації законодавчих підходів. Завдяки тому, що ЄС на сьогодні виступає основним фінансовим донором України відповідна діяльність має здійснюватися у найкоротші терміни з метою забезпечення швидкої і якісної відбудови інфраструктури, постраждалої внаслідок війни.

Аналізуючи публічне адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в ЄС варто зазначити, що на рівні ЄС на сьогодні не існує якогось єдиного законодавчого акту у вигляді Містобудівного кодексу або групи нормативно-правових актів, які б встановлювали загальнообов'язкове правове регулювання відповідних відносин в усіх країнах-учасниках. Загалом наявне наразі

наднаціональне законодавство є вкрай розпорошеним, регулює суто точкові питання та виступає у ролі субсидіарного механізму, покликаного закласти лише загальноєвропейську візую подальшого розвитку таких відносин. Хорватські ж правознавці у своїй роботі зауважують, що ЄС створив складну законодавчу та нормативну базу для будівельного сектору. До того ж вони наголошують, що в рамках регуляторної діяльності у сфері будівництва на рівні ЄС акцент робиться суто на технічних регламентах та виконанні робіт, а також на будівельних матеріалах та будівельній продукції [201, с. 235].

Досліджуючи загальну характеристику законодавчого інструментарію ЄС дослідниця О. В. Стукаленко зазначає, що законодавчі акти, які приймають інституції ЄС на здійснення своїх повноважень, іменуються вторинним законодавством. Разом з тим вона зауважує, що згідно з Договором про функціонування Європейського Союзу 2007 р. до таких нормативно-правових актів віднесено постанови, директиви, рішення, рекомендації та висновки. За результатами проведеного аналізу вона робить висновок, що серед вторинного законодавства ЄС у галузі будівництва визначальними є директиви як загальнообов'язкові нормативно-правові акти, основне призначення яких — уніфікувати правові системи європейських країн, а також гармонізувати підходи з національними технологічними традиціями та будівельними нормами на міжнародному регіональному рівні [156, с. 312-314].

За твердженнями науковця Ж. Бенту існує три основні причини, які перешкоджають ЄС визначити Європейську будівельну директиву. По-перше, принцип субсидіарності забороняє ЄС втручатися у питання національної компетенції. По-друге, різні системи регулювання будівництва є дуже різноманітними, і було б дуже важко гармонізувати їх у спільній будівельній директиві ЄС. По-третє, сильні традиції будівництва та проектування чинитимуть опір впровадженню як спільної будівельної директиви так і спільних процедур експлуатації будівель, хоч деякі країни і є більш гнучкими, проте інші — більш жорсткі та мають дуже деталізовані стандарти. У зв'язку з цим він робить висновок, що з огляду на принцип субсидіарності ЄС, політика просторового планування була

і залишається саме прерогативою держав-членів [192, с. 111].

У дослідженні присвяченому архітектурним політикам в Європі вказується, що історично першою політикою ЄС щодо архітектури була Директива Ради архітекторів (85/384/ЄЕС) від 1985 року. Однак, її сфера застосування обмежувалася взаємним визнанням дипломів та інших формальних кваліфікацій в галузі архітектури, щоб гарантувати свободу пересування архітекторів у межах ЄС, а також щоб архітектори з різних держав-членів мали однаковий рівень навичок та компетенцій. Подальший розвиток цього процесу призвів до появи у 2008 році другої архітектурної політики - Висновки щодо архітектури: внесок культури у сталий розвиток (2008/С 319/05), яка закликає держави-члени враховувати архітектуру в усіх політиках та підвищувати обізнаність про «роль» архітектури у створенні високоякісного життєвого середовища. Водночас в 2021 році Рада ЄС ухвалила третю архітектурну політику – «Висновки Ради щодо культури, високоякісної архітектури та забудованого середовища як ключових елементів ініціативи «Новий європейський Баухаус», що посилило імпульс та європейське зобов'язання щодо сприяння створенню високоякісного середовища проживання. Відповідно до цієї оновленої політики державам-членам рекомендовано: дотримуватися передового досвіду проведення конкурсів з архітектури, ландшафтного дизайну та просторового планування; використовувати доступні інструменти фінансування для сприяння досягненню високоякісних стандартів; сприяти створенню цілісного розуміння та спільної культури високоякісної архітектури шляхом підвищення обізнаності, наприклад, через формальну та неформальну освіту з раннього віку; посилювати узгодженість та координацію політики щодо високоякісної архітектури та забудованого середовища; створювати консультативні експертні групи, такі як «Команди державних та міських архітекторів». Разом з тим варто зауважити, що хоча вищезгадані політичні документи були прийняті Радою ЄС, вони вважаються м'якою політикою, оскільки не є обов'язковими для держав-членів [183, с. 26-27].

Окрім нормативно-правових актів також варто приділити увагу органам ЄС, які формують відповідні правила та політики в досліджуваній сфері. Як зазначають

раніше згадані хорватські дослідники ініціативи та проекти вторинних джерел права, що стосуються будівництва, виходять від Європейської комісії та/або її департаментів і служб, а також департаментів, відомих як генеральні дирекції. До найважливіших генеральних дирекцій, діяльність яких пов'язана з будівництвом, належать такі: Енергетики (ENER), яка вирішує питання, пов'язані з енергетичною політикою, енергоефективністю, імплементацією Директиви про енергетичну ефективність будівель тощо; Внутрішнього ринку, промисловості, підприємництва та малих і середніх підприємств (GROW), яка вирішує питання, пов'язані з загальними діловими відносинами; Навколишнього середовища (ENV), яка вирішує питання, пов'язані з навколишнім середовищем та маркуванням будівель; Досліджень та інновацій (RTD) тощо. Водночас вони доходять висновку, що системи регулювання будівництва є продуктом спільної діяльності різних інституцій ЄС у рамках створення вторинного права та європейських організацій зі стандартизації, переважно Європейського комітету зі стандартизації (CEN) та частково Європейського комітету з електротехнічної стандартизації (CENELEC) [201, с. 237-238]. Отже, після того як нами було проаналізовано суб'єктів публічної адміністрації, які провадять свою діяльність на рівні ЄС, варто також приділити увагу об'єкту публічного адміністрування.

На підставі дослідженої інформації можна зробити висновок, що одним із найважливіших об'єктів публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу для Європейського співтовариства виступає архітектурна політика. Водночас під архітектурною політикою в європейському дослідженні присвяченому цьому питанню пропонують розуміти державну політику, що сприяє підвищенню якості архітектури та забудованого середовища, що включає проектування будівель, громадських просторів, інфраструктури та всіх елементів, що складають життєве середовище. До того ж визначено, що з огляду на її широкий обсяг, вона охоплює різні сфери політики, що впливають на якість проектування забудованого середовища, такі як будівництво, містобудування, навколишнє середовище, культурна спадщина, громадські роботи тощо. Внаслідок цього вона охоплює різні рівні та сектори держави, а також інші зацікавлені сторони, які беруть

участь у процесах проектування та управління забудованим середовищем [183, с. 21].

Надалі в межах нашого дослідження вважаємо за доцільне детальніше зосередитись на аналізі особливостей публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в окремих країнах-учасниках ЄС. Водночас, вивчаючи питання поширення та впровадження архітектурних політик серед країн-членів ЄС, нам видається слушною класифікація відповідних політик запропонована Ж. Бенту у тексті ще одного дослідження. Відповідно до неї національні та регіональні документи з архітектурної політики можна розподілити за чотирма основними типами: 1) законодавство (Франція, Литва, Каталонія, Швеція), цей тип передбачає фіксацію архітектурної політики на рівні законодавчих актів та може включати норми, які регулюють професію архітектора; зобов'язання архітекторів щодо підтримки будівельних проєктів; принципи якості проектування тощо; 2) стратегічні комплексні політики (Австрія; Хорватія; Чеська Республіка; Данія; Естонія; Фінляндія; Норвегія тощо), хоча цей тип архітектурних політик не має обов'язкової сили, однак він охоплює широкий спектр відомств та залучає велике коло державних і приватних суб'єктів до їх реалізації; 3) галузеві політики (Кіпр; Мальта; Англія / Велика Британія; Уельс / Велика Британія тощо), цей тип політик складається з набору офіційних документів, що викладають урядову політику щодо архітектури та міського дизайну з галузевим виміром (наприклад, культурне або міське планування); 4) специфічні документи для певної установи (Брюссель-Капітал/Бельгія, Фландрія/Бельгія, Валлонія/Бельгія, Польща), цей тип політик складається з документів, які розповсюджуються лише на установу, яка їх розробила (наприклад, головний урядовий архітектор, незалежна організація або архітектурний музей) [182, с. 30].

Разом з тим автори наукового дослідження, яке вивчає правовий статус архітекторів у ЄС, стверджують, що держави-члени ЄС можна розділити на п'ять основних груп відносно правового статусу архітекторів, а саме: 1) широкомасштабна система регулювання, яка поширена в таких країнах як Бельгія, Німеччина, Люксембург та Португалія; 2) звання та професія захищені, а

також існує правова система дисциплінарних кодексів/практичного страхування, притаманна таким країнам як Іспанія, Франція та Італія; 3) звання захищене, а практичний досвід і дисциплінарні кодекси є обов'язковими, але немає (формального) захисту професії, поширена серед таких країн як Австрія та Велика Британія; 4) звання захищене (можливо), але інші правила залишаються на розсуд професійних організацій, притаманна таким країнам як Греція та Нідерланди; 5) немає правових норм щодо архітекторів у таких країнах як Данія, Ірландія, Швеція та Фінляндія [193, с. 5].

На нашу думку, дослідження особливостей публічного адміністрування країн-членів ЄС варто розпочати з такої держави як Франція, оскільки вона була першою країною, яка ухвалила окремий національний Закон про архітектуру в 1977 році, внаслідок чого поставила просування архітектури на чолі своєї культурної політики [192, с. 112]. Водночас як зазначає В. В. Буга базовим нормативно-правовим актом, спрямованим на регулювання містобудівної діяльності у цій країні, є Містобудівний кодекс Франції (Code de l'urbanisme). Окрім нього до французького будівельного законодавства автор також відносить Закон «Про містобудівну солідарність і відбудову», метою якого є забезпечення більш послідовного, єдиного і стабільного благоустрою території. За твердженням згаданого науковця цей закон визначає основні параметри і динаміку розвитку метрополій Франції, перелік необхідної містобудівної документації та основні тенденції у сфері містобудування тощо [30, с. 337-338]. Іноземні ж джерела зауважують, що ще одним важливим законодавчим актом, який мав сильний вплив на якість проектування громадських будівель у Франції, був Закон MOR, опублікований у 1985 році. Згаданий закон про публічні закупівлі врегулював відносини між державними клієнтами та приватними консультантами проектів. До того ж окрім визначення відповідальності державних клієнтів, цим актом також було встановлено обсяг місії консультантів проектів, до якої віднесено всі попередні дослідження та різні фази проектування під час будівельних робіт [183, с. 71]. Ще один із законів Франції, на який потрібно звернути увагу, це Закон про клімат і стійкість від 22 серпня 2021 року. Як вказують у вищезазначеному дослідженні головна мета цього закону полягає у прискоренні

екологічного переходу французького суспільства. Внаслідок цього він містить численні заходи, що стосуються середовища проживання, зокрема, вони пов'язані із житлом та боротьбою зі штучним покриттям ґрунтів шляхом поступової ліквідації будівель з найгіршими показниками, а також передбачає запровадження фінансової допомоги для ремонтних робіт та скорочення вдвічі темпів бетонування до 2030 року [183, с. 153].

Вивчаючи суб'єктів публічної адміністрації у Франції варто зазначити, що за твердженнями В. В. Буги основним урядовим органом, що керує розвитком будівельної галузі в цій країні є Міністерство територіального розвитку. Його повноваження включають вивчення кон'юнктури, розроблення прогнозів, консультації місцевих органів, субсидіювання і кредитування фірм з метою реалізації будівельних програм, реалізацію державної політики щодо міського планування та житла, забезпечення підтримки територій у їх розвитку та зменшення територіального дисбалансу тощо [30, с. 337]. Ще одним важливим органом в системі публічного адміністрування відповідної країни є Генеральний директорат спадщини та архітектури (DGHA), що працює під егідою Міністерства культури та відповідає за політику у сфері архітектури, спадщини та музеїв у Франції. Із цією метою всередині цього органу створено спеціальний відділ, який відповідає за просування якості архітектури та ландшафту. До повноважень цього директорату можна віднести: моніторинг правових текстів, що стосуються державних контрактів і професії архітектора; поширення та просування архітектурної культури; контроль роботи національного центру архітектури (Cité de l'Architecture et du Patrimoine) та двадцяти національних шкіл архітектури по всій країні; опіка над Орденем архітекторів тощо [183, с. 47].

Серед особливостей публічного адміністрування відповідної країни в досліджуваній сфері за твердженнями О. С. Лавренікової можна виділити наступні: дозвіл на будівництво в основному стосується питань планування, а не технічного забезпечення, до того ж заявка на його отримання має бути відправлена або здана на зберігання в мерію; у країні існує законодавча база страхування щодо відповідальності, установлена Цивільним Кодексом, яка передбачає обов'язкову 10-

річну відповідальність архітектора та підрядника за дефекти будівлі; дозвільна система загалом подібна до української [84, с. 141-142].

Аналізуючи досвід Німеччини та Австрії варто зазначити, що відповідні країни не мають конкретної політики щодо архітектури, хоча вони розробили національну програму, засновану на концепції *Baukultur* (будівельної культури), що охоплює широкий спектр учасників та фахівців будівельного сектору, включаючи архітекторів [192, с. 101]. Дослідник Ю. В. Тарасюк вказує у своїй роботі, що будівельне законодавство Німеччини відрізняється високим ступенем деталізації, зокрема, на федеральному рівні застосовується єдиний для всієї країни Федеральний будівельний кодекс, що охоплює такі аспекти будівельної діяльності, як землекористування та право власності, а на регіональному рівні водночас застосовуються будівельні норми суб'єктів федерації, що базуються на модельних нормах. Окрім цього він зауважує, що Федеральний закон про містобудування супроводжується і доповнюється безліччю інших областей права, які містять спеціальні правові норми для будівництва, деякі з яких застосовуються до всіх будівельних проєктів, деякі – до будівельних проєктів в певних місцях, а деякі – тільки до спеціальних будинків [162, с. 166-167]. Водночас О. С. Лавренікова зазначає, що законодавчою основою системи планування будівництва у Німеччині визначаються директиви, постанови, програмне сприяння ЄС, на федеральному рівні – Закон про розвиток регіональної інфраструктури, Будівельний кодекс, Постанова про задоволення будівельних потреб тощо; на рівні федеральних земель – Земельний закон про планування, земельні постанови про будівництво тощо; на рівні громад – постанови органу самоврядування: план забудови, постанови про охорону дерев, тощо [84, с. 143-144]. Також варто додати, що як і всі процеси в органах державної адміністрації Німеччини, процес видачі дозволів на будівництво орієнтований на Закон (*Verwaltungsverfahrensgesetz*) про адміністративну процедуру, який діє на національному та земельному рівнях. Цей закон регулює, наприклад, використання дискреційних повноважень у процесі публічного адміністрування [188, с. 33].

На відміну від багатьох інших європейських країн, федеральний уряд

Німеччини має власний місцевий адміністративний апарат у дуже небагатьох сферах. Як правило, за управління відповідають федеральні землі та місцеві органи влади. Основний закон встановлює, що здійснення урядових повноважень та виконання урядових функцій належить до компетенції федеральних земель, за винятком випадків, передбачених або дозволених основним законом. Разом з тим адміністративні структури земель характеризуються співпрацею між державними органами (пряме державне управління) та місцевими автономними органами (непряме державне управління). [198, с. 26]. За твердженнями дослідника В. В. Буги система державного управління будівництвом у Німеччині має централізовану структуру, що включає крім федеральних органів також і органи місцевого самоврядування, що поряд з іншими проблемами займаються і питаннями будівництва. До федеральних органів, які займаються регулюванням у будівництві, входять Міжвідомчий комітет з будівництва в районах, Міністерство будівництва, планування, житлового і міського господарства та інші [30, с. 335].

Варто відмітити, що у Німеччині місцеві органи влади, яким надані повноваження з місцевого планування, мають у своєму розпорядженні цілий ряд інструментів для підготовки та управління використанням земель на своїй території для будівництва та інших цілей [198, с. 46]. При цьому процедура затвердження планування є ключовим інструментом у галузевому законодавстві про планування. Мета процедури затвердження планування полягає у визначенні того, чи буде дозволено продовжувати реалізацію конкретного проекту розвитку з просторовим впливом (здебільшого інфраструктурних проектів). Ця процедура включає зважування та балансування як інтересів забудовника, так і будь-яких публічних або приватних інтересів, на які може вплинути проект розвитку. Процедура затвердження планування регулюється федеральним та державним адміністративно-процесуальним законодавством і є дуже схожою по всій країні [198, с. 223]. Ще одним із важливих інструментів публічного адміністрування є адміністративний договір. Як зазначає дослідник Ю. В. Тарасюк у Німеччині еквівалентом цього поняття є публічно-правовий договір, зокрема, адміністративний орган може укласти такий договір замість видання

одностороннього адміністративного акта. При цьому відповідний вид договорів широко застосовують у сфері будівельного права, права доріг, права навколишнього середовища тощо [162, с. 115].

До особливостей німецької системи можна віднести залучення незалежних експертів до перевірки проекту будівництва на етапі отримання дозволу на будівництво. Автори іноземного джерела вказують, що перевірки проектів, які стосуються цілісності конструкцій та вогнезахисту, повинні бути сертифіковані окремо органом будівельного нагляду або кваліфікованими експертами. При цьому інженер з перевірки проектів не виконує роль офіційного державного службовця, який діє від імені держави, внаслідок цього призначення, а лише встановлює наявність підстав для видачі дозволу на будівництво органом будівельного контролю. Разом з тим орган будівельного контролю приймає рішення такої особи без подальшої перевірки. У зв'язку з цими обставинами незалежна перевірка проекту є наріжним каменем німецького забезпечення якості з точки зору безпеки будівель [186, с. 13].

Розглядаючи особливості публічного адміністрування в Австрії варто відмітити, що за інформацією наданою в іноземних джерелах, будівництво в цій країні в основному регулюється будівельними кодексами дев'яти федеральних земель, які регулюють будівельні процедури та будівельні норми. До того ж кожна федеральна земля має власний будівельний кодекс, який встановлює конкретні норми та вимоги на відповідній території. Окрім цього кожна федеральна земля також регулює просторове планування та зонування на своїй території за допомогою власного Закону про просторове планування. Відповідні законодавчі акти визначають для яких цілей можуть використовуватися території та закладають принципи просторового розвитку. Разом з тим точні будівельні норми та конкретні призначення територій визначаються муніципалітетами та містами [188, с. 24].

Водночас характеризуючи австрійських суб'єктів публічної адміністрації можна зазначити, що в Австрії дозволи на будівництво в основному видаються будівельними органами муніципалітетів і міст. До того ж у видачі дозволу на будівництво можуть брати участь кілька інстанцій, серед них будівельний відділ або

муніципальне будівельне управління зазвичай є першим контактним пунктом. Важливо звернути увагу, що у багатьох муніципалітетах перше слово у прийнятті рішень щодо дозволів на будівництво має мер. Якщо рішення мера оскаржується, муніципальна рада може виступати в якості апеляційного органу. У разі великих будівельних проектів або в особливих випадках (включаючи оцінку впливу на довкілля) до процесу може бути залучено також уряд землі [188, с. 24]. Не менш цікавим є той факт, що австрійський парламент погодився на створення Консультативної ради з питань будівельної культури (Beirat für Baukultur) як консультативного органу федерального уряду, в якому всі федеральні міністерства, а також представники федеральних земель та інші зацікавлені сторони могли б пропонувати заходи для поліпшення архітектури та будівельної культури в Австрії. Відповідна рада в свою чергу зустрічається щонайменше двічі на рік і надає федеральному уряду поради щодо поліпшення процесів проектування та планування тощо [183, с. 61].

Наступна серед європейських країн – це Швеція. Закон про архітектуру в цій країні було ухвалено шведським парламентом у 1998 році під назвою «Форми для майбутнього – план дій щодо архітектури та дизайну». Відповідний закон висував шість широких цілей щодо покращення якості архітектури, які були обов'язковими для всіх урядових відомств. Положеннями цього законодавчого акту в Швеції було імplementовано один із важливих інструментів публічного адміністрування, який передбачав, що всі державні установи, які займаються будівництвом та обслуговуванням будівель, повинні розробляти та звітувати про власні заходи щодо покращення якості забудованого середовища у відповідних сферах відповідальності [192, с. 128]. Згодом у 2017 році Рада міністрів ухвалила новий закон про архітектуру та дизайн під назвою «Політика щодо спроектованого життєвого середовища». Новий закон приймає комплексне визначення поняття архітектури, яке сприймається як «спроектоване життєве середовище», включаючи архітектуру, форму, дизайн, мистецтво та культурну спадщину. На основі цілей першої політики, у цьому акті було встановлено наступні шість цілей, а саме: сталий розвиток та якість не підпорядковуються короткостроковим фінансовим

міркуванням; знання в галузі архітектури та дизайну розвиваються та поширюються; державний сектор виступає взірцем для наслідування; естетичні, художні та культурні цінності зберігаються та розвиваються; середовища спроектовані таким чином, щоб бути доступними для всіх; та співпраця й взаємодія розвиваються як на національному, так і на міжнародному рівнях [183, с. 73]. Окрім цього варто зазначити, що у Швеції процес видачі дозволів на будівництво в першу чергу регулюється Законом про планування та будівництво, а більш технічні норми, такі як доступність, пожежна безпека, рівень шуму та освітлення, визначені в технічних будівельних нормах [188, с. 45].

Характеризуючи шведських суб'єктів публічної адміністрації варто зазначити, що Шведська національна рада з питань житла, будівництва та планування (Boverket) отримала загальну відповідальність за координацію архітектурної політики, моніторинг її реалізації, надання компетентної підтримки та просування її ініціатив серед державних суб'єктів на національному, регіональному та місцевому рівнях. Разом з тим відповідна рада у 2019 році створила у своїй структурі посаду національного державного архітектора для сприяння впровадженню та контролю за реалізацією архітектурної політики, забезпечення лідерства у сфері дизайну та просування дизайнерської досконалості в усій державній адміністрації [183, с. 73]. Щодо інших шведських суб'єктів публічної адміністрації в сфері архітектури та інжинірингу іноземні автори зазначають, що дозволи на будівництво видає відділ дозволів на будівництво при муніципалітетах, який зазвичай є частиною управління містобудування разом з відділами планування та геодезії. До того ж обсяг повноважень, делегованих посадовим особам, що видають дозволи на будівництво, варіюється залежно від муніципалітету [188, с. 45].

Аналізуючи особливості публічного адміністрування в цій країні, можна звернути увагу на інформацію надану авторами звіту щодо оцінки регульованих професій, підготовленого за сприяння Європейської Комісії, які вказують, що у Швеції відповідальність за питання розміщення та проектування об'єктів покладається на муніципалітети, які зобов'язані мати відповідних кваліфікованих

фахівців у своєму штаті, а технічні вимоги в свою чергу контролюються за допомогою незалежної системи. Як і в інших державах-членах, що не мають регуляторних органів, відповідальність за проект покладається на замовника проекту, якому може бути надано дозвіл на будівництво навіть без участі архітектора. Проте, замовники повинні призначити менеджера з контролю якості, щоб забезпечити відповідність проекту планам, узгодженим з муніципалітетом. У той же час шведське законодавство про захист прав споживачів захищає споживачів у випадках неналежного або несвоєчасного надання архітектурних послуг [191, с. 19]. Разом з тим варто також окремо вказати, що важливою особливістю Швеції є те, що вона належить до невеликого переліку європейських країн, які не мають вимог щодо типу кваліфікації осіб, відповідальних за проектування [192, с. 81]. Отже, у цій країні відсутня професійна відповідальність проектувальників.

Ще однією країною, досвід публічного адміністрування якої ми розглянемо, будуть Нідерланди. Відповідно до інформації наданої голландськими дослідниками перший комплексний закон про просторове планування в Нідерландах з'явився в 1965 році і з того часу був кілька разів змінений, а пізніше замінений новим законом про просторове планування, що був схвалений Сенатом у 2006 році. Розробка цього закону тривала п'ять років, і за ці п'ять років було внесено багато змін до його змісту, внаслідок чого новий закон хоч і надав можливість для перемовин, планувальна система, тим не менш, зберегла сильну орієнтацію на планування. Варто вказати, що центральний уряд виступає головним джерелом фінансування планування на всіх рівнях і тому має значний вплив на цей процес. Голландська планувальна система є плановою, тобто нічого не може бути забудовано, якщо це не відповідає місцевому плану землекористування, який має юридичну силу. При цьому забудовники теж можуть мати сильний вплив на зміст плану, що надає забудові характеру, орієнтованого на розвиток [196, с. 42-43]. Питання дозвільних процедур у Нідерландах регулюється переважно законодавством. При цьому видача дозвільних документів належить до відповідальності Міністерства внутрішніх справ та королівських відносин (BZK), яке у своїй діяльності керується правилами процесу та технічними вимогами, викладеними в новому Екологічному кодексі

(Omgevingswet), що нещодавно набув чинності. Водночас конкретні вимоги до технічних характеристик, такі як конструктивна безпека, енергоефективність, доступність, пожежна безпека, шум та денне освітлення, визначені в Декреті про житлове середовище будівельних робіт (Besluit bouwwerken leefomgeving) [188, с. 39]. Розглядаючи правове регулювання архітектурної сфери в цій країні, варто відмітити, що уряд Нідерландів першим після Франції серед європейських країн в 1991 році ухвалив новаторську комплексну стратегічну політику щодо архітектури на національному рівні, яка отримала назву «Простір для архітектури». Відповідний документ виник внаслідок спільної ініціативи Міністерства культури та Міністерства охорони навколишнього середовища та передбачав низку заходів щодо сприяння гарній архітектурі, зосереджених на ролі уряду як договірної сторони та покращенні архітектурного клімату. З моменту появи першої політики уряд Нідерландів кожні чотири роки оновлює свою архітектурну політику, щоб затвердити багаторічний бюджет політики, запроваджуючи нові теми та оновлюючи свій план дій. Восьма найновіша голландська архітектурна політика була прийнята у 2021 році, головна мета якої полягає у сприянні використанню просторового дизайну для сприяння високоякісному житловому середовищу [183, с. 79, 83, 90].

До нідерландських суб'єктів публічного адміністрування в досліджуваній сфері можна віднести головного урядового архітектора, посада якого існує в цій країні з початку дев'ятого століття. До того ж з 2004 року, через велику кількість запитів, головному урядовому архітектору Нідерландів допомагає Рада урядових радників (CRA), до складу якої входять головний урядовий архітектор та два головні урядові радники (ландшафтний архітектор та містобудівник). Відповідна команда консультує уряд Нідерландів з питань просторової якості та просторового планування, а також контролює міську інтеграцію та якість дизайну громадських будівель тощо [183, с. 49]. Також варто зазначити, що на регіональному рівні законодавчі плани є відповідальністю провінцій та муніципалітетів, і лише останні мають право розробляти плани, що містять підстави для відмови у видачі дозволів на планування [196, с. 42]. Водночас дозволи

на будівництво у Нідерландах видає відділ нагляду за будівництвом та житловим господарством у муніципалітетах. Цей відділ тісно співпрацює з відділом просторового планування. Хоча видача дозволу на будівництво є прерогативою мера та членів міської ради, проте часто ці повноваження делегується цьому відділу. Важливо, що технічні норми встановлюються на національному рівні, і муніципалітет не може від них відхилятися, разом з тим просторові правила закріплюються на місцевому рівні в екологічному плані. У межах відповідного процесу посадова особа, відповідальна за видачу дозволів на будівництво, перевіряє заявку на відповідність детальному плану забудови (якщо заявка стосується запланованих територій), а більш технічні будівельні норми перевіряються будівельним інспектором [188, с. 39-40].

Перша особливість голландської системи публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу полягає у тому, що заявки на отримання дозволів на будівництво можуть подаватись у цифровому вигляді відповідно до Закону про цифрове системне середовище, проте, система дозволів на будівництво далеко не повністю цифрова. Необхідні документи зазвичай подаються у форматі PDF та вручну перевіряються інспекторами, що видають дозволи на будівництво. Водночас друга особливість полягає у тому, що з 2024 року частина будівельних робіт буде перевірятися приватними особами та контролюватися приватними особами, які наймаються замовником. Відповідна діяльність буде реалізована за допомогою приватного забезпечення якості, зокрема забезпечення технічної якості конструкцій. Третя особливість найбільш інноваційна полягає у тому, що наразі у Нідерландах є наміри і вже проводяться випробування, щоб мати можливість проводити більше перевірок проектів в BIM [188, с. 40].

Не менш цікавим є досвід публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Італії. Варто розпочати з того, що за прикладом Франції, дотримуючись законодавчого підходу, Рада міністрів Італії у 2008 році схвалила законопроект про архітектурну якість (*Legge-Quadro Sulla Qualità Architettonica*). Відповідний законопроект був направлений до Сенату Італії, але не отримав схвалення. Внаслідок цього у 2018 році Конгрес Національної ради архітекторів

затвердив маніфест із вимогою прийняти закон про архітектуру, подібний до законів Франції та Каталонії, а Вища рада з питань громадських робіт (CSLP) у свою чергу в 2020 році схвалила проект Керівних принципів якості архітектури (*Linee guida per la qualità dell'Architettura*), підготовлений Міністерством культурної спадщини, який як очікується має бути офіційно прийнятий найближчим часом [183, с. 103]. Разом з тим хоча Італія не має офіційної політики на національному рівні, Регіональна рада Кампанії у 2019 році схвалила «Закон про сприяння якості архітектури». Серед нових установ закон засновує «Регіональну обсерваторію якості архітектурного та міського планування», що діє в рамках адміністративної структури, відповідальної за територіальне управління. Відповідна обсерваторія повинна готувати звіт про стан архітектури в Кампанії кожні два роки [183, с. 76-77]. Розглядаючи містобудівне законодавство Італії, слід зазначити, що наразі воно складається з національного і регіонального законодавства, а також муніципальних нормативних актів. На національному рівні основним нормативним довідковим документом є Зведений закон про будівництво (*Testo Unico dell' Edilizia*), який містить основні та загальні принципи регулювання будівельної діяльності в Італії. Водночас на місцевому рівні кожен орган, що видає дозволи на будівництво, має свій власний документ містобудівного планування, який має назву Генеральний регуляторний план. Основна мета цього документа полягає у тому, що він встановлює загальні керівні принципи щодо землеустрою, міського будівництва та розвитку на муніципальному рівні. До того ж в Італії кожен орган, що видає дозволи на будівництво, має власні Будівельні норми (*Regolamento Edilizio*), у яких перелічені дозволені будівельні роботи, необхідна документація, порядок її виконання, умови видачі будівельних дозволів, критерії проведення робіт та проведення перевірок [188, с. 35-36]. Про ще одну особливість італійського містобудівного законодавства можемо довідатись зі статті польських дослідників, які вказують, що в 2016 році Міністерство інфраструктури та транспорту Італії видало постанову, пов'язану з Кодексом державних закупівель, а також доповнило її в 2017 році ще однією постановою, у яких були визначені методи та терміни використання BIM у будівництві. У зв'язку з цим, до 2019 року використання BIM

було обов'язковим для робіт з базовою вартістю пропозиції понад 100 мільйонів євро. Однак у 2021 році цей документ було оновлено, і з 2022 року BIM є обов'язковим для нових будівельних робіт вартістю 15 млн євро і більше, а з 2025 року фінансові обмеження не застосовуватимуться [195, с. 12].

Після проведеного аналізу італійського законодавства надалі вважаємо за необхідне зосередитись на характеристиці італійських суб'єктів публічної адміністрації, які здійснюють публічне адміністрування в досліджуваній сфері. Почати відповідний аналіз варто з того, що хоча Італія не має офіційної архітектурної політики, однак, Міністерство культури Італії має у своєму складі Департамент сучасної архітектури, який відповідальний за просування якості архітектурних та містобудівних проектів. Відповідна мета досягається шляхом участі згаданого департаменту в розбудові публічних проектів або надання консультацій щодо їхнього проектування, з особливим акцентом на проектах, які впливають на якість історико-художнього та ландшафтного контексту [183, с. 45]. Наступним суб'єктом публічної адміністрації є муніципалітети, які уповноважені здійснювати видачу дозволів на будівництво. При цьому конкретні організації та назви установ можуть відрізнятися залежно від визначеного органу. Зазвичай у процесі видачі дозволів на будівництво беруть участь кілька осіб та відділів такого органу. За твердженнями іноземних авторів як правило, відділ технічного або містобудівного планування є підрозділом, який займається процесом управління будівельною діяльністю та складається з інспекторів, роботу яких координує директор відділу. [188, с. 36]. До окремих суб'єктів також можна віднести Національну раду архітекторів та підпорядковані їй Ради провінційних реєстрів архітекторів, у яких зобов'язані зареєструватись усі архітектори та інженери-будівельники в Італії [193, с. 7].

До особливостей італійської системи публічного адміністрування можна віднести те, що заявка на отримання дозволу на будівництво в Італії подається лише в цифровому вигляді на порталі Єдиного вікна з питань будівництва (SUE), через який можна контролювати хід розгляду заявки та вносити будь-які доповнення до документації, коли це необхідно. Водночас подати відповідну заявку може лише

сертифікований інженер, архітектор або геодезист [188, с. 36]. Окрім цього також важливо додати, що в Італії рішення про можливі дисциплінарні заходи щодо архітекторів уповноважені приймати такі організації як Рада провінційного реєстру, Національна рада архітекторів та Італійський апеляційний суд [193, с. 7].

Аналізуючи досвід публічного адміністрування такої країни як Польща, варто спершу відмітити, що хоча Палата архітекторів цієї держави ще у 2009 році подала уряду пропозицію щодо національної архітектурної політики, проте, у цій сфері досі не відбулося жодних змін. Перший крок в цьому напрямку було зроблено лише в 2016 році, коли уряд Польщі створив Національний інститут архітектури та містобудування (NAU) з метою поширення та популяризації відповідних знань по всій країні [183, с. 104]. Водночас польська дослідниця М. Собісяк у своїй роботі вказує, що інвестиційно-будівельна діяльність в Польщі регулюється численними нормативно-правовими актами різних галузей права, насамперед будівельного. При цьому нормативні акти, що регулюють інвестиційну діяльність у сфері будівництва, містяться, зокрема, у Законі 2003 року про просторове планування та забудову та Законі 1994 року про будівництво, а також в інших нормативних актах про охорону навколишнього середовища, про охорону пам'яток, про геологію тощо [200, с. 104]. Подібної думки притримується й науковець Ю. В. Тарасюк, який робить висновок, що на сьогоднішній день норми будівельного права Польщі розкидані серед значної кількості законів, у той час як положення будівельного кодексу збираються в окремому документі Законі про будівництво від 7 липня 1994 року. Відповідний законодавчий акт містить визначення термінів, докладні процедури, пов'язані з проектуванням, будівництвом, використанням і зносом будівель тощо. Цей закон складається з 11 розділів, в яких визначаються: права і обов'язки учасників процесу будівництва, вимоги до утримання будинків, опис архітектурно-будівельної адміністрації та органів будівельного нагляду, а також перелік їх завдань тощо [162, с. 168].

До польських суб'єктів публічної адміністрації в досліджуваній сфері можна віднести Міністерство розвитку та технологій, зокрема, Департамент будівництва та архітектури, який є польським урядовим відомством, відповідальним за

будівництво та управління будівництвом. Відповідний орган також є найвищим технічним органом з усіх питань цивільного будівництва, якому допомагають інші центральні установи, такі як: Головне управління будівельного нагляду, Управління державних закупівель, Архітектурно-будівельне управління тощо [185, с. 3]. Разом з тим значна частина повноважень щодо управління капітальним будівництвом та щодо нагляду за будівництвом у Польщі належить органам місцевого самоврядування, зокрема, старості та воєводи [162, с. 169]. До того ж як стверджує український дослідник В. В. Буга частину містобудівних повноважень, зокрема, щодо визначення кваліфікаційної спроможності суб'єктів містобудівної діяльності, польське національне законодавство делегувало недержавним самоврядним інституціям, таким як: Палата архітекторів Польщі, Польська палата інженерів будівництва тощо. Разом з тим контроль у галузі будівництва в Польщі виконується інспекторами будівельного нагляду, які підпорядковані відповідному міністерству, і діяльність яких полягає в контролі за дотриманням польського законодавства при здійсненні будівництва іншими суб'єктами [30, с. 331-332].

До особливостей польської системи публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу можна віднести таку цифрову інновацію як запровадження Електронного будівельного журналу (EDB). Функціонал цієї системи дозволяє контролювати будівельні роботи в реальному часі завдяки тому, що керівник будівельного майданчика та інші учасники будівельного процесу зобов'язані вводити всю важливу інформацію про поточні будівельні роботи до системи. Водночас відповідна інформація доступна через систему в будь-який час для органу будівельного контролю та інших зацікавлених сторін [186, с. 13].

Отже, у результаті проведеного узагальнення міжнародного досвіду публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу, можемо дійти висновку, що на сьогодні наднаціональна система загальноєвропейського публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу характеризується відсутністю єдиного нормативно-правового регулювання, виступає у ролі субсидіарного механізму та спрямована на формування загальної візії розвитку таких відносин. Водночас національні системи публічного

адміністрування сферою архітектури та інжинірингу окремих європейських країн містять наступний перелік суттєвих особливостей-переваг, які можуть бути вдало запозичені та імплементовані в Україні:

1) проведена кодифікація та систематизація національного законодавства шляхом створення містобудівного кодексу або подібних кодифікованих нормативно-правових актів. Відповідна особливість характерна для досвіду таких країн як Франція, Німеччина, Австрія та Нідерланди, які завдяки кодифікації законодавства досягли єдності правового регулювання та позбулись наявних правових колізій;

2) впроваджена широка децентралізація публічного адміністрування шляхом передачі значної кількості відповідних повноважень місцевим органам влади. Така особливість поширена в Німеччині, Австрії, Швеції, Нідерландах, Італії та Польщі, у яких переважна більшість повноважень щодо просторового планування, дозвільної діяльності, контролю та нагляду здійснюється органами на місцях, що допомагає краще врахувати місцеві потреби та підвищує адресність такої діяльності;

3) запроваджено систему контролю за якістю архітектури шляхом розробки національних архітектурних політик, які встановлюють вимоги до якості архітектури, та утворення профільних суб'єктів, які є відповідальними за виконання таких політик. Згаданий досвід було впроваджено на рівні таких країн як Франція, Швеція та Нідерланди, що суттєво сприяє підвищенню рівня архітектурної культури, покращенню якості об'єктів будівництва та розвитку механізмів публічного адміністрування у вказаній сфері;

4) поширене делегування повноважень публічної адміністрації недержавним суб'єктам шляхом посилення ролі саморегульвних організацій та залучення приватних експертів. Вказана особливість характерна для таких країн як Польща та Італія, у яких повноваження публічної адміністрації щодо визначення професійної кваліфікації та накладення дисциплінарної відповідальності було передано саморегульвним організаціям, а також Німеччина, Швеція та Нідерланди, у яких для виконання частини функцій щодо контрольної та дозвільної

діяльності залучаються незалежні приватні експерти;

5) започатковано активну цифровізацію механізмів публічного адміністрування шляхом створення національних електронних систем та встановлення обов'язку щодо використання ВІМ-технологій. Застосування електронних систем та впровадження ВІМ-технологій суттєво підвищують ефективність, прозорість та контрольованість публічного адміністрування в досліджуваних сфері в таких країнах як Італія, Польща та Нідерланди.

6) поширене використання адміністративних договорів замість адміністративних актів (Німеччина), що сприяє утвердженню публічно-сервісного характеру публічного адміністрування та розвитку державно-приватного партнерства;

7) впроваджене страхування професійної відповідальності у сфері архітектури та інжинірингу (Франція), що сприяє підвищенню якості виконуваних робіт, захищає замовників від можливої шкоди та убезпечує сертифікованих виконавців від значних майнових витрат.

3.2. Напрями удосконалення публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні

Процес удосконалення будь-якого явища, зокрема і правового, завжди пов'язаний із покращенням певних показників, які визначають наявний стан його розвитку. На сьогодні визначальним показником якості, адресності та належності публічного адміністрування в доктрині адміністративного права прийнято вважати ефективність публічного адміністрування. Разом з тим, хоча поняття ефективності публічного адміністрування доволі широко досліджується в науці, однак вченими-правознавцями досі не сформовано єдиного підходу до його тлумачення.

Відповідно до першого з підходів, запропонованого авторським колективом підручника з адміністративного права та адміністративного процесу, поняття ефективність публічного адміністрування тлумачиться через специфічну категорію «запит громадянського суспільства» і розуміється як ступінь відповідності між наявними запитами вітчизняного громадянського суспільства у вирішенні

соціальних суперечностей, що формуються у процесі взаємодії між адміністративними органами та приватними фізичними і юридичними особами, а також міра вирішення цих суперечностей унаслідок дії адміністративно-правової норми за мінімізації матеріальних і фінансових витрат під час досягнення поставленої мети та завдань публічного адміністрування [5, с. 75].

Наступний підхід до розуміння ефективності пропонується авторами підручника з адміністративного права за загальною редакцією професора О. С. Юніна, які розглядають принцип ефективності як певну структуру, яка включає: своєчасність дій публічної адміністрації; дотримання публічною адміністрацією визначених цілей, відповідно до чітко окреслених завдань; оцінювання майбутнього впливу рішень (дій) публічної адміністрації на приватну особу; облік публічною адміністрацією свого попереднього досвіду в процесі прийняття рішень (вчинення дії) [4, с. 100].

Автори навчального посібника за загальною редакцією Р. С. Мельника подібно до попереднього підходу розглядають принцип ефективності як один із принципів належного урядування, який означає, що всі процедури та суб'єкти публічної адміністрації створюють результат, що задовольняє потреби суспільства, раціонально використовуючи надані ресурси та застосовуючи найпростіші засоби для досягнення результату, які мають бути своєчасними. Разом з тим додатково зазначається, що принцип ефективності окрім іншого передбачає тривале та стабільне використання природних ресурсів, а також захист навколишнього природного середовища [92, с. 87].

Дослідниця О. В. Сукманова у своїй роботі, присвяченій публічному адмініструванню охорони права власності, пропонує авторський підхід до тлумачення згаданої правової категорії через призму принципів ефективності публічного адміністрування охорони права власності. Відповідно до запропонованого нею визначення такі принципи варто розуміти як ідейні основи, що визначають напрямки здійснення публічного адміністрування як дієвої та оперативно-результативної діяльності, що спрямована як на охорону права власності, так і на створення нових способів захисту права власності, які виникають

при розвитку суспільних відносин. До переліку вказаних принципів вона відносить: принцип легітимності, відповідно до якого суб'єкти публічного адміністрування повинні реалізовувати власні права відповідно до приписів чинного законодавства; принцип запозичення, який передбачає аналіз та використання ефективного зарубіжного досвіду публічного адміністрування; принцип спроможності полягає у створенні різноманітних інституцій, які повинні належно здійснювати публічне адміністрування; принцип новизни та інноваційності, відповідно до якого ефективність публічного адміністрування прямо залежить від впровадження нових адміністративних інструментів [158, с. 118].

Автори наукової статті, яка досліджує питання механізмів забезпечення ефективності публічного управління та результативності адміністрування, виділяють в межах своєї роботи два окремі поняття такі, як: ефективність публічного управління та результативність публічного адміністрування. Перше з них вони пропонують розуміти як сукупність ефективності публічних управлінських рішень, яку можна подати через сукупність показників економічної ефективності (продуктивності), результативності, корисності (впливу) та якості. У той же час результативність публічного адміністрування вони тлумачать як узагальнювальний показник, що включає як кількісні, так і якісні характеристики, віддзеркалює дієвість у досягненні поставлених цілей, економічність у використанні наявних ресурсів, продуктивність отриманих результатів (ефективність) як віддачу від витрачених ресурсів, прибутковість як результат функціонування народного господарства країни, якість як відповідність правил державотворення країни міжнародним стандартам та нормам та якість життя населення країни [85, с. 137].

Отже, на підставі викладеного, вважаємо за доцільне, категорію ефективність публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу розуміти як показник, який визначає якість, адресність, своєчасність та належність публічного адміністрування на основі якісного та кількісного співвідношення між публічними витратами, які понесені під час такої діяльності, та публічним результатом, який отримано в наслідок такої діяльності, у вигляді

задоволеного публічного інтересу у сфері архітектури та інжинірингу.

У зв'язку з вказаним вище для підвищення ефективності публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу на підставі проведеного нами аналізу національного та зарубіжного досвіду публічного адміністрування пропонуємо наступні напрями його удосконалення, які сприятимуть осучасненню відповідної сфери та адаптації вітчизняної системи публічного адміністрування до найкращих європейських стандартів:

- завершення кодифікації містобудівного законодавства шляхом ухвалення єдиного Містобудівного кодексу України, що призведе до об'єднання розпорошених нормативних актів, усунення правових колізій, систематизації наявної термінології та формування єдиного уніфікованого законодавства у сфері архітектури та інжинірингу, особливості якого вже були детально розглянуті в попередньому розділі нашої роботи під час дослідження нормативно-правового регулювання публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу.

- запровадження спеціального правового та податкового режиму «ReBuild.City», прообразом якого має стати успішна на сьогодні модель «Дія.City». Відповідний режим діятиме як потужний економічний стимул, створюючи максимально сприятливі фінансові умови для діяльності архітектурних, інжинірингових та будівельних компаній, а також сприятиме залученню інвестицій у відбудову.

Вже зараз значна кількість інфраструктури різного призначення потребує швидкої та якісної відбудови з метою забезпечення відновлення національної економіки. Разом з тим на сьогодні існують суттєві виклики та ризики, які заважають відповідному процесу, зокрема, до таких можна віднести: відсутність достатньої кількості кваліфікованих кадрів, яка утворилась внаслідок міграційних та мобілізаційних процесів, обмеженість фінансових ресурсів та низький рівень інвестування, що зумовлені переорієнтацією національної економіки та високими воєнними ризиками тощо. У зв'язку із зазначеними обставинами вважаємо за доцільне запровадити механізм стимулювання відповідної сфери економіки шляхом запровадження спеціального правового та податкового режиму для

бізнесу. Для запуску відповідної ініціативи необхідно розпочати з наступних заходів:

- 1) визначити перелік критеріїв, яким мають відповідати резиденти;
- 2) визначити особливості статусу резидента;
- 3) створити реєстр резидентів та розробити порядок реєстрації таких резидентів;
- 4) встановити для резидентів розміри ставок оподаткування та перелік податкових пільг за використання енергоефективних рішень та матеріалів тощо;
- 5) визначити строк та гарантії стабільності правового режиму мінімум на 10 років з моменту припинення або скасування воєнного стану;

- ширше впровадження функціоналу Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва з обов'язковим переведенням у цифрову площину процедур державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду, а також фіксації вчинених правопорушень з метою притягнення винних осіб до юридичної відповідальності, що разом дозволить мінімізувати корупційні ризики та суб'єктивний фактор у відповідній сфері.

На підставі проведеного нами раніше аналізу зазначених видів нагляду та контролю, які на сьогодні здійснюються у процесі публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу, з'ясовано, що основна проблематика відповідних видів діяльності наразі вбачається у недостатності їх цифровізації, в основному, із використанням ЄДЕССБ. Запровадження функціоналу ЄДЕССБ у нашій державі стало значним проривом у відповідній сфері публічного адміністрування, що сприяє прозорості, публічності, контрольованості та зменшенню корупційних ризиків у досліджуваній сфері. У зв'язку з цим усі види архітектурної та інжинірингової діяльності мають бути максимально інтегровані в структуру цієї системи. Для покращення ДАБК та ДАБН на цьому етапі важливо здійснити наступні першочергові заходи:

- 1) запровадити повну фіксацію у ЄДЕССБ результатів перевірок, приписів, актів та протоколів складених органами ДАБК та ДАБН;
- 2) забезпечити збереження вказаних документів у хронологічному порядку з

прив'язкою до відповідного об'єкта будівництва;

3) забезпечити можливість доступу до таких документів та ознайомлення з їх змістом усіх зацікавлених осіб на кожному етапі реалізації об'єкту;

4) вносити до ЄДЕССБ інформацію про вчиненні правопорушення містобудівного законодавства та накладені стягнення, забезпечивши збереження персональних даних та конфіденційної інформації винних осіб;

- нормативне закріплення та імплементация механізму цифровізації авторського та технічного нагляду, що забезпечить прозорий та дистанційний моніторинг виконання будівельних робіт на кожному з етапів реалізації об'єктів.

Для удосконалення процедур здійснення авторського та технічного нагляду шляхом поглиблення їх цифровізації на цьому етапі важливо доповнити вже наявний у ЄДЕССБ функціонал щодо призначення відповідальних осіб за здійснення авторського та технічного нагляду фіксацією у системі результатів відповідної діяльності. Досягти цієї мети можливо за допомогою реалізації таких перших кроків:

1) встановити зобов'язання щодо сканування наявних журналів авторського нагляду, загального журналу робіт, виконавчої документації та інших документів, у яких відображено результати авторського та технічного нагляду, та строк для внесення відповідної інформації до ЄДЕССБ;

2) у подальшому розробити функціонал для створення та ведення зазначених вище документів у електронному вигляді з використанням функціоналу ЄДЕССБ;

3) оновити та деталізувати нормативно-правові документи, які визначають порядок здійснення авторського та технічного нагляду під час будівництва об'єктів архітектури, а також порядок ведення ЄДЕССБ з метою врахування зазначених пропозицій на рівні національного законодавства;

- посилення інституційної ролі саморегулювних організацій шляхом передачі їм ширшого обсягу делегованих владних повноважень, що сприятиме розвантаженню публічної адміністрації та підвищенню професійності виконуваної діяльності.

На підставі аналізу зарубіжного досвіду публічного адміністрування в досліджуваний сфері нами було встановлено, що європейські країни суттєво

підвищили ефективність та професійність відповідної діяльності шляхом делегування широкого кола державних повноважень приватним професійним організаціям. Водночас в Україні на сьогодні склалась проблемна ситуація, яка полягає у тому, що саморегулівні організації у сфері архітектури та інжинірингу наділені різним обсягом незначних повноважень, які визначаються окремо для кожної такої організації відповідальним міністерством. До того ж саморегулівна організація архітекторів наразі втратила відповідні повноваження у зв'язку зі спливом строку, на який вони були делеговані міністерством, а продовження цих повноважень було поставлене на тривалу паузу. Вважаємо за доцільне на законодавчому рівні зафіксувати передачу повноважень щодо професійної атестації виконавців робіт (послуг), пов'язаних із створенням об'єктів архітектури, до саморегулівних організацій відповідальних за цей напрям. Такий підхід видається нам послідовним і пропонується з метою застосування єдиного уніфікованого шляху реалізації відповідних повноважень щодо усіх згаданих категорій професійних виконавців. Водночас для підсилення ролі саморегулівних організацій пропонуємо здійснити наступні заходи:

1) перезавантажити усі відповідні організації шляхом проведення конкурсу на зайняття керівних посад таких саморегулівних організацій за участі незалежних експертів;

2) встановити єдині обов'язкові критерії для усіх відповідних організацій, на основі яких міністерство визначить відповідальну організацію по кожному з напрямів;

3) делегувати на рівні законодавства таким організаціям повноваження щодо проведення професійної атестації виконавців робіт (послуг), пов'язаних із створенням об'єктів архітектури, підвищення їх кваліфікації, встановлення вимог до кваліфікації виконавців робіт (послуг), пов'язаних із створенням об'єктів архітектури, притягнення до дисциплінарної відповідальності сертифікованих виконавців, проведення архітектурних конкурсів, формування політики якості архітектури та контролю за її дотриманням тощо;

- створення дієвого механізму обов'язкового страхування професійної

відповідальності сертифікованих виконавців, який слугуватиме надійною фінансовою гарантією якості робіт та захисту прав третіх осіб від допущених професійних помилок.

На сьогодні страхування професійної відповідальності сертифікованих виконавців є лише особистим правом, а не обов'язком відповідних осіб. До того ж особливості його реалізації регулюються на підставі загальних норм цивільного, господарського законодавства та законодавства про страхування, а також засновані на приватноправових принципах, таких як, принцип свободи договору [22, с. 236-237]. На наше переконання, відсутність законодавчого регулювання обов'язкового страхування професійної відповідальності сертифікованих виконавців наразі є чи не однією з найважливіших проблем усього інституту юридичної відповідальності у сфері архітектури та інжинірингу. Передбачений законом обов'язок щодо страхування професійної відповідальності сертифікованих виконавців, як одна з умов доступу до професії, гарантував би як компенсацію шкоди третім особам завдану внаслідок відповідних порушень, так і захищав би самого сертифікованого виконавця від випадково допущених помилок, що у наслідку призводять до виникнення значного фінансового тягаря, який зазвичай не є співмірним його майновому статусу. Для вирішення цього питання на першому етапі важливо реалізувати наступні кроки:

1) закріпити на рівні законодавства обов'язок сертифікованих виконавців щодо страхування їх професійної відповідальності на увесь період чинності кваліфікаційного сертифіката;

2) визначити мінімальний розмір страхової суми за договорами страхування професійної відповідальності сертифікованих виконавців у залежності від класу наслідків (відповідальності) об'єктів будівництва, до яких вони залучаються;

3) встановити примірні умови договорів страхування професійної відповідальності сертифікованих виконавців;

- нормативне закріплення обов'язкового використання BIM-технологій під час реалізації проектів, які фінансуються за державні кошти, а також для приватних об'єктів, вартість будівництва яких перевищує розмір встановлений

законодавством.

Використання BIM-технологій під час реалізації проектів будівництва стає наразі важливим світовим трендом, який сприяє підвищенню якості та швидкості будівельних робіт, зменшенню кількості помилок на будівельному майданчику та на етапі проектування, здешевлює процеси будівництва, а також допомагає ефективно контролювати розмір коштів та матеріалів, які витрачаються в процесі будівництва. Використання таких технологій суттєво підвищить якість виконуваних робіт у процесі відбудови, а також сприятиме прозорості та контрольованості усього процесу, що призведе до залучення більшої кількості іноземних інвестицій у нашу країну та підвищення ефективності застосування публічних фінансів. Перші кроки в цьому напрямі відбулись із поданням до Верховної Ради України законопроекту № 6383 від 03.12.2021, який передбачає внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження будівельного інформаційного моделювання (BIM-технології) на всіх етапах життєвого циклу об'єктів. Водночас даний законопроект все ще не прийнято і він надалі перебуває на етапі розгляду. До того ж вказаний проект на сьогодні не враховує усіх запропонованих нами змін, тому вважаємо за доцільне на цьому етапі запропонувати наступні першочергові заходи:

1) зафіксувати у законодавстві зобов'язання щодо використання BIM-технологій під час реалізації проектів будівництва, які фінансуються за державні кошти або інші публічні кошти, а також для приватних об'єктів, вартість будівництва яких перевищує розмір встановлений законодавством;

2) встановити мінімальний розмір вартості будівництва приватних об'єктів, проектування яких має здійснюватися з обов'язковим використання BIM-технологій;

3) підготувати проект порядку розроблення проектної документації з використанням BIM-технологій;

4) підготувати проект ДБН, який має містити мінімальні вимоги, що мають дотримуватись під час розроблення проектної документації з використанням BIM-технологій, та визначати рівні деталізації інформаційних моделей об'єктів;

- унормування на рівні національного законодавства застосування типових форм контрактів Міжнародної федерації інженерів-консультантів (FIDIC), що стандартизує договірні відносини за світовим зразком та підвищить довіру міжнародних донорів.

Типові форми контрактів Міжнародної федерації інженерів-консультантів (FIDIC) є загальнопоширеними стандартизованими формами контрактів, які активно використовуються багатьма міжнародними організаціями під час закупівлі проектних, інжинірингових та будівельних робіт. Поширення застосування відповідних форм у національній правовій системі сприятиме пришвидшенню побудови договірних відносин із міжнародними організаціями-донорами та представниками країн-партнерів, а також підвищенню рівня довіри до вітчизняної сфери архітектури та інжинірингу завдяки стандартизації та прозорості договірних положень. Перевагами застосування відповідних форм контрактів є те, що умови цих контрактів вивірені та адаптовані протягом тривалого періоду їх використання під час виконання робіт щодо проектування та будівництва масштабних міжнародних інфраструктурних об'єктів будівництва. На нашу думку, для реалізації відповідного напрямку мають бути впроваджені наступні заходи:

1) внести зміни до національного законодавства, передбачивши можливість застосування типових форм контрактів Міжнародної федерації інженерів-консультантів (FIDIC) при укладанні договорів на виконання проектних, будівельних робіт та інших видів робіт у сфері архітектури та інжинірингу;

2) здійснити офіційний переклад типових форм контрактів Міжнародної федерації інженерів-консультантів (FIDIC) українською мовою та розмістити їх у публічному доступі на офіційних державних ресурсах для можливості використання.

З метою послідовного та ефективного впровадження відповідних напрямів удосконалення пропонуємо як один з перших кроків на шляху реалізації такої діяльності ухвалити Комплексну стратегію реформування державної політики у сфері архітектури та інжинірингу (проект якої наведено в додатку А до дисертаційної роботи).

Висновки до розділу 3

Дослідивши шляхи удосконалення публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні, ми прийшли до наступних висновків:

Встановлено, що на сьогодні наднаціональна система загальноєвропейського публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу характеризується відсутністю єдиного нормативно-правового регулювання, виступає у ролі субсидіарного механізму та спрямована на формування загальної візії розвитку таких відносин.

Водночас доведено, що національні системи публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу окремих європейських країн містять наступний перелік суттєвих особливостей-переваг, які можуть бути вдало запозичені та імплементовані в Україні: 1) проведена кодифікація та систематизація національного законодавства шляхом створення містобудівного кодексу або подібних кодифікованих нормативно-правових актів. Відповідна особливість характерна для досвіду таких країн як Франція, Німеччина, Австрія та Нідерланди, які завдяки кодифікації законодавства досягли єдності правового регулювання та позбулись наявних правових колізій; 2) впроваджена широка децентралізація публічного адміністрування шляхом передачі значної кількості відповідних повноважень місцевим органам влади. Така особливість поширена в Німеччині, Австрії, Швеції, Нідерландах, Італії та Польщі, у яких переважна більшість повноважень щодо просторового планування, дозвільної діяльності, контролю та нагляду здійснюється органами на місцях, що допомагає краще врахувати місцеві потреби та підвищує адресність такої діяльності; 3) запроваджено систему контролю за якістю архітектури шляхом розробки національних архітектурних політик, які встановлюють вимоги до якості архітектури, та утворення профільних суб'єктів, які є відповідальними за виконання таких політик. Згаданий досвід було впроваджено на рівні таких країн як Франція, Швеція та Нідерланди, що суттєво сприяє підвищенню рівня архітектурної культури, покращенню якості об'єктів будівництва та розвитку механізмів публічного адміністрування у вказаній сфері; 4) поширене делегування повноважень публічної адміністрації недержавним

суб'єктам шляхом посилення ролі саморегулювних організацій та залучення приватних експертів. Вказана особливість характерна для таких країн як Польща та Італія, у яких повноваження публічної адміністрації щодо визначення професійної кваліфікації та накладення дисциплінарної відповідальності було передано саморегулювним організаціям, а також Німеччина, Швеція та Нідерланди, у яких для виконання частини функцій щодо контрольної та дозвільної діяльності залучаються незалежні приватні експерти; 5) започатковано активну цифровізацію механізмів публічного адміністрування шляхом створення національних електронних систем та встановлення обов'язку щодо використання ВІМ-технологій. Застосування електронних систем та впровадження ВІМ-технологій суттєво підвищують ефективність, прозорість та контрольованість публічного адміністрування в досліджуваній сфері в таких країнах як Італія, Польща та Нідерланди; 6) поширене використання адміністративних договорів замість адміністративних актів (Німеччина), що сприяє утвердженню публічно-сервісного характеру публічного адміністрування та розвитку державно-приватного партнерства; 7) впроваджене страхування професійної відповідальності у сфері архітектури та інжинірингу (Франція), що сприяє підвищенню якості виконуваних робіт, захищає замовників від можливої шкоди та забезпечує сертифікованих виконавців від значних майнових витрат.

Доведено, що ефективність публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу варто розуміти як показник, який визначає якість, адресність, своєчасність та належність публічного адміністрування на основі якісного та кількісного співвідношення між публічними витратами, які понесені під час такої діяльності, та публічним результатом, який отримано в наслідок такої діяльності, у вигляді задоволеного публічного інтересу у сфері архітектури та інжинірингу.

Для підвищення ефективності публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу на підставі проведеного аналізу національного та зарубіжного досвіду публічного адміністрування запропоновано наступні напрями його удосконалення, які сприятимуть осучасненню відповідної сфери та адаптації вітчизняної системи публічного адміністрування до найкращих європейських

стандартів:

- завершення кодифікації містобудівного законодавства шляхом ухвалення єдиного Містобудівного кодексу України, що призведе до об'єднання розпорошених нормативних актів, усунення правових колізій, систематизації наявної термінології та формування єдиного уніфікованого законодавства у сфері архітектури та інжинірингу;

- запровадження спеціального правового та податкового режиму «ReBuild.City», прообразом якого має стати успішна на сьогодні модель «Дія.City». Відповідний режим діятиме як потужний економічний стимул, створюючи максимально сприятливі фінансові умови для діяльності архітектурних, інжинірингових та будівельних компаній, а також сприятиме залученню інвестицій у відбудову;

- ширше впровадження функціоналу Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва з обов'язковим переведенням у цифрову площину процедур державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду, а також фіксації вчинених правопорушень з метою притягнення винних осіб до юридичної відповідальності, що разом дозволить мінімізувати корупційні ризики та суб'єктивний фактор у відповідній сфері;

- нормативне закріплення та імплементація механізму цифровізації авторського та технічного нагляду, що забезпечить прозорий та дистанційний моніторинг виконання будівельних робіт на кожному з етапів реалізації об'єктів;

- посилення інституційної ролі саморегулювних організацій шляхом передачі їм ширшого обсягу делегованих владних повноважень, що сприятиме розвантаженню публічної адміністрації та підвищенню професійності виконуваної діяльності;

- створення дієвого механізму обов'язкового страхування професійної відповідальності сертифікованих виконавців, який слугуватиме надійною фінансовою гарантією якості робіт та захисту прав третіх осіб від допущених професійних помилок;

- нормативне закріплення обов'язкового використання BIM-технологій під час

реалізації проектів, які фінансуються за державні кошти, а також для приватних об'єктів, вартість будівництва яких перевищує розмір встановлений законодавством;

- унормування на рівні національного законодавства застосування типових форм контрактів Міжнародної федерації інженерів-консультантів (FIDIC), що стандартизує договірні відносини за світовим зразком та підвищить довіру міжнародних донорів.

З метою послідовного та ефективного впровадження відповідних напрямів удосконалення запропоновано як один з перших кроків на шляху реалізації такої діяльності ухвалити Комплексну стратегію реформування державної політики у сфері архітектури та інжинірингу (проєкт якої наведено в додатку А до дисертаційної роботи).

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено комплексне теоретико-правове дослідження публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні. На підставі аналізу чинного законодавства, правозастосовної практики та правової доктрини сформовано цілісний підхід до розуміння цього явища та розроблено науково обґрунтовані рекомендації щодо його удосконалення. У результаті проведеного дослідження сформульовано такі основні висновки:

1. Встановлено закономірності історичного розвитку публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні та запропоновано наступну періодизацію його генезису: 1) період «Витоків звичаєвого регулювання Києво-Руської доби» (кінець X – середина XIV століття), що характеризувався відсутністю уніфікованої системи управління сферою архітектури та містобудування, наявністю фрагментарних звичаєвих норм та найпростіших дозвільної і планувальної системи на чолі з церквою або князем, розвитку якої сприяло запозичення норм візантійського та магдебурзького права; 2) період «Становлення князівського управління Литовсько-Руської доби» (друга половина XIV – середина XVI століття), що відзначився першими спробами кодифікації правових джерел у вигляді Литовських статутів та поширенням магдебурзького права, яке надавало місцевій владі широкі управлінські можливості у сфері архітектури та містобудування; 3) період «Строкатості правових джерел Козацько-гетьманської доби» (середина XVI – XVIII століття), особливістю якого стала поява перших об'єднаних груп правових норм, пов'язаних із управлінням сферою архітектури та містобудування, у вигляді інститутів добросусідства й планування міських просторів; 4) період «Впливу кодифікаційних процесів доби двох імперій» (XVIII – початок XX століття), якому були притаманні уніфікація та кодифікація нормативно-правової бази, поширення технічного нормування, децентралізація управління із залученням міських органів влади та впровадження механізмів державного контролю; 5) період «Занепаду державної політики під час боротьби за українську державність» (1917–1921 роки) відзначився стагнацією управління

сферою архітектури та містобудування, виключенням архітектурної та містобудівної сфери з пріоритетів державної політики та розпорошенням відповідного функціоналу між непрофільними відомствами; 6) період «Державної монополії на управління радянської доби» (1917–1991 роки), що відзначився абсолютною державною монополією, ліквідацією приватної власності, надмірною зарегульованістю технічними нормами та ідеологічною підпорядкованістю; 7) період «Сучасного розвитку та цифровізації публічного адміністрування незалежної Української держави» (триває з 1991 року), який характеризується переходом до ринкової економіки, європеїзацією нормативно-правового регулювання, посиленням ролі місцевого самоврядування та активним впровадженням цифрових систем.

2. Доведено, що архітектурна діяльність – це цілеспрямована інтелектуальна творча активність особи, яка полягає у перетворенні та організації навколишнього просторового середовища шляхом зведення будівель та споруд, а також їх комплексів для задоволення соціально-побутових та духовно-естетичних потреб суспільства, що передбачає пошук авторських рішень та їх реалізацію шляхом розробки проектів планування, забудови і благоустрою територій, будівництва будівель і споруд у вигляді креслень, ескізів, моделей, планів тощо, здійснення архітектурно-будівельного контролю і авторського нагляду за їх будівництвом, а також надання консультацій у цій сфері. Водночас інжинірингову діяльність запропоновано розуміти як цілеспрямовану інтелектуальну активність особи, яка полягає в управлінні та забезпеченні будь-яких процесів інженерного та технічного характеру на всіх етапах планування, забудови і благоустрою територій, зведення будівель і споруд або їх комплексів від моменту формування ідеї до завершення їх експлуатації, що передбачає у тому числі пошук ділянки, підготовку завдань, пропозицій, техніко-економічних обґрунтувань та напрацювання інших рішень, проведення досліджень і обстежень, роботу з дозвільною документацією,

організацію та контроль проектування, монтажних, пусканалагоджувальних та інших необхідних робіт, а також надання консультацій у цій сфері.

3. Аргументовано, що поняття публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні може розглядатися як у вузькому, так і в широкому розуміннях. Зокрема, встановлено, що у вузькому розумінні публічне адміністрування сферою архітектури та інжинірингу – це вид управлінської діяльності публічної адміністрації, що передбачає виконання дій організаційного, розпорядчо-виконавчого та контрольного характеру шляхом прийняття загальних й індивідуальних нормативно-правових актів, адміністративних рішень та надання адміністративних послуг з метою реалізації попередньо встановлених законодавством функцій та завдань держави щодо задоволення публічного інтересу у сфері архітектури та інжинірингу. Водночас визначено, що у широкому розумінні публічне адміністрування сферою архітектури та інжинірингу – це вид управлінської діяльності системи органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, та інших суб'єктів делегованих повноважень, а також їх посадових і службових осіб, що передбачає виконання дій організаційного, розпорядчо-виконавчого та контрольного характеру шляхом прийняття загальних й індивідуальних нормативно-правових актів, адміністративних рішень та надання адміністративних послуг у сфері цілеспрямованої інтелектуальної творчої активності особи, спрямованої на перетворення та організацію навколишнього просторового середовища шляхом зведення будівель, споруд та їх комплексів, яка охоплює пошук авторських рішень та їх реалізацію шляхом розробки проектів планування та забудови об'єктів будівництва у вигляді креслень, ескізів, моделей, планів тощо, здійснення архітектурно-будівельного контролю і авторського нагляду за їх будівництвом, а також діяльність з управління та забезпечення будь-яких процесів інженерного та технічного характеру на всіх етапах відповідної діяльності через пошук ділянки, підготовку завдань, проведення досліджень і обстежень, роботу з дозвільною документацією, організацію та контроль проектування та інших необхідних робіт тощо, а також надання консультацій у цих сферах, з метою реалізації попередньо

встановлених законодавством функцій та завдань держави щодо задоволення публічного інтересу.

4. Визначено основні ознаки, притаманні для публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу: управлінський та владний характер діяльності; полісуб'єктність, децентралізованість інституційної системи, а також залучення приватних осіб; дуалізм владно-контрольної та публічно-сервісної спрямованості; підзаконний характер; значний нормативний формалізм; творчо-інтелектуальні особливості об'єкта публічного адміністрування; матеріальний наслідок діяльності у вигляді зміни просторового середовища; зарегульованість технічними нормативами; безперервність реалізації відповідної діяльності протягом усього життєвого циклу об'єкта; залучення спеціальних професійних суб'єктів. Встановлено основні принципи характерні для відповідного явища: принцип законності та юридичної визначеності; принцип безумовного пріоритету публічного інтересу; принцип балансу між свободою творчості та нормативною безпекою; принцип делегування повноважень; принцип пропорційності втручання та контролю.

5. Доведено, що механізм публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу в Україні варто розуміти як нормативно впорядковану систему публічно-адміністративного впливу, у межах якої уповноважені суб'єкти публічної адміністрації на підставі норм права застосовують передбачені законом засоби, тобто інструменти публічного адміністрування, для організації, регулювання, забезпечення, контролю та охорони суспільних відносин у сфері архітектурної та інжинірингової діяльності з метою реалізації публічного інтересу, безпеки забудови, сталого розвитку територій і захисту прав учасників відповідних відносин. Запропоновано трьохелементну модель його структури, елементами якої є норми права, суб'єкти публічної адміністрації та засоби (інструменти) публічного адміністрування, перевага якої полягає у тому, що вона не заперечує значення функцій, принципів, об'єкта, форм, методів чи процедур, але розміщує їх у правильній логічній площині. Аргументовано, що засоби публічного адміністрування не є додатковим або другорядним елементом механізму, а

становлять його динамічну частину. Якщо норми права створюють юридичну основу, а суб'єкти забезпечують організаційне втілення, то засоби забезпечують рух механізму, завдяки якому публічна адміністрація переходить від загальних нормативних приписів до конкретних управлінських, сервісних, контрольних, цифрових або примусових дій.

6. Запропоновано тлумачити нормативно-правове регулювання як діяльність із упорядкування публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу за допомогою взаємопов'язаної системи нормативно-правових актів, яку утворюють Конституція України, міжнародні договори, закони України, підзаконні нормативно-правові акти, а також окремим елементом виступають нормативні акти технічного характеру (державні будівельні норми, стандарти та правила). Аргументовано необхідність удосконалення наявного законодавства, що регулює публічне адміністрування сферою архітектури та інжинірингу, шляхом ухвалення єдиного Містобудівного кодексу України, що призведе до об'єднання розпорошених нормативних актів, усунення правових колізій, систематизації наявної термінології та формування єдиного уніфікованого законодавства у відповідній сфері. З метою досягнення такого результату запропоновано наступні першочергові кроки: 1) аналіз проблемних питань судової практики Верховного Суду та Європейського суду з прав людини у вказаній сфері для усунення прогалин та колізій нормативно-правового регулювання; 2) аналіз відповідності норм національного законодавства нормам європейського права для визначення положень, які потребують гармонізації; 3) напрацювання правових механізмів, що сприятимуть посиленню децентралізації та цифровізації публічного адміністрування у вказаній сфері; 4) завершення підготовки першої редакції законопроекту та його публічне представлення для отримання пропозицій і зауважень від професійної спільноти.

7. Визначено, що суб'єкт публічної адміністрації у сфері архітектури та інжинірингу - це конкретний відокремлений орган чи особа, який є структурним елементом системи публічної адміністрації та здійснює публічне адміністрування сферою архітектури та інжинірингу. Доведено, що на сьогодні суб'єкти публічної

адміністрації у сфері архітектури та інжинірингу складають систему, яка здійснює публічне адміністрування на чотирьох основних рівнях: перший рівень – вищий представлений КМУ; другий рівень – центральний представлений основними органами виконавчої влади відповідальними за цю сферу у вигляді Мінрозвитку та ДІАМ, а також органами виконавчої влади, які виконують дотичну або спеціалізовану діяльність, такими як: Міністерство культури України, Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України та Державна служба України з надзвичайних ситуацій тощо; третій рівень – місцевий представлений місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування і до четвертого рівня – локального належать саморегулівні організації.

8. Аргументовано необхідність усунення прогалин у реалізації повноважень КМУ щодо: 1) ліцензування будівельної діяльності шляхом розробки та ухвалення профільної постанови, яка має продовжити застосування декларативного принципу ліцензування будівельної діяльності, який діє на період воєнного стану, у мирний час з удосконаленням механізму та умов його застосування, детальнішим опрацюванням критеріїв доступу до нього, внесення відповідних змін у законодавство, а також посиленням контролю з метою недопущення ризикованих суб'єктів до такого важливого виду діяльності; 2) порядку надання вихідних даних шляхом розробки та ухвалення профільної постанови, яка має урегулювати порядок надання вихідних даних для проектування об'єктів містобудування, уніфікувати процеси щодо їх отримання та визначити їх повний перелік, а також враховувати прогресивні положення запроваджені Постановою КМУ від 24.06.2022 № 722. З метою усунення прогалин у реалізації повноважень окремих суб'єктів публічної адміністрації, таких як: Міністерство культури України, Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України та Державна служба України з надзвичайних ситуацій тощо, та належного врахування їх вимог на всіх етапах реалізації архітектурних проектів запропоновано: 1) визначити чіткі послідовні процедури та розподіл повноважень між відповідними органами з метою реалізації цих процесів в уніфікованому порядку за принципом «єдиного

вікна», коли отримання усіх необхідних погоджень та дозволів відбувається в рамках єдиного процесу, до якого одночасно залучені усі перелічені органи; 2) провести максимальну цифровізацію відповідних процесів за допомогою ширшого впровадження ЄДЕССБ; 3) нормативне закріплення за ДІАМ функції координатора між відповідними суб'єктами публічної адміністрації, який зобов'язаний забезпечити контроль за врахуванням містобудівних вимог від усіх зацікавлених сторін.

9. Встановлено, що здійснення авторського та технічного нагляду під час будівництва об'єкта архітектури має подвійну правову природу, коли частина публічних функцій держави реалізується в межах договірних приватно-правових відносин. Визначено, що автором (співавтором) проекту у сфері архітектури та містобудування є розробник затвердженого проекту (статус якого можуть набувати головний архітектор проекту та/або головний інженер проекту, відповідальні виконавці окремих видів робіт (послуг), пов'язаних зі створенням об'єктів архітектури, які мають кваліфікаційний сертифікат на виконання робіт відповідного профілю, та інші фахівці, зокрема, архітектори та інженери, які здійснюють виконання проектних робіт під їх керівництвом) та за наявності фізична особа – автор твору архітектури, яка не є розробником проекту, творчою діяльністю яких створено авторський задум відповідного проекту, що охороняється авторським правом. У зв'язку з чим запропоновано абз. 2 п. 1 Порядку розроблення проектної документації на будівництво об'єктів викласти в новій редакції замінивши наявне визначення «автора проекту» відповідним визначенням автора. Аргументовано, що поняття «архітектор – автор проекту» використане у положеннях ч. 3 ст. 11 ЗУ «Про архітектурну діяльність» та п. 2 Порядку здійснення авторського нагляду під час будівництва об'єкта архітектури є суперечливим та має бути замінено на запропоноване автором поняття «автор проекту». Враховуючи викладене запропоновано викласти положення ч. 3 ст. 11 ЗУ «Про архітектурну

діяльність» та п. 2 Порядку здійснення авторського нагляду під час будівництва об'єкта архітектури у авторській редакції.

10. Встановлено, що юридична відповідальність у сфері архітектури та інжинірингу представлена трьома традиційними (адміністративна, кримінальна та цивільно-правова), а також двома спеціальними видами відповідальності (майнова відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності та дисциплінарна (професійна) відповідальність сертифікованих осіб). Доведено, що юридична відповідальність у сфері архітектури та інжинірингу має дві ключові особливості: одночасне поєднання каральної та відновлювальної функцій, а також вплив дисциплінарних санкцій на доступ до професії через делеговані повноваження приватних суб'єктів. Аргументовано необхідність внести зміни до статей 96 та 188⁴² Кодексу України про адміністративні правопорушення шляхом збільшення встановлених ними розмірів штрафів у десять разів, що сприятиме кращому забезпеченню співмірності покарання розміру завданої шкоди та виконанню функції загальної превенції. Запропоновано викласти ч. 6 та 8 ст. 96¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення за прикладом ч. 7 відповідної статті, яка регулює подібне за змістом здійснення технічного нагляду.

11. Встановлено, що наднаціональна система загальноєвропейського публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу характеризується відсутністю єдиного нормативно-правового регулювання та виступає у ролі субсидіарного механізму, тоді як саме національні системи європейських країн містять суттєві особливості-переваги. Доведено, що до ключових практик європейських країн, які варто імплементувати в Україні, належать: кодифікація та систематизація національного законодавства шляхом створення містобудівного кодексу або подібних кодифікованих нормативно-правових актів; широка децентралізація публічного адміністрування шляхом передачі значної кількості відповідних повноважень місцевим органам влади; запровадження системи контролю за якістю архітектури шляхом розробки національних архітектурних політик, які встановлюють вимоги до якості архітектури, та утворення профільних суб'єктів, які є відповідальними за виконання таких політик; делегування

повноважень публічної адміністрації недержавним суб'єктам шляхом посилення ролі саморегулівних організацій та залучення приватних експертів; активна цифровізація механізмів публічного адміністрування шляхом створення національних електронних систем та встановлення обов'язку щодо використання BIM-технологій; використання адміністративних договорів замість адміністративних актів; страхування професійної відповідальності у сфері архітектури та інжинірингу.

12. Доведено, що ефективність публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу варто розуміти як показник, який визначає якість, адресність, своєчасність та належність публічного адміністрування на основі якісного та кількісного співвідношення між публічними витратами, які понесені під час такої діяльності, та публічним результатом, який отримано в наслідок такої діяльності, у вигляді задоволеного публічного інтересу у сфері архітектури та інжинірингу. На основі аналізу національного та зарубіжного досвіду запропоновано наступні напрями підвищення ефективності публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу: завершення кодифікації містобудівного законодавства шляхом ухвалення єдиного Містобудівного кодексу України; запровадження спеціального правового та податкового режиму «ReBuild.City»; ширше впровадження функціоналу ЄДЕССБ з обов'язковим переведенням у цифрову площину процедур державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду, а також фіксації вчинених правопорушень; нормативне закріплення та імплементація механізму цифровізації авторського та технічного нагляду; посилення інституційної ролі саморегулівних організацій шляхом передачі їм ширшого обсягу делегованих владних повноважень; створення дієвого механізму обов'язкового страхування професійної відповідальності сертифікованих виконавців; нормативне закріплення обов'язкового використання BIM-технологій під час реалізації проектів, які фінансуються за державні кошти, а також для приватних об'єктів, вартість будівництва яких перевищує розмір встановлений законодавством; унормування на рівні національного законодавства застосування типових форм контрактів Міжнародної федерації інженерів-

консультантів (FIDIC). З метою послідовного та ефективного впровадження відповідних напрямів удосконалення запропоновано ухвалити Комплексну стратегію реформування державної політики у сфері архітектури та інжинірингу (проєкт якої наведено в додатку А до дисертаційної роботи).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агапова О. В. Механізм публічного адміністрування у сфері позасудової юстиції. *Право і суспільство*. 2024. Т. 1, № 1. С. 128–132. URL: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.1.19>.
2. Адміністративне право : навч. посіб. / Гонтар З. Г., Купчак М. Я., Харчук А. І. / – Львів : СПОЛОМ, 2019. – 172 с. рис., табл. – Бібліогр.: с. 169-171 (53 назви). URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/2bac_pravo/Navchalnyy-posibnyk-ADMINISTRATYVNE-PRAVO.pdf.
3. Адміністративне право : навч. посіб. для здобувачів вищ. освіти / [Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, В. В. Зуй та ін.]. – Вид. 6-те, допов. та перероб. З опорою на законодавство станом на 1 квіт. 2021 р. – Харків : Право, 2021. – 196 с. URL: https://pravo-izdat.com.ua/index.php?route=product/product/download&product_id=4395&download_id=1426&srsId=AfmBOooKVoO7iADJEx4veJtsqCrdfT1cFM9eVhnw0Os-r_vIkamVmTtm.
4. Адміністративне право : підруч. / А. Є. Фоменко, Е. О. Сидорова, М. П. Юніна ; за заг. ред. Юніна О. С. – Дніпро : Видавець Біла К. О., 2022. – 428 с. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/9513/1/165779725675328.pdf>.
5. Адміністративне право та адміністративний процес. Повний курс : підручник / В. Галунько, П. Діхтієвський, А. Берlach та ін. ; за заг. ред. В. Галунька, В. Фелика. – Вид. 5-те. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2025. – 700 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/52731/1/A_Nashynets-Naumova_APAP_FPMV.pdf.
6. Адміністративне право та адміністративний процес України в умовах воєнного стану: колективна монографія / за заг. ред. В. Фелика, В. Курила. Київ: «Видавництво Людмила», 2023. 704 с. URL: <https://www.ssaals.com.ua/pravo/administrativne-pravo-ta-administra/9174/>.
7. Адміністративне право України (загальна частина): навчальний посібник / Остапенко О. І. Ковалів М. В., Єсімов С. С. та ін.. - Вид. 2-е, доп. - Львів: СПОЛОМ, 2021. - 616 с. - Бібліогр.: с. 612-614 (29 назв). URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3866>.

8. Адміністративне право України : підручник / В. В. Середа, О. Л. Хитра, Ю. С. Назар, Д. І. Йосифович, Я. М. Когут та ін. ; за заг. ред. Ю. С. Назара. Львів : ЛьвДУВС, 2021. 680 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4364/1/AdminPravo_28-03-2022.pdf.
9. Адміністративне право України: Підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін.; За ред. Ю. П. Битяка. — К.: Юрінком Інтер, 2007. — 544 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/Admin-Pravo.pdf.
10. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галунько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко та ін. ; за ред. В. Галунька, О. Правоторової. — Видання четверте. — Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. — 656 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/2bac_pravo/Halunko.P.Administratyvne-pravo-Ukrayiny.-2021.pdf.
11. Андрій Гурбик. Аграрна реформа в Україні XVI ст. Інститут історії України НАН України, Київ, 1997— 64 с.
12. Архітектура будівель і споруд: Навчальний посібник /З.І.Котеньова. — Харків: ХНАМГ, 2007. — 170 с. URL: <https://eprints.kname.edu.ua/3625/1/%D0%97%D0%98%D0%A12-%D1%83%D0%BA%D1%801.pdf>.
13. Багатомовний юридичний словник-довідник / І. О. Голубовська, В. М. Шовковий, О. М. Лефтерова та ін. — К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. — 543 с.
14. Барзилович Д., Лагунова І., Середюк С., Дмитрук О. Зелена книга «Системний перегляд якості державного регулювання «Взаємодія учасників ринку будівництва в розрізі життєвого циклу будівель та споруд» / Редакційна рада: О. Дорогань, Т. Барингольц, Р. Кобець. Офіс ефект. регулювання BRDO, 2022. 85 с. URL: <https://brdo.com.ua/wp-content/uploads/2024/06/17-ZK-Vzayemodiya-uchasnykiv-rynku-budivnytstva-v-rozrizi-zhyttyevogo-tsyklu-budivel-ta-sporud.pdf>.
15. Бачур Б. С. Земельні відносини в козацькому праві України у XVI-XVIII ст. Правова держава. 2005. № 8. С. 268–270.
16. Беломесяцев А. Б. Правові основи архітектури / Інститут проблем сучасного мистецтва Академії мистецтв України. — Київ: Музична Україна, 2006. — 544 с.
17. Беломесяцев А. Будівельний статут Російської імперії і практика його

застосування в реконструкції міської тканини. Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини: Зб. наук. пр. з мистецтвознавства, архітектурознавства і культурології / ІПСМ АМУ. 2005. № 2. С. 7–21. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Spdr_2005_2_4.pdf.

18. Біла В. Р. Види форм публічного адміністрування: оновлення доктринальних підходів. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2019. No. 4. Р. 112–115. URL: <https://doi.org/10.15421/391924>.

19. Білик М. В. Актуальні проблеми законодавчого регулювання публічного адміністрування суспільних відносин у сфері архітектури та інжинірингу в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2025. № 10. С. 470–474. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-10/107>.

20. Білик М. В. Місцеві органи публічної адміністрації як суб'єкти публічного адміністрування суспільних відносин у сфері архітектури та інжинірингу. Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 5 грудня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. 208 с. С. 199–204. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-580-1-55>.

21. Білик М. В. Особливості адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері містобудівної діяльності, зокрема в частині забезпечення умов доступності до будівель і споруд осіб з інвалідністю. Наукові записки. Серія: Право. 2021. № 10. Спецвип. С. 53–57. URL: https://cuspu.edu.ua/images/nauk_zapiski/pravo/10_spec_2021/53-57.pdf.

22. Білик М. В. Особливості законодавчого регулювання страхування професійної відповідальності архітекторів в Україні. Захист від недобросовісної конкуренції в умовах євроінтеграції та цифрової трансформації: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (31 травня 2024 р.). Київ : Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України. К., Інтерсервіс, 2024. 276 с. С. 236-238. URL: <https://drive.google.com/file/d/1vqUGvocS9oEzXjOfjdGNhRyIYsx>

A5Eh9/view.

23. Білик М. В. Поняття публічного адміністрування суспільних відносин у сфері архітектури та інжинірингу в Україні. Право та державне управління. 2025. № 3. С. 408–414. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2025.3.54>.

24. Білик М. В. Поняття суб'єкта публічного адміністрування суспільних відносин у сфері архітектури та інжинірингу в Україні. Держава та регіони. Серія: Право. 2025. № 4 (90). С. 65–71. DOI: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2025.4.10>.

25. Білик М. В. Поняття форм та методів публічного адміністрування суспільних відносин у сфері архітектури та інжинірингу в Україні. Право і суспільство. 2025. № 6. С. 870–878. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.6.122>.

26. Білик М. В. Сфера міжнародного законодавства публічного адміністрування суспільних відносин у сфері архітектури та інжинірингу. Актуальні проблеми юридичної науки та практики у воєнний період : Міжнародна науково-практична конференція. Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, 10 жовтня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. 252 с. С. 237–242. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-550-4-69>.

27. Білик М. В. Теоретичні конструкції «адміністрування», «публічне адміністрування», «публічний інтерес» в адміністративному праві. Права людини та публічне врядування: матеріали VIII Міжнародного правничого форуму, м. Чернівці, 30 травня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. 608 с. С. 603–607. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-162>.

28. Білик М.В. Дотримання вимог щодо інклюзивності та гендерної рівності при будівництві захисних споруд цивільного захисту: законодавчий аспект архітектурної діяльності. Гендерна рівність та інклюзія у вищій освіті: від політик до реалізації : Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої Дню науки та Дню Європи в Україні (16 травня 2025 року) [Електронний ресурс] / ред. кол.: Кожура Л. О., Рижук Ю. М., Богданець А. В. К.: КНЕУ, 2025. 248 с. С. 221–226. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/15dbc507-bc5d-4422-b547-ea1da1bad227/content>.

29. Бородин І. Л., Шишка Р. Б., Лазарев А. А. Поняття та класифікація інструментів

публічного адміністрування кадрової та виховної роботи у закладах вищої освіти в Україні. *Право та державне управління*. 2024. № 2. С. 286–292. URL: <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.2.37>.

30. Буга В. В. Адміністративно-правовий механізм запобігання правопорушенням у сфері будівництва в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Кропивницький, 2024. 419 с. URL: <https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2024/04/dysertacziya-1.pdf>.

31. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ; Ірпінь: Перун, 2005. – VIII, 1728 с. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000989>.

32. Вербицька А. О. Твір архітектури як об'єкт авторського права : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 (081 – Право) / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2018. 237 с. URL: https://scc.knu.ua/upload/iblock/369/dis_Verbytska%20A.O..pdf.

33. Вечерський В.В. Пам'ятки архітектури й містобудування Лівобережної України: Виявлення, дослідження, фіксація. — К.: Видавничий дім А.С.С, 2005. — 586 С. (Міністерство культури і мистецтв України, Державна служба охорони культурної спадщини, Науково-дослідний інститут пам'яткоохоронних досліджень).

34. Генеральна угода про торгівлю послугами: Угода Світ. орг. торгівлі від 15.04.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_017#Text.

35. Глібчук П. В. Мережа міських поселень України в період середньовіччя (X – кінець XVII ст.) / П. В. Глібчук // Вісник геодезії та картографії. - 2015. - № 5-6. - С. 34-38. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vgtk_2015_5-6_8.

36. Грибов Д. І. Розвиток нормативно-правового регулювання містобудівної діяльності в Україні. *Legal Bulletin*. 2024. № 2 (12). С. 10–18. URL: <https://doi.org/10.31732/2708-339x-2024-12-a1>.

37. Гринь О. В. Практикум з історії України литовсько-польської доби: Навчальний посібник / О. В. Гринь. – Чернігів: Видавець Лозовий В. М., 2011. – 424 с.

38. Гуржій, Олександр. Українська козацька держава в другій половині XVII—XVIII ст.: кордони, населення, право. — К: Основи, 1996. -222 с.

39. Державна інспекція архітектури та містобудування України - Повідомлення про оприлюднення проєкту постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання ліцензування будівництва об'єктів, що за класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів із середніми (СС2) та значними (СС3) наслідками. Головна | Державна інспекція архітектури та містобудування України. URL: <https://diam.gov.ua/regulyatorna-politika/povidomlennia-pro-opryliudnennia-proiektu-postanovy-kabinetu-ministriv-ukrainy-deiaki-pytannia-litsenzuvannia-budivnytstva-objektiv-shcho-za-klasom-naslidkiv-vidpovidalnosti-nalezhat-do-objektiv-iz-serednimy-ss2-ta-znachnymy-ss3-naslidkami>.
40. Деякі питання виконання підготовчих і будівельних робіт : Постанова Каб. Міністрів України від 13.04.2011 № 466 : станом на 30 груд. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-2011-п#Text>.
41. Деякі питання діяльності Міністерства культури та інформаційної політики : Постанова Каб. Міністрів України від 16.10.2019 № 885 : станом на 1 січ. 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/885-2019-п#Text>.
42. Деякі питання діяльності органів державного архітектурно-будівельного контролю : Постанова Каб. Міністрів України від 19.08.2015 № 671 : станом на 13 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-2015-п#Text>.
43. Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану : Постанова Каб. Міністрів України від 18.03.2022 № 314 : станом на 19 лип. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2022-п/ed20250719#Text>.
44. Деякі питання забезпечення функціонування Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва : Постанова Каб. Міністрів України від 23.06.2021 № 681 : станом на 30 груд. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/681-2021-п#Text>.
45. Деякі питання здійснення дозвільних та реєстраційних процедур у будівництві в умовах воєнного стану : Постанова Каб. Міністрів України від 24.06.2022 № 722 : станом на 8 жовт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722-2022-п#Text>.
46. Деякі питання ліцензування будівництва об'єктів, що за класом наслідків

(відповідальності) належать до об'єктів із середніми та значними наслідками : Постанова Каб. Міністрів України від 30.03.2016 № 256 : станом на 18 берез. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/256-2016-п#Text>.

47. Деякі питання Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства : Постанова Каб. Міністрів України від 21.07.2025 № 903 : станом на 6 січ. 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/903-2025-п#Text>.

48. Деякі питання професійної атестації відповідальних виконавців окремих видів робіт (послуг), пов'язаних із створенням об'єктів архітектури : Постанова Каб. Міністрів України від 23.05.2011 № 554 : станом на 11 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554-2011-п#Text>.

49. Деякі питання функціонування органів архітектурно-будівельного контролю та нагляду : Постанова Каб. Міністрів України від 23.12.2020 № 1340 : станом на 13 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1340-2020-п#Text>.

50. Директива Європейського Парламенту і Ради 2010/31/ЄС від 19 травня 2010 року про енергетичні характеристики будівель (нова редакція) : Директива Європ. Союзу від 19.05.2010 № 2010/31/ЄС : станом на 24 груд. 2018 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011-10#Text.

51. Договір про заснування Енергетичного Співтовариства : Договір Європ. співтовариства від 25.10.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_926#Text.

52. ДСТУ-Н Б А.2.2-11:2014. Настанова щодо проведення авторського нагляду за будівництвом. На заміну ДБН А.2.2-4-2003 ; чинний від 2015-07-01. Вид. офіц. Київ : Держ. підприємство «Укрархбудінформ», 2015. 10 с. URL: https://dbn.co.ua/load/normativy/dstu/dstu_a_2_2_11_2014_avtorskiy_nagljad_za_budivnictvom/5-1-0-1595.

53. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. – 820 с.

54. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К. :

- НАДУ, 2011. Т. 1 : Теорія державного управління / наук.-ред. колегія : В. М. Князєв (співголова), І. В. Розпутенко (співголова) та ін. – 2011. – 748 с.
55. Європейська конвенція про охорону археологічної спадщини (переглянута) (ETS N 143) : Конвенція Ради Європи від 16.01.1992 № ETS N 143 : станом на 10 груд. 2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_150#Text.
56. Європейська ландшафтна конвенція (укр/рос) : Конвенція Ради Європи від 20.10.2000 № ETS N 176 : станом на 7 верес. 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_154#Text.
57. Єфремівська Кормча - джерело права Київської Русі (кінець XI - початок XII ст.) [Текст] : дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Цветкова Юліанна Володимирівна ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. - К., 2003. - 209 арк.
58. Жуков М.С. Форми та методи адміністративно-правового регулювання чи інструменти діяльності публічної адміністрації: порівняльний аналіз. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 2. С. 215-218. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-2/55>.
59. Загальне адміністративне право України : підручник / за заг. ред.: акад. С. Ківалова і проф. Л. Білої-Тіунової ; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2023. – 792 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4fmb_pravo/Admin.-pravo-2023-Kivalov.pdf.
60. Земельний кодекс України : Кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III : станом на 31 жовт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.
61. Інжиніринг / Т. П. Галушкіна // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. URL: <https://esu.com.ua/article-12298>.
62. Історія держави і права України : підручник. / В.М. Іванов - К. : КУП НАНУ, 2013. - 892с.
63. Історія держави та права : навч. посібн. / Д.Є. Забзалюк, В.С. Макарчук, В.Я. Марковський, В.Д. Яремчук, Н.Я. Рудий (Заг. ред. Д.Є.Забазалюка та В.Я. Марковського) ; Львівський державний університет внутрішніх справ. – Львів :

СПОЛОМ, 2021. – 438 с.

64. Історія держави та права України: підручник для курсантів та студентів вищих навч. закл. / О. М. Бандурка, М. Ю. Бурдін, О.М. Головка та ін. Харків: Майдан, 2018. – 616 с.

65. Карабін Т.О., Проблеми визначення суб'єктного складу публічної адміністрації // Прикарпатський юридичний вісник. – 2015. - №3 (9). – С. 164-169 URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/14087>.

66. Качемцева Л. В., Гелла О. І. Регламентація містобудівної діяльності в Російській імперії в другій половині XIX–початку XX ст. на прикладі Харкова. Науковий вісник будівництва. 2020. Т. 102, № 4. С. 26–34. URL: <https://svc.kname.edu.ua/index.php/svc/uk/article/view/161>.

67. Квасніцька О. О. Історичний розвиток та становлення будівельного законодавства у правовому досвіді України. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». 2012. Т. 12. С. 370–382. URL: <https://doi.org/10.32837/npnuola.v12i0.244>.

68. Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс України від 06.07.2005 № 2747-IV : станом на 31 жовт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.

69. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 - 212-24) : Кодекс України від 07.12.1984 № 8073-X : станом на 1 верес. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

70. Кодекс цивільного захисту України : Кодекс України від 02.10.2012 № 5403-VI : станом на 12 верес. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>.

71. Колпаков В. К. Адміністративно-правові відносини: альтернативний погляд. Стратегія розвитку України. Серія: «Економіка, соціологія, право». 2011. Т. 1. № 4. С. 210–213 URL: <https://jrnل.nau.edu.ua/index.php/SR/article/view/4548>.

72. Колпаков В. К. Поняття форм публічного адміністрування. Адміністративне право і процес. 2012. № 2 (2). С. 43–51. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi38/adminpravoiprotces2/43.pdf>.

73. Конвенція про безпеку та гігієну праці у будівництві N 167 (укр/рос) : Конвенція

Міжнар. орг. пр. від 20.06.1988 № 167. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_021#Text.

74. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція) : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 25.06.1998 : станом на 27 трав. 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text.

75. Конвенція про охорону архітектурної спадщини Європи (укр/рос) : Конвенція Ради Європи від 03.10.1985 : станом на 20 верес. 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_226#Text.

76. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини : Конвенція Орг. об'єдн. націй з питань освіти, науки та культури від 16.11.1972 : станом на 4 жовт. 1988 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089#Text.

77. Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 25.02.1991 : станом на 4 черв. 2004 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_272#Text.

78. Конвенція про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів) : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 13.12.2006 : станом на 19 черв. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text.

79. Кондратенко Ю. В. Правове регулювання забудови міських земель в законодавстві 1917-1940 років. Актуальні проблеми політики. 2013. № 49. С. 362–369. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/appol_2013_49_44.

80. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

81. Кравцова Т. М. Поняття та принципи діяльності публічної адміністрації / Т. М. Кравцова, А. В. Солонар // Форум права. – 2010. – № 4. – С. 522–525 URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/84e0ce4e-b637-4e59-b12f-4ad73c497d47/content>.

82. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 17 лип. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

83. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012

№ 4651-VI: станом на 1 серп. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

84. Лавренікова О. С. Публічне адміністрування будівництва в Україні. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081–Право. Київ, 2020. 206 с. URL: https://ssaals.com.ua/wp-content/uploads/2020/10/dis_%D0%9B%D0%B0%D0%B2%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BDi%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0.pdf#page=84.08.

85. Лопушинський І. П., Дурман М. О., Малахова Т. В. Механізми забезпечення ефективності публічного управління та результативності адміністрування. Вісник Херсонського національного технічного університету. 2023. № 3(82). С. 135–144. URL: <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2022.3.19>.

86. Магдебурзьке право і його застосування в Україні (XIV - перша половина XIX ст.) [Текст] : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / Кобилецький Микола Мар'янович ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. - Л., 2009. - 555 арк. - Бібліогр.: арк. 408-555.

87. Мазуренко С. В. Авторське право в сфері архітектури / С. В. Мазуренко // Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. – Т. 2. – С. 735-738. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5c8d41f1-0920-4844-b0f5-70d28a901c7c/content>.

88. Макаrchук В. Аспекти будівельного права Російської імперії в «Уложениях о наказаниях уголовных и исправительных» (видання 1866 р.) та працях тогочасних російських юристів. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2017. № 884. С. 30–37. URL: <https://doi.org/10.23939/law2017.884.030>.

89. Макаrchук В. С. Радянське будівельне право – час становлення (1928–1932 рр.) (Ч. 2. Завершальний етап першої п'ятирічки). Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки. 2019. № 23. С. 51–58. URL: <https://doi.org/10.23939/law2019.23.051>.

90. Маслова А. Б. Визначення правової природи публічної адміністрації у працях учених-адміністративістів: узагальнений огляд підходів. Актуальні проблеми держави і права. 2020. Вип. 87. С. 97–106. URL: <http://apdp.onua.edu.ua/index.php/apdp/article/view/2803/2725>.
91. Мельник Н. Історичні етапи розвитку організаційних форм управління будівництвом на території України. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2013. № 4. С. 69–76. URL: <https://api.dspace.wupn.edu.ua/api/core/bitstreams/de1b9496-5b10-4ff2-bfc7-60c981943449/content>.
92. Мельник Р. С., Бевзенко В. М. Загальне адміністративне право: Навчальний посібник / За заг. ред. Р.С. Мельника. – К.: Ваїте, 2014. – 376 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/d/c/358156.pdf>.
93. Мельниченко Б. Б. Функції публічного управління: поняття та види. Право і суспільство. 2019. No5. С. 55-61. URL: <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-5-2-10>.
94. Мороз А. М. Адміністративно-правове забезпечення нормування у будівництві : дис. ... д-ра філософії в галузі права : 081. Київ, 2022. 288 с. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/91a5b11e-7ec9-48d6-b289-9e28d4a20da9/content>.
95. Насурлаєва, К. Е. Поняття інжинірингу. Теоретичний та законодавчий аспекти / К. Е. Насурлаєва // Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Право / гол. ред. Ю.М. Бисага. – Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2013. – Вип. 23. Ч. 1. Т. 1. – С. 241–244. – Бібліогр.: с. 244 (21 назва) URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/6688>.
96. Національний класифікатор України. Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010: прийнято та надано чинності наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 11.10.2010 р. № 457. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10#Text>.
97. Невзоров О. В. Правове регулювання інжинірингової діяльності у сфері будівництва. Часопис цивілістики. 2022. № 45. С. 36–42. URL: <https://doi.org/10.32837/chc.v0i45.463>.

98. Оксін В. Ю. Публічне адміністрування місцевого розвитку в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Дніпро, 2021. 498 с. URL: https://dduvs.edu.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/new_d0872702/37_4/d.pdf.
99. Омельченко А. В. Публічне адміністрування та державне управління: порівняльний адміністративно-правовий аналіз. Юридичний науковий електронний журнал. № 5, 2022. С. 705–707. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2022/171.pdf.
100. Основи публічного адміністрування : навч. посіб. / [Ю. П. Битяк, Н. П. Матюхіна, М. С. Ковтун та ін.] ; за заг. ред. Н. П. Матюхіної. – Вид. 2-ге, допов. та перероб. – Харків : Право, 2021. – 238 с. URL: https://pravo-izdat.com.ua/index.php?route=product/product/download&product_id=4279&download_id=1332&srsid=AfmB0oqmnoORaLsm7OlPZQ3rLkdT1GnxaU-Yr7fxmfbhWeHrqWRp23yo.
101. Основи римського приватного права: Підручник / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, М. В. Домашенко та ін.; За заг. ред. В. І. Борисової та Л. М. Баранової. — Х.: Право, 2008. — 224 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/Rimskpravo.pdf.
102. Петровська Ю. М. Історія держави і права України: європейський вимір. Практикум : у 2-х ч. / Ю. М. Петровська. — Чернігів : Десна Поліграф, 2018. — Ч. 1. — 376 с.
103. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI : станом на 5 жовт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
104. Політологічний словник : Навч. посіб. для схуд. вищ. навч. закл. / За ред. М. Ф. Головатого та О. В. Антонюка. — К. : МАУП, 2005. — 792 с.
105. Поляруш С. І. Житлове питання та його вирішення в Україні в XIX-XX ст. Наукові записки. Серія: Право. 2025. № 19. С. 16–21. URL: <https://doi.org/10.36550/2522-9230-2025-19-16-21>.
106. Права, за якими судиться малоросійський народ / Відп. ред. та авт. передм. Ю. С. Шемшученко; Упорядн. та авт. нарису К. А. Вислобоков; Ред. кол.: О. М. Мироненко (голова), К. А. Вислобоков (відп. секретар), І. Б. Усенко, В. В. Цетков, Ю. С. Шемшученко. НАН України. Інститут держави і права ім В. М. Корецького;

Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – К., 1997. – 548 с.

107. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX : станом на 12 груд. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>.

108. Про авторський та технічний нагляд під час будівництва об'єкта архітектури : Постанова Каб. Міністрів України від 11.07.2007 № 903 : станом на 18 берез. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/903-2007-п#Text>.

109. Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI : станом на 1 верес. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text>.

110. Про адміністративну процедуру : Закон України від 17.02.2022 № 2073-IX : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>.

111. Про архітектурну діяльність : Закон України від 20.05.1999 № 687-XIV : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-14/ed20241115#Text>.

112. Про благоустрій населених пунктів : Закон України від 06.09.2005 № 2807-IV : станом на 30 серп. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-15#Text>.

113. Про будівельні норми : Закон України від 05.11.2009 № 1704-VI : станом на 9 черв. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1704-17#Text>.

114. Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності : Закон України від 14.10.1994 № 208/94-ВР : станом на 1 груд. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/208/94-вр#Text>.

115. Про Генеральну схему планування території України : Закон України від 07.02.2002 № 3059-III : станом на 18 листоп. 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3059-14#Text>.

116. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності : Закон України від 06.09.2005 № 2806-IV : станом на 8 серп. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15#Text>.

117. Про енергетичну ефективність будівель : Закон України від 22.06.2017 № 2118-VIII : станом на 3 серп. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118->

19#Text.

118. Про забезпечення реалізації Закону України «Про Генеральну схему планування території України» : Постанова Каб. Міністрів України від 29.08.2002 № 1291 : станом на 14 груд. 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1291-2002-п#Text>.

119. Про затвердження Методологічних основ та пояснень до позицій Класифікації видів економічної діяльності: Наказ Державного комітету статистики України від 23.12.2011 № 396. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0396832-11#Text>.

120. Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій : Постанова Каб. Міністрів України від 16.12.2015 № 1052 : станом на 5 верес. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-п#Text>.

121. Про затвердження Положення про Міністерство розвитку громад та територій України : Постанова Каб. Міністрів України від 30.06.2015 № 460 : станом на 14 черв. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/460-2015-п#Text>.

122. Про затвердження Порядку делегування повноважень саморегульним організаціям у сфері архітектурної діяльності : Наказ від 13.10.2014 № 282 : станом на 1 жовт. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z1369-14#n13>.

123. Про затвердження Порядку затвердження проектів будівництва і проведення їх експертизи та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України : Постанова Каб. Міністрів України від 11.05.2011 № 560 : станом на 30 груд. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/560-2011-п#Text>.

124. Про затвердження Порядку здійснення державного архітектурно-будівельного контролю : Постанова Каб. Міністрів України від 23.05.2011 № 553 : станом на 3 трав. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/553-2011-п#Text>.

125. Про затвердження Порядку здійснення державного архітектурно-будівельного нагляду : Постанова Каб. Міністрів України від 19.08.2015 № 698 : станом на 13 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-2015-п#Text>.

126. Про затвердження Порядку накладення штрафів за правопорушення у сфері містобудівної діяльності : Постанова Каб. Міністрів України від 06.04.1995 № 244 :

- станом на 16 верес. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/244-95-п#Text>.
127. Про затвердження Порядку приєднання до мереж централізованого водопостачання та/або централізованого водовідведення: Постанова Каб. Міністрів України від 01.09.2025 № 1066. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1066-2025-п#Text>.
128. Про затвердження Порядку проведення експертизи містобудівної документації: Постанова Каб. Міністрів України від 25.05.2011 № 548 : станом на 15 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-2011-п#Text>.
129. Про затвердження Порядку реєстрації саморегулівних організацій у сфері архітектурної діяльності: Наказ від 13.05.2014 № 137 : станом на 1 жовт. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z0573-14#n13>.
130. Про затвердження Порядку розроблення проектної документації на будівництво об'єктів : Наказ М-ва регіон. розвитку, буд-ва та житлово-комун. госп-ва України від 16.05.2011 № 45 : станом на 8 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0651-11#Text>.
131. Про затвердження примірних форм договорів про надання інженерно-консультаційних послуг у будівництві, про надання інженерно-консультаційних послуг у будівництві (послуг інженера-консультанта) та про здійснення технічного нагляду у будівництві : Наказ М-ва розвитку громад, територій та інфраструктури України від 06.08.2024 № 787. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/FN083505>.
132. Про землеустрій : Закон України від 22.05.2003 № 858-IV : станом на 8 серп. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text>.
133. Про комплексну реконструкцію кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду : Закон України від 22.12.2006 № 525-V : станом на 9 лип. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/525-16#Text>.
134. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII : станом на 31 жовт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>.
135. Про надання будівельної продукції на ринку : Закон України від 02.09.2020 № 850-IX : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/850->

20#Text.

136. Про оптимізацію органів державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду : Постанова Каб. Міністрів України від 13.03.2020 № 219 : станом на 18 лют. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2020-п#Text>.

137. Про основи містобудування : Закон України від 16.11.1992 № 2780-XII : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2780-12#Text>.

138. Про охорону культурної спадщини : Закон України від 08.06.2000 № 1805-III : станом на 31 жовт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>.

139. Про оцінку впливу на довкілля : Закон України від 23.05.2017 № 2059-VIII : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>.

140. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII : станом на 14 трав. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

141. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24.08.2023 № 3354-IX : станом на 19 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>.

142. Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII : станом на 31 жовт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>.

143. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17.02.2011 № 3038-VI : станом на 31 жовт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>.

144. Про стандартизацію : Закон України від 05.06.2014 № 1315-VII : станом на 20 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text>.

145. Про технічні регламенти та оцінку відповідності : Закон України від 15.01.2015 № 124-VIII : станом на 19 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-19#Text>.

146. Про топографо-геодезичну і картографічну діяльність : Закон України від 23.12.1998 № 353-XIV : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/353-14#Text>.

147. Прокіпчук А. А. Історичні віхи розвитку містобудування як науки та практичної діяльності в Україні. Наукові перспективи. 2025. № 8 (62). С. 214–230.

URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-8\(62\)-214-230](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-8(62)-214-230).

148. Протокол про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті : Протокол Орг. Об'єдн. Націй від 21.05.2003 : станом на 1 лип. 2015 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b99#Text.

149. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів :Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/3fmb_finan/Rabinovych-theory_philosophy_prava_posibnik_2021.pdf.

150. Руська правда : (Академічний список) / Українське правниче товариство в ЧСР; ред. Р. Лащенко. – Прага: Держдрук, 1927. – 18 с. – (Пам'ятки українського права).

151. Руська правда й історія її тексту / Л. Білецький ; ред. Ю. Книш. – Вінніпег: Українська вільна академія наук в Канаді, 1993. – 166 с.

152. Саморегулівні організації. Портал Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва. URL: https://e-construction.gov.ua/organizations/org_type=9.

153. Статути Великого князівства Литовського: У 3 т. — Том II. Статут Великого князівства Литовського 1566 року / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. — Одеса: Юридична література, 2003. — 560 с., 2 арк. кольор. іл.

154. Статути Великого князівства Литовського: У 3 т. —Том III. Статут Великого князівства Литовського 1588 року: У 2 кн. — Кн. 2 / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. — Одеса: Юридична література, 2004. — 568 с., 2 арк. кольор. іл.

155. Статути Великого князівства Литовського: У 3-х томах.— Том I. Статут Великого князівства Литовського 1529 року / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. — Одеса: Юридична література, 2002. — 464 с., 2 арк. кольор. іл.

156. Стукаленко О. В. Адміністративно-правове забезпечення будівельної галузі: теоретико-правові та праксеологічні засади : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Дніпро, 2016. 513 с. URL: <https://dduvs.edu.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/dissertations/12/5.pdf>.

157. Стукаленко О. В. Історичні та правові передумови виникнення і становлення будівельної галузі на території України. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2016. № 3 (19). С. 98–101. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2af8a2e7-4e83-4aaa-8b59-ff8ff53fce30/content>.
158. Сукманова О. В. Публічне адміністрування охорони права власності в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Суми, 2019. 559 с. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/items/47572f04-ee93-4f2c-93fd-6d6de823c781>.
159. Сурай І. Г. Адміністрування // Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/Адміністрування>.
160. Тарасович О. І. Адміністративно-територіальні зміни та їх вплив на містобудівну діяльність в Австрії та Австро-Угорщини (друга половина XVIII – початок XX ст.). *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 5. С. 66–70. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.05.9>.
161. Тарасович О. І. Становлення та розвиток джерел правового регулювання містобудівної діяльності в Австрії та Австро-Угорщини (друга половина XVIII – початок XX ст.). *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2023. Т. 2, № 79. С. 369–374. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.2.57>.
162. Тарасюк Ю. В. Адміністративно-правове забезпечення житлового будівництва в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. 2021. 227 с. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/83684>.
163. Терлюк І.Я. Історія українського права від найдавніших часів до XVIII століття. Навчальний посібник з історії держави і права України.- Львів, 2003. – 156 с. Бібліогр.: с. 151-153.
164. Термінологічний словник-довідник з будівництва та архітектури / Р.А.Шмиг, В.М.Боярчук, І.М.Добрянський, В.М.Барабаш; за заг. ред. Р.А.Шмига. – Львів, 2010. – 222 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shmyh_Roman/Terminolohichnyi_slovyk-dovidnyk_z_budivnytstva_ta_arkhitektury.pdf.
165. Тимофієнко В. І. Архітектура і монументальне мистецтво: Терміни та поняття. — К.: Вид-во Інституту проблем сучасного мистецтва, Головкиївархітектура, 2002.

— 472 с. URL: https://mari.kyiv.ua/sites/default/files/inline-images/pdfs/Tymofiienko%E2%80%94Architecture_and_fundamental_art_web.pdf.

166. Токар А., Гаврік Р. Адміністративно-правовий статус військових адміністрацій як суб'єктів публічної адміністрації. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2024. № 6. С. 664–668. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.06.109>.

167. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Румунії про будівництво автодорожнього прикордонного мосту через річку Тиса на українсько-румунському державному кордоні між населеними пунктами Біла Церква (Україна) - Сігету-Мармаціей (Румунія): Угода Каб. Міністрів України від 18.10.2023 : станом на 10 груд. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/642_005-23#Text.

168. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода Україна від 27.06.2014 : станом на 14 жовт. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

169. Угода про державні закупівлі : Угода Світ. орг. торгівлі від 15.04.1994 : станом на 16 берез. 2016 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_050#Text.

170. Угода про співробітництво між Міністерством України у справах будівництва і архітектури та Міністерством територіального планування і будівництва республіки Польща : Угода М-ва України у справах буд-ва і архітектури від 19.05.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_031#Text.

171. Угода про технічні бар'єри в торгівлі : Угода Світ. орг. торгівлі від 15.04.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_008#Text.

172. Універсали Богдана Хмельницького. 1648–1657 [Текст] / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України; упоряд. І.Крип'якевич, І.Бутич; ред. кол. В.Смолій [та ін.]. – К.: Альтернативи, 1998. – 383 с. + дод. – (Матеріали до українського дипломатарію. Серія 1 «Універсали українських гетьманів»). – ISBN 966-7217-53-1.

173. Універсали Івана Мазепи. 1687-1709 / Упорядник: Іван Бутич. – Київ, 2002. –

780 с.

174. Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657–1687) / Матеріали до українського дипломатарію. Інститут української археографії та джерелознавства імені М.С.Грушевського. Наукове товариство імені Шевченка. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. – Київ–Львів. – 2004. – 1088 с. ISBN 966-02-3091-5.

175. Фелик О. В. Сутність інструментів публічного адміністрування в Україні. Право і суспільство. 2024. № 4. С. 44–50. URL: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.4.7>.

176. Фролова Є. І. Методи публічного адміністрування: понятійно-змістовна характеристика. *Juris europensis scientia*. 2023. № 1. С. 114–117. URL: <https://doi.org/10.32782/chem.v1.2023.22>.

177. Хрестоматія з історії держави і права України: Навч. посіб. / Упоряд.: А. С. Чайковський (кер.), О. Л. Копиленко, В. М. Кривоніс, В. В. Свистунов, Г. І. Трофанчук. – К.: Юрінком Інтер, 2003. - 656 с.

178. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 18 листоп. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

179. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV : станом на 17 лип. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.

180. Щокін Р. Г. Методи публічного адміністрування в сфері освіти: окремі проблеми застосування. Науковий вісник публічного та приватного права. 2016. Т. 4, № 6. С. 283–286. URL: https://www.nvppp.in.ua/vip/2017/6/tom_4/56.pdf.

181. Юрченко В. В. Інструменти публічного адміністрування крізь призму системного підходу. Аналітично-порівняльне правознавство. 2025. Т. 2, № 5. С. 387–391. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.2.60>.

182. Bento, J. Architectural Policies in Europe: An Overview. UCL Bartlett Faculty of the Building Environment, Bartlett School of Planning. 2022. URL: https://roac.ca/wp-content/uploads/2023/03/Rise_for_Architecture_Appendix_7_Independent_Research_on_the_Development_of_Architecture_Policies.pdf.

183. Bento J. Architecture policies in Europe. Brussels : ACE Architects' Council of Europe, 2025. URL: https://ace-cae.eu/wp-content/uploads/2025/05/ACE_Architecture_Policies_Europe_2025.pdf.
184. Blackwell A. H. The dictionary of essential legal terms. Naperville, Illinois : Sphinx Publishing, an imprint of Sourcebooks, Inc., 2008. 560 p. URL: <https://www.latestlaws.com/wp-content/uploads/2015/04/Legal-Dictionary.pdf>.
185. Borkowski A. S., Drozd W., Zima K. Badanie aktualnego stanu wdrożenia obowiązku modelowania informacji o obiekcie budowlanym (BIM) w Polsce. 2024. 16 p. URL: <https://repo.pw.edu.pl/info/report/WUT172483132e30433399461221c04100eb/>.
186. Building control systems / S. Mjakuškina et al. Consortium of European Building Control. URL: <https://cebc.eu/wp-content/uploads/2024/03/CEBC-Building-Control-Systems-Report-February-2024-1.pdf>.
187. Collins, P., Gowans, A., Ackerman, J.S., Scruton, R. (2025, September 22). architecture. Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/topic/architecture>.
188. Comparative study on building permit processes in Europe / J. Fauth et al. European Network for Digital Building Permit, 2024. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14178512>.
189. Decision No 2010/02/MC-EnC of the Ministerial Council of the Energy Community of 24 September 2010 amending Decision 2009/05/MC-EnC of 18 December 2009 on the implementation of certain Directives on Energy Efficiency URL: https://www.energy-community.org/dam/jcr:3a85a2ca-9351-4617-b0c3-2ca81eb4a1ff/Decision_2010_02_MC_EE.pdf.
190. Dictionary of Public Administration Management / M. Archer et al. ; ed. by I. B. Brajnik. 2nd ed. Ljubljana : Faculty of Social Sciences, University of Ljubljana, 2022. 74 p. URL: <https://doi.org/10.51936/978-961-295-026-2>.
191. European Commission. Mutual evaluation of regulated professions. Overview of the regulatory framework in the business services sector by using the example of architects. 2015. 23 p. URL: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/13382>.

192. Ferreira B. J. M. D. Architecture as public policy. the role and effectiveness of national architectural policies in the European Union : the cases of Ireland, Scotland and The Netherlands : thesis. 2017. URL: <http://discovery.ucl.ac.uk/1557359/>.
193. Meijer F., Visscher H. The legal position of architects in the European Union. OTB Research Institute for Housing, 2014. URL: <https://scispace.com/pdf/the-legal-position-of-architects-in-the-european-union-ot6dlszve9.pdf>.
194. Merriam-Webster. (n.d.). Sphere. In Merriam-Webster.com dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/sphere>.
195. Mitera-Kiełbasa, E.; Zima, K. BIM Policy Trends in Europe: Insights from a Multi-Stage Analysis. Appl. Sci. 2024, 14, 4363. <https://doi.org/10.3390/app14114363>.
196. Nadin V., Stead D. European spatial planning systems, social models and learning. DisP - the planning review. 2008. Vol. 44, no. 172. P. 35–47. URL: <https://doi.org/10.1080/02513625.2008.10557001>.
197. Osnove splošnega upravnega prava / Mirko Pečarič. - 2. dopolnjena in predelana izd. - Ljubljana : Fakulteta za upravo, 2021 URL: <https://dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-ER2IIEPO/7a0a2308-8fd4-4ee4-8143-2b1c9a75eb13/PDF>.
198. Pahl-Weber E., Henckel D. The planning system and planning terms in Germany: a glossary. 2008. Vol. 7. URL: <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssolar-285601>.
199. Škurek Martin. Správní právo. Olomouc: Moravská vysoká škola Olomouc, 2018. URL: https://is.mvso.cz/el/mvso/zima2024/XSPRP/1497465/Spravni_pravo.pdf?kod=XTMK;lang=en.
200. Sobisiak M. Prawo budowlane jako wadliwie funkcjonująca regulacja procedur i procesów związanych z inwestycjami budowlanymi. Acta Sci. Pol. Architectura. 2017. No. 16 (4). P. 103–110. URL: <https://doi.org/10.22630/aspa.2017.16.4.10>.
201. Vitez Pandžić M., Ljubanović B. REGULATING THE AREA OF CONSTRUCTION AT EUROPEAN UNION LEVEL. EU AND MEMBER STATES – LEGAL AND ECONOMIC ISSUES. 2019. No. 3. P. 231–254. URL: <https://doi.org/10.25234/eclic/9001>.

ДОДАТКИ

Додаток А

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ
ПОСТАНОВА

від _____ р. № _____

Київ**Про затвердження Комплексної стратегії реформування державної
політики у сфері архітектури та інжинірингу на 2027-2031 роки
(проект)****Кабінет Міністрів України постановляє:**

1. Затвердити Комплексну стратегію реформування державної політики у сфері архітектури та інжинірингу на 2027–2031 роки (далі – Комплексна стратегія), що додається.
2. Міністерству розвитку громад та територій разом з іншими центральними органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями забезпечити у двомісячний строк розроблення плану заходів з реалізації Комплексної стратегії.
3. Міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади забезпечити врахування положень Комплексної стратегії під час розроблення та реалізації стратегічних та програмних документів у відповідних галузях, а також забезпечити виконання плану заходів з реалізації Комплексної стратегії та подавати щокварталу

до 10 числа наступного місяця Кабінету Міністрів України інформацію про стан його виконання.

Прем'єр-міністр України _____

Інд. ____

ЗАТВЕРДЖЕНО

постановою Кабінету Міністрів України

від _____ р. № _____

КОМПЛЕКСНА СТРАТЕГІЯ

реформування державної політики

у сфері архітектури та інжинірингу на 2027-2031 роки

(проект)

...

Державна політика у сфері архітектури та інжинірингу до 2031 року

Стратегічною метою державної політики у сфері архітектури та інжинірингу до 2031 року є підвищення ефективності публічного адміністрування сферою архітектури та інжинірингу та адаптація вітчизняної системи публічного адміністрування до найкращих європейських стандартів з метою задоволення потреб держави у швидкій та якісній повоєнній відбудові інфраструктури та регіонів за принципом «відбудуй краще ніж було».

Стратегічна мета політики у сфері архітектури та інжинірингу до 2031 року досягається на основі таких стратегічних цілей:

удосконалення національного законодавства шляхом проведення його кодифікації та гармонізації із європейським законодавством;

підвищення рівня цифровізації публічного адміністрування;

формування багаторівневої та децентралізованої системи публічної адміністрації.

Пріоритетними напрямками підвищення ефективності публічного

адміністрування сферою архітектури та інжинірингу на період до 2031 року є:

- завершення кодифікації містобудівного законодавства шляхом ухвалення єдиного Містобудівного кодексу України, що призведе до об'єднання розпорошених нормативних актів, усунення правових колізій, систематизації наявної термінології та формування єдиного уніфікованого законодавства у сфері архітектури та інжинірингу;

- запровадження спеціального правового та податкового режиму «ReBuild.City», прообразом якого має стати успішна на сьогодні модель «Дія.City». Відповідний режим діятиме як потужний економічний стимул, створюючи максимально сприятливі фінансові умови для діяльності архітектурних, інжинірингових та будівельних компаній, а також сприятиме залученню інвестицій у відбудову;

- ширше впровадження функціоналу Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва з обов'язковим переведенням у цифрову площину процедур державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду, а також фіксації вчинених правопорушень з метою притягнення винних осіб до юридичної відповідальності, що разом дозволить мінімізувати корупційні ризики та суб'єктивний фактор у відповідній сфері;

- нормативне закріплення та імплементація механізму цифровізації авторського та технічного нагляду, що забезпечить прозорий та дистанційний моніторинг виконання будівельних робіт на кожному з етапів реалізації об'єктів;

- посилення інституційної ролі саморегулювних організацій шляхом передачі їм ширшого обсягу делегованих владних повноважень, що сприятиме розвантаженню публічної адміністрації та підвищенню професійності виконуваної діяльності;

- створення дієвого механізму обов'язкового страхування професійної відповідальності сертифікованих виконавців, який слугуватиме надійною фінансовою гарантією якості робіт та захисту прав третіх осіб від допущених професійних помилок;

- нормативне закріплення обов'язкового використання BIM-технологій під час

реалізації проектів, які фінансуються за державні кошти, а також для приватних об'єктів, вартість будівництва яких перевищує розмір встановлений законодавством;

- унормування на рівні національного законодавства застосування типових форм контрактів Міжнародної федерації інженерів-консультантів (FIDIC), що стандартизує договірні відносини за світовим зразком та підвищить довіру міжнародних донорів.

...

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Білик М. В. Особливості адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері містобудівної діяльності, зокрема в частині забезпечення умов доступності до будівель і споруд осіб з інвалідністю. *Наукові записки. Серія: Право*. 2021. № 10. Спецвип. С. 53–57. URL: https://cuspu.edu.ua/images/nauk_zapiski/pravo/10_spec_2021/53-57.pdf.

2. Білик М. В. Поняття публічного адміністрування суспільних відносин у сфері архітектури та інжинірингу в Україні. *Право та державне управління*. 2025. № 3. С. 408–414. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2025.3.54>.

3. Білик М. В. Актуальні проблеми законодавчого регулювання публічного адміністрування суспільних відносин у сфері архітектури та інжинірингу в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 10. С. 470–474. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-10/107>.

4. Білик М. В. Поняття суб'єкта публічного адміністрування суспільних відносин у сфері архітектури та інжинірингу в Україні. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2025. № 4 (90). С. 65–71. DOI: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2025.4.10>.

5. Білик М. В. Поняття форм та методів публічного адміністрування суспільних відносин у сфері архітектури та інжинірингу в Україні. *Право і суспільство*. 2025. № 6. С. 870–878. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.6.122>.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Білик М. В. Особливості законодавчого регулювання страхування професійної відповідальності архітекторів в Україні. *Захист від недобросовісної конкуренції в умовах євроінтеграції та цифрової трансформації*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (31 травня 2024 р.). Київ : Науково-

дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України. К., Інтерсервіс, 2024. 276 с. С. 236- 238. URL: <https://drive.google.com/file/d/1vqUGvocS9oEzXjOfjdGNhRyIYsxA5Eh9/view>.

7. Білик М.В. Дотримання вимог щодо інклюзивності та гендерної рівності при будівництві захисних споруд цивільного захисту: законодавчий аспект архітектурної діяльності. *Гендерна рівність та інклюзія у вищій освіті: від політик до реалізації* : Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої Дню науки та Дню Європи в Україні (16 травня 2025 року) [Електронний ресурс] / ред. кол.: Кожура Л. О., Рижук Ю. М., Богданець А. В. К.: КНЕУ, 2025. 248 с. С. 221–226. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/15dbc507-bc5d-4422-b547-ea1da1bad227/content>.

8. Білик М. В. Теоретичні конструкції «адміністрування», «публічне адміністрування», «публічний інтерес» в адміністративному праві. *Права людини та публічне врядування*: матеріали VIII Міжнародного правничого форуму, м. Чернівці, 30 травня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. 608 с. С. 603–607. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-162>.

9. Білик М. В. Сфера міжнародного законодавства публічного адміністрування суспільних відносин у сфері архітектури та інжинірингу. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики у воєнний період* : Міжнародна науково-практична конференція. Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, 10 жовтня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. 252 с. С. 237–242. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-550-4-69>.

10. Білик М. В. Місцеві органи публічної адміністрації як суб'єкти публічного адміністрування суспільних відносин у сфері архітектури та інжинірингу. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 5 грудня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. 208 с. С. 199–204. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-580-1-55>.